T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO-TELEVİZYON-SİNEMA ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TELEVİZYON YAYINLARININ ÇOCUKLARA ETKİSİ VE MEDYA DENETİMİ KAPSAMINDA SİMGE - SEMBOL UYGULAMALARI

HAZIRLAYAN
YAKUP ÇARBUĞA
2501960355

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. CEYHAN KANDEMİR

İSTANBUL–2010

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **Radyo TV Sinema** Anabilim Dalında ders dönemindeki Eğitim-Öğretim Programını başarı ile tamamlayan **2501960355** numaralı **Yakup ÇARBUĞA**'nın hazırladığı **"Televizyon Yayınlarının Çocuklara Etkisi ve Medya Denetimi Kapsamında Simge-Sembol Uygulamaları"** konulu YÜKSEK LİSANS/ ~~DOKTORA TEZİ~~ ile ilgili **Tez Savunma Sınavı**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca **30.09.2010 Perşembe günü saat 11.00'da** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin .....Kabul.....'ne* OYBİRLİĞİ /~~OYÇOKLUĞU~~YLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF. DR. NEŞE KARS	Kabul	
DOÇ. DR. CEYHAN KANDEMİR	Kabul	
DOÇ. DR. YUSUF DEVRAN	Kabul	
~~YRD.~~ DOÇ. DR. ERGÜN YOLCU	Kabul	
YRD. DOÇ. DR. HÜSNÜ TOLU	Kabul	

Adres: Besim Ömerpaşa Caddesi Kaptan-ı Derya Sokağı 34452 Beyazıt/İstanbul
Tel: 0212 440 00 00 / 14219-14220-14221-14222-14226-14227-14243
Fax: 0212 440 03 40 e-mail: sbe@istanbul.edu.tr

TELEVİZYON YAYINLARININ ÇOCUKLARA ETKİSİ VE MEDYA DENETİMİ KAPSAMINDA SİMGE - SEMBOL UYGULAMALARI

ÖZ

Günümüz dünyasında en çok cevabı aranılan sorulardan biri, Televizyon yayınlarının içerik sorunları'na karşı çocukların nasıl korunacağı? Sorusudur. Bu soruya cevap arayan birçok ülke, yayınlarda aile ve çocuğu uyarıcı "Simge Ve Semboller" kullanmaya başladı. Bu uygulamaları inceleyen Radyo Televizyon Üst Kurulu, benzer bir sistemi Türkiye'de televizyon yayını yapan yayıncı kuruluşlara tebliğ ederek 2006 yılında uygulamaya koydu.

Bu tezde; Televizyon yayınlarının zararlı içerikleri ve 'Medya Denetimi' kapsamında 'Simge ve Sembol Uygulamaları' incelendi. Bu bağlamda Televizyon ve Çocuk ilişkisi irdelenirken; Türkiye'de uygulanan medya denetimi şekillerine yer verildi.

Tezin amacı, "Akıllı İşaretler" adlı bu yeni sistemin yeterliliğini ya da yetersizliğini sorgulamak, bu noktada çözüm üretilmesine katkıda bulunmak oldu. Araştırmada yöntem olarak, yüz yüze görüşme, anket çalışması, literatür ve arşiv taraması kullanıldı.

THE INFLUENCE OF TV ON KIDS AND THE SIGN AND SYMBOL APPLICATIONS IN THE CONTEXT OF MEDIA MONITORING

YAKUP ÇARBUĞA
ISTANBUL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
RADIO AND TV DEPARTMENT

ABSTRACT

Today one of the questions whose answer is the most sought is "how the kid's could be protected against the content problems of TV programs". Many countries which are searching for an answer started using "signs and symbols" which warns the family and the kid on TV programs. Inspecting such practices Radio and TV Supreme Council announced a similar system to broadcasters and put it into practice in the year 2006 in Turkey.

In this thesis, harmful effects of TV programs and 'The Sign and Symbol Applications' which arise as a part of 'Media Monitoring' has been discussed. In this context, as the relationship between Kid and TV analyzed Media Monitoring system in Turkey discussed as well.

The objective of the thesis is to inquire the adequacy of this new system called "Intelligent Signs" and contribute to the solution of the problem. The research methods used are interview, public survey and literature and archive scan.

ÖNSÖZ

Kitle iletim araçları içinde en büyülüsü hangisi dense bu soruya günümüzde herkesin cevabı "televizyon" olur. Televizyon ekranı, onu şekillendiren insanların zihin dünyalarının ve yaşama şekillerinin dışa vurmuş halidir. Bu zihnin yapısı, kendi içindeki tutarlılığı, ekran karşısındaki tüketici durumundaki seyircinin kendi zihin yapısını temellendiren ve onu besleyen dinamiklere uygunluğu ve yine seyircinin kendi kimliğinin bu büyülü araç karşısında uğradığı erozyon gibi sebepler yüzünden iyice önemi artan televizyon yayınlarının içerik açısından en çok zarar verdiği kitle, çocuk ve gençlerdir**.** Günümüzde televizyon, hemen her evde yer almakta ve herkesi farklı biçim ve düzeyde etkilemektedir. En çok etkilenen grubun çocuklar olduğu fikrinde hemen hemen herkes uzlaşmaktadır. Sorun, çocukların zararlı yayınlardan nasıl kurtarılacağındadır? Bu konuda kendini yetkili gören herkes fikir beyan etmektedir. Televizyon; öğrenmeye en açık oldukları dönemde, çocuklar ve gençler için önemli bir öğretim aracı olabilecekken bu hale hangi nedenler yüzünden gelmektedir? Televizyon dünyasında ki yayıncılık anlayışı ne gibi sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Erişkinlerin daha bilinçli seçimler yaptıkları ya da kendilerine sunulanlardan daha az etkilendikleri öne sürülse de, televizyon programlarının yetişkinleri bile yönlendirdiği artık herkesçe bilinmektedir. Çocuklar televizyondan, temel olarak model alma yoluyla etkilenmektedir. Özellikle çocukların ergenliğe kadar ki dönemleri model alma açısından en yoğun geçen dönemlerdir. Bu dönemlerde ki zararlı yayınlar çocuklarda oldukça sorunlu bir kişilik gelişimine yol açmaktadır. Toplumda yaşayan herkese özellikle de çocuklara yarardan çok zarar verdiğini düşündüğümüz televizyon yayınlarını, denetim altına alma fikri; günümüze kadar kesintisiz bir şekilde tartışılmıştır. Bu fikre basın özgürlüğü açısından olumsuz bakanlar olduğu gibi denetleme düşüncesine destek verenler de olmuştur. Bütün bu tartışmalar sürerken televizyonların bir kamu hizmeti sunan araçlar olduğu düşüncesiyle; siyasi iradeyi elinde tutan hükümetler bu büyülü kutuyu birçok denetim mekanizmasıyla kontrol altına almaya çalışmışlardır. Günümüzde değişik şekillerde uygulanan bu denetim modellerine RTÜK tarafından hazırlanan gönüllülük esasına dayanan yeni bir sistem katılmıştır. 'Akıllı İşaretler' olarak

adlandırılan bu yeni sistem çocukları televizyon yayınlarının zararlı etkilerine karşı korumada ne kadar yeterlidir? Bu yeni sistemin açmazları var mıdır? Bu ve yukarıda ki soruların cevabının irdelenmesi tez konusu olarak belirlediğimiz konunun amacını oluşturdu.

Dünyada ve Türkiye'de uygulanan denetim sistemlerinin istenilen sonucu ne ölçüde sağladığı sorusu ise araştırmacıları başka bir açmaza sürüklerken; denetim mekanizmalarının totaliter rejimlerde işe yaradığı fakat basın özgürlüğünün sınırlarını daralttığını, demokrasinin egemen olduğu ülkelerde ise Medya da ki yozlaşmanın önüne geçilemediği görülüyor. Medya büyük bir sektör haline gelmiş ve etki alanları itibarıyla ülkelerin geleceğini dahi tehdit etmeye başlamış durumda. Özellikle de Ülkemizin geleceğini belirleyen çocuk ve gençlerin televizyon yayınlarının zararlarına karşı mutlaka korunması gerekiyor. Bu süreçte meslek ahlakı, medya denetimi, özdenetim gibi kavramlar zaman geçtikçe daha çok öne çıkacağa benziyor.

Simge ve Sembol uygulamaları kapsamında yürürlüğe konulan "Akıllı İşaretler" bu anlamda araştırılmaya değer bir konu olarak karşımıza çıkıyor. Bu 'İşaretler' Ciddiye alındığında ve sağlıklı bir şekilde işletildiğinde zararlı yayınlardan çocukları koruyabilir mi? Araştırma boyunca bu sorunun cevabını bulabilmek ve 2006 yılından itibaren uygulanan modelin yeterliliğini ya da yetersizliğini tartışmaya açmak ve bu noktada çözüm üretilmesine katkıda bulunmak en önemli amacım oldu.

"Televizyonun Çocuklara etkisi ve Medya denetimi kapsamında Simge ve Sembol Uygulamaları" adlı bu tez çalışmam sürecinde bana sabır gösterip ilgi ve desteğini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Ceyhan Kandemir Hocam başta olmak üzere Prof. Dr. Neşe Kars ve diğer hocalarıma teşekkürlerimi sunarken bu tez'in alanında yararlı olmasını dilerim.

Yakup Çarbuğa

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT……..……ii
ÖNSÖZ…….……..iii
İÇİNDEKİLER……vi
KISALTMALAR……..vii
ŞEKİL LİSTESİ……..viii
GİRİŞ……..1
BİRİNCİ BÖLÜM: TELEVİZYON YAYINLARI VE ÇOCUK……..3

1.1.Kavramlar ……..3

1.1.1 İletişim…….3

1.1.1.1 Kaynak……4
1.1.1.2 Mesaj……...4
1.1.1.3 Araç…….5
1.1.1.4 Kanal……...5
1.1.1.5 Hedef……...5
1.1.2 Kitle İletişimi……..……..5
1.1.2.1 Kitle İletişim Araçları…….……6
1.1.2.1.1 Gazete……...6
1.1.2.1.2 Radyo……...7
1.1.2.1.3 İnternet…….....7
1.1.2.1.4 Televizyon……..7
1.1.3 Meslek Ahlakı…….....7
1.1.3.1 Basın Meslek Ahlakı ve Medya Etiği……10
1.1.3.1.1 Medya……10
1.1.3.1.2 Medya Etiği……..11

1.2 Televizyon Yayınları…….16

1.2.1 Televizyon Yayınlarına içerik açısından yapılan eleştiriler……...18

1.2.2 Televizyon Yayıcılığında reklama dayalı Etik Sorunlar……26

1.3 Çocuk…….31

1.3.1 Tarihi süreç içerisinde Çocuk…….31

1.3.1.1 Ortaçağda çocuk anlayışı…….33

1.3.1.2 Modern dönemde çocuk anlayışı…….33

1.3.2 Pedagojik açıdan çocuk…….34

1.4 Televizyon ve Çocuk sağlığı…….38

1.4.1 Televizyon Program İçeriklerinin Çocuk ve Gençler Üzerinde ki Etkileri……40

1.4.1.1 Televizyonun Çocuk ve Gençlerin yaşamında ki yeri…….40

1.4.1.2 Korkutucu İçerik……..41

1.4.1.3 Cinsellik……...41

1.4.1.4 Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar……..42

İKİNCİ BÖLÜM: **MEDYA DENETİMİ**……..…...43

2.1 Medya Denetimi……....43

2.1.1 Siyasi Denetim……...44

2.1.2 İdari Denetim…….44

2.1.2.1 İdari Denetim Sistemlerinin Uygulandığı Bazı Ülkeler.....46

2.1.2.1.1 Amerika Birleşik Devletleri'nde İdari Denetim Sistemleri……..46

2.1.2.1.2. İngiltere'de İdari Denetim Sistemleri……..47

2.1.2.1.3. Fransa'da İdari Denetim Sistemleri…….48

2.1.2.1.4. İtalya'da İdari Denetim Sistemleri……..49

2.1.2.1.5. Almanya'da İdari Denetim Sistemleri…….49

2.1.3 Kamuoyu Denetimi……50

2.1.4 Ombudsman Denetimi……50

2.1.5 Yargısal Denetim……52

2.1.6 Özdenetim……..52

21.6.1 Basın Konseyleri……..56

2.1.6.2 Basın Ombudsmanı…….59

2.1.6.3. Ortak Denetim Yaklaşımı (Coregulation)…….60

2.1.6.1 Özdenetim Modellerine Dünyadan Örnekler……..60

2.1.6.1.1 Amerika Birleşik Devletlerinde Özdenetim…….60

2.1.6.1.2 Alman Medyasında Özdenetim……62

2.1.6.1.3 Hindistan'da Özdenetim……...63

2.1.6.1.4 İngiltere'de Özdenetim…….64

2.1.6.1.5 Frransa'da Özdenetim……..66

2.1.6.1.6 İsveç'te Özdenetim……..68

2.2 Türkiye'de Medyanın Denetimi……68

2.2.1 Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi……69

2.2.2 Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesinin Uygulanması…70

2.2.3 İdari ve Yargı Denetimi Kapsamına Giren Bazı Kanun Maddeleri……71

2.2.3.1 Türk Ceza Kanununda Denetim Kapsamına Giren İlgili Maddeler…….73

2.2.4 TRT İle İlgili Denetleyici Kanun Maddeleri……..74

2.2.5 RTÜK ve Özel Yayın Kuruluşlarına İlişkin Denetim Maddeleri……75

2.2.5.1 Radyo ve Televizyon Yayınları ile ilgili 3984 sayılı yasanın kapsam ve içeriği……..75

2.2.5.2 RTÜK'ün Görevleri…….....80

2.2.5.2.1 Radyo ve Televizyonların İçerik Yönünden Denetimi…..……..81

2.2.5.2.2 Radyo ve Televizyonların Teknik Denetimi …….....84

2.2.6 Fikir ve Sanat Eserlerinin Denetlenmesi……...…….....85

2.2.6.1 Sinema Eserlerinin Denetimi……...85

2.2.7 Türkiye'de Medya Denetimi Kapsamında Reklamların Denetimi……..87

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TELEVİZYON YAYINLARINDA SİMGE-SEMBOL UYGULAMALARI ….…….89

3.1 Simge- Sembol Uygulamaları……...89

3.1.1 Avrupa'dan Simge ve Sembol Uygulamalarına örnekler...…...90

3.1.1.1 Avusturya'da Simge ve Sembol Uygulaması……..91

3.1.1.2 Belçika'da Simge ve Sembol Uygulaması……..91

3.1.1.3 Fransa'da Simge ve Sembol Uygulaması……92

3.1.1.4 Macaristan'da Simge ve Sembol Uygulaması…….....92

3.1.1.5 Polonya'da Simge ve Sembol Uygulaması…….....93

3.1.1.6 Yunanistan'da Simge ve Sembol Uygulaması……93

3.1.1.7 Hollanda'da Simge ve Sembol Uygulaması……94

3.1.2 Türkiye'de Simge ve Sembol Uygulaması…….95

3.1.2.1 "Akıllı İşaretler" …….....99

3.1.2.1.1 Semboller……100

3.1.2.1.2 Akıllı İşaretlerin Temel İlkeleri...……...105

3.1.2.1.2.1 Sembollerle ilgili ilkeler……..106

3.1.2.1.3 Akıllı İşaretlerin Uygulanışı……...107

3.1.2.2 'Akıllı İşaretler' Anket Çalışması……109

3.1.2.2.1 Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi…...110

3.1.2.3 Akıllı İşaretler Sistemine Eleştirel Bir Bakış……112

SONUÇ………115
KAYNAKÇA……...119
EKLER:……...127
EK 1: Akıllı İşaretler Kodlama Formu…….128
EK 2: Basın Meslek İlkeleri……. ……...140
EK 3: Gazetecilik Hak ve Sorumluluk Bildirgesi……144
EK 4:Türk Ceza Kanununda ki Medyayı Denetleyici Kanun Maddeleri….....152
EK 5: TVYD ve TİAK Başkanı Hidayet Karaca ile yapılan röportaj……..158

KISALTMALAR

A.E. **:** Aynı eser.

A.G.E. **:** Adı geçen eser.

A.G.T. **:** Adı geçen tez.

A.Y. **:** Aynı yer.

AGGOM **:** "İletişimi Koruma Otoritesi"- İtalya

BBC **:** British Broadcasting Corporation- İngiltere

CDMM **:** Avrupa Konseyinin "Kitle İletişimi Yürütme Komitesi"

CSA **:** Conseil Superior Audio-visuel-Fransa
(Görsel İşitsel Yüksek Konsey)-Fransa

DNA **:** Deoksiribonükleik Asit

FCC **:** Federal Communications Commission-Amerika
(Federal İletişim Komisyonu)-Amerika

MEDYA **:**Mass Medias
(Kitle İletişim Araçları)

MM-S-EP **:** Pan Avrupa Perspektifinde Medya Uzmanlar grubu

NİCAM **:** Hollanda'daki Görsel-İşitsel Medyanın Sınıflandırmasından Sorumlu Enstitü

OFCOM **:** Ofice of Comonication
(İletişim Ofisi)-

RTÜK **:** Radyo Televizyon Üst Kurulu

TBMM **:** Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCK **:** Türk Ceza Kurumu

TRT **:** Türkiye Radyo Televizyon

TVYD : Televizyon Yayıncılar Derneği

TİAK : Televizyon İzleme ve Araştırmaları Komitesi

ŞEKİL LİSTESİ

ŞEKİL 1: AVUSTURYA SİMGE VE SEMBOL İŞARETLERİ…….99
ŞEKİL 2: AKILLI İŞARETLER LOGOSU ‘TELE’……...108
ŞEKİL 3: ŞİDDET KORKU SEMBOLÜ……...….108
ŞEKİL 4: OLUMSUZ ÖRNEK DAVRANIŞ SEMBOLÜ ……109
ŞEKİL 5:CİNSELLİK SEMBOLÜ…….109
ŞEKİL 6: 7 YAŞ ÜZERİ SEMBOLÜ…….109
ŞEKİL 7: 13 YAŞ ÜZERİ SEMBOLÜ……...…110
ŞEKİL 8: 18 YAŞ ÜZERİ SEMBOLÜ ……..110

GİRİŞ

Bilim ve teknolojinin günlük hayatı alt üst eden, tüketimi körükleyen, hayatı makinelere endeksli hale getiren, çevreyle birlikte ruhumuzda da kirlenmeye yol açan, aile ve sosyal hayatı yok edip insan denilen en üst düzey canlıyı kendine tutsak eden yönünü artık bilmeyen yok gibidir. Teknolojik gelişmelerin dünyada zirveye uzandığı alanların başında da **'**Kitle İletişim Araçları' ve 'Haberleşme' sektörünün geldiği artık tartışılmaz bir gerçektir. Yazılı, görsel ve işitsel yönü açısından günümüze kadar gösterdiği gelişmeler ışığında hayatımızda ki en büyük tahribatı ya da yeniliği "medya" dediğimiz bu Kitle İletişim Araçları yapar. Bireyler arasında ya da topluluklar arasındaki insani ilişkiler, yerini ekranla birey arasındaki tek yönlü ilişkiye bırakmış durumdadır. Artık o vazgeçilmez biri olmuştur. Amerika'da ilköğretim çocukları üzerinde yapılan bir araştırmada çocuklara "belirli bir süre için evden babanızı ya da televizyonunuzu götüreceğiz hangisini götürelim?" Diye sorulduğunda alınan cevapların en az yarısı "babamı götürün" olmuştur.

Kültürel algılarımızı kökten değiştirmeye yönelen ve bize farklı bir hayat tarzı dayatan televizyon ve diğer 'Kitle İletim Araçları' bu gücü nereden almaktadır? Bu sorunun cevabı bu kitle araçlarının etki gücünde yatmaktadır. Bu araçlar görev olarak haberleşmenin ötesine geçmiş, bizi karmakarışık bir bilgi aktarımının içerisinde yalnızlığa itmiş durumdadır. Özellikle de, görüntülü medyanın etki gücü diğerlerine nazaran daha fazla öne çıkmış ve ilk sırayı almıştır. Kısaca özetlemeye çalıştığımız bu güç karşısında, bütün dünyada medyaya karşı denetim mekanizmaları geliştirilmiş ve ülkelerin gelişmişlik oranlarına göre hükümetlerin kontrolü altında modeller ortaya çıkmıştır. Ülkemizde de bu doğrultuda Medyayı, denetim altına almak için değişik yöntemler uygulanmaktadır. "Televizyon Yayınlarının Çocuklara Etkisi Ve Medya Denetimi kapsamında Simge-Sembol Uygulamaları" adlı tez çalışması; Hem bu denetim sistemlerini incelemekte hem de bu kapsamda Radyo Televizyon Kurumu tarafından bir özdenetim modeli olarak uygulamaya konulan"Akıllı İşaretler" adlı sistemi araştırma konusu yapmaktadır.

Üç bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde; öncelikle '**Televizyon**' kavram olarak ele alındı. 'Televizyon'un da içinde bulunduğu Kitle İletişim Araçları denilince ne kast edilir? İletişim ne demektir? Basın Meslek Ahlakı ve Medya Etiği neleri kapsar? Gibi soru ve konular; bu **'Kavramlar'** bölümünde incelendi. Ardından böyle bir tez konusu belirlememize yol açan televizyon yayınlarının içerik açısından zararlı yönleri, araştırma konusu yapıldı. Bu zararlardan en çok etkilenen 'Çocuk'ların ise birinci bölümün sonunda hem kavram olarak hem de **Televizyon-Çocuk ilişkisi** bağlamında daha ayrıntılı biçimde ele alınması öngörüldü.

İkinci bölümde ise; tez konumuz olan Simge ve Sembol Uygulamalarına zemin oluşturan **"Medya denetimi"** kavramı mercek altına alındı. Bu bölümde **'Denetim'** kavramının hukuki boyutu incelenirken, Türkiye'de uygulanan medya denetim şekillerine de göz atıldı.

Tezin üçüncü ve son bölümünde ise Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından hazırlanan ve Televizyon Yayın Kanallarında 2006 yılından itibaren uygulanan; Simge ve Sembol Uygulamalarına yer verildi. RTÜK tarafından **'Akıllı işaretler'** olarak adlandırılan bu sistemin hem teoride hem de pratikte ki işleyişinin ayrıntılı incelendiği bu bölümde sistemin nasıl işlediği ortaya konulurken konu ile alakalı anket çalışmasına yer verilerek; Anket çalışmasının analizi yapıldı.

Üçüncü bölümün sonunda ise; 'Akıllı İşaretler' adlı Simge ve Sembol Uygulaması sisteminin eksikliklerine değinilerek sistemin zaaflarına vurgu yapıldı.

BİRİNCİ BÖLÜM

TELEVİZYON YAYINLARI VE ÇOCUK

1.1 Kavramlar

Tez araştırma konusu olarak belirlenen "Televizyon yayınlarının Çocuklara etkisi ve Medya Denetimi Kapsamında Simge - Sembol Uygulamaları" incelenirken karşımıza çıkacak olan kavramlar:

1.1.1 İletişim

*TDK Türkçe Sözlük'*de iletişim, "Duygu, düşünce ya da bilgilerin usa gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme" ve "Telefon, telgraf, televizyon, radyo gibi aygıtlardan yararlanarak yürütülen bilgi alışverişi, bildirişim, haberleşme."[1]anlamına geldiği belirtiliyor.

"İletişim" kelimesi dilimizde, Batı dillerindeki "communication" kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. "Communication" da Latince kökenli bir kelimedir ve "communicatio" kelimesinin karşılığıdır. Communicatio ise; "communicus" kelimesinden türemiştir. Communicus,"ortaklaşa yapılan" veya "birçok kişiye veya nesneye ait olan" anlamına gelir.[2]

İletişim kelimesinin ne anlam ifade ettiği ile ilgili çokça tarif vardır; Bazıları şu şekildedir:

"İletişim, bilgi, düşünce ve davranışların aktarılması sürecidir."[3]

"Haberleri, düşünceleri, duyguları bildirme, düşünceleri paylaşma ya da değiş tokuş etme etkinliğine, diğer bir ifadeyle bilgi, haber, düşünce ya da görüş alışverişine iletişim denir."[4]

---

[1] **Türkçe Sözlük**, Ankara, TDK yayınları, 1983, "İletişim" md.
[2] Yusuf Güneş, "**Hadislerde İletişim Ahlakı,"** Basılmamış Doktora Tezi, M.Ü.S.B.E., İstanbul, 2010, s.7.
[3] Ersan İlal, "**İletişim, Yığınsal İletişim Araçları ve Toplum"**, İstanbul, Der Yayınları, 2007, s. 9.
[4] Ayseli Usluata, **İletişim**, İstanbul, İletişim Yayınevi, 1990, s. 11.

"İletişim, bilginin, fikirlerin, duyguların, becerilerin, vb.'nin simgeler kullanılarak iletilmesidir," "İletişim, mesajlar aracılığıyla gerçekleştirilen toplumsal etkileşimdir."[5]

"Birbirlerine, ortamlarındaki nesneler ve olaylarla ilgili değişmeleri haber veren, bunlara ilişkin bilgileri birbirlerine aktaran, aynı olgular, nesneler ve sorunlar karşısında benzer hayat tecrübeleri ve benzer duygular taşıyıp bunları birbirine ifade eden insanların oluşturduğu topluluk içinde gerçekleştirilen tutum, yargı, düşünce ve duygu bildirişimlerine iletişim denir."[6]

Bazılarını aktardığımız bu tanımlamaların genelde birleştiği noktalar ise şunlardır. "İletişim" bilgi, düşünce, duygu vb.nin aktarılması anlamına gelir. İletişim sürecinde bazı simge veya semboller kullanılırken bu süreç esnasında; iletişimin kaynak ve hedefi arasında karşılıklı bir etkileşim mevcuttur.

Bu iletişim süreci yaşanırken şu kavramlara da dikkat etmek gerekir. Çünkü sayacağımız bu kavramlar iletişimin olmazsa olmaz koşullarıdır.[7]

1.1.1.1 Kaynak

Kaynak (verici, gönderici), hedef aldığı kişi ya da kişilere bilgi, kanaat, tutum ve davranış kazandırmak amacıyla iletişimi başlatan kişi ya da kişilerdir.[8]

Kaynak, bir kişi veya bir grup olabildiği gibi televizyon, radyo, internet, gazete, dergi, kitap ve benzerleri de birer kaynak olabilir.

1.1.1.2 Mesaj

Mesaj başka bir deyişle İleti, bir bilgi, haber, duygu, düşünce ve benzeri durumları aktarmayı, iletmeyi, isteyen kaynağın ürettiği sözel/görsel/görsel-işitsel fiziki ürünüdür.[9] Mesajın hem kaynak için hem de hedef için anlaşılabilir olması İletişim sürecinin doğru işlemesi adına önemlidir.

---

[5] Erol Mutlu, **Televizyon ve Toplum**, Ankara, TRT yayını, 1999**,** s. 98.
[6] Ünsal Oskay, **İletişimin ABC'si**, İstanbul, Der Yayınları, 2001, s. 9.
[7] Güneş, **ag.t**., s.10.
[8] Suat Cebeci, **Dinî İletişim**, İstanbul, İz Yayıncılık, 2003, s. 34.
[9] Mutlu, **a.g.e.**, s. 155.

1.1.1.3 Araç

Araç, iletiyi kanal yoluyla aktaran, alan, yayan belirli fizik ya da teknik araçlardır. Ses, yüz, vücut, telefon, kitap, resim, televizyon, radyo, gazete, dergi vb.leri hepsi birer araçtır.[10] Mesajın hedefe ulaşması için mutlaka bir araca ihtiyaç vardır.

1.1.1.4. Kanal

Kanal, ışık dalgaları, radyo dalgaları, ses dalgaları, telefon kabloları, sinir sistemi gibi iletiyi taşıyan fizikî unsurlara denilmektedir.[11] Örneğin, televizyon, radyo, telefon bir araçtır, onların ilettiği mesajı taşıyan kablo veya hava unsuru ise bir kanaldır.

1.1.1.5 Hedef

Hedef yani Alıcı ise; bir iletişim sürecinde kaynaktan gelen mesajları alıp yorumlayan ve bunlara sözlü, sözsüz tepkide bulunan birey ya da gruplardır.[12] Mesaj hedefe ulaşmadığı sürece iletişim gerçekleşmemiş sayılır.

Hedefin kaynaktan gelen mesaja verdiği tepkilere geribildirim (feedback) denilmektedir.[13] Bu geribildirimler ulaştırılmak istenen mesajın, olumlu ya da olumsuz nasıl algılandığını da ortaya koyar.

1.1.2 Kitle İletişimi

Kitle iletişimi, mesajların teknik bir cihaz aracılığıyla kamusal, dolaylı, tek yönlü olarak dağınık bir seyirci/dinleyici/okuyucu kitlesine iletildiği bir süreçtir.[14] Kitle iletişimde kitle (hedef), kaynak açısından belirsiz, heterojen (nicelik ve nitelik bakımından farklı) bir yapıya sahip sayıca fazla insanları ifade eder. Kitleyi oluşturan

[10] **A.e**., s.12
[11] **A.e**., s.120
[12] İrfan Mısırlı, **Genel ve Teknik İletişim**, Ankara, Detay Yayıncılık, 2004, s.4.
[13] **A.e**., s.5.
[14] Mutlu, **a.g.e**., s.129-130.

insanların sosyal statüleri, anlayışları, hayat tarzları vs. farklılık arz eder. Kaynağın kitleyi oluşturan insanlarla yüz yüze iletişim kurması imkânsızdır.[15]

Kitle iletişiminde kaynak, sadece mesajını iletir, hedefi karşısında göremediği için hedefin mesaja nasıl bir tepki verdiğini bilemez. Bu durum kitle iletişiminin tek yönlü bir iletişim olduğunu gösterir.[16] Kitle iletişimi, örgütlü ve yapısal bir süreçtir ve buna bağlı olarak kitle iletişiminde iletişimciler kurumsal bir yapıya sahiptir.[17] Kitle iletişimi aynı zamanda bir kamusal iletişimdir. Çünkü kitle iletişiminde mesaj (içerik), herkese açıktır.[18]

1.1.3 Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim Araçlarını, yazılı ve elektronik (radyo, televizyon, internet) olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.

1.1.3.1 Gazete

Gazete, yaşanan olaylarla ilgili halka sürekli haber ulaştıran, kamuoyunu yönlendiren, bir kamu hizmeti olarak halk adına yönetici otoriteleri uyaran, bir organdır.[19] Gazete günlük çıktığı gibi bazı yerlerde haftalık ta çıkabilir. Gazeteler amaçlarına ve üsluplarına göre sınıflandırılabilir. Fikir gazeteleri, Magazin gazeteleri ve spor gazeteleri gibi…

Gazetelerin yanı sıra dergi, bülten, kitap gibi unsurlarda kitlelere hitap edebilir. Ama yazılı "Kitle İletişim Aracı" dendiğinde ilk akla gelen elbette ki hedef kitlesinin büyüklüğü göz önüne alındığında gazetedir.

---

[15] Orhan Gökçe, **İletişim Bilimine Giriş**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2002, s.163-164.
[16] İlal, **a.g.e**., s.25.
[17] Judith Lazar, **İletişim Bilimi**, Ankara, Vadi Yayınları, 2001, s.61.
[18] Gökçe, **a.g.e.,** s.165.
[19] Nuri İnuğur, **Basın ve Yayın Tarihi**, İstanbul, Der Yayınları, 2002, s.21.

1.1.3.2 Radyo

Bir verici tarafından gönderilen ses sinyallerini elektromanyetik dalgalar aracılığıyla alıp yayınlayan teknik cihaza radyo denir.[20] Her ülke de; ister yerel yayın isterse ulusal yayın yapan birçok radyo mevcuttur.

1.1.3.3 İnternet

Dünya üzerindeki milyonlarca bilgisayarı ve bilgisayar kullanıcısını birbirine bağlayan elektronik iletişim ağına internet denilmektedir.[21] İnternet belki de zamanla diğer iletişim araçlarından daha fazla öne çıkacaktır. Daha şimdiden adından olumlu ya da olumsuz çokça söz ettirmektedir.

1.1.3.4 Televizyon

Televizyon, "uzak" anlamına gelen "tele" ve "görme" anlamına gelen "visio" sözcüklerinden 20.yüzyılın başlarında türetilmiştir. Anlamı "Uzaktan görmek" demektir.[22] Daha açık şekilde; bir vericinin, elektrik sinyallerine dönüştürerek gönderdiği hareketli görüntü ve sesleri alan ve tekrar görüntü ve sese dönüştürerek yayınlayan haberleşme sistemi demektir. Yayınlanan görüntü ve sesleri alıcıya ulaştıran elektronik cihaz da sistemin adı ile anılmaktadır.[23]

1.1.4 Meslek Ahlakı

Soyut bir kavram olan ahlak, günümüze dek pek çok değişik tarifle anlatılmaya çalışılmıştır. toplumlara göre hatta kişilere göre bile değişiklik arz eden bu kavram; "..insanın kendi şahsına ve diğer insanların şahsiyetlerine karşı iyi davranması, genel bir ifadeyle; iyiliğe varılması için, kendini uymaya zorunlu hissettiği manevi ve ruhi görevler ve bunlara ilişkin kurallardır." Denilebilir. Ayrıca "Bazı ahlâk kurallarının

---

[20] **Ana Britanica Ansiklopedisi**, *"Radyo"* md., İstanbul, 1993, s.116.
(Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Radyo, 12 Ocak 2010.
[21] Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik,** Ankara, İmge Kitapevi, 2003, s.77.
[22] (Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Televizyon, 13 Ocak 2010.
[23] **Ana Britanica Ansiklopedisi**, *"Televizyon"* md., İstanbul, 1994,
(Çevrimiçi **)** http://tr.wikipedia.org/wiki/Televizyon, 12 Ocak 2010.

değişebilir niteliği yanında, ahlâkın kendisi ve esas özü, değişmez niteliktedir."[24] Örnek vermek gerekirse hırsızlık bütün toplumlarda kötü bir davranış olarak kabul edilmiştir ve bu hüküm, ahlak kavramı içerisinde bir değer olarak yerini alır.

Ahlak, Arapça bir kelime olan "Hulk" kelimesinden türemiştir. "Hulk", yaradılıştan olan tabiat veya karakter anlamına gelir. Bu kelime manevi bir nitelik belirler.[25] Etik ise; Grekçe'de "ethikos" dan gelmekte ve Latincede ki(ethicus) anlamının Türkçe karşılığı ise "törebilim"dir.Törebilim ise; " …İyi, kötü, yararlı, yararsız, sorunları inceleyen töresel bir davranış yasası geliştiren inceleme dalıdır." [26] Etikle ilgili birçok tarif ve görüş vardır. Etik Bilimi daha geniş çerçevede şöyle tanımlanmaktadır: "insan davranışlarının nasıl olması gerektiğini inceleyen bir disiplindir." [27] Etiğin ahlak sözcüğünü tam karşılamadığını söyleyenlerde vardır.

> "Din ve hukuk kuralları gibi ahlâk kuralları da iyilik ve kötülük hakkında oluşan değer yargılarına göre yapılması ve yapılmaması gereken davranışlara ilişkin kurallar bütünüdür. İnsanın kendisine ve çevresine karşı uymak zorunda olduğu tinsel (manevi) davranışları gösteren bu kurallar, dışa dönük bir kimlik gösteren hukuk kurallarından ziyade iç düşünce, niyet ve maksatla ilgilenirler. Ahlâk anlayışının temeli tutarlı olmakta yatar. Dıştan görünen hareketle, özün ve düşüncenin birbirine uygun düşmesi halinde kişinin ahlâklı olduğundan bahsedilebilir. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse fakire yardım ne kadar ahlâka uygun bir davranışsa, bu yardımın bir çıkar gözetilerek ya da politik niyetlerle yapılması ahlâk dışı bir hareket olarak nitelendirilir."[28]

Ahlak kurallarına sahip bir toplumla o toplumun hukuk kuralları arasında da önemli bir ilişki vardır. Bu yüzden de Devletler kendi hukuk kurallarını düzenlerken mensubu bulundukları toplumun ahlak kurallarını da göz ardı etmezler. Toplumlarda hukuk kuralları dışında var olan bu genel ahlak anlayışı manevi bir yaptırım gücü olarak karşımıza çıkmaktadır. Hukukun oluşumu ahlakın oluşumuyla paralel gider. Öncelikle toplum bir takım özel kurallardan genel kurallara varır. Bunlar kaçınılmaz hale gelince yaptırımlar devreye girmeye başlar bu yaptırımlar hukuk kurallarıdır.

---

[24] Mahmut İhsan Özgen, **Basın Meslek Ahlakı Ve Yasalar**, İstanbul, Filiz Kitapevi, 1994, s.44. Aktaran: Neşe Erkelli Kızıl, **İletişim Özgürlüğü Ve Medyada Oto-Kontrol**, İstanbul, Beta Basım Yayım, 1998, s.63.

[25] Mustafa Nihat Özün**, Büyük Osmanlıca Türkçe Sözlük**, 5. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1973, s.290.

[26] Kemal Demiray, **Temel Türkçe Sözlük**, 3. Baskı, İstanbul, İnkilap Kitabevi, 1994, s.16.

[27] A. Rıdvan Bülbül, **İletişim ve Etik,** Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2001, s.10.

[28] Neşe Erkelli Kızıl, **İletişim Özgürlüğü Ve Medyada Oto-Kontrol**, İstanbul, Beta Basım Yayım,1998, s.63.

Sonuç olarak ahlakla hukuk iç içe gelişir. Hukuk ahlakın bir adım sonrasından gelir.[29]

"Hukuk kurallarının birçoğu ahlâk kuralı niteliğindedir. Başkasının can ve malına zarar vermemeyi emreden, eşleri birbirine sadık kalma yükümü altında tutan, zaruret haline düşen akrabaya bakım mükellefiyeti getiren hukuk normları hem hukuki hem ahlâkî norm olma özelliğini taşırlar. Ancak yalan yere yemin hem ahlâka hem hukuka aykırı bir davranış olurken yalan her zaman hukuka aykırı bir davranış değildir ancak ahlâka aykırıdır. Ortak bir alana sahip olsalar da hukuk ve ahlâk kuralları arasında bariz farklar vardır. Hukuk kurallarını devlet ya da egemen irade uygulamaya koyar. Oysa ahlâk kuralları toplumun kolektif vicdanından kaynaklanır. Yaptırımlarının da farklı olmasını bu olguya bağlayabiliriz. Hukuk kuralının ihlalinde devlet mekanizmasının harekete geçtiğini görürüz ama ahlâk dışı davranıldığında, yaptırım çok farklıdır. Bu yaptırım vicdan azabı, utanç duygusu ve toplum tarafından kınanma olabileceği gibi statü ve itibar kaybı ya da dışlanma olabilir."[30]

Toplumun genelinde Ahlaki değerlerde zayıflık ya da eksiklik varsa bir başka açıdan bakıldığında bu zayıflığın kişisel özgürlük alanlarında da genişlemeye sebep olduğu görülüyor. Fakat bu genişleyen özgürlük alanları beraberinde birçok yeni toplumsal problemlere yol açtığı da bir gerçek. Örnek vermek gerekirse şarkı söylemek kişisel bir özgürlüktür ama bu şarkıyı gece saat 2'de komşunuzun evinin dibinde bağırarak söylüyorsanız sizin özgürlük alanınızla komşunuzun hakları çatışmış olacaktır. Hayvan topluluklarından farklı ve daha medeni bir şekilde organize olmuş bir sosyal düzen içerinde yaşayan insan, ahlak anlayışı sayesinde bu yapıyı günümüze kadar taşıyabilmiştir. Ahlak anlayışı aslında toplumsal yapının da bir temel taşıdır, garantisidir denilebilir. Bireyin çevresi ve tabiatla ilişkisi yine bireyin diğer canlılar ve diğer bireylerle ilişkisi sadece hukuk kuralları ile düzenlenemez. Hatta bazı durumlarda Ahlak duygusunun gücü ve yaptırımı hukuki yaptırımdan daha da etkili olabilir. Örneğin caddenin karşısına geçmek isteyen bir yaşlıya yardım eden küçük çocuk bu davranışı cezalandırılmamak için yapmaz. Bunu güzel bir davranış olduğu için ya da takdir edilme hissiyle yapar. Güzel, iyi, hoş gibi soyut kavramları harekete geçiren dürtü ise ahlaktır.

"Ahlâk her çağda, tarihin her döneminde kendini göstermiştir. Ahlâk anlayışı; zekâ, estetik ve dinsel anlayışla da ilintilidir. İyiyi kötüden üstün tutmaya yönelten dürtü ahlâk

[29] Mehmet Barlas, Samanyolu Televizyonunda Yayınlanan, 04.03.05. Tarihli, **Ufuk Ötesi** Adlı Televizyon Programına Verdiği Röportaj.
[30] Selahattin Sulhi Tekinay, **Medeni Hukuka Giriş Dersleri**, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası Koll. Şti., 1978, s.8-9, Aktaran: Erkelli Kızıl,**a.g.e**.,s.64.

anlayışıdır. Üstün bir tarzda uygarlaşmış kişide, irade ve zekâ ortak hareket ederek eylemlere ahlâkî değeri kazandırır. Zekâ gibi ahlâk duyusu da eğitim, disiplin ve irade ile geliştirilmeğe elverişlidir. "Zihin ve yapı dengesini koruyabilmek için, her insan bir iç kurala sahip olmak zorundadır. Devlet; yönetsel yasaları zorla kabul ettirebilir, fakat ahlâk yasalarını kabul ettiremez. İyi şeyler yapmak ve kötülüklerden kaçınmak gereğini her insanın kendisi anlamalı ve bu gereğe kendi irade gücüyle uymayı bilmelidir."[31]

İnsanların bu iradelerine ilham kaynağı olan başka değerlerde vardır. Dini kurallar bu değerlerin beklide en başta gelenidir. Üç büyük din olarak sayılan Hıristiyanlık, Yahudilik ve Müslümanlık, birçok ahlak anlayışına dayanak olmuştur bununla birlikte ortak istek ve beklentiler zamanla artarak gelişen ihtiyaçlar sonucunda oluşan Ahlak anlayışları zaman içerisinde deyim yerindeyse özelleşmeye başlamıştır. Bunun sonucunda da daha özele yönelik ahlak anlayışları ortaya çıkmıştır. Meslek Ahlakı kavramı da bu paralelde ortaya çıkmış bir kavramdır.

Çeşitli odalar vasıtasıyla temsil edilen meslekler meşru yani yasal olabilmek için topluma yararlı olmak zorundadırlar. Bu yarar kavramı içinde bir yerde, zarar vermeme ilkesi yatar. Hiçbir meslek erbabı görevini kötüye kullanarak yani mesleğinin arkasına sığınarak insanlara zarar veremez. Bu bağlamda her mesleğin kendine özgü ahlak problemleri vardır. Görevini kötüye kullanan meslek sahibine karşı toplum içindeki insanların savunma mekanizmasını işletme hakları doğar.[32]
Bu yüzden de meslek mensupları bu ilkelere uygun davranacakları konusunda yemin edip, uygulamaya geçerler.

1.1.4.1 Basın meslek ahlakı ve Medya etiği

1.1.4.1.1 Medya

Medya, Kitle iletişim kavramının gündemimize girmesi ile kullanılmaya başlanılmış bir kelimedir. Teknolojik gelişmelerin paralelinde Radyo ve Televizyon alanındaki yeniliklerin artması neticesinde çeşitli görüntülü iletişim araçları ortaya

[31] Alexis Carrel, **İnsan, Bu Meçhul**, İstanbul, Anten Yayınevi, 1971, s.156-158. Aktaran: Erkelli Kızıl,**a.g.e**.,s.64.
[32] Hüseyin Hatemi, **Basın Ahlakı**, İstanbul, Çığır Yayınevi, 1976, s.31, Aktaran: Erkelli Kızıl,**a.e**.,s.74.

çıkmıştır. Basın kelimesinin bütün bu iletişim araçlarını ifade anlamında yetersiz görülmesi yüzünden İngilizce kitle iletişim araçları anlamına gelen "Mass Media" nın kısaltılmış hali olan "Medya" kullanılmaya başlanılmıştır.

1.1.4.1.1.1 Medya Etiği

Etik ise üzerinde çokça tartışılmış bir başka kavramdır. Etikle ilgili bir çok tanım vardır.

Basın mesleği ve medya diğer meslek gruplarından farklıdır; habere yönelik yanı, siyasetle olan ilişkiler, güncel olma vasfı, toplumun her kesimini bilgilendirme özelliği nedeniyle farklılık arz ederler. Görüntülü medya araçları söz konusu ise durum çok daha farklılaşır. Görüntünün gücü ve tesir boyutları mesleğin ahlak boyutunu çok daha önemli kılar. Bu yüzdende Medya ve Etik tartışmaları uzun yıllardır süregelmiştir.

"Medya etiği konusunda çok şey söylenmiştir, tanımlar yapılmış, etik kavramı çeşitli açılardan medya ile ilgilendirilmiştir. Etikle gerçek çatışır mı çatışmaz mı; çatışırsa ne olacak gibi sorunsallardan yola çıkarak medyayı, bir toplumun kendisi hakkında konuşmasına aracılık eden biçimler ve formlar; etiği de doğru eyleme ya da adalete yönelik kurumsal ve pratik bir ilgi olarak ele almak mümkündür."[33]

Medya, yaşama şansı bulduğu toplumun renklerini yansıtacaktır Medya mensubu da o toplumun değer yargılarıyla örülmüş bir etik anlayışını dikkate almak zorundadır. Bu durum Etik anlayışının Ülkeden ülkeye hatta toplumdan topluma değişiklik arz etmesine neden olmuştur. Bütün bu farklılıklara rağmen değişmeyen tek şey medya mensuplarının karşısına çıkan sorulardır.

"Muhabirler suç işlenmesi durumunda ya da acil kamu çıkarı söz konusu olduğunda kaynaklarını açıklamalı mıdırlar? Editörler, kişilerin şerefine, hükümetin meşruiyetine ya da masum gözlere ve kulaklara zarar veren enformasyonu yayımlama konusunda anlaşmalı mıdırlar? Savaş zamanındaki haberler, barış zamanınkilerden farklı doğruluk ve ifşa etme ölçülerine göre mi üretilmelidir? Muhabirler ve editörler, reklâmcılardan gelen dışsal baskılar ve yönetimden gelen içsel baskılarla nasıl baş edebilirler? Kamunun bilme hakkı ile ünlü kişilerin özel yaşamlarına saygı arasındaki çizgiyi nereden çizmek gerekir? Sağlıklı kamusal tartışma gereksinimi ile yanlış açıklamaların tehlikeleri arasındaki çizginin nereye

[33] Süleyman İrvan, **Medya Kültür Siyaset,** Ankara, Bilim Sanat Yayınları, 1997, s.273, Aktaran: Erkelli Kızıl,**a.g.e**.,s.73.

çizilmesi gerekmektedir? Kendisine ve başkalarına karşı şiddet tehdidinde bulunarak medyanın dikkatini çekmeye çalışanlara karşı ne yapmalıdır?"[34]

Bütün bu sorulara cevap bulmak hiçte sanıldığı gibi kolay değildir. Bu soruların zorluğunun yanı sıra birde medyada ahlak (etik) anlayışının yerleşmemesi Dünya da medya tarihine birçok yüz kızartıcı basın faaliyeti ve medya olayının geçmesine sebep olmuştur. Her ne kadar basın ahlâk ilkeleri, gazetecilere mesleklerini icra ederken karşılaşacakları özel durumlarda zorunluluk olmaksızın yol gösteren basın meslek ilkeleri olsa da;

"Basın mesleği, toplumsal yaşamda sağlamak zorunda olduğu uyum ve düzen nedeniyle ahlâk kurallarına çok daha fazla uymak zorundadır. Kamuoyunu oluşturan, yürütmeyi denetleyen, toplumu belli mecralara yönlendiren basının, içinde yaşadığımız iletişim çağında gazeteciye sınırsız bir güç sağladığı ortadadır. Bu denli büyük güç, beraberinde büyük bir sorumluluğu gerekli kılmaktadır. Yayın araç ve gereçlerinin süratli bir değişimle modernleşmesiyle birlikte toplumun sesi olan gazetecinin sorumluluğu bugün düne göre çok daha fazladır.[35] Medyanın yüklendiği görev Gazeteci, sesini ulaştırdığı kitleyi pasif, edilgen bir öğe olarak düşünemez. Böyle düşünemeyeceği gibi asla tek taraflı düşünce empoze edemez. İnsanları aşağılamak, küçük düşürmek, iftira ve haksız isnatlarla karalamak nasıl ahlâki bir davranış değilse, basın yoluyla aynı türden hareketleri yapma da gazetecilik meslek ahlâkına diğer bir deyişle basın ahlâkına uygun düşmez, basın ahlakı ve gazetecinin sorumluluğu konuları, ciddî olarak irdelenmesi ve Üzerinde titizlikle durulması gereken konular arasındadır."[36]

Samanyolu Televizyonunda yapılan "Ufuk Ötesi" adlı canlı yayın programında konuyla ilgili görüşler şu şekildedir:

Galatasaray Üniversitesi Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Kenan Gürsoy:

"Medya, son derece önemli bir kavramdır. Çünkü insanların hayatı doğrudan doğruya yaşayışı ve algılayışı bu kendilerine göre dar olan alanda geçer ama bir de hayatın bütünüyle olan bir alışverişleri var. Bu doğrudan doğruya temas kuramadıkları zaman, olan biteni algılayamadıkları zaman aracı bir ortama ihtiyaç var bu da medya ortamıdır. Onların dünyaya çıkışları dünyaya açılan pencereleri dünyadan gelecek olanlarla bütünleşme imkânları ve adeta bir nefes alma ortamları medya olmak durumundadır. Eğer siz medyayı kötü kullanırsanız ya da onu bir takım temel değerlerden yoksun bırakırsanız o zaman bu

[34] İrvan, **a.g.e**., s. 273- 274, Aktaran:Erkelli Kızıl,**a.g.e**.,s.73.
[35] Niyazi Öktem, **Büyük Güç Büyük Sorumluluk İster**, İstanbul, İletişim Araştırma Derneği Bülteni,(y.y), 1990, Sayı:3, s.8, Aktaran:Erkelli Kızıl,**a.e**.,s.75.
[36] Niyazi Öktem, **Basın Ve Ahlak Kuralları**, İletişim Araştırma Derneği Bülteni (y.y)1989, Sayı: 2, s.7, Aktaran: Erkelli Kızıl,**a.g.e**.,s.75.

insanların nefes alabilme yani bilgi anlamında irfan anlamında hayata intibak anlamında, siyaset anlamında nefes alabilme imkânlarını da ortadan kaldırırsınız. Onların hayata katılımları demokrasi adına konuşacak olursak demokratik ortamlara katılımları adına da çok büyük yanlışlar yaparsınız demokrasiyle olan kendi alacakları itibariyle onları çok şeyden yoksun bırakabilirsiniz. O bakımdan fevkalade önemli bir kavram. Medyayı mümkün olduğu kadar tabi ve rahat bırakmak fakat mümkün olduğu kadar onu kendi iç değerleriyle mücehhez kılmak gerekiyor. Yani belki ona hukuki yaptırımlarla genel çerçeveler çizebilirsiniz ama bu hukuki yaptırımlar ya yeterli olmayacaktır ya da sadece çerçeve olarak kalacaktır. Medya mensupları medyanın bize sağlamış olduğu imkânlardaki mekanizmayı etik bir takım değerler üzerinde oturtmak durumundasınız, eğer oturtamazsanız biraz evvel söylediğim o her şeyiyle alışverişimizi kendimiz ve sağladığımız ortam bizi aslında yok etmeye sosyal anlamda yok etmeye başlayan bireysel anlamda yok etmeye başlayan bir ortam haline geliyor. Peki, etik bir bilinç kazandırmak ne anlama gelir? Etik bilinç kazandırmak dıştan bir yaptırım değildir. Orada çalışan insanların orada oluşan bir takım işlemlerin değerlere uygun hale gelişmesini sağlayacak şekilde insanları sorumlu olması demektir. Bu sorumluluk hiçbir şekilde sadece hukukla sadece siyasi bir takım temellerle yapılmaz. Eğer yapılırsa zaten medya dediğimiz o özgür ortam ortadan kalkacak. Bu özgür ortam ortadan kalkarsa sadece siyasi otoritenin emrine girmiş olursunuz. Hatta sizi idare eden otoritenin emrine girmiş olursunuz. Orda tam anlamıyla mekanize olmuş bir hayat başlar insanın kendi kendisine yabancılaşmaması ve sonunda sömürülmemesi mümkün değildir..Fakat temelde etik değer dediğimiz zaman bir takım belli başlı değerler vardır. Bunların başında insana saygı gelir. Yani insan kişiliğine saygıdır. Bu o ferdin insan olmak bakımından saygısı olduğu kadar o ferdin ihtiyaç duyduğu temel bilgileri de ona doğru aktarmak durumunda olduğumuzu bize hatırlatır."[37]

Gürsoy, etik konusuna oldukça farklı bir açıdan bakıyor ve Medya Mensuplarının işlerini yaparken insanın en doğal haklarına dikkat etmelerini ve onlara saygı göstermelerini istiyor. Etik kavramının toplumlara ve şartlara göre değişiklik gösterdiğini hatırlarsak bu görüş daha da önemli bir hale geliyor. Aynı programa katılan **Prof Dr. Jörg Becker** ise şunları dile getiriyor:

"Ahlak değince aklıma ilk gelen cümle her kültürün kendine göre bir ahlak kuralları var. Buna göre önemli olan nokta farklı kültürlerin farklı ahlak kurallarına kabul edip saygı gösterebilmemizdir. Tabi ki bu medya ahlakı konusunda da geçerlidir. Bu nedenle başka toplum ve milletlere neden bizim gibi yaşamıyorsunuz diyemeyiz. Zannımca kendimizle birlikte başkasına da saygı gösterme ahlak kuralları arasında diyalogun da başlangıcıdır. İkinci nokta biz ahlaki değerlere sadece başımız sıkıştığında yöneliriz. Medyamızda ve toplumumuz da zorluklarla karşılaştığımız zaman ne yapacağımızı bilemeyiz ve daha sonra da etik değerler diye bas bas bağırırız. Biz hadiseleri ancak işler tersine gitmeye başladığında etik değerler açısından değerlendiririz. İçerden bakış açısıyla hadiseye bakacak olursak bence birçok şey yolunda gitmiyor. Yapı kendi için de ahlak dışı mesajlar üretiyor."

[37] Samanyolu Televizyonunda yayınlanan 04.03.05 tarihli "**Ufuk Ötesi**" adlı canlı yayın programına verdiği röportaj.

Peki, bu mesajların önüne nasıl geçilecektir? Bu sorunun cevabı yine meslek ahlakı kavramında gizlidir. Basının genel anlamda Medyanın kendi meslek ahlakını oluşturması ve pratiğe dökmesinin birçok problemi de ortadan kaldıracağı kesindir.

İster görüntülü isterse yazılı medya kurumları olsun her ikisinde de ahlaktan bahsederken şu açmazla karşı karşıya kalırız. Meslek ahlakının sınırlarını medya sektöründe kim nasıl ve ne şekilde belirleyecektir? Bu oldukça zor bir sorudur. Çünkü her ülkenin kendine özgü şartları vardır ve bu şartlar o ülkenin ahlak anlayışını şekillendirmiştir. Dolayısıyla bir ülke için ahlaklı kabul edilen bir davranış ya da durum başka bir ülke için ahlak dışı olabilir. Hırsızlık yapmamak, yalan söylememek gibi genel kabul görmüş ahlak kuralları vardır ama daha alt başlıklarda ortak bir zemin oluşturmak kolay değildir. Fakat bu zeminin bir an önce bulunması gereklidir. Çünkü Medya bir anlamda toplumun adına avukatlık yapmaktadır.

"..Basının kendisi, birçok işlevinin yanı sıra, kişi ve makam farkı gözetmeksizin denetim görevi yapmaktadır. Modern bir devlette, bir hukuk devletinde basın; yönetimi, devlet parasının nerelere, nasıl harcandığını ve diğer erkler karşısındaki bağımsızlığına rağmen yargı erkinin hukuka uygun bir biçimde yürütülüp yürütülmediğini denetler."[38]

Başka bir açıdan bakacak olursak; medya araçları kendi patronunun isteklerini yerine getirseler de asıl görevleri kamu(halk)adına kamu menfaatlerini takip etmektir.

"Denetim işlevi, hatta görevi bu kadar önemli olan basın, bizzat kendisi hukuk ve ahlâk dışı davrandığı taktirde, ülkede önemli bir kargaşa, bir fenomen söz konusu olacaktır. Demokratik ülkede ayrıldığı sisteminin tercih edilmiş olmasının nedeni, erklerin birbiri tarafından denetlenmesinin sağlanmasıdır. 4. erk olarak adlandırılan basın ise, özgürlükçü demokrasilerde çok önemli bir kamusal görev üstlenmekte, tüm kamusal yaşamın kontrolünü ve kritiğini yapmaktadır."[39]

Medya araçlarının, bu kontrol ve kritiği yapabilmek için halkın nazarında ki güvenilirliğini kaybetmemesi gerekir. İşte bu güveni sağlayabilmek içinde görevini icra ettiği toplumun ahlâk kurallarına uymak zorundadır. Medya bu ahlak kurallarını içerisinde bulunduğu toplumu yönlendiren değerlerden çıkarabiliyorsa kendi etiğini

[38] Erkelli Kızıl, **a.g.e.**, s.69.

[39] İçel, **İletişim, Yığınsal İletişim Araçları Ve Toplum**, İstanbul, (Löffler'den Naklen), Der Yayınları, 1997, s.92.

oluşturabilmiş demektir. Medya Etiği ile ilgili Prof Dr. Edibe Sözen'in görüşleri ise şu şekildedir:

"Kamuoyunu denetleyen kurallar dizisi, değerler dizisi medya etiği olarak adlandırılabilir. Tabi etik daha çok mesleklerin çoğalmış olduğu dünyada var olan yükselen bir gönüllü değerler manzumesi diyebiliriz. İnsanların daha iyi toplum ve daha iyi ilişkiler kurma aşamasında gönüllü olarak toplumsal sorumluluklarını ifade ettikleri, toplumsal sorumluluklarını yerine getirdikleri bir yaptırımı olan güç anlamında kullanılabilir etik Medya etiğinin farklı alanlarda gelişimi söz konusu."[40]

Görüntülü medya yaygınlaşmadan önce var olan basın mesleğinde etik tartışmaları erken başladığı için belli bir düzey yakalanabilmişti. bu süreç içinde evrimleşen bir çok etik kuralı günümüze kadar ulaştı.

"Basın oto-kontrol girişimleri öncelikle basın ahlak kurallarının saptanarak, somut yazılı belgelerle aktarılmasıyla gerçekleşmiştir. 20. yüzyılın başından itibaren çeşitli ülkelerde oluşmaya başlayan, kimi sendika kimi dernek niteliğinde basın yayınla ilgili çeşitli örgütler sadece kendilerini bağlayacak olan kurallar içeren belgeler yayınlayarak, bu işe başlamışlardır.[41]

Basın tarihi boyunca ilke adına, üzerinde durulmuş ana maddelerin başında basın – siyaset ilişkilerine tarafsızlık sağlamak ve toplum çıkarlarının her şeyden üstün tutulmasını sağlamaya çalışmak olmuştur denilebilir. Günümüze kadar bu konularda mücadele verilmiş fakat maalesef bu problem tamamen ortadan kaldırılamamıştır. Hala medyanın en büyük problemleri arasında tarafsızlığı koruyamaması, kendi mesleğini şahsi çıkarlara alet etmesi vardır. Oysaki sağlıklı işleyen bir Basın ve diğer medya araçları bu görevini "basın ahlak kuralları" adı verilen kurallar çerçevesinde rahatlıkla yerine getirebilir. Örneğin Avusturya basın Konseyinin çalışmalarının ürünü olan "basın ahlak kuralları," uygulandığında bu problemleri ortadan kaldırabilecek nitelikte kurallar olarak örnek olarak gösterebiliriz.

Konsey,10 yıllık bir çalışma sonucu mesleki ahlak kurallarını tespit etmiş ve

[40] Edibe Sözen, Samanyolu Televizyonu- **Ufuk Ötesi** Programı, 04.03.2005 Tarihli Medya Etiği Söyleşisi

[41] Zeynep Alemdar, **Oyunun Kuralı (Basında Özdenetim)**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1988**,** s.11, Aktaran: Erkelli Kızıl,**a.g.e**.,s.67.

1971 yılında da kendi yasasını yayınlamıştır.[42]

Löffler – Hebarre gibi İsviçreli hukukçular basın ahlak yasası kurallarını incelemişler ve bunların dört kategori içerisinde toplanabileceği kanaatine varmışlardır. Buna göre:

a) Yalnız mesleği ilgilendiren kurallar (meslek ürününün yüceltilmesi, meslek çıkarlarının korunması), meslek üyeleri arasındaki ilişkilere yararlı olacak kurallar. Yazı aşırma yasağı "intihal" ve benzerleri.
b) Devlet ve uluslararası ilişkileri belirleyen kurallar. Basın özgürlüğünü ve mesleki sırrı savunma insan hakları, barış uluslar arası anlayıştan yana tutum takınma vb.
c) Halkla ilişkileri düzenleyen kurallar (her türlü ifsat girişimlerini reddetme, gerçeğin aranması görevi, haberi yorumdan ayırma görevi, doğru olmayan haberleri düzeltme zorunluluğu, manevi ve dinsel duygular ile başkalarının diğer haklarına saygılı olma zorunluluğu gibi).
d) Kişiyle olan ilişkilere uygulanan kurallar (hakaret ve sövmenin yasaklanması, ayrımcılığın yasaklanması özel hayata saygı).[43]

1.2 Televizyon Yayınları

Radyo ve Televizyon, insan yaşamında olumsuz ya da olumlu olarak çok önemli roller edinmiş "Kitle İletişim Araçları"dır. Özellikle çocukların ruh sağlığı ve kişilik gelişiminde çok büyük etkileri olan Radyo Televizyon yayınları için günümüz toplumunda her kesimden insan, içerik açısından yoğun bir eleştiri yapmaktadır. Hatta öyle ki bu eleştirileri yapmak için uzman bile olmaya gerek kalmamıştır. İki buçuk yaşında ki kendi kızım Zehra, eline aldığı kalemi bana doğrultup "baba! Seni öldürüyorum" diyebilmekte ve televizyon ekranından kaptığı efektlerle de olayı dramatize etmeye çalışmaktadır. Bilim adamları bu yaşlarda çocukların soyut olayları tam olarak kavrayamadıklarını gerçekle hayal arasında ki farkları henüz anlayamadıklarını söyleseler de minik Zehra yaptığı eylemin farkındaymış gibi davranmakta ve az sonra duvara kan sıçrayacak diyebilmektedir. Bu durum bütün toplum için "sözün bittiği yer"dir. Hele hele yayın sektörünün içerisinde önde olanlar; yapımcılar, senaristler, yönetmenler mesleğe bir bilim adamı hassasiyetinde yaklaşmak zorundadırlar. Tez araştırma konum olan RTÜK'ün başlattığı "Televizyonlarda Simge ve Sembol Uygulamaları" da zaten herkesçe kabul edilen bu eleştirel yanların var olmasının bir sonucudur. Peki, nedir medyayı özellikle de televizyon yayınlarını bu kadar zararlı hale getiren problemler? Bu problemlere

[42] Ahmet Danışman, **Basının Kendi Kendini Denetimi**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1979, s.240.
[43] Danışman**,a.g.e**., s.231-232,Aktaran: Erkelli Kızıl,**a.g.e**.,s.67.

sadece çocuklar açısından değil de bütün toplumu ilgilendiren yanları ile birlikte ele alalım:

İletişim teknolojilerinin gelişmesine paralel olarak gazete, dergi, radyo derken televizyon ve internet vasıtasıyla medya, daha çok insana ulaşma imkânı elde etmiştir. Sayılamayacak kadar insana ulaşma şüphesiz medyayı çok güçlü ve etkili kılan önemli bir dinamiktir. Bundan daha öte medya, günümüzde insanların çok vakit ayırdığı bir meşgale konumuna gelmiştir. Çalışan insanların çalışma ve uykudan sonra en çok vakitlerini geçirdikleri uğraş, televizyon seyretmek olmuş. Çalışmayanlar da ise; televizyon seyretmek, ilk sıralarda yerini alabilmiştir.[44] Televizyon adeta insanların boş zamanlarını düzenleyici bir konumdadır.[45] Hatta televizyon, insanların gündelik hayatlarını bile tanzim etmede birinci dereceden rol oynamaya başlamıştır.[46] Günümüzde neredeyse "bütün insanlar yalnızca medyayı konuşmakta, çocuklar, çizgi kahramanları; kadınlar, trajik dramaları, arabesk şarkıları, ünlülerin özel yaşamlarını; erkekler, spor sayfalarını ve maçlardaki pozisyonları konuşmaktadır. Medya günlük bir zikir gibi, kronik bir sıkıntı ya da sevinç gibi beyinleri, dilleri meşgul etmektedir."[47] Bunun böyle olmasına şaşmamak gerekir, çünkü ülkemizde halkımızın günlük ortalama televizyon izleme oranı beş saattir.[48]

Günümüz iletişimcileri medya için haber verme, eğitim ve eğlendirme gibi bir takım klasik görevler[49] saysalar da günümüzde hâkim medya anlayışında, insanlığın mutlak yararının düşünüldüğünü söylemek mümkün gözükmemektedir. Bu durumu destekleyecek pek çok delil vardır. Aşağıda belirtilen eleştiri maddeleri bu delillere örnek olarak sayılabilir. Medyaya yönelik eleştirilerin tamamını bu tezde konu edinmek mümkün değildir. Fakat yine de ana hatlarıyla medyanın özellikle de Televizyon'un, izlendiğinde ne gibi kronik problemlere yol açtığını belirtmek gerekiyor.

---

[44] Sedat Cereci, **Büyülü Kutu Büyülenmiş Toplum**, İstanbul, Şule Yayınları, 1992, s.76.
[45] **A.*e.*,** s.56.
[46] Nabi Avcı, **Enformatik Cehalet**, İstanbul, İstanbul Kitapevi, 1999, s.87.
[47] Cereci, **Medya Etiği**, Metropol Yayınları, 2003, s. 109–110.
[48] **Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması**, RTÜK yayını, Ankara, 2006, s.15- 44.
[49] Cereci,**a.g.e**., s.21.

1.2.1 Televizyon yayınlarına içerik açısından yapılan eleştiriler

Dünyaya hâkim güçler, medyayı, toplumları yönetmek, "kitle kültürü" dediğimiz ortak bir kültüre (popüler kültür) yönlendirmek, kendi felsefe, düşünce ve anlayışlarını onlara dayatmak amacıyla kullanmaktadır.[50] Bilinçli insanlar sömürüye başkaldırınca sömürgeciler, sömürü yöntemlerini değiştirmişler ve toplumları, coğrafyaları, insanlara keyif vererek sömürme yolunu tutmuşlardır.[51] Yayıncı kuruluşlar, kitle iletişim araçlarıyla haber verme, dizi, film, müzik, eğlence programlarını seyrettirirken aslında kendi yayın politikalarını, ideolojilerini ve hayat anlayışlarını seyrettirmiş olmaktadırlar.[52]

Medya, tabiatı gereği gerçekliği yansıtmak ve bildirmek iddiasıyla onu çarpıtır. Olaylar sıkıştırılır, dikkat çekici hale getirilir ve hızlandırılır.[53] Televizyon gerçeklik duygusunu bir tarafa atarak bir fantazya dünyası kurar.[54]

Medya, iyiyi kötü, kötüyü iyi gösterme becerisine sahiptir. Buna göre o, caniyi masum, masumu da cani gösterebilir. "Gazete adeta sihirbaz eli gibidir, onun dokunduğu nesne ateş olur, ateş de gülistan olur."[55] Medya, masum kavramları zararlı, zararlı kavramları da masum şekle dönüştürebilir.[56]

Televizyonun hızlı temposu karşısında insanlar, seyrettiklerini düşünme fırsatı bulamazlar. Yani insanlar televizyon karşısında edilgen konumdadırlar. Bu ise onların düşünme yeteneklerini olumsuz yönde etkilemektedir. İnsanlar gitgide zihnî çaba ve düşünmeyi gerektiren işlerden (okumak, yazmak gibi) uzaklaşmaktadırlar.[57] Hatta medyanın insanları gerçek hayattan, düşünmeden uzaklaştırarak onları

---

[50] Avcı, **a.g.e**., s. 28; Çaplı, **Medya ve Etik**, s.191; Cereci, **Medya Etiği**, s. 100-101; Cereci, **Büyülü Kutu**, s. 12, 50-51, 56, 98-99; Mustafa Şeker, ***"Film Tadında Haber"***, (*İletişim ve Ötesi,* Editör: Bilal Arık ve Mustafa Şeker), Konya 2007, s. 40, Gürel, *a.mkl.,* s. 118.
[51] Cereci, **Büyülü Kutu**, s.101.
[52] Erol Mutlu, **Televizyon ve Toplum**, Ankara, TRT yayını*,* 1999, s. 133.
[53] Benjamin Radford, **Medya Nasıl Yanıltıyor**, İstanbul, Güncel yayıncılık, 2004, s. 85; Mutlu, **a.g.e.**, s. 97, 146; Cereci, **a.g.e**., s.78.
[54] Mutlu, **a.g.e.,** s.97-163.
[55] Nureddin Topçu, **Ahlâk Nizamı**, İstanbul, Dergâh yayınları, 1999, s. 63–64.
[56] Cereci, **Medya Etiği**, s.101.
[57] Mutlu, **a.g.e**., s. 86- 98; Neil Postman, **Çocukluğun Yokoluşu**, (trc. Kemal İnal), Ankara, İmce Yayınları, 1995, s.134–135.

uyuşturduğu söylenmektedir.[58] Uzmanların tespitine göre uzun süre televizyon seyretme ve uzun süre internet ortamında kalma, madde bağımlılığı gibi bağımlılık yapmaktadır. Ayrıca iletişimde format olarak görsel dili (imaj) kullanan medyanın, insanlarda bellek ve konuşma yitimine neden olduğu ileri sürülmektedir.[59]

Medya neyi gündeme getirmişse onlar bilinir ve medya onları nasıl tanıtmışsa öyle bilinir, medyanın gündeme getirmediği şeyler yok sayılır. Medya bizi dünyadan haberdar eder fakat bu dünya, bizim yaşadığımız dünya değil medyanın bize sunduğu dünyadır. Böylece insanlar, kendilerini ilgilendirsin veya ilgilendirmesin, kendilerine faydalı olsun veya olmasın merak saikasıyla pek çok gündelik haberle meşgul olurlar.[60] Bu da o kimseyi kendi sorunlarından uzaklaştırır. Medyanın bu özelliği, ona kamuoyu oluşturma imkânını sağlar. Böylece insanlar haber bombardımanı altında kalarak gerçekleri göremezler ve hep kendilerine çizilen sınırlar içerisinde yaşamaya mahkûm edilirler.

Kadınlar başta olmak üzere insanların, hemcinslerinin başından geçen olaylara merak salmaları ve onların hikâyelerini aralarında dedikodu malzemesi yapmaları bilinen bir husustur. İşte bu noktada çağımızın iletişim aracı televizyon, insanların bu ihtiyacını karşılayarak adeta "en gelişmiş dedikodu malzemesi sağlayıcı bir makine"[61] konumuna gelmektedir.

Müstehcenlik ve şiddet içeren yayınlar, toplumun psikolojisini bozmakta, insanların ruh sağlığını altüst etmektedir.[62]

İletişim ahlâkı ilkeleri, bu alandaki kanuni düzenlemeler ve medyanın toplum üzerindeki menfi tesirlerini ortaya koyan onca çalışma, genel olarak medya dünyası için bir şey ifade etmemektedir. Onların tek kaygısı daha başarılı olmak, daha çok izlenmek (reyting, traj); dolayısıyla daha çok reklâm almaktır. Yani radyo-televizyon yayıncılığının tek ve temel amacı kâr etmektir. "Televizyon endüstrisinin dolaşıma

---

[58] Cereci**, a.g.e**., s.109-110. Postman, **a.g.e.,** s.135.
[59] Nurdoğan Rigel, **Rüya Körleşmesi**, İstanbul, Der Yayınları, 2000, s.17-47.
[60] Topçu**, a.g.e**., s. 64- 67; Avcı, ***a.g.e***., s.85.
[61] Martin Esslin, **Televizyon Çağı TV Beyaz Camın Arkası**, İstanbul, Pınar Yayınları, 2001, s. 41; Mutlu, ***a.g.e***., s.154.
[62] Cereci, **a.g.e.,** s.63.

soktuğu esas mal programlar değil "izleyiciler"dir. Televizyon endüstrisi esas olarak "izleyiciler"i "reklâmcılar"a pazarlamaktadır. Bu anlamda izleyiciler televizyon izlerken bir yandan da "reklâmcılar" için mesai yapmaktadırlar. Bu mesainin ücreti ise televizyon programlarının sağladığı haz, doyum, korku, keyif, gülmece, eğlence, oyalanma, kaçma, öğrenme ya da her neyse işte odur. Yine bu anlamda televizyon izleyicisi olarak her birimiz televizyon endüstrisinin edilgen işçileriyiz. Televizyon programlarını tüketirken aslında televizyon endüstrisinin üretimine katılmaktayız."[63] "Televizyon hemen her şeyi bir meta olarak satan sihirli bir sesler ve görüntüler akışıdır."[64] Doğrusu bütün programlar, izleyicilerin dikkatini reklâmlara çekmek için vardır.[65]

Reklâmın medyadaki bu hâkim gücü ve bu derece yaygın olması, insanlar üzerinde baskı oluşturmakta, ihtiyaçları olmayan şeylere ihtiyaçları varmış vehmini vererek alış-verişi teşvik etmekte ve böylece tüketimi körüklemektedir.[66]

Ticarî kaygılarla tiraj, satış ve hedef kitlesini artırmaya odaklanan pek çok medya organı, anlayış, akıl, fikir seviyesi ve değer yargıları açısından toplumun gelişmiş kesimlerine önem vermemekte, hatta onları ortalama seviyeye çekecek bir yayın akışı takip etmektedir. Böylece medya, bu yayın politikasıyla modern cehaletin bir kaynağı haline gelmektedir.

"Televizyon, münhasıran enformasyon iletmez; "enformasyon + eğlence" de üretmez. Bazılarının "eğlenerek öğretmek, öğretirken eğlendirmek" türünden iyimser ifadelerle formüle ettikleri bir *zihin durumu*, bir *zihni alışkanlık* üretir. Bilginin, bir niyet, bir emek, bir çaba; kısacası bir hazırlık gerektirdiği düşüncesi bugün artık bir kenara itilmiş; ama yerine yeni iletişim ve enformasyon araçlarının etkilerini de açıklayabilecek bütünleşik bir öğrenme kuramı konulamamıştır. Bu yüzden, günümüzde artık öğrenme kuramlarından değil, öğrenmeme, öğrenerek cahil kalma, öğrendikçe cahilleşme kuramlarından söz edilir hale gelmiştir."[67]

---

[63] Mutlu, **a.g.e.**, s. 88-87.
[64] **A.e.,** s.137.
[65] Esslin, **a.g.e.**, s.65.
[66] Bülbül, **a.g.e.,** s.269-270
[67] Avcı, **a.g.e**., s. 98.

Medya insanların boş zamanlarını doldurduğu gibi diğer önemli işleri için ayırdıkları zamanlardan da çalmaktadır. Böylece büyük bir zaman israfına sebep olmaktadır.[68]

"Televizyon her zaman, insanlara yalnızca hoşça vakit geçirten, onları düşünmekten, hareket etmekten alıkoyarak dertlerini unutturan ve fark ettirmeden yoran, üretime yönelik işlevi bulunmayan, ama hiçbir zaman da vazgeçilmeyen bir araç olarak evlerimizin ve daha çok da zamanımızın büyük bir bölümünü işgal etmektedir."[69]

"Televizyon izleyicisi belki de hiçbir eylemini, televizyon izlemek kadar bilinçsiz bir biçimde yapmamaktadır. Bu davranış daha çok, insanın psiko-sosyal konumundaki sıkıntıyı bilinçsiz bir eylemle aşma isteğinden kaynaklanmaktadır. Televizyon, insanı bir yandan da bilinçsiz bir biçimde izlemeye, sonra da bilinçsiz konuşmaya, bilinçsiz hareket ettirmeye ve bilinçsiz yaşamaya alıştırır."[70] Televizyonu, ondan bir şey öğrenmek, bilgi sahibi olmak maksadıyla seyredenlerin sayısı oldukça azdır[71].. Kitle iletişim yayınları, şahıs, zaman ve mekân yönüyle sınırlanamaz bir özelliğe sahiptir. Bu bakımdan televizyon ve radyo yayınları, gazeteler, dergiler, internetteki her türlü bilgi, belge, yayın vs. herkes tarafından her yerde ve her zaman diliminde ulaşılabilmektedir. Fakat bununla beraber insanların yaş, cinsiyet, çalışma saatleri, ilgi alanları vs. göz önüne alınarak bazı düzenlemeler yapıldığı da görülmektedir. Bununla ilgili olarak yazılı basında, çocuklara, gençlere ve kadınlara yönelik dergiler çıkması, sosyal hayatın değişik alanlarıyla ilgili (ekonomi, spor vb.) gazete ve dergiler yayınlanması veya bir gazete içinde aktüel haberlerin yanında çocuk, genç, kadın-aile, eğitim, ekonomi, spor sayfaları vs. bulunmasını örnek olarak verebiliriz. Televizyon ve radyolarda ise yaş, cinsiyet ve insanların ilgi alanları ve çalışma durumlarına göre yayın saatleri ayarlanmaktadır. Sabah ve okul çıkış saatlerinde (akşam doğru) çocuklar için çizgi film; gün ortasında kadınlar için kadın-aile, yemek, eğlence programları; aile fertlerinin bir arada olduğu akşam saatlerinde herkesin ilgisini çekecek haber programları, diziler, filmler vs.

[68] Mutlu**, a.g.e.**, s. 87; Cereci, **Büyülü Kutu**, s. 56-57.
[69] Cereci, **a.g.e**., s.21.
[70] **A.e**., s.101.
[71] **A.e**., s.101.

yayınlanmaktadır. Son yıllarda belli bir alanda veya belli bir kitleye yönelik kanallar da yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu kanallara tematik yayın yapan kanallar denmektedir. Örneğin haber kanalı, çocuk kanalı, belgesel kanalı gibi. Bütün bunlar, medya organizatörlerinin günün her saatinde izleyici sayısını (reyting) artırmak ve devamlı gündemde kalarak kendi hayat anlayışını kitlelere sunmak için takip ettikleri yayın politikalarıdır.

Her ne kadar yaş, cinsiyet, ilgi alanları vs. dikkate alınarak yayın yapılsa da -medya yayınlarının sınırlanamaz özelliğinden dolayı- herkes medyanın mesajlarına açık bir hedef konumundadır. En çok tehlike altında bulunan kesim ise çocuklar ve gençlerdir. Yetişkinlere yönelik haber, dizi ve filmleri onlar da seyretmekte, hayatı bütünüyle kavrayamadıklarından dolayı seyrettiklerine anlam verememekte ve çıkmaza düşebilmektedirler.[72]

Medyada, "Ünlülerin özel hayatı olmaz, çünkü onlar artık kamuya mal olmuşlardır" gibi bazı çarpık anlayışların geliştiği de görülmektedir.[73] Bu çarpık anlayışın neticesi olarak bazı ünlülerin en mahrem halleri gizlice fotoğraflanmakta veya kameraya çekilmektedir. Ünlüler ne kadar kamuoyunca tanınsalar da bu durum onların özel hayatlarının teşhir edilmesini meşrulaştırmaz. Böyle bir anlayıştan bazı ünlülerin rahatsızlık duyduğu da basına yansımış bulunmaktadır.[74] Öte yandan bazı ünlüler de gündemde kalabilmek için özel hayatlarını kamuya açmaktadırlar. Bu kimseler, böyle yapmadıkları takdirde gündemden düşecekleri korkusu yaşarlar.[75]

Kişilerin özel hayatlarının konu edildiği yarışma programların da mahremiyet sınırları ortadan kalkarak şahısların gizli kalması gereken halleri alenileşmekte, kadınların problemlerinin anlatılmasının amaçlandığı kadın-aile programlarında aile sırları ortaya dökülmekte ve bu da birtakım huzursuzluklara sebebiyet vermektedir.

---

[72] Postman, **a.g.e.,** s.104-109.

[73] **Medyakronik,** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Bilgi İletişim Grubu Yayıncılık, 2003, s.207.

[74] Konuyla ilgili örnekler için bkz. **Zaman Gazetesi**, 8 Mayıs 2008, 23 Ekim 2009; (Çevrimiçi) **http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1998/09/20/67660.asp**, 1 Haziran 2008. Ayrıca mahremiyet ihlalleriyle ilgili örnekler için bkz. **Medyakronik**, s. 197-221.

[75] Andrew Belsey, **"Mahremiyet, Aleniyet, Siyaset" (***Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar*, Der.Andrew Belsey ve Ruth Chadwick, trc. Nurçay Türkoğlu), İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1998, s.112; Çaplı, **a.g.e**., s.108.

Bu huzursuzların neticesi olarak cinayet işlendiği bile olmuştur.[76] Psikiyatristler, çeşitli televizyon programlarında insanların özel hallerinin yayınlanmasının, seyircilerde "röntgencilik" duygularını açığa çıkardığını, hâlbuki bu durumun psikiyatride hastalıklı bir ruh hali olduğunu belirtmektedirler.[77] Haber, film, dizi, yarışma vs. televizyon yapımlarında psikiyatristlerin dikkat çektiği gerçek göz önünde bulundurularak televizyon yapımlarında yeni bir anlayış geliştirilmelidir.

İnsanlar tarafından gazete ve radyoya nispetle daha çok tercih edilen televizyonun izleyicilerini de kesin bir şekilde gruplara bölmek mümkün gözükmemektedir. Yukarda da temas ettiğimiz gibi yayınlar toplumun tamamı tarafından izlenebilmektedir. Bununla beraber izleyicilerin bazıları yayınların hepsine ilgi gösterirken bazıları yalnızca ilgi alanlarıyla ilgili yayınları izleme eğilimi göstermektedir. Buna göre genel izleyici kitlesi ve özel izleyici kitlesinden bahsetmek mümkündür. Genel izleyiciler, orta veya alt eğitim seviyesine sahip kimseler olup özel uzmanlık alanları yoktur. Bu grup genelde müzik, eğlence ve drama türü programları izlerler. Bu kimseler, bu tür yapımları çok fazla tepki göstermeden hemen kabul etme eğilimindedirler. Özel izleyiciler ise belirli bir kültür ve eğitim seviyesine sahip olup belli uzmanlık alanları vardır ve bu grup, televizyonu bilinçli olarak izler, değerlendirme yapar, programların amaçlarını kavrayabilir. Bu grup genelde bilimsel (belgesel tarzı), sanat içerikli, eğitimle ilgili, aktüel konulu nitelikli programları izler.[78]

Ticarî kaygılar taşıyan pek çok medya organı, tiraj ve reytingini artırmak için ortalama seyirci seviyesine göre yayın politikası belirlerken yukarıda bahsettiğimiz bilgi ve kültür seviyesi yüksek kesimi ihmal etmiş olmakta veya onları ortalama seyirci seviyesine çekmeye çalışmaktadır.[79]

---

[76] Bu tür cinayetlerle ilgili bkz. **Yeni Şafak Gazetesi**, 19 Mayıs 2005, (Çevrimiçi) **http://yenisafak.com.tr/arsiv/2005/mayis/19/g08.html**, 20 Mayıs 2008; *Milliyet Gazetesi*, 14 Haziran 2005, (Çevrimiçi) **http://www.milliyet.com.tr/2005/06/14/yasam/yas09.html**, (i.e.t. 20 Mayıs 2008); **Radikal Gazetesi**, 14 Haziran 2005, (Çevrimiçi) **http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=155721**, 20 Mayıs 2008.

[77] **Televizyon Programlarındaki Şiddet İçeriğinin, Müstehcenliğin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri***,* RTÜK yayını, Ankara, 2006, s. 42.

[78] Cereci, **Büyülü Kutu**, s. 67-69.

[79] Oskay, **Radikal Gazetesi**, 9 Kasım 1988'den naklen Demir, **a.g.e**., s. 219.

İnsanlar gördüklerine, duyduklarından daha fazla ilgi duyar ve inanırlar. Teknolojinin gelişmesi, insanların bu ilgisini karşılıksız bırakmamıştır. Ne var ki, iş burada kalmamış, televizyonlar daha fazla reyting, gazeteler de daha fazla tiraj için mesajların sunumunda farklı yöntemlere başvurmuşlardır. Drama türlerinde (film, dizi vs.) müzik, ses-görüntü efektleri, farklı dekorlar kullanılmasını buna örnek olarak verebiliriz. Normal hayatımızda müzik yoktur fakat yaşamdan bir sahne canlandırılırken duyguların ifadesinde müzik kullanılmaktadır. Yine normal hayatımızda efekt yoktur fakat dizi ve film yapımlarında efekt kullanılmaktadır. Şüphesiz bunlar doğru ve yerinde kullanılırsa insanlara faydalı mesajlar verilmesine katkı sağlar. Bunlarda abartıya kaçılması ise, mesajı orijininden uzaklaştırıp ona yeni anlamlar yükler. Bahsedilen yöntemlerle olduğundan farklı anlamlar yüklenen mesajlar, propaganda amaçlı kullanılmaya hazır hale gelir. Böylece toplumun değer atfettiği konular bu tür yöntemlerle hafife alınabilir.

Televizyonda bazı konuların çok sık tekrar edildiği görülmektedir. Çağdaş psikolojiye göre, önermeler ne kadar çok tekrar edilirse insanların zihinlerinde o kadar çok yer etmektedir. Önermelerin olumsuz olması durumunda bile bu etkinin gerçekleştiği ileri sürülmektedir.[80] Buna göre, örneğin medyada şiddet ve cinsel içerikli dizi ve filmlerin devamlı ekrana getirilmesi, insanlarda bu tür durumların artık normal şeyler olduğu düşüncesini oluşturabilir.

Kitle iletişim araçları içerisinde en yaygın ve en etkili konumda olanının televizyon olduğunu belirtmiştik. Bu durum, ister istemez onun yayın üslûbunu önemli kılar. Televizyon, içeriğini, "dil" ile değil görsel unsurlarla aksettirir. Televizyonun çok seyredilmesinin altında yatan gerçek, onun her şeyi tartışma veya fikirler dizisi halinde değil de, genel de olayları dramatize etmesidir. Televizyon, politikayı, haberleri, ticareti, dini, bilimi, kısaca her şeyi hikâyeleştirerek sunar.[81] Televizyon bununla da yetinmez, insanlara sunduğu içeriği aynı zamanda ticarî bir şova dönüştürür.[82]

[80] Çaplı, **a.g.e**., s. 208-209.
[81] Postman, **a.g.e**., s.146; Esslin, **a.g.e**., s.16-22.
[82] Postman, **a..e**., s.147-148.

Televizyonun daha çok genel izleyici kitlesi tarafından seyrediliyor olması, haberlerin de düşük kültürel seviyede ve herkesin kolay anlayabileceği tarzda hazırlanmasına yol açmaktadır. Bu sebeple haber konuları genellikle magazin olaylarından, insan öykülerinden ve ilginç gelişmelerden oluşmakta veya ciddî olaylar "magazin haber" formatına sokulmaktadır. Bu durum ise kamuoyunun bilgilenmesini sağlayacak enformasyon değeri taşıyan habercilik anlayışını yozlaştırmaktadır. Bu yozlaşmanın da seyircinin bütününün ruh sağlığını olumsuz etkilediği tartışılmaz bir gerçektir. Dizi, film, magazin, şov gibi kurmaca türler, hemen her ülkede en çok izlenen program türleridir. Haber programları ise gerek içeriğiyle olsun, gerek sunumuyla olsun ortalama izleyici için sıkıcıdır. Bu yüzden ticarî televizyonlar, izleyici sayısını artırmak -dolayısıyla daha çok reklâm vererek daha çok kâr etmek- için haberlerin içerik ve sunuş şekillerini değiştirerek vermeye başlamışlardır. Bunu gerçekleştirmek için de ya insanda hemen etki uyandıran algılanması kolay, zihnî çaba gerektirmeyen polisiye ve magazin türü "tatlı haberler"e yönelmişler ya da insanlar üzerinde hemen etkisi olmayan, belli bir zihin faaliyetinden sonra algılanabilen iç-dış politika, eğitim ve ekonomi gibi "ciddî haberler"i ve belgesel gibi gerçeğe dayalı yapım türlerini ilginç hale getirerek olabildiğince kurgusal (kurmaca) program türlerine (dizi, film vs.) yaklaştırmışlar veyahut da seks ve şiddet içeren olaylara daha çok ağırlık vermişlerdir. Bunun neticesinde de kolay izlenen, yüksek reyting sağlayan ilginç, eğlenceli programlar ortaya çıkmıştır.[83] Fakat daha çok reyting daha çok reklâm ve dolayısıyla daha çok para kazanmak için yapılan bu uygulamalar haberin, ticârî mal olarak görülmesini de beraberinde getirmiştir. Habere dikkatleri çekmek, ilgiyi artırmak ve haberin etkisini yükseltmek için görüntü, ses, müzik, kurgu gibi başka yöntemler de kullanılmaktadır. Bütün bunlar haberlerin sunumunda ayrı ayrı anlam ifade etmektedir. Haberlerin konusu, sunumu, dekor ve kamera hareketleri ve diğer unsurlar da seyirciyi kanalda tutmaya yöneliktir. Haber konuları genelde herkesin ilgisini çekecek magazin olaylarından, insanları duygusal olarak etkilemeyi hedefleyen olaylardan seçilmekte, abartı, sansasyon, trajedi, güldürme, ağlatma, acındırma, şaşırtma gibi duygusal etkiler kullanılmaktadır. Haberlerde ortalama seyircinin zihnen yadırgamayacağı bir

[83] Tokgöz, **a.g.e**., s.208-210.

tarz takip edilmektedir.[84] Hatta öyle ki dramatize yoluyla sıradan bir olay sıra dışı hale getirilebilmekte, dolayısıyla ilginç kılınmaktadır. Yalnız bu durumda olay, gerçekliğinden uzaklaşarak ayrı bir anlam kazanmaktadır. Bu da haberin kendisinin mi yoksa sunuş biçiminin mi önemli olduğu sorusunu gündeme getirmektedir.[85] Hatta bazı durumlarda reyting uğruna ciddi haberlerin dramatize edilmekten de öte eğlenceli hale getirildiği görülmektedir.[86]

Televizyon yayınları bazen de, seyirci sayısını artırma uğruna duygu sömürüsünde bulunarak korku çığırtkanlığı yapar. Medya; savaş, okullardaki şiddet ('çocuğunuz güvende mi?' gibi) vs. korkuları körükleyerek insanları en hassas yerinden yakalar, onları ekranlara kilitler.[87]

Kapferer'e göre televizyon izlerken, bir görsel uyancıyı belleğimizde saklamak üzere onu özümlemeye fırsat bulamadan, hemen ardından gelen bir yenisiyle karşı karşıya kalıyoruz. Bunun sonucu olarak herhangi bir sahneyi, bir filmi, bir programı daha önce izlediğimizi anımsıyor, fakat gördüğümüz şeylerin neler olduğunu tümüyle bilemiyoruz. Nitekim televizyonda en ciddi konuların konuşulduğu programlarda bile, araya giren reklâm ya da bir sonraki programın tanıtımı, izleyicinin iç dünyasında meydana gelen oluşumu başka yönlere kanalize etmektedir.[88]

Yukarıda belirtilen konular gerçekten de günümüz dünyasında insanların özellikle de çocukların ruh sağlığı açısından sorun oluşturduğu herkesçe kabul edilen konulardır. Bu konular daha da arttırılabilir örneğin her dönem olduğu gibi günümüz televizyon yayıncılığında da çok önemli yeri olan reklâmlar başlı başına bir sorun teşkil eder. Bu yüzden reklâmcılıktaki sorunları diğer maddelerden bağımsız olarak ele alıp irdelemek gerekir:

1.2.1.1 Televizyon yayıncılığında reklâma dayalı etik sorunlar

Reklâmların iletişim dünyasında çok etkili ve önemli bir yeri bulunduğunda

[84] Tokgöz, **a.g.e.,** s. 210-211.
[85] Mutlu, **a.g.e.**, s.145-146.
[86] **A.e.**, s.147.
[87] Radford**,a.g.e.,** s. 80.
[88] Jean Noel Kapferer**, Çocuk ve Reklam, çev. Şermin Önder,** İstanbul**,** Afa Yayınları, 1991, s. 111.

şüphe yoktur. Bu önem, yayıncı kuruluşlar açısından onların gelir kaynağını oluşturması, reklâm veren firmalar bakımından da ürünlerini pazarlamada etkili bir yol olmasından ileri gelmektedir. Otuz yedi yıl BBC'de çalışmış olan Martin Esslin'in şu sözü reklâmın iletişimdeki yerini anlatması bakımından ip ucu veriyor: "Reklâmlar, Amerikan televizyonunun marjinal bir parçası olmaktan çok öte bir şeydir. Bunlar, diğer bütün programların hayat kaynağıdır ve TV'deki en pahalı, en gelişmiş ve en yaygın etkendir. Bütün diğer programlar izleyicilerin dikkatini reklâmlara çekmek için vardır."[89]

Reklâmlar, sadece bir reklâm olarak kalmamakta, ticarî televizyonların yayın politikalarını şekil, süre ve içerik olarak etkilemektedirler. Örneğin belli aralıklarla dizilerde doruk noktalar oluşturulacak ve seyircilerin dikkatleri yoğunlaşınca araya reklâm kuşakları girecektir.[90]

Yoğun rekabet baskısı, hızla değişmekte olan pazar ve tüketici yapısı karşısından üretici işletmelerin pazara girmek, pazar paylarını korumak veya artırmak için en çok kullandıkları araçlardan biri reklâm olmuştur. Ancak bu araç, sanayî, ticârî ve sosyal hayata etkisi olan, dolayısıyla sorumluluğu da bulunması gereken bir araçtır. Reklâmcılık alanındaki gelişmeler reklâmların ekonomik, kültürel ve toplumsal alanlardaki etkilerinin daha yoğun ve eleştirel bir şekilde tartışılmasına da sebep olmaktadır. Reklâmların tekel oluşturup oluşturmadığı, insanları ihtiyaçları dışında tüketmeye yöneltip yöneltmediği, toplumsal değerleri bozup bozmadığı veya kültürel sapmalara sebep olup olmadığı vb. birçok konu tartışılıp sorgulanmaktadır.[91]

Reklâmcılar, reklâmlarla insanların zihnine bir ürünün markasını yerleştirmek ve çağdaş yaşam biçimlerini tanıtma amacını gerçekleştirmek için her yolu ve her yöntemi mubah görmektedirler. Bu sebeple ilginç buluşlarla ortaya çıkan etkileyici reklâmlar zaman zaman yasalar ve toplumsal değerlerle çelişmekte ve bir takım eleştiriler almaktadır. Bundan öte, reklâmda inandırıcılık vasfını zedeleyen

---

[89] Esslin**, a.g.e**., s. 65.
[90] İlal, **a.g.e**., s.51-52.
[91] B. Zakir Avşar ve Müge Elden, **Reklâm ve Reklâm Mevzuatı**, Ankara, Piramit Yayınları2004, s. 81.

unsurlar bulunduğu, reklâmların yalın doğruları yansıtmadığı[92] gibi eleştiriler daha yoğun olarak gündeme gelmektedir.

Yayınlanan reklâmların çok azında gerçek bilgiler sunulur; büyük bir kısmında ise akla değil duygulara hitap edilerek korku ve güvensizlik duygularıyla manipülatif bir şekilde oynanır.[93] Abartmak, reklâmcılığın kurallarından biridir[94] ve işin doğasında var olan bir olgudur.[95]

Ticari televizyonların görevi, milyonlarca insanı birlikte reklâmcıların karşısına getirmek, mesajlarını iletmelerini mümkün kılmaktır. Aslında programlar, birbirlerini izleyen mesaj demetleri arasındaki boşlukları doldurmak içindir. Jairety''in televizyon editörü şunları söylemektedir:[96] "Seyirciler müşteri değildir; televizyonun tüketicileridir. Seyirci, reklâmcının satın almak istediği koyun sürüsünden bir sürmeli koyundur..."[97]

Baudrillard'ın "reklâm" bakış açısı, Vairety'in, televizyon ve reklâm değerlendirmesi kitle iletişim organları için reklâmın önemini çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır."Televizyonun omurgası, kalbi, ruhu, yakıtı, DNA'sı (dilediğiniz benzetmeyi seçin) reklâmdır. Bu, televizyon haber programları kadar diğer programcılık biçimlerinde de geçerlidir. Televizyon haberlerini gerçekçi bir şekilde anlamak için reklâmın iki boyutunu göz önüne almalısınız. İlki, parayla ikincisi ise toplumsal değerlerle ilgilidir. Yayın şebekeleri, izleyicileri, çekmek için sözler verirken izleyicilerin hiçbirinin reklâmları izleyeceğine ya da ürünleri satın alacağına söz vermemektedir. Reklâm sırasında kendinize salamlı bir sandviç hazırlamak için odadan çıkıp reklâmı kaçırsanız da reklâmcıya yine de ödeme yapılır. Fakat reklâmları gören milyonlarca izleyici sayı olarak yeterlidir ve sistemi çalıştırmak için de yeterli sayıda ürün almaktadır."[98] Doğal olarak, yüksek izlenme oranlı programlar,

---

[92] Konuyla ilgili örnekler için bkz. Radford, **a.g.e**., s. 23- 26.
[93] Radford, **a.g.e**., s. 45-46. Konuyla ilgili örnekler için bkz. Radford, **a.g.e**., s. 63-70.
[94] Radford, **a.e.,** s.36.
[95] Muharrem Rahte, *"***2006'da Şikayet Rekoru Kırıldı***"* (Reklâm Kurulu Başkanı Özcan Pektaş'la yapılan röportaj), **Mediacat**, (Aylık Pazarlama İletişimi Dergisi), Ocak 2007, sy. 144, s.102.
[96] Herberd Schiller, **Zihin Yönlendirenler,** İstanbul, Çev: Cevadet Cerit, Pınar Yayınları, 1993, s.131.
[97] Schiller, **a.g.e.**, s.131.
[98] Neil Postman –Steve Prower, **Televizyon Haberlerini İzlemek,** İngilizce'den Çev: Aslı Tunc, **105 Kavram İletişim Sanatları,** İstanbul, Kavram Yayınları, 1996, s.21.

reklâmcılar için çekicidir. Çünkü reklâmlar bir kerede olabildiğince fazla tüketiciye ulaşmak istemektedirler. Haber programları bu ihtiyacı karşılamaktadır. Geniş bir izleyici kitlesine ulaşmak isteyen bir reklâmcı için yayın şebekelerinin haberleri diğer medya haberlerinden örneğin gazete ve dergilerden üstündür. Reklâmcıların ilgilendiği tek unsur elbette ki izleyicinin fazlalığı değildir. Daha önemlisi demografik yapıdır. Her haber programı, programı izlemeye alışmış kişilerin yaş, cinsiyet ve gelirlerinin istatistiksel bir görünümü olan demografik, profiline sahiptir. Kay kay reklâmlarının genç izleyicilerle ilgili haber programlarına verilmesi dikkat edilirken arterit ilacının reklâmcıları reklâmlarını "daha yaşlı demografik yapıya sahip" olanlarla ilgili haber programlarına yerleştirilirler.[99]

"Günümüz medyanın en önemli işlevi ne sistemin propagandasını yapmak, ne de topluma haber iletmek değildir. Tek ve önem amaç para kazanmak haline gelmiştir. 1980'lerle birlikte yaşanan medyanın ticarileşmesinin çocukların gördükleri zararların dışında da, toplumda yüzeysel bir popüler kültür yaratması ve halkı maddi değerlere yönlendirmesi gibi çok önemli sonuçları olmaktadır."[100]
Çoğunluğu banka sahibi veya banka ortağı da olan, basın-yayın dışındaki çeşitli alanlarda yatırımları bulunan medya patronları bütün bu olumsuzlukları düşünecek durumda değillerdir çünkü onların daha önemli bir işleri vardır o da para kazanmaktır. Benim en öncelikli görevim patronuma para kazandırmak diyen yayın yönetmenlerinin olduğu bir ülkede ve bu patronların diğer işlerine ya da doğrudan medya kuruluşunun kredi, teşvik gibi işlerine "katkı"da bulunabilecek hükümetlerin varlığı ve seçim dönemlerinde kendilerine gereken desteği sağlayacak olan televizyonun nimetinin farkında olan siyasiler. Bu zincir raintg denilen canavarı hep canlı tutmaktadır

"Televizyonla ilgili en önemli saptama, insanların onu izlemeleridir. Adına "televizyon" denmesinin nedeni de budur."[101] Jean Baudrillard, izleyici topluluğunu gönüllü tüketiciler olarak adlandırmaktadır. Günümüzde televizyon sisteminin

[99] Postman – Prower, **a.g.e.**, s.22.
[100] Emir Turam, **Medyanın Siyasi Hayata Etkileri,** İstanbul, 1. Basım, İrfan Yayımcılık, 1994, s.38.
[101] Neil Postman, **Televizyon Öldüren Eğlence**,Çev: Osman Akınhay,İstanbul, Ayrıntı Yay., 1994,s.104.

gerçek ürününün program değil, seyirci topluluğu olduğu kabul ediliyor. Kanalların sattığı, ilan verenlerin aldığı odur.[102]

Son yıllarda kimlerin ne kadar süreyle televizyon seyrettiğini belirlemek için yapılan ölçme yöntemlerinde önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Ancak bu ölçümlere konu olan şeyin tanımlanması hep göz ardı edilmiştir. TV karşısında uyunabilir, örgü örülebilir, düş kurulabilir, seyredilen hatırlanabilir, unutulabilir, benimsenebilir veya tepki gösterilebilir. Burada söz konusu olan, sadece yaratılan ürünün kalitesi üzerinde yürütülen yargılarla, yaratılan izleyici kitlesini belirlemek değil, değer yargılarına bağlı kalmadan seyirci doğasını yakalamaktır.**[103]**

Televizyon kanalları, yayınladıkları reklâmlardan kazanç elde eden ticari kuruluşlardır. Reklâm alabilmek için ise programların izlenirliğini artırmaları veya belirli bir seviyede tutmaları gerekmektedir. Bunu, doğru programları doğru saatte yayınlamak yolu ile sağlayabilirler. Program yapımcıları ise programlarını kaç kişinin izlediği bilgisini edinmenin yanı sıra izleyen kişilerin demografik özelliklerini de izleme davranışlarını da incelemek durumundadırlar. Les Brown'a göre, "bir programı izleyen kimselerin, reklâm veren firmalar açısından bir manası yoksa o programın televizyonda yeri yoktur. Seyircinin bir programı beğenmesi veya beğenmemesi önemli değildir; önemli olan izleyicinin reklâmını seyrettiği ürünlere yönelik bir talebinin oluşturup oluşturmamasıdır.**[104]**

Schiller ise, "reklâmcılık, eğer başarılı olmayı bir kez aklına koşmuşsa, reklam ve reklam bazına dayalı eğlence programları yayımlamayan iletişim kanallarının mevcudiyetine tahammül edemediğini, bu nedenle kayda değer miktarda izleyicisi olan her iletişim kanalına mutlaka burnunu sokmak istediğini, reklam almaktan kendini kurtaramayan bir yayın organının ise, gayesi ne olursa olsun, ticari kültürün aleti olmaktan da kendini kurtaramayacağını" söyler.**"**[105] Yine Schiller'e göre, "ticari televizyonların görevi, milyonlarca insanı birlikte reklâmcıların

---

[102] Mustafa Akın, "**Radyo Televizyon Üst Kurulu Ve Özel Radyo Televizyonların Uyarı Durdurma İptal Cezalarının Medya Etiği Bağlamında İncelenmesi"**,basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü.S.B.E., İstanbul, 2001, s.172.
[103] Pierre Alain Mercier, "Aktif Televizyon İzleyicisi: Kanal Tarayıcı", **Medya Dünyası**, Der:Jena Marie Charon, Çev:Oya Tatlıpınar, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992, s.137.
[104]Schiller, **a.g.e.**, s.39.
[105] Schiller, **a.g.e.**, s.186.

karşısına getirmek, mesajlarını iletmelerini mümkün kılmaktır. Aslında programları, birbirlerini izleyen mesaj demetleri arasındaki boşlukları doldurmak içindir." [106]

Uluslararası ve ulusal bazı kurumlar, reklâmların olumsuz etkilerinden tüketiciyi korumak maksadıyla bazı etik ilkeler belirlemişlerdir. Ülkemizde reklâmların yasal açıdan denetimi ve reklâmda etik konularıyla ilgili çalışmalara bakıldığında 1994 yılı itibariyle çalışmaların hız kazandığını söylemek mümkündür.[107]

Reklâmların ticarî, sanayi ve topluma yönelik olumsuz etkileri karşısında yukarda kısaca temas ettiğimiz üzere devlete bağlı veya özel bazı kurumlarca birtakım yasalar, ilke ve kurallar konulmasına rağmen reklâmlar hakkında pek çok şikâyet olmuş ve bunların bir kısmı ilgili mercilere iletilmiştir.[108]

1.3 ÇOCUK

1.3.1 TARİHİ SEYRİ İÇERİSİNDE ÇOCUK

Çocuklar tarihi seyir içerisinde hep çocuk olarak yaşamışlardır. Korkuları da sevinçleri de her zaman ki gibi çocukça olmuştur. İlkçağlardan, yaşadığımız modern çağa kadar bir çocuk büyümek için hangi evrelerden geçmesi gerekiyorsa ister biyolojik olsun ister zihinsel bu hiç değişmemiştir. Değişen; çocuklara sunulan uyarıcılar ve toplumun onlara olan bakışıdır. Toplumun çocukluk dönemini algılayış tarzı geçmişten günümüze çok büyük değişim geçirmiş ve bu küçük insanlara bakış açısı her dönemin toplumsal şartlarına ve kültürlerine göre sürekli değişmiştir.

Örneğin geleneksel doğu kültürüne mensup olan uygarlıklarda çocuk, süratle erginleşip, olgunlaşmak mecburiyetindedir. Ama büyürken, aynı zamanda ana babaya karşı da saygılı ve "itaatkâr" olmalıdır.[109]

---

[106] Schiller,**a.g.e.**, s.132.
[107] Avşar ve Elden, **a.g.e**., s.17.
[108] Reklâmlar hakkında şikâyetlerle ilgili olarak bkz. Rahte, **Mediacat**, s. 102–103;
(Çevrimiçi) **http://www.rok.org.tr/incelenendosya.html,** 20 Ağustos 2007;
(Çevrimiçi) **http://www.sanayi.gov.tr/trk/ReklâmKurulKarar.aspx?sayfaNo=1549**, 20 Ağustos 2007.
[109] Ayşe Betül Aksu, "**Medya, Çocuk ve Din Eğitimi"** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa 2004, s.33.

Doğu toplumlarında erkek çocuk, kız çocuklarına göre daha muteber kabul edilir. Bunun sebebi ise doğanın sert şartlarına karşı erkeğin fiziksel olarak daha dayanıklı yaratılmış olması olarak görülür. Bu anlayışın geçerli olduğu süreç 'Çocukluk dönemi' olarak adlandırdığımız yaş dönemlerinin o devirlerde soyut olarak ortaya çıkmasını geciktirmiştir.

Geleneksel Doğu'da çocuk terbiyesindeki birinci sırada manevi değerler vardır: Çocuğun erdemli, ahlaklı olmasının yanında; savaşçı ve mücadeleci olması da gerekir. Çünkü onlar, yetişkin insanların gelecekteki (yaşlılık günlerinde) toplumsal güvenceleri olarak görülürler.[110]

-Batı medeniyetinin beşiği olarak nitelendirilen Yunan ve Roma kültürlerinin "çocuk" konusuna bakışları iki kültürün ortak görüşleri dikkate alınarak şöyle sıralanabilir.[111]

-Geleneksel Batıda ise; kız ve erkek çocuk ayırımı vardır. Kız çocukların erkek çocuklara göre zekâ ve kavrayış olarak daha gerilerde olduğu düşüncesi, eski Yunan düşünürlerinde çokça görülür. Erkek lehine gelişen bu cinsiyet ayırımı geleneksel Batı'nın en belirgin kültürel dokusunu teşkil eder.

-Tıpkı Doğu Toplumlarında olduğu gibi Batı da da güçlü ve sağlam fiziksel özelliklere sahip erkek çocuklar toplumun tercih ettiği çocuk ve genç modelini oluştururlar.

-Sakat ve kusurlu (özürlü) çocukların hayatı tehdit altındadır. Her tür sosyal ve yaşamsal güvenceden yoksundur.

-Geleneksel Batı'nın bazı kültürlerinde çocuk ve gençlerin zenginler tarafından himaye altına alınması adeti, zamanla çocuğun cinsel istismarına yol açmıştır.

-Aile ve toplumun çocuktan en büyük beklentileri saygı ve itaattir. Özellikle Roma'da itaat kültürü, toplumun siyasal varlığına hayatiyet kazandıran en önemli

---

[110] Mehmet Doğan, **İletişim veya Dehşet Çağı**, İstanbul, Timaş Yayınları, 1993, s. 104–105.
[111] Ayrıntılı bilgi için Bkz. Atalay Yörükoglu, **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, İstanbul, Özgür Yayınları, 2000, s. 21–22, Aktaran: Betül Aksu. **a.g.t.** s.34.

unsurdur. Önce itaatkar çocuk, sonra itaatkar birey, itaatkar vatandaş bu kültürün özlenen insan modelini oluşturur.

-Geleneksel Batı'da baba tanrısal ve siyasal bir otorite simgesidir. Çocuklar üzerinde vesayet hakkı ve yetkisini sınırsız olarak kullanan kişidir.[112]

Her iki toplum modelinde çocuğun yetişme dönemi olarak belirli bir yaşa kadar gelişen özel bir çocukluk dönemi yoktur. Çocuk kısa bir sürede yetişkin olmak durumundadır.

-Bazı Doğu toplumlarında metafizik ve mistik değerler insanın prestij ve saygınlığı için önemli olurken, Batı toplumlarında insandan beklenenleri pragmatist değerler belirlemektedir. Batı'da güçlü ve sağlam fiziksel yetenekler, erkek çocukları diğerlerinden ayıran en önemli değer olurken; güçsüzlük ve özürlülük toplum dışına itilme nedenleri olarak işlemektedir. Doğu'da yaşlılık ve bilgeliği birleştiren değer Batı'da gençlikle iktidarı birleştiren değere dönüşmektedir.[113]

1.3.1.1 Ortaçağ'da çocuk anlayışı

Batı'da Ortaçağ'a gelindiğinde, henüz bugünkü anlamda bir "çocukluk" anlayışına rastlamak söz konusu değildir. Yani ortaçağda çocukluk yedi yaşında bitmektedir. Bunun sebebi ise; çocukların bu yaştan itibaren yetişkinlerin söyleyebildiği ve anlayabildiği şeyleri söyleyebilmeleri ve anlayabilmeleri, dolayısıyla yetişkin dünyasına vakıf olabilmeleridir.[114]

1.3.1.2 Modern çağ çocuk anlayışı

Modern çocuk anlayışında önceki yüzyılların çocukluk anlayışları ile birlikte felsefe ve İlahi dinlerin yaklaşımından da etkilenmiştir. Hristiyanlık'ın kutsal çocuk imgesi, çocuğu dışlayan bir topluma mistik bir mesajdır. İslamiyet ise bu mesajın toplumsal gerekliliği üzerinde ısrarla durmaktadır. Geleneksel toplumların Batıda ve Doğuda görmezden geldikleri çocukluk olgusu, bu ısrarın sonucunda

[112] Doğan**, a.g.e.,** s. 118, Aktaran: Aksu, **a.g.t**.,s.35.
[113] **A.e.,** s. 119, Aktaran: Betül Aksu, **a.g.t.** s.35.
[114] Postman, **a.g.e**., s.26.

ortaya çıkan çocuk duyarlılığı, özen ve ihtimamı oturtmuş ana-babaları bu bağlamda çocuğa karşı sorumlu tutmuştur. Modern çocuk anlayışı, Ortaçağın bu iki kaynaktan gelişen düşünce ve çabalarıyla filizlenmiştir.[115]

"Postman "çocukluk" fikrinin doğuşunu ve çocukların bir birey olarak yetişkinlerden farklı olarak algılanışını "matbaanın icadı" ile başlayan bir süreç olarak görmüştür. Postman, çocukluğun yüzyılımızda ise; "yok oluş süreci" yaşadığını ifade etmiştir. Matbaanın icadı ile yetişkinlerden farklı olduğunu hissettiren, böylece kendine özgü yiyecek giyecek, oyun ve dinlenme şekillerine kavuşan çocuklar, elektrikli iletişim araçlarının geliştirilmesiyle "çocuk olma vasfı"nı kaybetmişler, diğer bir ifade ile "çocukluk" yok olmuştur.

Özellikle çocuk-yetişkin ayıranını yok sayarcasına her türlü enformasyonu görüntüleriyle birlikte sunan televizyon bu konuda etkili bir rol üstlenmiştir. Küçükler büyüklere ait olan her bilgiye ulaşabilme şansı yakalamış, böylece vaktinden önce "yetişkin"leşen bireyler ortaya çıkmıştır."[116]

1.3.2 Pedagojik açıdan çocuk

Çocukluk; genel olarak bebeklikle başlayıp, ergenlikle sona eren bir süreç olarak görülmektedir. Bu süreç ile ilgili olarak şöyle bir sınıflandırma kabul görmektedir.

Bebeklik (Doğum-2.yıl)
İlk Çocukluk (2-6.yıllar)
Son çocukluk (6-13. yıllar)

(6-13.yıllar) 11-12-13 yaşlarını kapsayan dönem, son çocukluk çağı olarak adlandırılan sürecin son halkasıdır. Bu süreç; erkeklerde 6-13, kızlarda 6-12yaş dönemi olarak ifade edilmektedir. Bu dönemin özellikleri şöyle özetlenebilir: Fiziksel gelişimin yavaş olduğu "son çocukluk dönemi"nde çocukta hareket (motor) becerileri gelişir ve olgunlaşır. Fizyonomide değişiklikler olmaya başlar; bebeksi

[115] Doğan, **a.g.e.,** s.149.
[116] Postman, **a.g.e**., s.103-170, Aktaran: Betül Aksu, **a.g.t.,** s.37.

çizgiler kaybolarak yüz ifadesi farklılaşır. Süt dişleri dökülür. Kas dokusu hızla gelişir, kemikler sertleşir.[117]

7 ile 8 yaş arasında düşünce, muhakeme gelişir. Çocuk iç gözleme elverişli bir hale gelir. Nesneler dışında düşünmeye başlar. Bu zihinsel faaliyet özellikle bir yıl sonra 8 ile 9 yaş arasında verimli olur. Çocuk birçok yeni kavramlar elde eder. Çocuğun dünya görüşü değişir.[118] Bu yaşlardan itibaren çocuk, dikkatini biraz daha uzun süre bir şey üzerinde toplayacak duruma gelir. Çocuğun dikkati daha önce olduğu gibi obje tarafından pasif olarak emilmez. Tersine onun dikkati, yetilerini verilen bir obje üzerinde toplayan iradeli bir faaliyet haline gelir, iradeli dikkatin böylece meydana çıkması, çocuğun okula girmesini ve orada devamlı olarak çalışmasını mümkün kılar.[119] Konuşma yeteneği ve söz dağarcığının çok geliştiği bu çağda; zaman, uzay, sayı kavramları yerleşmiştir. Hayalle gerçek daha kolay ayırt edilir. Somut düşünceden soyut düşünceye geçiş başlar.[120] Soyut şeyleri kavrayabilen çocuk, fikirlere karşı ilgi duymaya başlar. Eğer, egosantrizmi yavaş yavaş yitirmişse, muhakemesi başkalarınınkine çarpar ve kişisel bir karakter değilse bile, hiç olmazsa çevresinde bulunanların muhakemelerindeki doğruluğa göre gayet değişken bir doğruluk kazanır.[121]

Değerler ve inançların kabulleniliş şekli de ilerleyen yaş ile birlikte farklılaşmaya başlar. 8–9 yaşından önce çocuklar kuralların nedenini anlamadan ya da farkında olmadan ailelerinden, çevrelerinden öğrenirler. 9–10 yaşından itibaren kuralların nedenini ve anlamını fark etmeye başlarlar.[122]

Akran gruplan da 6–12 yaş döneminde gelişir. Bu gruplar seçicidir. Özellikle cinsiyet, yaş ve sosyal statü bu yaşta akran gruplarına seçilmede önemli kriterlerdendir. Çocuğun akran ve oyun gruplarından birine katılması, çocuk için bir

---

117 Ümran Korkmazlar, "Son Çocukluk Dönemi" **Ana-Baba Okulu**, İstanbul, 6.Baskı, Remzi Kitabevi, 1997, s.75-76, Aktaran: Betül Aksu. **a.g.t.** s.39.

118 Clement Launay, **Çocuklarda Ruh Sağlığı**, çev. M.H.Kandıralıoğlu, İstanbul, Özgü Yayınları, 1970, **s.** 10.

119 Guy Jacquin, **Çocuk Psikolojisinin Ana Çizgileri**, Çev. Mehmet Toprak, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1976, s. 118.

120 Atalay Yörükoğlu, **Çocuk Ruh Sağlığı,** İstanbul, Özgür Yayınları, 1994, s. 76.

121 Jacquin, **a.g.e**., s. 123-124, Aktaran:Betül Aksu.**a.g.t.** s.39.

122 Arthur Jelsild, **Çocuk Psikolojisi**, Ankara, çev. Gülseren Günce, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 79, 1979, s. 595.; Launay, a.g.e., s. 14-15. Aktaran:Betül Aksu.**a.g.t.** s.39.

zorunluluktur. Çocuk, bu devrede sadece başkalarının fikir ve tutumlarının bilincine varmakla kalmaz, aynı zamanda onların dikkat ve onayını kazanmaya da özen gösterir. Daima kendi isteklerine göre hareket etmiş olan çocuk, artık şimdiki değerlendirmelerinde büyüklerin ölçülerini kullanmaya ve onları bulmaya çalışır. Çocuk, on yaşına geldiğinde, duygularını sosyal grubun istekleri doğrultusunda değiştirme olanağına sahiptir. Böylelikle, daha olgun bir davranış tipi gösterme yolunda ilk adımlarını atmaya başlar.[123]

Bedensel ve sosyal gelişimin yanı sıra bu dönemde bireylerin kendileri ve çevreleriyle ilgili şartlara paralel olarak, bir dinî duygu ve düşünce gelişimi dönemi yaşadıkları görülmektedir. Bu duygu ve düşüncelere de çocukların günlük yaşantılarındaki görgüleri ve gözlemleri etkide bulunmaktadır.[124]

Çocuğun aklî ve ruhî gelişimine paralel olarak dine karşı ilgisinde ve isteğinde de gelişmeler görülmektedir. 0–5 yaşlarında zihinsel ve ruhsal gelişmesinin kendisine verdiği imkânlarla yaratıcı gücün mahiyetine nüfuz etme denemelerine girişir. Bunun yanı sıra çocuk, dinî hikâye ve menkıbeleri sever.[125] Dinî dünyaya ilginin "altın çağı"[126] olarak nitelendirilen 4. yaşta çocuğun, antropomorfist bir Allah tasavvuruna sahip olduğu görülür.[127] Zihinsel yapı itibariyle henüz soyut seviyeye ulaşamayan çocuğun "insan benzeri bir tanrı" anlayışına sahip olması doğaldır. Pek çok çocuğun tasavvurlarında Allah, gördükleri ve tanıdıkları insanlardan çok daha büyük, kocaman bir insandır.[128] 7 yaşından itibaren çocuklar, Allah'ı kendilerinin ve yakınlarının yaratıcısı çok yüce bir varlık olarak tasavvur ederken, hala onun gökte olduğunu düşünürler.[129] Çocukların cennet, cehennem, melek, şeytan gibi kavramları hayal ettikleri, bunları da bir çocuk tavrıyla düşünüp konuştukları, yaşlan ilerledikçe daha gelişmiş bir fikre sahip oldukları görülmektedir.

---

[123] Haluk Yavuzer, **Çocuk Psikolojisi I.** İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1982, s.59.
[124] Jersild,**a.g.e**., s.610, Aktaran: Aksu, **a.t**.,s.40.
[125] Jacquin, a.g.e., s.70, Aksu, **a.t**.,s.45.
[126] Neda Armaner, **Din Psikolojisine Giriş**, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1980, s.84.
[127] Belma Özbaydar**, Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma**, İstanbul, Baha Matbaası, 1970, s.2.
[128] Mustafa Öcal, **Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar**, Ankara, TDV Yayınları, 1991, s.186.
[129] Haluk Yavuzer, **Ana-Baba ve Çocuk**, İstanbul, 8. Baskı, Remzi Kitabevi, 1995, s. 240.

Özellikle 7–8 yaş grubu ile 10–12 yaş grubu ele alındığında aradaki fark dikkat çekmektedir.[130]

7. yaştan itibaren temel eğitim çağının başlangıcı ile yeni bir dönem başlarken, çocuğun dinî duygu ve düşünce gelişimi de bu dönemin izlerini taşır. Okuma-yazmayı öğrenmekle, zihinlerindeki kavramları dile getirme konusunda daha ileri seviyeye ulaşan çocuklar, iyiyi-kötüden, doğruyu-yanlıştan ayırt etmekle de din ile ilgili fikirlerini geliştirebilme imkânını elde etmiş olurlar. Okul çağı çocukları, benmerkezcilikleri azaldıkça başkalarının haklarının farkına gitgide daha hızlı varırlar.[131] Bu durum onların ahlak gelişimine olumlu katkıda bulunur

10–12 yaş dönemine gelindiğinde dinle ilgili soyut düşünme sürecine yaklaşıldığı görülmektedir. Önceleri Allah'ı gökte tasavvur eden çocuklar, artık O'nun "her yerde" olduğu fikrini benimsemeye başlamışlardır.[132]

Dinî duyuş ve yaşayışın bir de fikrî yanı vardır. Çocuk ruhu geliştikçe din ile zihni düşünce, yaşanan dindarlığın özünde ferdin benini harekete geçiren itici güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Din, zihnî gelişmeye paralel olarak çocuğa yaklaştırıldıkça, dinî anlayışın da muhtevası o ölçüde gelişmektedir. Özellikle 10–12 yaşlarında çocukların Allah konusunda olduğu gibi pek çok dinî konu üzerinde düşünebildikleri ve kendi mantıklarıyla konuşabildikleri görülmektedir.[133] 10–12 yaşlarındaki çocukların, öğrendiklerini kontrol etme ihtiyacı duyduklarını gözlenmektedir.[134] Zira zihinsel olarak ulaştıkları seviye bu durumu gerekli kılmaktadır.

12–13. yaşlar son çocukluk döneminin tamamlandığı dönemdir. Artık ergenlikle başlayan "gençlik"e az bir zaman kalmıştır.[135]

Bütün bu evrelerde ailenin, çocuğun psiko-sosyal gelişiminde çok önemli bir etkisi olduğu su götürmez bir gerçektir. fakat bu etkinin her yaş döneminde aynı

---

130 Kerim Yavuz, Çocukta Dini Duygu ve Düşünce Gelişimi, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1987, s.186, Aktaran: Aksu, **a.t**.,s.40.

131 Gander, Mary J.- Gardiner, Harry W., **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, çev. Ali Dönmez, Nilgün Çelen, Bekir Onur, Ankara, İmge Kitabevi, 1993, s. 330, Aktaran: Aksu, **a.t**.,s.46.

132 Yavuz, **a.g.e**., s. 255., Ayrıca Bkz. Mualla Selçuk, **Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler**, Ankara, TDV Yayınları, 1990, s.96-100, Aktaran: Aksu, **a.t**.,s.46.

133 Yavuz, **a.e**., s 256, Aktaran:Aksu, **a.g.t**.,s.46.

134 Yavuz, **a.g.e**., s 259, Aktaran: Aksu, **a.t**.,s.46.

135 Aksu, **a.t**.,s.46.

olmadığı görülmektedir. Özellikle ilk çocukluk döneminde (0-6 yaş) aile-çocuk ilişkisinin, davranışı belirleyici bir rol oynadığı söylenebilir. Kişiliğin ana hatlarıyla belirdiği bu süreçte; ailede, özellikle anne-babanın davranışlarının çocuk için merkezi bir öneme sahip olduğu; olumlu ve olumsuz her tavrın, benimsenmeye aday olduğu ifade edilebilir. Yoğun bir özdeşim kurma dönemi yaşayan çocuk; ergenlikte sorgulanmak üzere beyninin bir köşesine yerleştirdiği birtakım hal ve davranıştan kendi hayatına adapte etmeye çalışır. Zira bu süreçte, onun için ailesi kadar kıymetli ve önemli bir insan grubu yoktur. Son çocukluk döneminde (6–11,13) okul ile tanışan çocuk, kendisine örnek alacağı yeni bireylerle karşılaşmıştır. Artık öğretmenleri ve arkadaşları vardır. Okuduğu kitap ve dergilerle, arkadaşlarıyla katıldığı aktivitelerle, ailesinin dışındaki dünyayı kucaklayan çocuk; yine de anne-babasına duyduğu ihtiyacın farkındadır. Bununla birlikte ebeveyninin, yaptığı her işte onun yanında olmasını, onu takdir etmesini ve zaman zaman ona yol göstermesini istemektedir.[136]

Ergenlikle birlikte çocuğun gözünde dokunulmazlığını yitiren aile; yine de değerli ve önemlidir. Artık o, davranış öğretme yerine, kendisinden destek ve sığınma istenen bir kurum olmuştur. Bu aşamada anne-babadan beklenen; anlayış, hoşgörü ve sevgidir. Ergenlikten itibaren "genç insan" statüsünü kazanan birey; yönlendirilmeyi, buyruk almayı değil; şimdiye kadar oluşturmaya çalıştığı kimliği doğrultusunda hayatına yön çizmeyi istemektedir. Bu noktada da, hedeflerine ulaşmasına yardım eden, en azından moral takviyesi sağlayan bir aile ortamına ihtiyaç hissetmektedir.[137]

1.4 Televizyon ve Çocuk sağlığı

Televizyonun çocuklara yönelik olumlu ve olumsuz etkileri incelenirken, onu tek fail olarak görmemek gerekmektedir. Çocukların gelişmesinde ve sosyalleşmesinde televizyonun birincil rol oynadığını söylemek yanıltıcı bir önerme olacaktır. Öncelikle çocuğun genetik yapısı ve kişiliği göz önünde bulundurulmalıdır. Bunun

[136] Aksu, **a.g.t**.,s.48-49.
[137] Aksu, **a.t**.,s.49.

ötesinde çocuğun etkilendiği odaklan; **aile, okul, arkadaş ve televizyon** şeklinde maddeleştirmek daha isabetli görünmektedir.[138]

Çocuk-televizyon etkileşiminin niceliğini ve niteliğini belirleyen kurum temelde ailedir. Ailenin televizyon izleme bilinci ve alışkanlığı çocuğa doğrudan etki etmektedir. Nitekim çocuk, televizyonda sadece çocuk programlanın değil, yetişkinlerin izlediği her şeyi izleme eğilimi göstermektedir.[139] Dolayısıyla anne-babanın tercihleri çocuğun tercihlerine ciddi bir etkide bulunmaktadır. Ayrıca evde televizyona "çocuk bakıcılığı" rolünün verilmesi, çocuğa televizyon izleme konusunda sonsuz bir özgürlük tanınması, çocuğun izlediği programların çocukla konuşulup tartışılmaması ya da televizyon izleme konusunda izah edilemeyen yasaklar getirilmesi çocuk-televizyon ilişkisinde ailenin sorumluluk alanına giren hususlardır.

Televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri incelenirken şu konular göz önünde bulundurulmalıdır: Çocukların yaş düzeyleri, psikolojik eğilimleri, aile tutamlan, psiko-sosyal çevreleri. O halde tek bir etkileme çeşidinden söz etmek mümkün değildir. Tek tek etkileme söz konusudur. Ne kadar çocuk varsa, o kadar farklı algılama düzeyi vardır.[140]

Çocuklar televizyona genellikle boşluk gidermek, eğlenmek gibi amaçlarla yönelme eğilimi gösterseler de, zamanla bu eğilim onları bağımlı olmaya götürebilmektedir. Televizyonla ilişkisinde bağımlılık düzeyine ulaşan çocuklarda okuma alışkanlığı oranının düştüğü, girişimsizlik, düş kurma yeteneğinden yoksunluk, tüketicilik, artan saldırganlık gibi tavırların gözlendiği tespit edilmiştir. Dengesiz bir şekilde televizyon izleyen çocuklarda ise; konsantrasyon zaafı, gayret noksanlığı, iletişim yetersizliği, isteksizlik, huzursuzluk, dalgınlık ve saldırganlık eğiliminde artış gözlenmektedir.[141] Televizyonun, dil gelişimini hızlandırmak, söz dağarcığım artırmak, bilgi düzeyini yükseltmek gibi olumlu etkileri de vardır.[142] Fakat ne yazık ki bunu amaç edinen program sayısı oldukça azdır.

---

[138] Bülent Çaplı, **Medva ve Etik**, İstanbul, İmge Kitabevi, 2002, s. 85; Emir Turam, **Medyanın Siyasi Hayata Etkileri**, İstanbul, İrfan Yayıncılık, 1994, s. 27.
[139] Mustafa Ruhi Şirin, **Televizyon. Çocuk ve Aile**, İstanbul, İz Yayınları, 1998, s.14.
[140] **A.e.,** s.76.
[141] **A.e**., s.23.
[142] Atalay Yörükoğlu , **"Televizyon, Çocuk ve Saldırganlık"** Kitle İletişim Aradan ve Şiddet, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1985, s. 67.

1.4.1 Televizyon Program İçeriklerinin Çocuk ve Gençler Üzerindeki Etkileri

Televizyon yayınlarının çocuklar üzerindeki etkilerini şu ana kadar genel olarak ele almışken şimdide yaş gruplarına göre inceleyelim. Bu konuda Radyo Televizyon Üst Kurulun bir grup uzman ve akademisyene yaptırmış olduğu bir çalışma bize geniş bir bilgilendirme sunuyor.

1.4.1.1 Televizyonun çocuk ve gençlerin yaşamındaki yeri

Günümüzde artık; Çocukların çoğu günde 3–4 saat TV izlemektedir. 6–17 yaşları arasındaki çocuk ve gençlerin okul dışındaki birinci etkinliği TV izlemektir. Çocuklar yılda yaklaşık olarak 900 saati okulda 1500 saati ise TV karşısında geçirmektedir. İlköğretim çağını tamamlamış bir çocuk yaklaşık olarak 100.000 kadar şiddet sahnesi ve 8000 ölüm ya da öldürülme sahnesi İzlemiş olmaktadır. Ülkemizde yaklaşık **5** çocuktan birinin odasında **TV** bulunmakta ya da çocuklar **TV**'nin bulunduğu odada yatmaktadır.[143]

Belirtilen 100.000 kadar şiddet sahnesinin ne gibi sonuçlar doğurduğu günümüzde çok acı bir şekilde toplum hayatında görülmeye başlandı. Örneğin; 'Kurtlar Vadisi' dizisi fanatiği 9 yaşında ki erkek çocuğu bulunduğu okulda 'ben Polat'ım diyerek arkadaşlarını tehdit edip para alıyor[144] gibi haberleri duymayanımız kalmadı. Çocukların medyada izledikleri şiddet arttıkça çocuklar; Başkalarına karşı daha fazla saldırgan davranış sergilemekte hatta en yakınlarıyla bile iletişim kuramamaktadır. Sonuçta daha fazla düşmanlık duyguları beslemekte, daha korkulu ve daha güvensiz olmakta, Başkalarının çektiği acı ve eziyete karşı duyarsızlaşmakta, Gittikçe şiddeti daha arzular hale gelmekte, Kaygı ve uyku bozuklukları göstermektedirler.

---

[143]Ferhunde Öktem, Melike Sayıl, Sevilay Çelenk Özen, **Kodlayıcı Eğitim Kitapçığı,** RTÜK yayını, Ankara, y.y., 2006, s.5.

[144] Zeynep Çarbuğa, **Üsküdar Kadriye Mehmet koparan İlköğretim Okulu Psikolojik Danışmanı,** İstanbul, 2008.

1.4.1.2 Korkutucu İçerik

Özellikle 0 ile 6 yaş grubu için Çocukların izledikleri korkutucu içerik; oldukça sakıncalıdır. 13 yaşa kadar ki evrede olumsuz etkileri devam eden 'korkutucu İçerik,' küçük çocuklarda Ayrılık kaygısına yol açmakta, Uykudaki kâbusları ve diğer korkuları arttırmakta, Dünyanın tehlikeli ve korkunç bir yer olduğu inancını geliştirmekte, Korku duyan çocuğun kaygısını artırmakta ve onu daha kolay incinebilir hale getirmektedir.[145]

1.4.1.3 Cinsellik

"Cinselliğin nasıl sunulduğuna bağlı olarak değişmekle birlikte TV'deki cinsellik; Şiddetle birlikte yer aldığında küçük çocukların cinselliği yanlış yorumlamalarına yol açabilmekte, Çocukların izledikleri yetişkin cinsel davranışlarından huzursuzluk duymalarına ve utanmalarına yol açmakta, Gençler için bilgi kaynağı olmakta ve davranışı sergileyenler de rol modeli olarak kabul edilmekte, Eğer riskleri ve olumsuz sonuçları olmayan bir davranış biçiminde sunuluyorsa gençlerin cinsellikle ilgili doğru olmayan tutumlar geliştirmelerine yol açmaktadır."[146]

Özellikle de cinsellik kavramı şiddet kadar çocuklar üzerinde etki bırakmaktadır. Günümüzde İlköğretim okullarında 'hamilelik' sebebiyle okuldan atılan öğrencilere dahi rastlanılmaktadır. İlköğretim okullarına kadar inmiş olan 'tecavüz' ve hamilelik sebebiyle 'düşük yapma' vaka'ların incelenmesi gerekmektedir. Bu çocukların kendi okullarında görevli olan 'Psikolojik Danışman'larla yaptıkları 'yüz yüze' görüşmelerde televizyon yayınlarının etkisinde kaldıklarını gösteren birçok delil mevcuttur.[147] İçerinde bulundukları yaş dönemleri itibariyle tecrübeden yoksun olan bu çocuklar yaşamı dizi ve sinemalarda sunulan yaşam gibi algılıyorlar ve erken bir dönemde yaşamaya çalıştıkları cinsel deneyimler yüzünden telafi edemeyecekleri sonuçlarla karşılaşmak zorunda kalıyorlar.

[145] Öktem, Sayıl, Çelenk Özen, **a.g.e**.,s.6.
[146] **A.e**., s.6-7.
[147] Psikolojik Danışman Zeynep Çarbuğa, Üsküdar Kadriye Mehmet koparan İlköğretim Okulu, İstanbul, 2008.

1.4.1.4 Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar

"Çocukların televizyon programlarında izledikleri her türlü ayırımcılık, alkol, sigara ve madde kullanımı, suç davranışları, kaba, bayağı ve küfürlü konuşmalar; Özellikle çocuk ve gençlerin önem verdikleri ve beğendikleri karakterler tarafından sergileniyorsa taklit edilme artmaktadır. Gençler karakterle özdeşim kurduklarında bu davranışları sergileyen karakter gibi davranmaktadır. Gençlerin kimlik oluşumunu olumsuz yönde etkilemektedir."[148]

'özdeşim' sadece çocukların giyim-kuşamında ki benzerliklerle kalmaz. Dil, konuşma üslubu, davranış şekli, her şey değişmeye başlar. İçerisinde yaşadığı toplumun yapısı ile ters düşmeler, ailevi çatışmalar, kendi yaşadığı yaşamın şartlarının özdeşim kurduğu özelliklere uygun olmaması yüzünden yaşanılan bunalımlar artık çocuk ve gençleri bekleyen kaçınılmaz sonuçlardır.

[148] Öktem, Sayıl, Çelenk Özen, **a.g.e**.,s.7.

İKİNCİ BÖLÜM

MEDYA DENETİMİ

2.1 Medya Denetimi

Denetim kavramını medya açısından şöyle tanımlayabiliriz: Bir kitleye yönelik yayın, yayım, vb üzerinde, bir otorite tarafından yapılan ve bunların serbest bırakmak ya da yasaklamakla sonuçlanan ön incelemedir. [1]

Başka bir deyişle denetim; herhangi bir işlemin yasal, bilimsel ve düşünsel kurallara uygunluğunu araştırmak amacıyla, uygulama sırasında, öncesinde veya sonrasında yapılan araştırmalardır[2] denilebilir. Denetim kavramı, yetki ve güç kullanan, eylem ve tasarruflarda bulunan, kamu görevi yapan veya kamu hizmeti sunan kurumların, kişilerin yine bir güç tarafından üst irade ile sınıflandırılabilmesi veya onaylanabilmesini ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Denetimde; Yapılan bir iş ya da eylemin olması ve bu iş ya da eylemin kurallara uygunluğunu tespit eden bir incelemenin varlığı söz konusudur. Ayrıca denetim işleminde sadece kontrol işlemi yapılmamaktadır, gerektiğinde eylemin uygun olmadığına karar verebilen ve bu konuda irade gösterebilen bir mekanizma vardır. Denetimi yapan denetçinin statüsü yapılan denetim işleminin iç denetim tarafından mı yoksa dış denetim mekanizması tarafından mı yapıldığını da belirler. İç denetimde denetimi yapan denetçi, kurumun elemanı iken dış denetimde denetçi tamamen bağımsızdır.[3]

Hizmetlerin hukuka ve ihtiyaçlara uygun şekilde yürütülmesini amaçlayan denetim yollarından başlıcaları siyasi denetim, idari denetim, yargı denetimi, kamuoyu denetimi[4] ve ombudsmandır.[5]

---

[1] **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi,** Cilt 6, Interpress Basın Ve Yayıncılık A.Ş.,1986, s. 3016.
[2] Cihat Çetinkaya, "Denetim Kavramları İç ve Dış Denetim Tanımı," **Türkiye de Denetimin Etkinlik Ve Verimlilik Sempozyumu,** Ankara, Maliye Bakanlığı Yayını,1990, s.19.
[3] B.Zakir Avşar-Vedat Demir, **Düzenleme ve Uygulamalarla Medya da Denetim**, Ankara, Piramit Yayınları, 2005, s. 26.
[4] Şeref Gözübüyük, **Yönetim Hukuku,** Ankara, Turhan Yayınevi, 1993, s.202.
[5] Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.26.

2.1.1 Siyasi Denetim

Hükümetin yasama organı tarafından denetlenmesi siyasi bir denetim şeklidir. Meclis, yürütmenin üst kurulu olan hükümeti denetlerken dolaylı olarak onun astı durumundaki idareyi de denetler. Parlamenter sistemlerde meclisin hükümete dolaylı olarak da idareye uygulamış olduğu siyasi denetim yolları soru, genel görüşme, meclis soruşturması, meclis araştırması ve gensoru şeklinde gerçekleşmektedir.[6]

Türkiye'de siyasi denetimi gerçekleştiren mekanizma TBMM'dir. Başbakan ve bakanlar ise hükümeti temsil eden idarenin başıdır. Bakanlıklara bağlı kuruluşların çalışmalarından dolayı TBMM'ye karşı sorumlu olan bakanlar yaptıkları işler açısından siyasi denetimin muhataplarıdır. Haklarını aramak isteyen vatandaşlar için de siyasi denetim devreye girebilir. Anayasanın 74. maddesi uyarınca vatandaşların ve karşılıklılık esası gözetilerek Türkiye'de ikamet eden yabancıların meclise dilekçe ile kendileri ya da kamu işleri ile ilgili olarak yetkili kişileri şikâyet hakları bulunmaktadır.[7]

Meclisin uyguladığı bu siyasi denetim şeklinin diğer denetim sistemlerini harekete geçirebilme gücünün olmasından dolayı Medya Denetimi ile de direkt olmasa da dolaylı olarak ilgisi vardır. Geçmiş yıllarda TBMM, denetim yetkisi içerisinde oluşturmuş olduğu Araştırma Komisyonlarından birisini doğrudan medya konusuna ayırmış ve medyanın sorunları üzerinde durmuştur.[8]

2.1.2 İdari Denetim

Medyanın hükümet tarafından oluşturulan kuruluşlar tarafından denetlenmesi idari denetim kapsamına girer. Türkiye'de bu denetleme işini yapan kuruluşlar başta RTÜK olmak üzere, Reklâm Kurulu, İnternet Kurulu, Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu ve Sansür Kurulu olarak sayılabilir. Bu kuruluşların denetleme yetkisi olmakla birlikte aynı zamanda düzenleyici fonksiyonları da vardır. Bu

---

[6] Ergun Özbudun, **Parlamenter Rejimde Hükümeti Murakabe Vasıtaları**, Ankara, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yay., 1962, Aktaran: Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.26.

[7] **T.C Anayasası, Madde 74.**

[8] (10/18,23,79,212,244,257) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu 29 Mayıs 2002 Çarşamba. Açılma Saati:13.38, Aktaran: Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.29.

kuruluşların eylem ve işlemleri de ayrıca yargının ve idarenin denetimine tabidir.[9] Başta 1982 anayasasının getirmiş olduğu kısıtlamalar olmak üzere basın kanunu ve birçok yasa ile basına, genel anlamda medyaya; belirli kısıtlamalar getirilmiştir. Türkiye'de ve dünyada bu bağlamda konulan kuralların çerçevesini belirleyen metinlerden biri Birleşik Milletler " İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi"dir. Yazılı basında olduğu gibi görsel ve işitsel medya alanında da ifade ve haber alma özgürlüğünün kullanılması konusundaki metinlerden bir diğeri de "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi" nin 10. maddesidir. [10]

Bu uluslararası sözleşmelere uygun olarak demokratik yönetimlere sahip bütün toplumlar, haber alma ve ifade özgürlüğünün sağlanmasını anayasal teminat altına almaya veya iç hukuk denetimlerinde bu özgürlüğün kullanımını ve kısıtlanmasını gerektiren durumları belirtmeye özen göstermişlerdir.

Medya açısından İdari denetim mekanizmaları radyo ve televizyonların yayınlarının içerik yönünden, teknik ve mali açılardan denetimleri ve yeni yeni internetin denetimi bakımlarından söz konusu olabilmektedir. Yine bazı ülkelerde fikir ve sanat eserlerinin korunması açılarından idari denetim uygulamaları söz konusu olabilmektedir. Fakat internetin denetimi konusunda, idari mekanizmalar henüz istenilen ölçüde oluşturulamamıştır.[11]

Radyo ve televizyonların idari denetim mekanizmaları ise birçok ülkede modellerle de olsa yerleşmiştir. Özellikle Avrupa Birliği ülkeleri açısından radyo ve televizyonların denetimi konusunda görevli idari mekanizmaları ortak bir anlayışın doğması çabası söz konusudur.[12]

Avrupa Konseyi'nin İnsan Hakları Direktörlüğü'ne bağlı çalışan "medya bölümü", insan hakları ve medya alanında tüm üye devletlerin uzmanlarının katılımı ile çalışmalar yapmakta ve katılımcıların buradaki platformlara taşıdıkları

---

[9] Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.30.
[10] Neşe Erkeli Kızıl, **İletişim Özgürlüğü ve Medyada Oto-Kontrol**, İstanbul, Beta Yayınları, 1988, s.21.
[11] Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.64.
[12] **A.e.,** s.64.

tecrübelerden de yararlanarak üye devletlere yol gösterici hukuki belgeler hazırlamaktadır.[13]

Avrupa Konseyi'nin "Yayıncılık Sektöründeki Düzenleyici Kurullarının İşlevleri ve Bağımsızlıklarına ilişkin R(2000) 23 no'lu Tavsiye Kararı, Kitle İletişimi Yürütme Komitesi 'ne (CDMM) bağlı çalışan alt komitelerden biri olan "Pan-Avrupa Perspektifinde Medya" uzmanlar grubu (MM-S-EP) tarafından hazırlanmıştır.Tavsiye kararının temel amacı, üye devletlerle medya alanında düzenleyici kurul yoksa oluşturulması, varsa bunlar için asgari temel ilçeler oluşturulmasıdır. Avrupa Konseyi, medya düzenleyici kurullarına özel bir önem atfetmekte ve bu kurulların bağımsız, özerk medyanın teminatı olarak görmektedir. Tavsiye kararı; Bir giriş ve 5 ana bölümden oluşmaktadır. Bu tavsiye kararında dördüncü başlık altında üst kurulların görevleri ile ilgili yapılan sıralamalar şu şekildedir: Düzenlemelerle ilgili başlıklar, Lisansların belirlenmesi, Yayıncıların sorumluluk ve yükümlülüklerine uyup uymadıklarının izlenmesi, Kamu Hizmeti Yayıncılarıyla ilgili Yetkiler adlı başlıklar altında ana hatlarıyla kurulun görevlerini belirlemiştir.[14]

2.1.2.1 İdari Denetim Sistemlerinin Uygulandığı Bazı Ülkeler

2.1.2.1.1 Amerika Birleşik Devletleri'nde İdari Denetim Sistemleri

ABD'de FCC (Federal Communications Commission) 1934 yılında kurulmuş olup, eyaletler arası ve uluslararası telefon, uydu, radyo, televizyon ve kablo haberleşmesini düzenlemekten sorumludur. FCC beş yıllığına başkan tarafından seçilen ve senato tarafından onaylanan beş üyeden oluşan komisyon tarafından yönetilmektedir.Telekomünikasyona ilişkin politika ve strateji belirlenmesi FCC'nin görevleri arasındadır. Nitekim sektörde serbestleşmeyi hedefleyen 1996 yılında çıkarılan telekomünikasyon kanunu çıkarılmıştır. Ülkenin coğrafi büyüklüğü sebebiyle eyaletler bazında düzenleme faaliyetlerinin yerine getirilmesi daha etkin görünerek tercih edilmektedir. [15]

[13] **A.e.,** s.64.
[14] **A.e.**, s.65-66.
[15] **A.e**., s.66.

2.1.2.1.2 İngiltere'de İdari Denetim Sistemleri

2002 yılında çıkan kanunla kurulan OFCOM (ofice of comonication), 19 Aralık 2003 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır. OFCOM'un kurulması ile 5 düzenleyici kurumun faaliyeti sona ermiş ve OFCOM bünyesinde toplanmışlardır. Bunlar sırasıyla; Bağımsız Televizyon Komisyonu (İndependent Television Commision-ITC),Yayın Standartları Komisyonu (Broadcasting Standarts Commision-BSC), Telekominikasyon Ofisi (Ofice Of T elecommunication-OFTEM), Radyo Otoritesi (Radio Authority-RAu) ve Telsiz Ajansı (Radiocommunication Agency-RA).[16]

OFCOM bu haliyle medyada bütünleşme ya da yöndeşme olarak ifade edilen kavramın, kurumsal olarak gerçekleşmesine bir örnektir. Yayıncılık, bilişim ve telekomünikasyon hizmetlerinin bütünleşeceğini öngören ve buna göre kurumsal yapısını tamamlayan bir politikanın eseridir. OFCOM, ayrıca sayısal yayıncılığa geçişte gerekli düzenlemeleri yapmakla da yükümlüdür.

OFCOM'un dört ana hedefi şu şekilde belirlenmiştir:[17]

-Çoğulculuğu desteklemek, vatandaşları bilgilendirmek, izleyicileri, dinleyicileri ve müşterileri korumak ve kültürel zenginliği geliştirmek misyonuyla seçenekleri artırmak ile rekabet arasında bir denge sağlamak,

-İletişim sektörü sayısal çağa girerken, vatandaş-müşteri çıkarlarına hizmet etmek,

-Yatırımcıların, yaratıcıların ve buluş sahiplerinin; tüm aktörleri arasında ham ve adil bir rekabetin yaşandığı ve bu koşullarda şekillenen pazarlara yayılmaları için ihtiyaç duydukları desteği vermek,

-Elektronik medya ve iletişim ağlarındaki evrimin, Birleşik Krallıkta yaşayan herkesin yararına gelişmesini desteklemek.

OFCOM yönetimi 9 üyeden oluşur. Üyelerin 6 tanesi Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı tarafından atanırlar. Diğer 3 üye bu 6

[16] (çevrimiçi)**www.coe.int/t/e/** Human_Rights/Media, 11.12.2003, Aktaran: Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.67.

[17] (çevrimiçi)**www.ofcom.gov.uk**, 07.04.2004, Aktaran: Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.67.

üye tarafından seçilirler. Bu 3 üyeden birisi idarecidir, diğer ikisi OFCOM çalışanları arasından seçilirler.

OFCOM, yetkileri oldukça geniş bir düzenleyici kuruldur. Yayın kuruluşlarına lisans verdiği gibi yaptırımlar da uygulayabilmektedir. OFCOM, üyelerin 6'sını atayan ve sorumlu olduğu Bakanlıklara yıllık rapor hazırlayarak sunmak zorundadır.[18]

2.1.2.1.3 Fransa'da İdari Denetim Sistemleri

Fransa'da yayıncılık alanındaki otorite, Görsel İşitsel Yüksek Konsey' (Conseil Supeiror Audio-visuel– CSA)dir. Yüksek Konsey, dokuz üyeden oluşur ve üyeler 6 yıllığına seçilir. 3 üye doğrudan cumhurbaşkanı tarafından atanır. 3 üye senato başkanı ve 3 üye de Ulusal Meclis Başkanı tarafından aday gösterilirler ve cumhurbaşkanı atamalarını onaylar. Üyelerin 1/3'ü her iki yılda bir yenilenir. Cumhurbaşkanı üyelerden birini başkan olarak görevlendirir.

Konsey'in başlıca görevleri şu şekilde sıralanabilir:[19] Rekabetin özgürce yapılması, programlarda çeşitliliğin ve kalitenin artırılması, ulusal görsel-işitsel sektörün geliştirilmesi, ulusal kültür ve dilin korunması.

Konseyin denetim ve düzenleme görevlerini ise şu şekilde sıralayabiliriz: Yaptırım uygulama, Bireysel ve kurumsal şikâyetlerin değerlendirilmesi, Yayın kurallarının oluşturulması ve sektörle müzakere edilmesi.

Kamu yayıncıları üzerinde bir denetim yetkisi olmamakla birlikte bu yayıncı kuruluşlarının müdürlerini ve müdürlerden oluşan kurulun üyelerinin 1/3'ini Konsey atar.

Yayın Kuruluşlarına Konsey tarafından uygulanan yaptırımlar oldukça güçlüdür. Para cezasından Lisans iptaline kadar etkili bir sistem mevcuttur.[20]

---

[18] Avşar, Demir, **a.g.e.**, s.67.
[19] (Çevrimiçi)**www.csa.gov.fr**, 20.10.2004, Aktaran: Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.68.
[20] Avşar, Demir, **a.g.e.**, s.70.

2.1.2.1.4. İtalya'da İdari Denetim Sistemleri

1997 yılında parlamento tarafından kabul edilen 249 sayılı yasa ile yayıncılık ve telekomünikasyon alanlarındaki tekelleşmelerin engellenmesi amacıyla; üyeleri parlamento tarafından seçilen 8 kişilik bir kurul oluşturulmuştur.[21]

İletişimi Koruma Otoritesi (AGCOM) adıyla kurulan bu kurul, artık İtalya'nın yeni düzenleyici kuruludur. Ve faaliyetlerine 1998 yılının Haziran ayı sonlarında başlamıştır. [22]

AGCOM'un yetki sınırları oldukça geniştir. Bu yetkilerin başında; pazarlar arası düzenleme, frekans tahsisi, lisans ve izin vermek, fiyat düzenlemeleri, girişimcilerin pazarda sınanması, cep telefonunda rekabetin sağlanması, hizmetlerin kalitesi, yayıncılık, reklâmcılık ve yazılı basın olarak sayabiliriz. AGCOM, Avrupa da İngiltere ile birlikte yayıncılık ve iletişim hizmetleri alanını düzenleyen öncü kuruluşlardır.[23]

2.1.2.1.5. Almanya'da İdari Denetim Sistemleri

Almanya'nın idari yapılanmasındaki eyalet sistemi, yayıncılık konusundaki teşkilatlanmaya da aynen yansımaktadır. Bugün, Almanya'da yayıncılık alanını düzenlemekle görevli 16 eyaletten 15'inde bir düzenleyici kurul bulunmaktadır. Berlin ve Brandenburg eyaletleri ortak bir kurul oluşturma yolunu seçmişlerdir. Bu düzenleyici kurulların üzerinde çatı konumunda federal bir düzenleyici kurul bulunmaktadır. Birleşik Yönetim Konferansı olarak adlandırılan bu kurul, eyalet medya kurulları temsilcilerinin bir araya gelmesiyle toplanır. Eyalet kurullarının en önemli görevlerinden birisi, devletin yayın kuruluşlarına müdahale etmesini engellemektedir. Eyalet medya kurullarının yaptırım yetkileri oldukça güçlüdür. Fakat bu yaptırımlara çok sık başvurulmaz. Yaptırımlar arasında Uyarıdan Lisans iptaline kadar bir uygulama vardır.[24]

---

[21] www.coe.int/t/e/human_ Rights/Media, 11 Aralık 2003, Aktaran: Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.70.
[22] www.agcom.it, 20 Ekim 2004. Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.70.
[23] Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.71
[24] **A.e.,** s.73.

2.1.3 Kamuoyu Denetimi

Kamuoyu denetiminde yönetimin faaliyetlerinin halk tarafından izlenerek haksız eylem ve işlemlere tepki gösterilmesi ifade edilmektedir. Yönetimi zorlayıcı yönü olmayan kamuoyu denetimi iletişim imkânlarının geliştiği günümüzde gittikçe etkili hale gelmektedir. Bu denetim yönetiminde bireylerin tek tek veya toplu olarak yazılı, sözlü veya gösteri yaparak veya kamu mallarından veya bireysel imkânlarından yararlanarak fikir ve düşüncelerini, yönetimin yanlış buldukları eylem ve işleminin geri alınmasını, sonuçlarının tazminini, eylem ve işlemin kendi istekleri doğrultusunda yeniden düzenlenmesini istemeleri, bunun için de kamu makamlarını uyarma, kınama, protesto, aydınlatma, etkileme vb. yöntemleri kullanmaları sık karşılaşılan durumlardır. Kamuoyunun rahatsızlık duyduğu konularda uyarı için umumi yerlerde broşür, duyuru, bildiri dağıtılması, bunların posta kutusuna bırakılması, umumi yerlerde bağış, yardım toplanılması, posterlerin, sembollerin asılması, yurttaşlık hakları gösterileri ve boykotlar, grevler gerçekleştirilmesi de bu çerçevede ele alınmaktadır. Yine, kamuoyu denetiminde bireysel hareketlerin de yönetim üzerinde etkisi olmakla birlikte daha çok sivil toplum örgütlerinin, geniş kitlelerin etkisi olmaktadır.[25]

Fakat ülkemizde bu denetim şeklinin uygulanabildiğini söylemek çok zordur. Gelişmiş ülkelerde sivil inisiyatifler sonucu kurulan Radyo ve Televizyon derneklerinin benzerleri henüz ülkemizde yeterli sayıda bulunmamaktadır.

Bu derneklerin sayısı arttıkça Ülkemizde de kamuoyu denetiminden bahsetmek mümkün olacaktır.

2.1.4 Ombudsman Denetimi

Özde bir denetim kurumu olarak ortaya çıkan ombudsman bir yerde diğer denetim organlarının yetersiz kaldığı, tıkandığı noktalarda bireyle devlet arasında her iki taraf için de hoşnutlukla kabullenilir çözümler arama noktasındadır. Bürokrasinin bürokratizme dönüştüğü, yargı yoluyla hak aramanın yıllar aldığı, idari yollardan hak

[25] **A.e**., s.31.

aranmak istendiğinde idarenin tarafsız davranmadığı, kendisini haklı çıkarmaya çalıştığı, siyasal denetimin yeterli olmadığı zamanlarda bir çıkış noktası olarak algılanmış, yukarıda tarihsel seyrini verdiğimiz üzere birçok ülkede birbirinden değişik görünümlerle de olsa faaliyete geçmiştir. İngiltere'de "Yönetim için Halk Komiseri", Fransa'da "Arabulucu", Kanada'da "Yurttaş Koruyucusu", İtalya'da "Sivil Haklar Savunucusu" Avusturya'da "Halk Avukatı", Polonya'da " Yurttaş Hakları Savunucusu" gibi adlarla ortaya çıkan ombudsmanın bu farklılıkları daha çok kurumun faaliyetlerini yoğunlaştırdığı alana göre belirginleşmektedir. Bazı ülkelerde ombudsmanın temel işlevi, vatandaşın hak ve özgürlüklerinin korunması, bazı ülkelerde vatandaş ile yönetim arasında ilişkilerin iyileştirilmesi, bazı ülkelerde yönetimin denetlenmesi, bazı ülkelerde de kötü yönetimin iyileştirilmesi ile vatandaşın kötü yönetime karşı korunması olarak ortaya çıkmaktadır. [26]

Ülkemizde bu yapıdan söz etmek henüz mümkün değildir. Fakat modern anlamda ombudsmanın temellerinin Osmanlı Devleti'ne dayandığını söyleyenler de çıkmıştır. Bu konuda araştırma yapan Al-Vahap, XII. Karl'ın Osmanlı Toplumu arasında yaşadığı zamanlarda Türk Baş Hâkimliği olan Kadı el-Kudad müessesesini incelemiş olduğunu,[27] Ataman ise, İsveç Kralının uzun ikameti boyunca Osmanlı toplum ve devlet hayatının ciddi şekilde ve yakından incelediğini, Divan-ı Hümayun, Divan-ı Mezalim, Kazasker, Kadı, Muhtesip gibi kurul ve görevlilerin kamu görevlileri hakkındaki şikâyetleri padişah adına inceleyip süratle karara vardırdıklarını, resmi görevlilerin hatalı, kasıtlı uygulamalarına karşı kişileri koruduklarını, zararlarının telafisi için çalıştıklarını gördüğünü ve bütün bunlardan dolayı böyle bir uygulamayı başlattığını ifade etmektedir.[28]

Yasama organı tarafından atanan kamu denetçilerin idarenin faaliyetlerini denetlemeleri olarak ta tanımlayabileceğimiz ombudsman başka bir deyişle Kamu Denetçisi yönetiminde kamu denetçileri yapmış oldukları incelemelerde hukuka

---

[26] Zekeriya Temizel, "Yurttaşın Yönetime Karşı Korunmasında Bir Denetim Organı: Ombudsman", **Yeni Türkiye Dergisi**, Ankara, Mart-Nisan 1997, Sayı:14, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri Yayını, s.764.

[27] İbrahim Al-Vahap, "The Svedish Institution Of Ombudsman, Liber Forlag. Stockholm; Victor Pickl, Islamıc Roots Of Ombudsman Systems, **The Ombudsman Journal**, No:6, 1987, Aktaran: Avşar-Demir,**a.g.e**.,s.34.

[28] Taykan Ataman, "Ombudsman Ve Temiz Toplum", **Yeni Türkiye Dergisi**, Ankara, S:14., Yeni Türkiye Medya Hizmetleri, 1997, s.780, Aktaran: Avşar-Demir, **a.e.**, s.35.

aykırı buldukları eylem ve işlemlerin bir raporla meclise bildirmekte ve meclis bu rapor doğrultusunda gerekli önlemleri almak için harekete geçmektedir.

2.1.5 Yargısal Denetim

Günümüzde medya, esas itibariyle hukuk ve ceza davaları yoluyla denetime tabidir. Kamusal hak ve özgürlükleri zedelendiğinde, yani yasalarda suç olarak nitelenen hadise gerçekleştiğinde, bu suç basın yoluyla işlenmişse, cezası da yargı tarafından verilmektedir. Hatta bazı durumlarda yargısal denetimin sınırı ceza hukuku ilkelerini zorlamakta, suçta ve cezada sübjektiflik kuralına ters düştüğü birçok yazar tarafından ileri sürülen yazı işleri müdürünü ya da yayıncıyı cezalandırma olgusu gündeme gelmektedir.

Yasal koşulları gerçekleştiğinde; yayın kapatma, dağıtımın engellenmesi, toplatma, zapt ve müsadere gibi basın özgürlüğünü sınırlayan tüm kararlar yargı yolu ile verilebilmektedir. Ülkemizde yargısal denetim kapsamında ele alınması gereken başlıca kurum, 3984 Sayılı Yasa ile yayın ilkelerini gözetmek ve denetlemek için kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'dur.

Radyo Televizyon yasasının "Cezalar ve Müsadere" başlığını taşıyan 34.maddesi, radyo televizyonun hangi hallerde yargısal denetime tabi olduğunu belirlemektedir. 28.madde de cevap ve düzeltme hakkını radyo ve TV'ler için düzenlerken, bu konuya ilişkin karar verme yetkisini yargıya bırakmaktadır. [29]

2.1.6 Özdenetim

Özdenetim, kuruluşun kendi kendini denetlemesi veya benzer kuruluşların bir çatı altında toplanmalarından doğan örgütlenmelerinin gerçekleştirdiği denetimi ifade eder. Özdenetim, bütün dünyada özellikle de medya kuruluşlarında bir uygulama

[29] Erkeli Kızıl, **a.g.e**., s.61.

alanına sahiptir. Uygulamaların bir kısmında; yapılan özdenetim usulen yerine getirilmekteyken, önemli bir kısmında ise oldukça başarılı örnekler görülmektedir.[30]

Özdenetim oto-sansürden çok farklı bir denetim türüdür. Sansürde ortada bir basın suçu varken, özdenetimde bir basın suçu olmasına gerek yoktur. Basın ahlak ilkelerine uygunluk yine basın mensuplarından oluşan bir kurul tarafından denetlenmekte, gerektiğinde yaptırım uygulanmaktadır. Böyle bir uygulamada amaç şu olmalıdır; basının saygınlığını korumak, kişilik haklarını güvence altına almak, ayrıca devletin çeşitli konularda basına müdahalesini önlemek. Böylece iletişim özgürlüğü de korunmuş olacaktır.[31]

Her meslek dalında olduğu gibi medya sektöründe de bu sektörün getirisinden faydalanmak isteyen kötü niyetli insanlar vardır. Bu insanlar medya özgürlüğünün önündeki en büyük tehlikedir. Bu nedenle dünya basın tarihi, gazeteci kimliği taşıyıp mesleğin itibarını ve güvenini küçük düşüren insanlarla doludur. Hele hele radyo ve televizyonların yaygınlaştığı, teknolojik gelişmelerin zirveye ulaştığı günümüz dünyasında bu art niyetli çıkar düşkünü medya mensupları kişisel menfaatleri uğruna toplumu felakete sürükleyebilmişlerdir. Tarih boyunca var olmuş bu insanlardan korunmak ve medyanın itibarının korunması adına birçok mesleki kuruluş kurulmuş ve bu kişileri mesleki bir disiplin altına almak için girişimler ve uygulamalar ortaya konmuştur özdenetim de bu uygulamalar arasında yer alan bir denetim şeklidir. Medyanın özdenetimi dediğimizde bu amaçla akla gelen kurum ve kuruluşlar anlaşılması gerekir.

Genel olarak özgür medya anlayışında medyanın üzerinde hiçbir denetim ve sansür kurumunun var olmaması vurgulanır. Bu açıdan ister yasal ister kurumsal olsun medya üzerinde hiçbir sınırlama ve denetleme biçimi oluşturulamaz. Fakat televizyon ve radyolara gelince durum farklılık göstermektedir. Televizyon ve radyo bağlamında medyalar ister özel mülkiyete ister kamuya ait olsunlar bu kurumlar üzerindeki denetim mekanizmalarından kurtulamazlar. Bu denetim biçimleri, daha çok televizyon kanallarına frekans tahsisi, yayın içeriklerinin denetimi ve bir takım

[30] Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.32.
[31] Erkeli Kızıl, **a.g.e**., s.29.

ulusal ve uluslararası ölçütlere uygunluğunu sağlama gibi amaçlara hizmet etmektedir.[32]

Özdenetim denilince akla gelen bir başka unsur da "Basın Meslek Ahlakı" kavramıdır. Meslek ahlakı olmadan özdenetimin sınırları da belirlenemez. Meslek ahlakı bir nevi özdenetimin temel taşıdır. çünkü her mesleğin kendi özelliklerine göre prensipleri vardır. Meslek mensupları bu prensip ve ilkelere uygun davranacaklarına dair yemin ederler. Ancak basın mesleği; toplumun her kesimini ilgilendirmesi, siyaset ve iktidar üzerindeki gücünün sınırları, habere yönelik tarafının bütün toplumu kuşatması gibi nedenlerden hassas bir konumdadır. Bu yüzden de Basın mesleğinin içinde bulunan kişinin sahip olduğu Meslek ahlakı en üst seviyede olmalıdır.

Ahlak, toplumda yerleşmiş değer yargılarıdır. Ahlaki değer yargıları, "iyi" veya "kötü" subjektif ve temelsiz değer yargıları değildir. Ahlaki kurallara uymamak topluma ve bireye son çözümlemede mutlaka zararlıdır. Bir eylemin "zararlı" olması ise bir değer yargısı değil, bir "gerçek" yargısıdır. Şu halde ahlaki değer yargılarının temelinde, diğer değer yargılarından farklı olarak bir gerçek yargısı vardır; ahlaka aykırı davranış zararlıdır. Şu halde ahlaka aykırı davranış "zararlı" olduğu için "kötü"dür. Ahlaki değer yargılarının temelinde gerçek yargısının bulunması, her insan için geçerli olabilecek ahlaki kuralların araştırılması sonucunu doğurmuştur. Ahlakın ilgisiz kaldığı insani davranışlar alanı yoktur. Mesleklerinde toplum içinde bir görevi vardır. Bu meslekler toplum için yararlı oldukları ölçü ve alanda meşru olurlar. Topluma "zarar" verildiği anda, sınırın aşıldığı anda, topluma kendisini savunma hakkı ve görevi verilmiş olur. Basın mesleği de bu kuralın dışında kalamaz.[33]

Çünkü hukuka uygun ama ahlaka aykırı olabilecek pek çok durumda basın, sahip olduğu geniş özgürlüğü (ya da sahip olması gereken) ölçüsüz bir biçimde kullanabilecek; çıkar ve kar kaygısını kamu yararı kavramının önüne geçirebilecektir. İşte bu gibi durumlara önlem olmak üzere ön görülen oto-kontrol mekanizması, karşı gibi görünse de her şeyden önce temiz bir basın sağlayarak basın

[32] Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.32.
[33]Hüseyin Hatemi, **Basın Ahlakı**, İstanbul, Çığır Yayınları,1976, s.31.

özgürlüğüne katkıda bulunmaktadır. Basını, yönetimin kendi çıkarları doğrultusunda denetlenmesini önleyerek hukuka uygun birçok seslilik ortamının yaratılmasına katkıda bulunmaktadır.[34]

Ahlak kurallarının yaptırım gücünün fazla olmaması uygulanmadıkları anlamına gelmez. Özellikle Batıda gözlemlenen durum, meslek örgütlerinin herhangi bir yaptırıma başvurmamasına rağmen, kendi ahlak kurallarını saptamış gazetelerin bunlara uymayan muhabirlerini işten çıkarmakta tereddüt etmedikleri yolundadır.

Basın ahlakının yerleştiği yerlerde Özdenetimin arzu edinilen sonucuna ulaşması kolaylaşır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken bir husus da Basın ahlakı kavramının kapsam alanınıdır. Eğer basın ahlakı, sadece muhabir vb. pozisyonda bulunan medya çalışanlarını ilgilendirir denilirse hata edilmiş olur. Doğru olan şudur: Bu kurallar sadece muhabirler için değil bütün medya mensupları için yani medya patronundan muhabire muhabirden editörüne, yazı işleri müdüründen köşe yazarına kadar bütün çalışanlar için düzenlenmiştir ve bu mesleki disiplin hepsinde olmalıdır. Tekrar özdenetim'e dönersek;

> "Yasal ya da gönüllü kuruluşlarca gerçekleştirilen oto-kontrol (özdenetim) uygulamaları sonucu uygulanan en etkili yaptırım 'teşhir'dir. Şimdiye kadar Ombudmans kurumu, basın konseyleri ve basın odaları yoluyla gerçekleştirildiğini gördüğümüz oto-kontrol kurumu, çağdaş basın için vazgeçilmez bir emniyet sübabıdır. Basın ahlak yasalarının çağın gereklerine uygun bir evrime tabi tutulduğu, hatta uluslar arası oto-kontrol kurumunun konuşulduğu günümüzde medyanın toplum üzerindeki etkileri de göz önüne alındığında oto-kontrol kaçınılmaz bir gereksinimdir. Oto-kontrolün basın özgürlüğünün korunması, basın ahlakına aykırı davranışların teşhir edilerek önlenmesi anlamında başarılı olabilmesi için yurttaşların bu kuruma gereken özeni göstermeleri, basının yaptığı önemli kamusal görevin bilincinde olup, bu bağlamda oto-kontrol otoritelerinin uygulamalarını desteklemeleri gerekir."[35]

Özdenetim sistemleri hukuki bakımdan, kuruluşları ve çalışmaları açısından incelendiğinde genellikle ikiye ayrılmaktadır. Bunlar, Gönüllü kuruluşlar ve kanuna dayanan kuruluşlardır. Gönüllü kuruluşlar; kanuni bir yaptırım ve zorlama olmadan, basın mensupları ve gazetecilerin bir araya gelerek kendi aralarında kurdukları ve bu kuruluşu oluşturan kişilerin verdiği yetkileri kullanabilen özdenetim kuruluşlarıdır.

---

[34] Erkelli Kızıl, **a.g.e.**, s.70.
[35] **A.e.,** s.29.

Basın Şeref Divanları ve basın konseyleri bu tip kuruluşlardır. Bu kuruluşlar da kendi aralarında üye durumuna göre ikiye ayrılır üyelerin tamamı basın mesleği içinden olabileceği gibi dışarıdan üye kabul eden kuruluşlar da vardır. Kanunla kurulan Kuruluşlar ise; Gönüllü kuruluşların başarılı olamadığı durumlarda kanunla kurulurlar. Anayasada yeri belirlenmiş bu özdenetim kuruluşları, denetimleri bakımından da yargıya bağlıdırlar ve kanunun kendisine verdiği yaptırımları uygularlar. Kanunla Kurulan Kuruluşlar yaptırım ve işlevlilik açısından Gönüllü Kuruluşlara nazaran daha etkilidir. Fakat basının diğer meslek kuruluşlarından farklı olması; basının demokratik sistem içindeki kamu görevini gereği şekilde yerine getirebilmesi için siyasi iktidarların baskısından uzak kalması gerçeği bu kuruluşların kendileri ile birlikte birçok sakıncayı da doğurmalarına sebep olmaktadır.[36] Basın ahlak kurallarının pek ciddiye alınmadığı, basın özgürlüğünün çok fazla istismar edildiği ve basın mensuplarının bunu önleme yolunda bir girişimde bulunmadıkları ülkelerde bu kuruluşların etkili olabilme şansı daha fazladır.[37] Şimdi genel olarak özetlediğimiz özdenetim modellerine kısaca göz atalım:

2.1.6.1 Basın Konseyleri

Özdenetim modellerinin en önemlilerinden biri olan Basın Konseyleri gazetecilerden ve toplumun başka kesimlerinden insanların bir araya gelmesiyle oluşur. Başka bir deyişle halk temsilcileri, gazeteciler ve gazete sahiplerinden oluşan; hükümet yetkililerinden bağımsız hareket eden kuruluşlardır. Basın Konseylerinin Basın Şeref Divanı'ndan en büyük farkı görevinin, sadece gazete ve gazetecinin basın ahlâkına aykırı davranışı gerçekleştiğinde başlamamasıdır. Konsey fikrinin oluşumu oldukça eski yıllara dayanmaktadır. 1968'de Salzburg'da toplanan "İnsan Hakları ve Yığın Haberleşme Araçları" konulu toplantıda ele alınan "Basın Konseyi"ne ilişkin görüşler Avrupa Konseyi İnsan Hakları Dairesi Danışmanı Dr. Karel Vasak tarafından değerlendirilmiş ve belirli saptamalar yapılmıştır. [38]

[36] Sulhi Dönmezer, **Basında Oto-Kontrol**, İ.Ü.Hukuk Fak. Mecmuası, İstanbul, C.34. Sulhi Garan Matbaası, 1969, s.9-10.
[37] Avşar - Demir, **a.g.e.**, s.96.
[38] Erkelli Kızıl, **a.g.e.**, s.89.

"İskandinav ülkelerindeki 1950'lerde kurulan Basın Şeref Divanları, zamanla gelişme göstererek, İngiltere Basın Konseyi örneğinden de ilham alınarak tarih içinde "konsey" biçimine dönüşmüş, Avrupa Konseyi'ne üye demokratik ülkelerinin hemen yarısında 1970'lere gelmeden mevcut hale gelmiştir. Sri Lanka gibi Avrupa Konseyi dışında pek çok ülkede de Basın Konseyleri vardır. Basın Konseyleri oto-kontrol organıdır, ancak ülkeden ülkeye yapısal ve işlevsel farklılıklar gösterdikleri için bazı ülkelerde mesleğin savunucusu kimlikleri daha ağır basmaktadır. Kamu otoritelinin daha sert kurallarla basını denetlemeline engel olmak maksadıyla kurulan bir konseyler, özel hukuk kuruluşu olarak yapısal kimliklerini tüzüklerinde dile getirirler. Örnek vermek gerekirse Avusturya Basın Konseyi, Gazete Sahipleri Birliği ile Gazeteciler Sendikası tarafından kurulmuştur. Norveç'te basın konseyi gazetecilerden, gazete sahipleri ve yazarlardan oluşan gazeteciler cemiyetince kurulmuştur. İngiltere'de ise biraz farklı olarak, Parlamento Soruşturma Komisyonlarının yaptıkları tavsiyeler sonucu yine basın mesleği mensuplarınca kurulmuştur."[39]

Basın konseyi; basında çıkan haksız ya da yanlış haber, yorum gibi durumlar yüzünden olumsuzluk yaşamış kişi ya da kuruluşların şikâyetlerini dinleyerek gerekli araştırmayı yapıp olayı karara bağlar. Gerekli olduğunda aldığı kararı kamuoyuna da açıklar. Konsey sadece kişilerin şikâyetlerini ele almaz gerektiğinde basının kendi içerisindeki şikâyetleri de inceler.

Basın Konseyleri'nin Divan biçiminde işleyen yargısal yanının tarafsız olması çok önemlidir. Avusturya Basın Konseyi tüzüğünün 3. maddesinin 2. fıkrası bu bağımsızlık ve tarafsızlığı açık bir biçimde dile getirmektedir.[40]

"Avusturya Basın Konseyi'nin üyeleri (ve bunların yedekleri) görevlerini yerine getirirken tamamen özgür, eşit ve bağımsızdırlar ve gerek temsil ettikleri birliklerden, gerekse herhangi başka bir kuruluştan gelecek hiçbir dedektife bağlı olmazlar. Yalnız ve yalnız vicdanlarının sesine ve kanunların hükümlerine uyarak hareket ederler."[41]

Basın Konseylerinin izleyeceği yargılama kuralları her ülkede tek tip gerçekleşen belli bir sistem üzerine oturmamıştır. Gazetecinin kimliği, toplumsal rolü, basın özgürlüğünün önemi, meslek kurallarının saptanmasında rol oynar, hukuk kurallarından ziyade moral yaptırım yüklü ahlâk kuralları daha işlevsel olmaları nedeniyle tercih ederler. "Şikâyetçi" konusunda da ülkeden ülkeye farklılıklar yaşanır. Kimi ülkelerde, Avusturya'da olduğu gibi, konsey kendiliğinden harekete geçebilmektedir. Basın Konseyleri, tarafları kapalı oturumlarda dinler, her türlü

[39] Karel Vaşak, **"Giriş Raporu, Basın Dünyası",** Gazeteciler Cemiyeti Ve Türkiye Basın Enstitüsü Bülteni, Yıl 7, Sayı: 27-28, Güz-Kış, s.4, Aktaran: Erkeli Kızıl**, a.g.e**., s.90.
[40] Erkelli Kızıl, **a.g.e.**, s.91.
[41] Vaşak, **a.g.e.**, s.6.

gerekçe ve kanıtı değerlendirir. Yasal deliler sisteminin basın konseyleri için zorunlu olmaması sisteme esneklik kazandırmaktadır. Sistemin pragmatik niteliğini vurgulamaktadır.[42]

Basın Konseylerinin verimli olması tezin birçok yerinde vurgulandığı gibi yine sistemin tam olarak oturmasına ve vatandaşların da olaya sahip çıkıp takip etme oranının artmasına bağlıdır. Kamuoyu denetimi ne kadar bilinçli olursa sistem o kadar hızlı ve güvenilir olacaktır. Siyasi iktidarların ve başka güç odaklarının bu basın konseylerini kuruluş amacından saptırmaması için de güçlü bir kamuoyu denetimine ihtiyaç vardır. Birçok zaman devletin politik kimliği, koşullar müsait olduğunda bu işleyişe zarar verebilir.[43] Taraflı davranan bir basın konseyinin faaliyetleri hiç olmamasından daha tehlikeli sonuçlara yol açabilir.

Basın Konseylerinin yararları şöyle özetlenebilir:

> "Basın Konseyleri basındaki tekelleşmeyle savaşırlar. Örneğin Alman Basın Konseyinin bir temel görevi de budur ve bu rolü sayesinde Konsey, Basın Özgürlüğünün savunucusu konumuna gelmiştir.
>
> Basın Konseyleri uzun süren basın davalarının bir ölçüde önlenmesini sağlar. Ahlâkî yaptırımları önemi kamuoyunca benimsenmiş ülkelerde konseylerin işlevi ve etkisi daha yoğun hissedilir.
>
> Ahlâkî ilkelerin saptanması işi Konsey tarafından gerçekleştirilir. Basın, bu şekilde kendisiyle ilgili ahlâk kurallarının saptanmasına işini yasama organına bırakmaktadır. Uluslar arası düzeyde de bir şeref yasası taslağı hazırlama çabaları gündeme gelmiştir. Ancak bununda sakıncaları vardır. Hükümetler arası işbirliği şeklinde oluşacak böyle yasalarda, basın yerine hükümetler etkin söz sahibi olacaktır."[44]

Basın konseylerinin işlevleri sadece ahlaki standartların korunması ile alakalı değildir. Basın özgürlüğünün korunması da bu konseyin görevleri arasındadır. Bu amaçla da dünyadaki bazı ülkelerde (İngiltere Almanya) basının yapısal gelişimini, varsa eğer tekelleşme eğilimlerini seyretmek ve kamuya açıklamak konseyin görevleri arasında kabul edilir.[45]

Alman Basın Konseyi bu konuda örnektir. Federe Devletlerin yeni basın kanunların ve siyasal suçlara ilişkin kanunların yapılmasında çok önemli ve olumlu

---

[42] **A.e**., s.5.
[43] **A.e**.,s.6-7.
[44] Erkelli Kızıl, **a.g.e.**, s.92.
[45] G.Bohere, **Gazetecilik Mesleği –Gazetecilerin Çalışma Koşulları Üzerine Bir İnceleme**, Çev. Nurhal Süral, Ankara, Uluslararası Çalışma Teşkilatı Yayını, 1986, s.42.

katkıları olmuştur.[46]

Medyanın daha kaliteli yayınlara kavuşması için hem kamuoyu denetiminin hem de basın konseyi gibi özdenetim mekanizmalarının arızasız işlemesi gerekmektedir. Bu medyanın itibarı ve güvenirliliği açısından da elzemdir.

2.1.6.2 Basın Ombudsmanı

Kökeni İsveç'e dayanan Ombudsman uygulaması, İskandinav ülkelerinde görülen bir denetim mekanizmasıdır. Kaynağı İskandinav ülkeleri olmakla birlikte Ombudsman ("Vatandaş Koruyucusu" anlamına gelen İsveççe kökenli bir kelimedir.), "kamu denetçisi" olarak da adlandıranlar vardır. Zaman içinde Anglo Sakson ülkelerine ve sonra da Fransa'ya taşınan Ombudsman modeli, kurum yönetimin işlem ve eylemlerinin denetlenmesine yardımcı olmaktadır. Ombudsman olarak belirlenen kişi, yönetilenlerin yönetimle ilgili şikâyetlerini dinler ve çözüm sağlanması için siyasal denetimi veya kamuoyunu harekete geçirir. Ombudsman, her yıl yasama organına bir rapor sunar ve vatandaşlardan ne gibi şikâyetler geldiğini yasama organının bilgisine sunar. Ombudsman, bazı ülkelerde örneğin; İsveç'te ve Finlandiya'da yargıyı da denetlemektedir.[47]

Basında oto-kontrol uygulamaları açısından ombudsman modeli de yine ilk önce İsveç'te ortaya çıkmış, burada ABD dahil çeşitli ülkelere yayılmıştır.

Bazı ülkelerde bu denetim modeli farklı bir tarzda ortaya çıkmış; her basın organının kendi ombudsmanını belirlemesi gündeme gelmiştir. Yayın organlarının, kendi bünyelerinde kendi yayınlarını denetlemek üzere oluşturdukları sistem oldukça yararlıdır. Yazılı eleştiriler yoluyla gazetecilere sorumlulukları hatırlatılmaktadır. Bunun yanı sıra okuyucu şikâyetleri de değerlendirilmekte, yayınlardaki hata, yanlış ve ahlâk dışı yazımlar konusunda gazeteciler uyarılmaktadır. Ombudsman bir sansür kurumu değildir. Yayın öncesi bir denetim yapmaz. Ombudsman'ın tarafsız olması çok önemlidir. Geçmişinde ve geleceğinde o basın kuruluşuyla özel bir menfaat ilişkisi olmamalıdır.[48] Ombudsman genellikle suç niteliğindeki yayının kınanmasını

[46]Kayıhan İçel, **Kitle Haberleşme Hukuku,** İstanbul, Beta Yayınları, 1990, s. 213.
[47]A.Şeref Gözübüyük, **Yönetsel Yargı**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2003, s.13.
[48] Zeynep Alemdar, **Oyunun Kuralı**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1988, s.15.

önermekte, bazen gazetenin düzeltme veya açıklama yapması istenmekte, bazen de şikâyetin tutarlı bir sebebe dayanmadığı ileri sürülerek başvuru reddedilmektedir. İsveç'teki Ombudsman mekanizmasının işleyişinde dikkat çeken bir hususta basın konseyi kararını verirken basın ombudsmanının soruşturma ve değerlendirmesini incelemekte fakat tamamen bağımsız olarak kendi kararını verebilmektedir.[49]

Başka bir deyişle İsveç'te basın ombudsmanı bir aracı kuruluş kimliğindedir ve kişi haklarını basın karşısında koruma ve özel yaşama haksız tecavüzler karşısında kamu yararını kollar.

2.1.6.3. Ortak Denetim Yaklaşımı (Coregulation)

Kamu düzenleyiciler ve özdenetim kuruluşlarının birlikte ortak bir denetim yapması gerektiğine dair teorik bir yaklaşımdır. Bu model henüz yeni tartışılmakta olup çerçevesi belirlenmemiştir. Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi bünyesinde de ele alınan bu denetim modeli için henüz kesin bir şey söylemek mümkün değildir.[50]

2.2.6.1 Özdenetim Modellerine Dünyadan Örnekler

Özdenetim modellerine bazı ülkelerden örnek vermek gerekirse;

2.2.6.1.1 ABD'de Özdenetim

ABD'de medyada özdenetim ulusal bazdan önce Yerel bazda tartışılmaya başlanmış ve Ulusal bazda da önem kazanarak uzun bir evreden geçip bugünkü şeklini almıştır. Bu süreç içerisinde birçok ahlak yasası gündeme gelmiştir. 1923 tarihli (ASNE-American Society of Newspaper Editorsa) Amerikan Gazete Yazı İşleri Müdürleri Kurumu Ahlâk Yasası, 1926 tarihli Sigma Delta Chi Ahlâk Yasası ve 1923 tarihli (Newspaper Guildi) Gazeteciler Sendikası Ahlâk yasası gibi yasalarla birlikte; gazeteciler, gazete sahipleri, editörleri, reklâmcıları ve sinema, radyo-tv çalışanlarıyla ilgili ahlâk yasaları da vardır. Ahlak yasalarında gazetecinin sorumluluğu; kamu yararı, kamu güveni ve topulumun doğruları bilme hakkına

[49] Erkelli Kızıl, **a.g.e.**, s.89.
[50] Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.91.

dayandırılmıştır.[51]

Kurum içi oluşturulan ahlâk kuralları çerçevesinde hareket etme ve ombudsmanlık sistemi ABD'nde daha fazla benimsenen denetim yönetimleridir.[52]

"Christion Science Monitor" ve "Louisville Courier Journa" gibi bazı gazetelerin arka çıkmasına rağmen A.B.D.'de ulusal düzeyde basın konseyi kurulması mümkün olmamıştır. 1916 da ilk uygulaması İsveç'te görülen ve 1963'ten itibaren İngiltere'de başarıyla yürütülen Ulusal Basın Konseyi anlayışını ABD açısından yorumlarken iki konu üzerinde durmaktadırlar. Bunlardan ilki bu konseyin basın özgürlüğüne zarar vereceği, ikincisi ise konsey kararlarının mahkemelerde basın aleyhine kullanılabileceği endişesidir.[53]

ABD'de özdenetim amaçlı kurulan Konseylerden biri de Minnesota Eyaleti Haber Konseyi'dir. Minnesota haber Konseyi, kendisini yargı yerine koymadan farklı bir görev anlayışıyla hareket etmeyi prensip edinmiştir:

"Medya ile ilgili konuların tartışmasını teşvik eden "Newsworthy" adlı periyodik bir gazete yayımlamak,

Sorumluluğa dayalı haberleşmeyi desteklemekle kamu yararına hizmet etmek,

Çıkan haberlerle ilgili şikâyetler hakkında oturumlar yönetmek,

Medya ahlâkı üzerine kamuya açık oturumlar düzenlemek,

Gazetecilerle birtakım topluluklar arasında çıkan diyalogu yumuşatıp, yatıştırmak.[54]

ABD'de kendini kritik etme açısından geliştirilen bir diğer model ombudsman ya da diğer bir deyişle "okuyucu temsilcisi"dir. Tüketiciden gelen şikâyet ve sorgulamalara muhatap olan bu kişiler yazı işleri kadrosunda yer alan fakat kendilerine belli bir ölçüde özgürlük tanınmış kişilerdir. Washington Post ve Seattle Times gibi gazeteler, bu kişilerin bağımsızlığını onlarla, yenilenmesi mümkün olmayan süresiz sözleşmeler imzalayarak sağlarlar. Fakat bu modelin de ülke genelinde kabul gördüğünü söylemek mümkün değildir. San Diego Union-

[51] Erkelli Kızıl, **a.g.e.**, s.98.
[52] **A.e**., s.99.
[53] İnceoğlu, **Çeşitli Ülkelerde Medya**, İstanbul, Der Yayınları, 1994, s.16.
[54] Erkelli Kızıl, **a.g.e.**, s. 99

Tribune'un okuyucu temsilcisi Gina Lubrano, ombudsman kurumunu "**gazetenin vicdanı**" olarak tanımlamaktadır.[55]

2.1.6.1.2 Alman Medyasında Özdenetim

Alman basını çoğunlukla; yalnızca toplumu bilgilendirmek değil, aynı zamanda ona yön vermek, siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan toplumun ilerlemesine katkıda bulunmak gibi kamu yararını gözetmeyi ilke edinmiştir. Aynı zamanda tekelleşme eğiliminin olumsuz etkileriyle zarar görmesi, basın mensuplarının meslek ahlâkı sınırlarını aşması tehlikesine karşı özdenetimini sağlamak üzere "Deutschen Presserat" (Alman Basın Konseyi)'ni kurarak kendi ilkelerini daha belirgin hale getirmişlerdir. Genellikle meslek ahlakı kapsamına giren olayları kendi gündemine alan bu konseyin bağlayıcı özelliği ise yoktur. [56]

Almanya'daki basın konseyi basın mesleğinin itibarını korurken aynı zamanda vatandaşların haklarını koruma noktasında da oldukça başarılıdır. 1956 yılında kurulan Alman Basın Konseyi'nin 20 üyesinin yarısı gazete ve dergi sahipleri arasından yarısı da gazetecilerden iki yıllık bir süre için seçilmektedir. 1968 yılında gazetecilik mesleğinden olmayan iki kişinin de Konseye üye olarak kabul edildiği görülür. Alman Basın Konseyinin görevlerini şu şekilde özetleyebiliriz:

Konsey, basında tekelleşmenin önlenmesi için çalışırken aynı zamanda da çıkarılan basın konularının basın özgürlüğünü koruyucu nitelikte olması için uğraş verir. Konseyin bir diğer görevi ise, basını çeşitli kurumlar önünde temsil etmektir. Bir yanda kamuoyuna karşı basını temsil ederken, öte yanda yasama ve yürütme organı karşısında toplum adına basının sesi olur ve çıkacak yasa tasarıları konusunda vatandaşın isteklerini ve haklı beklentilerini dile getirir.[57]

Konseyin en önemli özelliği konuları şikâyet üzerine ele alıp, değerlendirebileceği gibi kendiliğinden de ele alabilmesidir. Aldığı kararlar, "tavsiye", "değerlendirmek" veya "kınama" niteliğinde olup, basında veya radyoda yayınlanır. Bu karara karşı kanun yolu kapalı olmakla birlikte, yeni olguların ortaya çıkması halinde konseyde aynı konuyla ilgili tekrar bir görüşme yapılması

[55] **A.e**., s.100.
[56] Nurhayat Yoloğlu, "Almanya'da Basın", İstanbul, **İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi**, 1997, s.110–112.
[57] İçel., **a.g.e.**, s. 213, Aktaran: Erkelli Kızıl,**a.g.e.**, s. 102.

mümkündür. Ceza veya bir başka yaptırım uygulama yetkisi olmayan Alman Basını Konseyi, benzerleri arasında belki de en sistemli işleyen konseylerden biridir..Konseyin aldığı kararlar yüzünden zarara uğradığını düşünenler için de yargı yolu açıktır.[58]

2.1.6.1.3 Hindistan'da Özdenetim

1965'te Hindistan'da basının oto-kontrolünü gerçekleştirmek amacıyla bir konsey kurulmuştur. Konsey özerk bir kuruluştur. Konsey, Basın Ahlâk yasalarını çiğnemiş olan gazeteci ve gazete sahibi aleyhine soruşturma açabilir. Konseyin kararları bağlayıcı niteliktedir ve yargı yolu kapalıdır. Konsey, soruşturmasını yürütebilmek amacıyla gazete sahibinden bilgi almaya yasayla yetkili kılınmıştır.

Hindistan Basın Konseyinin oluşum tarzı da bir Yüksek Mahkeme teşkilatına benzer bir yapılanma olarak bir başkan ve yirmi beş üyeden oluşur. Tam bir mahkeme yetkisiyle çalışan bu kalabalık kurul üyeleri arasında gazeteciler, gazete sahipleri, iki senatör, bir milletvekili, üç de eğitim, ilim, edebiyat, hukuk ve kültürel kökenli uzman vardır. Konseyin Başkanını Yüksek Adalet Divanı Başkanı seçer.[59] Parlamento üyeleri hariç olmak üzere konsey üyeleri "Chief Justice" adlı komite tarafından seçilir.

Hindistan Basın Konseyi'nin en önemli özelliklerinden biri hem şikâyet üzerine hem de kendiliğinden harekete geçebilmesidir. Konsey, önüne gelen konuyla ilgili olarak gazeteciye veya yayın kuruluşuna sözlü olarak savunma hakkı tanır. Her hangi bir mahkemede bu konuyla ilgili bir davaya bakılmaktaysa Konsey, bu konuyla ilgilenmez. Konseyin en önemli yaptırımı Yayın organı yazı işleri müdürünün veya gazetecinin faaliyetten men edilmesidir.

Hindistan Basın Konseyi'nin görevlerini kısaca şu şekilde sayabiliriz:

1- Basın organlarının bağımsızlığının korunması,

2- Basın mensupları için bir şeref kodeksinin hazırlanması,

3- Dış ülkelerden Hint gazetelerine, dergilerine ve basın ajanslarına gelen para yardımı ve diğer yardımların denetlenmesi,

---

[58] İçel., **a.g.e**., s. 214, Aktaran: Erkelli Kızıl, **a.y.**

[59] Osman Nuri Karaca, "Etkili Bir Kontrol Sistemi İçin Alternatifler," **Basının Kendi Kendini Kontrolü Semineri,** İstanbul, 21-24 Mayıs 1968, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti, s. 6, Aktaran: Erkelli Kızıl,**a.g.e.**, s. 103.

4- Gerekli görülen durumlarda ulusal basın ajanslarının kurulması,

5- Gelecek kuşağın gazetecilerinin yetiştirilmesi ve mesleki eğitim,

6- Basının içindeki tekkeleşme eğilimlerinin kontrolü ve bunlarla mücadele için pratik yöntemlerin hazırlanması,

7- Haysiyet divanı olarak faaliyette bulunma.[60]

Hindistan, Sri Lanka, Güney Afrika, Güney Kore gibi ülkelerdeki basın konseyleri oto-kontrolden ziyade basını kontrol altında tutmak gibi işlevleri yerine getirmektedirler.[61]

2.1.6.1.4 İngiltere'de Özdenetim

İngiltere'de Basın Konseyi özdenetim modeli olarak oldukça faal ve etkili bir sistemdir. 1953 yılında 4 İngiliz ve 4 İskoç Gazete Yayıncıları Derneği ve 3 gazete kuruluşu tarafından "General Council of the Pres" adı altında kuruldu. İlk kurulduğu tarihlerde sadece basın mensuplarından oluşan konseye daha sonra halk temsilcileri de katılmıştır. Konseyin kuruluşu 1963'de yeniden düzenlendiğinde üye sayısı yirmi beşten otuza çıkarılmış ve on kişinin halk temsilcisi olması kararlaştırılmıştır.[62]

Basın ahlâk ilkelerine belki de en sadık ülke İngiltere'dir denilebilir. 1936'da ilan edilen basın ahlâk ilkelerinde genelde basın çalışanlarını koruyucu ilkeler göze çarparken sonrasında iletişim araçlarına yönelik eleştiri ve suçlamalarının artması ile birlikte kendi kendini kontrol etme düşüncesi öne çıkmaya başlamıştır.

İngiltere'de Basın Konseyinin amaçları çok ve çeşitlidir. Bunlar arasında, İngiliz basınının bağımsızlığını korumak, niteliğini yükseltmek, basının davranışlarıyla, basın karşısındaki kişi ve kurumların davranışlarını belli bir değerlendirmeye tabi tutmak, habere ve bilgiye ulaşmadaki engelleri ortadan kaldırabilmek amacıyla bunların neler olduğunu izlemek, basında görülen tekelleşme eğilimlerini değerlendirmek ve bu konuda ele geçen enformasyonu yayınlamak, ayrıca hükümete ve Birleşmiş Milletlere önerilerde bulunmak sayılabilir. İngiltere'de

---

[60] E.F. Mauchenheim, **Basının Kendi Kendini Kontrolü Semineri**, İstanbul, 21– 24 Mayıs 1968, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti, s.22, Aktaran: Erkelli Kızıl, **a.e.**, s.103.

[61] Oktay Ekşi, " Basının Özgürlüğü Ve Basının Sorumluluğu" Konulu TGS Basın Paneline Sunulan Tebliğ, 19.03.1983, s.16, Aktaran: Erkelli Kızıl, **a.e.**, s.103.

[62] Mauchenheim**, a.g.e**., s.7, Aktaran: Erkelli Kızıl,**a.g.e.**, s. 104.

basın için olduğu gibi radyo ve televizyonu da etik ilkeler açısından denetleyen bir inceleme komisyonu vardır.[63]

Bugün İngiliz Basın Konseyi, basınla kamu kuruluşları yerel otoriteler ve ulusal sanayi arasındaki ilişkilerde de söz sahibi olan bir görünüm arz etmektedir. İngiliz Basın Konseyi'nin lakabı "dişsiz bekçi köpeği"dir. Çünkü tek yapabileceği iş gazeteyi eleştirmek olan bu konsey, gazeteye ceza veremediği gibi herhangi bir düzeltme de yapamaz[64]

1994 yılında büyük bir değişime uğrayan İngiliz Basın Konseyi isminden meslek ilkelerine varana dek birçok değişikliğe gider. Bu süreçte; Meslek ve töreye saygı, kamunun bilgilenme hakkının gözetilmesi, editörlerin çalıştırdıkları gazetecinin eylemlerinden sorumlu olması gibi birçok yeni ilke basın meslek ilkeleri arasına girmeyi başarır. Ayrıca Basın şikâyet komisyonunun ilkelerine aykırılık nedeniyle eleştireceği herhangi bir yayının gazetece tam olarak basılması zorunluluğu getirilir. İngiltere'de 27 Ekim 1993'te kabul edilen ve "Code of Practice" adı verilen bu ilkeler[65] oldukça önemlidir.

İngiltere de 1997 yılı sonunda ise Prenses Diana'nın ölümü nedeniyle PCC basına yeni ilkeler açıklar. Bu ilkelerin bazıları şunlardır:

"1-DOĞRULUK: Çarpıtılmış, yanlış anlaşılacak, değiştirilmiş bilgi ve fotoğraf yayımlamamak. Yorum, gerçek ve kuşku arasındaki farkı açıkça belirtmek. Düzeltmek ve dava sonuçlarını zamanında yayımlamak.

2-ÖZEL HAYAT: Kişilere ait olan alanlarda ve özel hayatın söz konusu olacağı kamuya açık yerlerde izinsiz, teleobjektifle çekilen fotoğrafları kullanmamak.

3-TACİZ: İzinsiz mülke girme, ısrarlı takip, baskı, bıktıracak telefon tacizleri gibi yöntemlerle edinilen bilgi ve fotoğrafları yayımlamamak.

4-ÇOCUK: Velisinden ya da okul, yurt yetkilisinden izin almadan 16 yaşın altındaki çocuklarla röportaj yapmamak, bilgi için para teklif etmemek. Taciz kurbanı ya da tanığı 16 yaşın altındaki çocukların kimliğini açıklamamak. Ensest ilişkide kimlikle ilgili ipuçlarına değinmemek.

5-DİNLEME: Gizli dinlemeyle elde edilen bilgileri yayınlamamak.

6-HASTANE: Kamuyu açık olmayan alanlara girmeden kurum yöneticisinden açık kimlikle izin almak, hastaların özel hayatına saygı göstermek.

7-ALDATMA: Bilgi, belge ve fotoğraf edinirken açık kimlikle ve izin alarak çalışmak.

8-TECAVÜZ: Kurbanların adlarını makul bir neden olmadan açıklamamak.

---

[63] Alemdar, Z**. a.g.e.**,s..48, Aktaran: Erkelli Kızıl,**a.e.**, s. 102.
[64] İnceoğlu., **a.g.e.**, s.168, Aktaran: Erkelli Kızıl,**a.e.**, s. 102.
[65] Basın Konseyi Faaliyet Raporu, 1994, s.105-108, Aktaran: Erkelli Kızıl,**a.g.e.**, s.105.

9-AYRIMCILIK: Gereksiz yere kişilerin ırk, cinsel tercih, din ve sakatlıklarından bahsetmemek.

10-EKONOMİ MUHABİRLİĞİ: Haber bilgisini yayımdan önce çıkarı için kullanmamak, üçüncü kişilere iletmemek. Haber konusu yapılan hisse senetlerini alıp satmamak. Sahip olunanlar hakkında editörün bilgisi dışında yayın yapmamak.

11-HABER ÖDEMESİ: Kamu çıkarı, mutlak zorunluluk olmadan yargı sürecindeki dava sanık ve tanıklarına, yakınlarına haber için para teklif etmemek, zorunlu durumlarda bil lifle çarpıtılmadığından emin olmak."[66]

Basın meslek ilkelerinin en çok dikkate alındığı ve uygulandığı ülke'nin İngiltere olduğunu birçok gazeteci belirtiyor. Fakat buna rağmen İngiliz medyasının, tıpkı Amerikan medyası gibi Afganistan, İran, Filistin gibi uluslar arası problemlerin yaşandığı coğrafyalarla ile ilgili yaklaşımında ki tarafgirliği de dikkat çekmektedir.

2.1.6.1.6 Fransa'da Özdenetim

Fransa'da, 1982 yılında "Haute Autorite de la Communication Audovisuelle – Görsel İşitsel İletişim Yüksek Otoritesi kurulmuştur. Kamu hizmeti anlayışı ile yola çıkan ve bağımsız olan bu kuruluş yerini 1986 yasası ile "Commision Nationale de la Communication et des liberts" (İletişim ve Özgürlükler Ulusal Komisyonu)'na bırakmıştır. Özel yayın şirketlerine lisans vermek, yayınları denetleyip önerilerde bulunmak ve danışmanlık yapmak gibi görevleri olan bu komisyonda 1989'da yapılan başka bir yasa ile feshedilmiş ve bu sefer de onun yerini "Conseil Superior de I'Auidovisiul" (Görsel-İşitsel Yüksek Konsey.) almıştır. Dokuz üyeden oluşan bu yüksek konseyin kısa adı CSA'dır. Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı ve Senato Başkanı tarafından seçilen konsey üyeleri seçilirken tarafsız bir kimlik taşımaları ve siyasi bir kimliklerinin olmaması tercih sebebidir. Kurul, kamusal yayın yapanları denetlediği gibi Özel radyo ve televizyonlar konusunda da geniş yetkilerle donatılmıştır. Yapılacak olan yayın Yürütmenin saptadığı yayın ilkeleri doğrultusunda olmak zorundadır. Özel radyo ve televizyonlar için hazırlanan bir yükümlülük belgesinde (Cahiersde Charge) uyulması zorunlu olan kurallar belirlenir.[67]

[66] **Aktüel**, 7 Ocak 1998, s. 29, Aktaran: Erkelli Kızıl,**a..e.**, s.110.
[67] Erkelli Kızıl, **a.g.e**., s.111.

"Fransa da basın etik kuralları bağlamında kabul edilen ilk metin 1918 günlü "Gazetecinin Meslek Görevleri"dir. Metinde açık bir biçimde mesleğe yaraşır bir gazetecinin imzasız bile olsa, bütün yazdıklarının sorumluluğunu üstleneceğini, iftira, kanıtsız suçlama, belgelerin bozulması, olayların saptırılması ve yalanın en ağır meslek suçu sayılacağı belirtilmektedir. Haber elde etmek için dürüst olmayan yollara başvurulması iyi niyetin kötüye kullanımı sayılmakta ve kınanmaktadır."[68]

Basın özgürlüğünün korunması ve geliştirilmesi adına 1973 yılında bir araya gelen çeşitli gazeteci örgütleri; "aydınlanma hakkına ilişkin ilkeler" adıyla ortak kararlar alarak değişik teklifler sunmuşlardır. Ulusal Gazeteciler Sendikası (CFDT), Gazeteciler Sendikası (CGT-FO) ve Fransız Gazeteciler Birliği Federasyonundan oluşan bu grubun aldığı kararlar şunlardır;

1. "Haber kaynaklarına ulaşma özgürlüğü,
2. Kamu gücü için ellerinde bulundurdukları bütün haber ve bilgileri doğrudan ya da dolaylı sansüre tabi tutmadan açıklama görevi.
3. Gazetecinin kendisine mahrem kaydıyla verilen bilgilerle ilgili kaynağı saklı tutma hakkının yasal olarak tanınması,
4. Değişik görüşlerin temsilcisi örgütlerin kitle iletişim araçlarından yararlanması, cevap hakkının genişletilmesi,
5. Hangi dilde olursa olsun, Fransa'da ya da yabancı ülkelerde yayınlanan gazeteler ve dergilerin serbestçe dağıtımı,
6. Tekel ve gruplaşmalara karşı koruma. Özel kuruluşlar mali gruplar, yazılı, sözlü ya da görüntülü basında bölgesel ya da ulusal bir tekel kuramamalıdır.
7. Devletin yerel yönetimlere yardımcı aydınlanma hakkının kullanımı desteklemelidir.
8. Fikir basının özel bir yardım yapılmalıdır; bu yardım siyasal baskıya olanak vermemelidir.
9. Münih Bildirisi'nde ortaya konan gazetecilerin hak ve görevlerine ait ilkeler ulusal toplu sözleşmeye alınmalıdır.
10. Milli Eğitim Programları yazılı, sözlü ve görüntülü basının eleştirel incelenmesini geliştirmeli, gençlerin yayınladığı gazeteler resmen kabul ve
11. Fikir gazeteleri eğitim kurumlarına, kışlalara ve hapishanelere serbestçe ulaştırılabilmelidir.
12. Basınla ilgili öteki sektörlerle (kâğıt, dağıtım v.s.) için önlemler alınmalıdır."[69]

2.1.6.1.7 İsveç'te Özdenetim

Basın Konseyi fikrinin ve oluşumunun ilk yerleştiği ülke olarak İsveç sayılabilir. Demokrasi ve insan hakları konusunda ulusal bilincin ileri seviyede

[68] A.Rıdvan Bülbül, **İletişim Ve Etik**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2001, s.138.
[69] Alemdar, **a.g.e.,** s. 46-47.

olması basında özdenetim konusunun da çabuk ve verimli bir şekilde yerleşmesine imkân hazırlamıştır, Alman Basın Konseyi gibi İsveç Basın Konseyi de benzer kuruluşlar için örnek olacak boyuttadırlar.

"Ombudsmanında ilk gündeme geldiği İsveç'te basın'dan şikayetçi bir kişi şu süreci takip ederek hakkını arayabilir. İlk olarak "ombudsman" adı verilen kuruma başvurur. ombudsman tarafları dinler ve nihai kararını verir. Ancak şikâyetçi ombudsmanın verdiği kararla tatmin olmazsa, bizzat Basın Konseyine başvurabilir. Gerek görürse Ombudsman da konuyu Basın Konseyi önüne götürebilir. İsveç Basın Konseyi incelemesini, ombudsmanın oluşturduğu dosya üzerinde yapar.

İsveç Yazarlar Sendikası 1923 yılında bir basın ahlâk yasası hazırlamıştır. Bu yasaya dayanarak hareket eden konsey para cezası da verebilir. "İsveç Basın Ahlâk Yasası diğerlerinden çok fazla olmasa da farklıdır. Bu fark basın haklarına yoğun saygıdan kaynaklanmaktadır. İsveç'te suç işlemiş olsun olmasın herkes insan olmak nedeniyle hak ettiği saygıyı görür. İşte bu nedenle İsveç'te gazetecinin yargılanmakta olan bir sanığın kimliğini eğer o haberle ilgili ciddi bir kamu yararı yoksa yayınlaması, basın ahlâk yasasına aykırı bir tutum sayılmakta, dahası İsveç'te daha önce hüküm giymiş ve cezası infaz edilmiş bir kişinin adından, başka bir olay nedeniyle bahsetmek gerektiğinde, yeni olayın içine eski suçu katıp anlatmak da basın ahlâk yasasına aykırı bir uygulama kabul edilmektedir. Çünkü bu durumda kişilik haklarına yeni bir saldırı oluşmakta, ilgili adeta çifte cezalandırılmaya tabi tutulmakta, bu da İsveç gibi insan haklarını her şeyin üstünde tutan bir ülkede oluşturulan ahlâki esaslara hiç uygun düşmemektedir. İsveç ve Alman uygulamasına göre, kişilerin özel hayatlarını haber konusu yapabilmek için ortada korunmaya değer bir kamu yararının bulunması zorunludur."[70]

2. 2 Türkiye'de Medyanın Denetimi

Türkiye de genel anlamda Medya Denetimini sağlayan temel esasları iki ayrı Yasa kapsamında ele almak mümkündür. Bunlardan biri T.C. Anayasasının 133.Maddesi ve 2954 Sayılı TRT Kanunu'dur. Bir Kamu Hizmeti yayın kuruluşu olan TRT bugüne kadarki faaliyetlerine bu iki esasa göre yapmıştır. Özel Televizyon Kanalları ise 3984 sayılı Yasa ile hazırlanan "Radyo ve Televizyon Üst Kurulu" kanunu kapsamında yayın yaparlar. Fakat gerek bu yasa çıkmadan önce gerekse yasadan sonra uygulanan başka kanun ve sınırlamalarda vardı. RTÜK Yasası ve sözünü ettiğimiz bu kanun ve sınırlamalara geçmeden önce; hem Türkiye de hem de Dünyanın diğer ülkelerinde Medya denetimlerine dayanak teşkil etmiş olan bazı düzenlemelere göz atalım.

2.2.1 Avrupa Sınır ötesi Televizyon Sözleşmesi

[70] Ekşi, **a.g.s**., s. 16-18.

Türkiye Avrupa Sınır ötesi Televizyon Sözleşmesini 7 Eylül 1992 tarihinde imzalamıştır. TBMM'de kabul edilen sözleşme metni, 12 Aralık 1993 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Sözleşmenin 29. maddesine göre, Türkiye 21 Ocak 1994 tarihinde gerekli belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne sunmuştur. Sözleşmenin 29. maddesine göre, Türkiye'de 1 Mayıs 1994 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Sınır ötesi Televizyon Sözleşmesi, ülkemiz açısından uyulması gereken yükümlülükler ve sınırlamalar getirmiştir.[71]Avrupa Sınır ötesi Televizyon Sözleşmesine niçin taraf olduğumuzu akademisyenlerimiz şu şekilde ifade ediyorlar:

"Tüm demokratik gruplar ve siyasi partiler arasında çoğulculuğun ve fırsat eşitliğinin korunması koşuluyla, kültürün gelişmesi ve özgürce kanaat oluşumunda yayıncılığın önemini vurgulayarak, bilgi ve iletişim teknolojisindeki sürekli gelişimin, ülke sınırlarına bakılmaksızın, ifade özgürlüğünün ve kaynağı ne olursa olsun bilgi ve düşünceleri ifade etmek, aramak, almak ve paylaşmak hakkının daha ileri götürülmesine hizmet etmesi gereğine inanarak, topluma, program hizmetleri arasında daha geniş bir seçme alanı sunmak ve böylece Avrupa mirasını ve bu mirasın görsel-işitsel eserlerinin yaratılmasını geliştirmek isteğiyle ve bu kültürel amacı ulaşabilmek için üstün nitelikte programların üretimi ve dağıtımını artırmak suretiyle toplumun siyasal, eğitim ve kültürel alanlardaki beklentilerine cevap vermeye kararlı olarak, hukuki düzenlemenin ortak genel çerçevesini bütünleştirme ihtiyacını dikkate alarak, Kitle Haberleşme Alanında Avrupa Birinci Bakanlar Konferansı Bildirisi ve 2 no'lu kararını gözönünde bulundurarak, Televizyon reklamları, haberleşme alanında kadın erkek eşitliği, radyo ve televizyon alanında uydu kapasitesinin kullanımı ve Avrupa'da görsel-işitsel yapımların gelişimi hususlarında Avrupa Konseyi'nin yürürlükteki tavsiyelerinde yer alan ilkelerin geliştirilmesi arzusu ile Avrupa Sınır ötesi Televizyon Sözleşmesi yürürlüğe konulmuştur.[72]

Avrupa Sınır ötesi Televizyon Sözleşmesinin Amacı

Avrupa Sınır ötesi Televizyon Sözleşmesi, Avrupa devletlerinin siyasal sınırlarını aşan televizyon yayınlarını düzenlemek amacını taşımaktadır. Sözleşmenin önsözünde; Bu sözleşmeyi imzalayan Avrupa Konseyi'ne üye devletleri ile Avrupa Kültür Sözleşmesine taraf olan diğer devletlerin, ortak mirasları koruma idealleri ve ilkelerini korumak amacıyla daha sıkı bir birliğe ulaşmanın hedeflendiği açıklanmaktadır. Sözleşmeye taraf olan ülkeler; yayıncılık politikası için vazgeçilmez bir temel oluşturan, özgür bilgi ve düşünce akışı ile yayıncıların bağımsızlığı ilkelerine uygun davranmayı kabul etmişlerdir. Avrupa ülkeleri, bu sözleşmeyi imzalamakla, tüm demokratik gruplar ve siyasi partiler arasında

[71] Özden Cankaya, **Dünden Bugüne Radyo Televizyon** (Türkiye' de Radyo Televizyonun Gelişim Süreci), İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 1997, s.94.
[72] Akgüner- İlal-Öngören, **Kitle İletişim Mevzuatı**, İstanbul, Der Yayınları, 1995, s. 799-800.

çoğulculuğun ve fırsat eşitliğinin korunması koşuluyla, kültürün gelişmesi ve özgürce kanaat oluşumunda yayıncılığın önemini vurgulamış olmaktadırlar.[73]

Sözleşmenin amaçları arasında; bilgi ve iletişim teknolojisindeki sürekli gelişimin, ülke sınırlarına bakılmaksızın, bilgi ve düşünceleri açıklamak, aramak ve paylaşmak hakkının daha ileri götürülmesine hizmet etmek olduğu belirtilmektedir.[74]

2.2.2 Avrupa Sınır ötesi Televizyon Sözleşmesinin Uygulanması

Avrupa Sınır ötesi Televizyon Sözleşmesi uluslar arası bir sözleşme olduğundan uygulanması da sözleşmede belirlenen kurallar çerçevesinde gerçekleştirilir. Sözleşme metni incelendiğinde; yaptırımların iç hukukta olduğu gibi zorlayıcı olmadığı görülmektedir.[75]

Sözleşmenin uygulanması için taraflar birbirlerine yardımcı olmayı taahhüt ederler. Sözleşmeye taraf olan devletler, tayin edecekleri bir veya birdin fazla yetkili makamın isim ve adreslerini onama, kabul veya katılma belgelerini sundukları sırada Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirir (madde 19). Bu maddeden de anlaşılacağı gibi sözleşmenin uygulanabilmesi tarafların iyi niyet ve birbirlerine yardımlarıyla mümkündür. Sözleşmeyi imzalayan devletlerin tayin edecekleri yetkili makamlar; istendiği takdirde yayıncı ile ilgili bilgileri vermekle yükümlüdür. Bu bilgiler; en az; yayıncının adı ya da ünvanı, konumu ve statüsü, yasal temsilcinin adı, sermayesinin bileşimi, yayıncının yaptığı veya yapmayı planladığı program hizmetlerinin finansman niteliği, amacı ve biçimini kapsar. (Madde 6)[76]

Avrupa Sınır ötesi Televizyon Sözleşmesi'nin amaçları çerçevesinde bir "Daimi Komisyon" oluşturulur. Taraflar, daimi komisyonda bir veya daha fazla delege ile temsil edilebilir. Her delegasyonun bir oy hakkı vardır. Avrupa Ekonomik

[73] **Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesinin Önsözü.**
[74] **Ay.**
[75] Cankaya, **a.g.e.,** s.96.
[76] **A.e.,** s.96-97.

Topluluğu kendi uzmanlık alanına giren konularda, kendi hakkına kullanabilir. (Madde 20).

Daimi Komisyon, Avrupa Sınır ötesi Televizyon Sözleşmesi'nin uygulanmasını izlemekle sorumludur. Daimi Komisyon, taraflara sözleşmenin uygulanmasına ilişkin tavsiyelerde bulunur, gerektiğinde sözleşmede değişiklik yapılmasını önerir ve yapılan değişiklik önerilerini inceler. Bir veya daha çok tarafın isteği üzerine, sözleşmenin yorumlanmasından doğan sorunları da inceler. (Madde 21).[77]

2.2.3 İdari ve Yargı Denetimi Kapsamına Giren Bazı Kanun Maddeleri

Ülkemizde Anayasa da ki idari denetim kapsamına giren maddelere göz atarsak durum şöyledir: Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında "kişinin Hakları ve Ödevleri" ne işaret eden "ikinci bölüm" de "Düşünce ve Kanaat hürriyeti" başlığı altında düzenlenen madde 25'te, "herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınamaz ve suçlanamaz" denilmektedir. Bundan da öte, "Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti" başlığı altında düzenlenen madde 26'da; "herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama veya yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar…" ifadesine yer verilmiştir. "basın ve yayınla ilgili hükümler" başlığı altında düzenlenen "basın hürriyeti" ile ilgili 28.madde de ise " …Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır" denmektedir.[78]

Anayasanın ilgili maddelerinde ifade ve iletişim özgürlüğünün kısıtlanmasını gerektirecek koşullarda ayrıntılarıyla tarif edilmiştir. Anayasanın 29.maddesi süreli ve süresiz yayın hakkını, 30.maddesi basın araçlarının korunmasını, 31.maddesi

[77] **A.e.,** s.97.
[78] **T.C. Anayasası**, madde 28.

kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkını düzenlemiştir.

Medyanın hakları konusunda ülkemizde temel hukuki kural Anayasanın 28. maddesinde bulunmaktadır. Buna göre "basın hürdür, sansür edilemez… Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır." [79] Bu maddelerle "haber alma hakkı" denetim altına alınmıştır. Anayasa, ayrıca Devlete haber alma hakkı üzerindeki engelleri kaldırma görevi vermiştir. Ayrıca, 13, 14 ve 15.maddelerinde "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozma, savaş, seferberlik, sıkıyönetim ve olağanüstü hal" gibi bazı özel durumlarda kanun ile temel hak ve hürriyetlerin sınırlanıp, kullanımının durdurulabileceğini düzenlemiştir.[80]

Anayasamızın "Temel Haklar ve Ödevler" başlıklı ikinci kısmının "Kişinin Hakları ve Ödevleri" başlıklı ikinci bölümünde ise 20. madde ile Özel hayatın gizliliği teminat altına alınmıştır. Yine 21.madde ile konut dokunulmazlığı, 22. madde ile haberleşme hürriyeti ve haberleşmenin gizliliği düzenlenmiştir. "Düzeltme ve cevap hakkı"nı teminat altına alan 32.madde ise kapsamı açısından özellikle önem arz etmektedir. Bu maddeye göre "Düzeltme ve cevap hakkı, kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması ya da kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir. Düzeltme ve cevap yayınlanmazsa yayınlanmasının gerekip gerekmediğine, hâkim tarafından, ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içinde karar verilir." Anayasanın 133.maddesi ile de Radyo ve Televizyonların kuruluşları ve kamuyla ilgili haber ajansları konusunda denetimler getirmektedir.[81]

Genel olarak ele aldığımız bu maddeler yayın kuruluşlarının ve vatandaşların kişilik haklarını çerçeve altına almıştır. Temel hak ve hürriyetlerin; kötüye kullanılması ise Anayasanın 14.maddesi ile yasaklanmıştır.

---

[79] Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.96.
[80] **T.C Anayasası**, 13.14.15. Maddeler.
[81] Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.97.

2.2.3.1 Türk Ceza Kanunu'nda denetim kapsamına giren ilgili yasaklar

Türk Ceza Kanunu'nda Medya açısından 'denetim' kapsamına giren birçok kanun maddesi mevcuttur. Bu kanunların bazılarına burada yer verildi. Konunun önemine binaen bu kanunlar daha ayrıntılı olarak Ek 4'te sunuldu.

"Türk Ceza Kanunu, 125 ve 127. maddelerinde; bölücülük, savaş açma ve vatan hainliği amacıyla yayın yapmayı suç saymıştır. bu yönde yayın yapanlara üç yıldan başlayan hapis ve en ağır suç için ölüm cezası verilir.

Milli bayrak ve diğer sembollere saldırı amacıyla yayın yapanlar 145.madde gereği bir yıldan başlamak üzere hapsedilir.

Ülke güvenliğini tehlikeye düşürecek olan ve halkı askerlikten soğutma amacı güden yayınları yapanlar ise, 155.maddede para cezası ve iki aydan iki yıla kadar hapis cezasına çarptırılır.

Bunların yanı sıra; 153.madde ile askerleri kanunlara aykırı davranmaya teşvik edenler bir seneden beş seneye kadar hapsedilir.

TCK'nun 158.maddesinde, Cumhurbaşkanına hakaret eden, 159.maddesinde ise, Türklüğü, Cumhuriyeti, Meclisi, Hükümetin manevi kişiliğini, askeri ve emniyet güçlerini, Yargının manevi şahsiyetini hakarete uğratan yayınlar için, yayıncıların on beş günden üç seneye kadar çeşitli sürelerde hapisle cezalandırılacağı belirtilmiştir. bu madde ile ilgili AB ile Uyum Yasaları çerçevesinde değişikliğe gidildi. 4771 sayılı ve 03.08.2002 tarihli değişiklik sonucu 159.maddedeki sayılan organları tahkir ve tazyif kastı bulunmaksızın sadece eleştirmek maksadıyla yapılan yayınlardaki düşünce açıklamaları cezayı gerektirmez.

Savaş sırasında halkın moralini bozan abartılı ve gerçek dışı yayın yapanlar 161.maddeye göre beş seneden başlayan hapisle cezalandırılır.

Dinen kutsal şeyleri kınayan ve hakaret eden yayıncılar 175. madde sonucu altı ay iki yıl arası hapisle karşı karşıya kalır.

"Şunu ya da bunu vermezsen yayınlarım" şeklinde tehdit edenler 192. madde gereğince bir yıldan dört yıla kadar hapis ve para cezasına uğrar. [82]

Siyasi partiler, Kızılay veya Birleşik Milletler Dünya Sağlık Kurulunun işaretlerini izinsiz basımda veya yayında kullananlar 253.madde gereğince üç aydan başlayan hapis ve para cezaları ile cezalandırılır.

Bir suçun işlenmesini tahrik edenler; yani " yağmalayın, saldırın izinsiz gösteri yapın" şeklinde yayın yapanlar, 311 ve 312. maddeleri gereğince üç aydan başlamak üzere hapis ve para cezasıyla cezalandırılır

Ticarette hile ve Pazar ya da borsalarda fiyatların artışına yayınla sebep olanlar 358.maddeye göre, üç aydan üç seneye göre kadar hapis ve para cezasına çarptırılır.[83]

[82] **A.e.**, s.98.
[83] **A.e.**, s.99.

Sayılan bu yasaklara ne derece uyulduğu meselesi ise farklı bir araştırma konusudur. Örneğin hangi din ve inançla alakalı olursa olsun; dinen kutsal şeylerle alakalı yasağın Türkiye de medya organları tarafından dikkate alındığını söylemek hayli zordur. Bu tespiti din ayrımı yapmadan rahatlıkla söyleyebiliriz. Başka bir örnek vermek gerekirse; "savaş sırasında halkın bozan abartılı ve gerçek dışı yayın yapma" konusunda da Türk Medyasının sınıfta kaldığını yapılan terör haberlerine bakarak söylemek mümkün.

2.2.4 TRT ile ilgili Denetleyici Kanun Maddeleri

Merkezi Ankara'da olan TRT hakkında 2954 Sayılı Kanunun öngördüğü özel hükümler dışında, kamu iktisadi kuruluşlarına uygulanan genel hükümler uygulanır ve Kurum, Hükümet ile ilişkilerini Başbakan aracılığı ile yürütür.[84]

Kanunun öngördüğü TRT'nin görevleri, gerek Anayasanın 133.maddesinde düzenlenen esasların ve gerekse kanunun 4 ve 5.maddelerinde belirtilen yayın ilkeleri ve esaslarının paralelindedir.

Yayın Yasakları

Kanunun 23.maddesi, 359 sayılı kanunda olduğu gibi, Başbakana veya görevlendireceği bakana, ulusal güvenliğin açıkça gerekli kıldığı durumlarda TRT'nin bir haber veya yayınını yasaklama yetkisi vermiştir. Yasaklama kararının kural olarak yazılı olması gerekir. Ancak, acele durumlarda men kararı sözlü olarak iletilebilirse de, en kısa zamanda yazı ile tekrarlanması yine zorunludur. TRT'nin sorumluluğu altında olmayan yayınların men edilmesi durumunda ise, men kararının ilgililere Genel Müdürlükçe alındığı tarihten itibaren yirmidört saat içinde bildirilir. Bu yasaklama hükmü, seçim zamanlarında siyasi partiler adına yapılacak konuşmalara uygulanmaz. Yeni kanun, eski kanunda olduğu gibi, yayınları men kararlarına karşı Danıştay'da açılacak iptal davalarında uyulması gereken süreleri özel olarak göstermiştir. Buna göre, tebligat, müracaat tarihinden başlayarak kırk

[84] İçel, **a.g.e.,** s.279.

sekiz saat içinde yapılır, cevap ve cevaba cevap süreleri onar gündür. Bu sürelerin tamamlanmasından sonra on beş gün içinde karar verilir.[85]

2.2.5 RTÜK ve Özel Yayın Kuruluşlarına İlişkin Denetimler

Türkiye de Özel Yayın Kuruluşlarına yönelik Denetimler 3984 Sayılı kanuna dayanarak yapılmaktadır. Türkiye'de özel radyo ve televizyonlar; yasal bir düzenleme olmamasına karşın, fiili durumu sürdürerek yayın yapmışlardır. 1990 sonrası radyo ve televizyon alanında yaşanan kargaşa sonrasındaki yasal düzenleme arayışları, 1982 Anayasasının 133. maddesinde yapılan değişiklikten sonra, 13.04.1994'te "Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun"un TBMM'nin onayından geçmesi ve 20.04.1994'te RTÜK (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu)'ün kurulmasıyla sonuçlandı.

2.2.5.1. Radyo ve Televizyon yayınları ile ilgili 3984 Sayılı yasanın kapsam ve içeriği

3984 sayılı yasa, sekiz bölüm ve 42 maddeden oluşmaktadır. Yasanın eksiklikleri ve eleştirilen yönleri olmasına karşılık, fiili durumu sona erdirerek yayınları yasal kurallara bağlamıştır.[86]

RTÜK yasasının bölümlerinin kapsamı ve içeriği RTÜK'ün kendi sitesinde şu şekilde ifade edilmektedir:

"Yasanın I.Bölümünde; amaç, kapsam ve tanımlar yer almaktadır. Yasanın amacı; "radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesi ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usulleri belirlemek olarak açıklanmıştır.(Madde 1.). Yasanın; her türlü teknik, usul ve araçlarla ve her ne isim altında olursa olsun elektromanyetik elektromanyetik dalga ve diğer yollarla yurtiçine ve dışına yapılan radyo ve televizyon yayınları ile ilgili konuları kapsadığı belirtilmiştir.

[85] İçel, **a.g.e.,** s.294-295.
[86] Cankaya, **a.g.e.,** s.98.

II. Bölümde; radyo ve televizyonlarda uyulması zorunlu olan yayın ilkeleri yer almaktadır. Kamu hizmeti anlayışı içinde yayın yaparak radyo ve televizyonların a. bendinden u. bendine değin sayılan yirmi yayın ilkesine uyacağı, yasanın 4. maddesinde açıklanmaktadır.

III. Bölümde bu yasayla, Radyo Televizyon Yüksek Kurulunun yerine getirilmiş olan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu yer almaktadır. RTÜK'ün kuruluşu seçimi, görev süresi, başkan ve başbakan yardımcısı, görev ve yetkileri Üst Kurul üyeliği ile bağdaşmayan haller, üyelerin teminat ve mali hakları, kurulun toplantı ve karar yeter sayısı, mali kaynaklar ve bütçe, reklâm gelirlerinin ödenmesi, hükümet ile ilişkiler ve Üst Kurul personeli ayrı ayrı maddeler içinde düzenlenmiştir.

IV. Bölüm; Kanal ve frekans bandı tahsisi, yayınların düzenlenmesi ve reklâmlar başlığını taşımaktadır. Ülke gündeminde tartışmalara yol açan, henüz tamamlanamamış olan kanal ve frekans bandı tahsisinde yetki ve kanal ve frekans bandının nasıl tahsis edileceği bu bölümde açıklanmıştır.

Kamu ve tüm özel radyo ve televizyon kuruluşlarına kanal ve frekans bandı tahsis etmek, yayın izni ve lisans vermek ve bu tahsis ve izni iptal etmek yetkisi Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na verilmiştir. (Madde 16)

Ulusal kanal ve frekans bantlarının dörtte biri Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumuna tahsis edilmektedir. Kanal sayısı üçten, frekans bandı sayısı dörtten az olamaz. Bu kanalların birinden TBMM faaliyetleri yansıtılır.

Geriye kalan ulusal, bölgesel ve yerel kanal ve frekans bantlarının yarısı tüm gün üzerinden, diğer yarısı ise, istek halinde zaman paylaşımlı ve gerekirse dönüşümlü olarak tahsis edilir. Tahsis süresi beş yılı aşmaz.(Madde 17)

Yayın izni verilen kuruluşlar en geç ikinci yılsonunda Türkiye alanının %70'ine yayınlarını ulaştırmak ve haftada en az seksen saat yayın yapmak zorundadırlar. (madde 18)

Radyo ve televizyonlarda yayınlanacak reklâmlara ilişkin düzenlemeler, Avrupa Sınır ötesi Televizyon Sözleşmesinde belirlenen ilkelere uymaktadır. Yayınlanan tüm reklâmların adil ve dürüst olacağı, yanıltıcı ve tüketicinin çıkarlarına zarar verecek unsurların bulunmayacağı açıklanmıştır. Reklâmların günlük yayın süresinin %15'ini geçemeyeceği, bu oranın belli koşullarda %20'ye çıkarılabileceği,

ancak bir saatlik yayın içinde spot reklâmlara ayrılan sürenin %20'yi aşamayacağı hükme bağlanmıştır. (Madde. 19)

Reklâmların; program hizmetinden kolayca ve açıkça ayırt edilebilecek biçimde yayınlanması esastır ve bilinçaltı ile algılanabilen reklâmlara izin verilemez. (Madde 20)

Reklâmlar programlar aralarına yerleştirilir. Birbirinden bağımsız bölümleri olan programlarda ya da spor programları ile benzer yapıda aralar içeren olay ve gösteri programlarında, yalnızca bölüm ve devre aralarına reklâm yerleştirilebilir.

Konulu filmlerin veya televizyon filmlerinin (diziler, eğlence programları ve belgeseller hariç) sürelerinin 45 dakikadan fazla olması halinde, her 45 dakikalık süre sonunda bir kez olmak üzere reklâm için kesinti yapılabilir. Film 45 dakikadan fazla ise, 45 dakikadan sonraki zamanda her yirmi dakika aralıkla reklâm yerleştirilebilir.

Dini tören yayınlarına reklâm alınamaz. Haber bültenleri, güncel programlar, çocuk programları ilk 30 dakika içinde reklâmla kesilemezler.

Her türlü yayında gizli reklâm yasaktır. (madde 21)

Alkol ve tütün reklâmı yapılamaz. Reçete ile satışına izin verilen ilaç ve tedavilerin reklâmı yapılamaz. (Madde 22)

Yasada; programların tümüyle ya da kısmen mali destek görmelerine izin verilmiştir. Ancak; böyle bir destek alınmışsa, bu durumun programın başında ve/ya da sonunda uygun bir biçimde belirtilmesi gerekmektedir.

Alkol, tütün ve reçete ile satışına izin verilen ilaç ve tedavi hizmeti yapan kurumlar ya da satışıyla ilgilenen özel ya da tüzel kişiler programlara mali destek olamazlar.

Haber ve güncel programların mali açıdan desteklenmesi ise, yasaklanmıştır.

(Madde 23)

Yayınların ne zaman yasaklanacağı; yasada "Yayınların men edilmesi başlığıyla düzenlenmiştir. Yargı kararları saklı kalmak koşuluyla yayınların önceden denetlenememesi, durdurulamaması ilkesi benimsenmiştir. Ancak; ancak; milli güvenliğin açıkça gerekli kıldığı durumlarda ya da kamu düzeninin ciddi bir biçimde bozulmasının güçlü bir olasılık olarak göründüğü durumlarda Başbakan ya da görevlendireceği bakanın yayın durdurabileceği kabul edilmiştir. (Madde 25.)

Kablolu yayınlar dışında, uzayda sinyal iletebilen herhangi bir araç yardımı ile yapılan ilk yayınların bütününün ya da bir bölümünün aynı anda ya da daha sonra yurtiçinde yeniden iletimi yasaklanmıştır. (Madde 27)

Düzeltme ve cevap hakkı da bu bölüm içinde düzenlenmiştir. Gerçek ve tüzel kişilerin kişilik haklarına saldırı niteliği taşıyan yayınlarla, gerçeğe aykırı olduğu iddia edilen yayınlara karşı cevap ve düzeltme hakkı tanınması için ilgilerin yargı yoluna başvurabileceği belirtilmiştir. (Madde 28)

V. Bölümde özel radyo ve televizyon kuruluşlarına ilişkin hükümler yer almaktadır. Kuruluş ve Hisse Oranları başlığını taşıyan maddede hangi kuruluşların radyo ve televizyon kuramayacağı açıklanmıştır.

29. maddeye göre; "Siyasi Partiler, Dernekler, Sendikalar, Meslek Kuruluşları, Kooperatifler, Vakıflar, Mahalli İdareler ile bu idarelerce kurulan veya idarelerin ortak oldukları şirketler, iş ortaklıkları, birlikler ile üretim, yatırım, ihracat, ithalat, pazarlama ve finansal kurum ve kuruluşları özel radyo ve televizyon kuruluşu kuramaz ve bunlara ortak olamazlar."

Aynı madde; özel radyo ve televizyonların anonim şirket olarak kurulacaklarını da belirtmiştir.

Tekelleşmenin engellenebilmesi için aynı şirketin ancak bir radyo ve televizyon işletmesi kurabileceği, bir radyo ve televizyon kuruluşuna ortak olan yabancı gerçek ya da tüzelkişinin, bir başka özel radyo ve televizyon kuruluşunda ortak olamayacağı hükme bağlanmıştır. Türkiye'de gazete çıkaran gerçek ve tüzel kişiler ile gazete sahiplerinin birarada %20'den fazla hisse sahibi olamayacağı da aynı madde de belirtilmiştir.

Bir özel radyo ve televizyon kuruluşunda yabancı sermayenin payı da %20 ile sınırlandırılmıştır.

Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşları, yayınlarında belli oranlarda eğitim, kültür, Türk Halk ve Türk Sanat Müziği programları yayınlamak zorundadırlar. Bu programların tür ve oranlarıyla ilgili ilkeler, RTÜK tarafından hazırlanan yönetmeliklerle belirlenir.

(Madde 31.)

Yasa seçim döneminde yapılamayacak yayınları da belirtmiştir. Oy verme günüden önceki 7 günden başlamak üzere, siyasi bir partinin ya da adayın lehinde ya da aleyhinde ya da vatandaşın oyunu etkileyecek yayınlara izin verilmemektedir. (Madde 32.)

VI. Bölümde yayınlarla ilgili yaptırımlar yer almaktadır. Bu bölümdeki maddelerin uygulanması kamuoyunda tartışmalara yol açmakta, radyo ve televizyon şirketlerinin yoğun eleştirilerine neden olmaktadır. "Üst Kurul, yasayla öngörülen yükümlülükleri yerine getirmeyen, izin şartlarını ihlal eden, yayın ilke esaslarına aykırı yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarını uyarır."

Kuralların ihlali tekrarlanırsa, durumun ağırlığına göre izin uygulaması bir yıla kadar geçici olarak durdurulur ya da yayın izni iptal edilir.

Yayın izninin verilmesi için gerekli koşullardan birinin yitirilmesi durumunda ya da yayın koşullarının hile ile elde edilmesinde yayın kuruluşlarının izinleri iptal edilir.

(Madde 33)

RTÜK'ten izin almadan radyo ve televizyon yayını yapanlara, yayın bantlarını bir yıl süre ile saklamayanlara, bu süre içinde Cumhuriyet Savcılığınca istenen sesli ve görüntülü bantları teslim etmeyen yayın kuruluşlarının sahip ya da yöneticilerine verilecek cezalar, yine bu bölümde belirtilmiştir. (Madde 34)

TRT'nin de bu yasada öngörülen yayın ilke ve esaslarına uygun olarak yayın yapmakla yükümlü olduğu belirtilmiştir.

Durdurmayı gerektirecek biçimde yayın yapması halinde, Üst Kurulun bu doğrultuda vereceği karar üzerine TRT Genel Müdürü ve Yönetim Kurulunun görevinin düşeceği 35. maddede açıklanmıştır.

3984 sayılı yasanın VII. Bölümünde Çeşitli Hükümler başlığı altında; Türkiye Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu (Madde 36), Telif Hakları (Madde 37), Radyo ve Televizyon Kuruluşlarının Haber Birimlerinde Çalışanlar (Madde 38), Yetkili Mahkeme (Madde 39), Yönetmelikler (Madde 40) düzenlenmiştir.

Yasanın VIII. Bölümünde ise Geçici Hükümler yer almaktadır. Bu bölümde geçici 9 madde ve yürürlük ve yürütmeyle ilgili 41. ve 42. maddeler bulunmaktadır."[87]

2.2.5.2 RTÜK'ün Görevleri

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun amacı; radyo ve televizyon yayınlarını teknik ve içerik yönünden düzenlemek, yayınların kamu hizmeti anlayışı içerisinde, kanunda belirtilen yayın ilkelerine uygun olarak yapılmasını sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda 3984 sayılı Kanunda belirtilen görevleri ise özet olarak;[88]

- Ulusal ve bölgesel frekans planlamalarını yaptırmak,

- Ön şartları yerine getirmiş müracaatçı kuruluşlara tarafsızlık ve hakkaniyet ölçüleri dahilinde yayın izni ve lisans vermek,

- Ulusal, bölgesel ve yerel planlamalardaki kanal ve frekans bantlarının, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu eliyle kullanılan kanal ve frekans bantları dışında kalanların bölgesel dengelere uygun biçimde kullanımını gözeterek kanal ve frekans bantları tahsis etmek,

- Kanunun 4. maddesindeki yayın ilkelerine aykırı yayın yapan, Üst Kurul'un öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen, izin şartlarını ihlal eden radyo ve televizyon kuruluşlarını uyarmak, ihlalin tekrarlanması halinde, ihlalin ağırlığına göre, izin uygulamasını bir yıla kadar durdurmak veya yayın iznini iptal etmek,

- Uydu aracılığı ile yurt içinden veya yurt içine yapılacak yayınların, ulusal ve uluslararası ilke ve esaslara uygunluğunu gözetmek ve bu amaçla diğer ülkelerdeki yetkili kuruluşlarla işbirliği yapmak,

- Cevap ve düzeltme hakkının doğması durumunda, ilgililerin dava açmasına esas olmak üzere, yayın kuruluşlarının 1 yıl süreyle saklamak zorunda oldukları

---

[87] (çevrimiçi)http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster,9 Ocak 2009.
[88] Akın**, a.g.t.**, s.102.

yayın bandının bir kopyasını, yazılı olarak Üst Kurul'a başvuruları halinde ücretini ödemek koşuluyla verilmesini sağlamak,

-Düzeltme veya cevap hakkının mahkeme kararlarına uygun olarak gerçekleştirilmemesi ya da geciktirilmesi durumunda, ilgili kuruluşun yayınını eylemin ağırlığına göre 3 aya kadar durdurmak, bu eylemin ikinci kez tekrarı durumunda yayın iznini iptal etmek,

- Özel radyo ve televizyonların uyması gerekli asgari idari, mali ve teknik şartları ile yayın alanı, yayın saat ve süreleriyle ilgili esasları tespit etmek,

- Özel radyo ve televizyon kuruluşlarının yayınlarında yer vermek zorunda oldukları eğitim, kültür, Türk halk ve sanat müziği programlarının tür ve oranlarıyla ilgili esasları belirlemektir.[89]

2.2.5.2.1 Radyo ve Televizyonların İçerik Yönünden Denetimi

3984 sayılı Kanun'un 4. maddesi radyo, televizyon ve veri yayınlarında uyulması gereken yayın ilkelerini düzenlemektedir. Önce bir genel ilke koyulmuştur. Buna göre; yayınlar, hukukun üstünlüğüne, Anayasa'nın genel ilkelerine, temel hak ve özgürlüklere, millî güvenliğe ve genel ahlâka uygun olarak kamu hizmeti anlayışı çerçevesinde yapılır. bu genel kuraldan sonra aşağıdaki ilkeleri sıralamıştır.[90]bu ilkelere uygun olmayan bütün yayınlarda RTÜK yayıncı kuruluşa müeyyide uygular.

Konunun önemine binaen bu maddeleri aynen alıyorum:

a) Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı yayın yapılmaması.

[89] Akın, a**.g.t**., s.67-70.
[90] Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.166.

b) Toplumu şiddete, teröre, etnik ayrımcılığa sevk eden veya halkı sınıf, ırk, dil, din, mezhep ve bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik eden veya toplumda nefret duyguları oluşturan yayınlara imkân verilmemesi.

c) Yayıncılığın, gerek yayın organı, gerekse hisse sahipleri ve üçüncü derece dâhil olmak üzere üçüncü dereceye kadar kan ve sıhrî hısımları veya bir başka gerçek veya tüzel kişinin haksız imkânları doğrultusunda kullanılmaması.

d) İnsanların dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle hiçbir şekilde kınanamaması ve aşağılanmaması.

e) Yayınların toplumun milli ve manevi değerlerine ve Türk aile yapısına aykırı olmaması,

f) Özel hayatın gizliliğine saygılı olunması,

g) Türk millî eğitiminin genel amaçlarının, temel ilkelerinin ve milli kültürün geliştirilmesi.

h) Türkçenin; Özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanılması; millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş kültür, eğitim ve bilim dili halinde gelişmesinin sağlanması.

i) Kişilerin manevi şahsiyetlerine eleştiri sınırları ötesinde saldırıda bulunulmaması, cevap ve düzeltme haklarına saygılı olunması, soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberlerin soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olunmaksızın yayınlanmaması, saklı kalması kaydıyla verilen bilgilerin kamu yararı ciddi bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanmaması.

j) Yayıncılığın haksız bir amaç ve çıkara alet edilmemesi ve haksız rekabete yol açılmaması, ilan ve reklâm niteliğindeki yayınların bu niteliklerinin şüpheye yer bırakmayacak şekilde açıklanması, bir basın organının özel çabalarla yarattığı ürünün kendi ürünümüz gibi sunulması, ajanslardan veya başka bir medya kaynağından alınan haberlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilmesi,

k) Suçlu olduğu yargı karan ile kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu ilan edilmemesi veya suçluymuş gibi gösterilmemesi; kişileri suç işlemeye yönlendirecek veya korku salacak yayın yapılmaması.

I) Haberlerin yayınlanmasında tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine bağlı olunması; özgürce kanaat oluşumunun engellenmemesi; haber kaynaklarının kamuoyunun yanıltılmasının amaçlandığı haller dışında gizliliğinin korunması.

m) Halkı aldatacak, yanıltacak veya haksız rekabete yol açacak reklam yayınlarına yer verilmemesi.

n) Siyasi partiler ve demokratik gruplar arasında fırsat eşitliği sağlanması; tek yünlü taraf tutan yayın yapılmaması; seçim dönemlerinde belirlenen seçim yasaklarıyla ilgili ilkelere aykırı davranılmaması.

o) Yayınlarda, mevzuatın eser sahiplerine tanıdığı hakların ihlal edilmemesi.

p) Bilgi iletişim telefonları yoluyla yarışma ve benzeri yöntemlere başvurulmaması ve bunların sonucunda dinleyici ve seyircilere ikramiye verilmemesi veya ikramiye verilmesine aracılık edilmemesi, lotarya yapılmaması bilgi iletişim telefonların yoluyla yapılacak anket ve kamuoyu yoklamalarının, hazırlık aşamasından sonuçlarının ilanına kadar noter nezaretinde gerçekleştirilmesi.

r) Televizyonda bölünür ekran yoluyla ana program ile ilgili veya ilgisiz bilgiler veren konulan isleyen yayınların yapılmaması, çerçeveler veya alt yazı tekniği kullanılarak sürekli yayın yapılmaması, haberde konu ile ilgili olmayan görüntülerin verilmemesi, haberle benzerlik arz eden görüntülerin arşiv niteliğinin belirtilmesi.

s) Program hizmetlerinin bütün unsurlarının insan onuruna ve temel insan haklarına saygılı olması.

t) Yayınların müstehcen olmaması.

u) Kadına, güçsüzlere ve küçüklere karşı şiddetin ve ayrımcılığın teşvik edilmemesi.

v) Yayınların şiddet kullanımını bezdirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması.

y) suç örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerinin yansıtılmaması.

z) Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlâki gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredebileceği zaman ve saatlerde yayımlanmaması.

Yayın türü sınırlaması olmaksızın özel ve bazı kamusal radyo ve televizyon yayınlarını sınırlandıran bu hükümlerin yanı sıra radyo ve televizyonda yayınlarının reklâmlara ilişkin olarak 3984 sayılı Kanun bazı sınırlamalar getirmiştir.

Yine 3984 Sayılı kanunun 25. maddesi ile "Yargı kararlan saklı kalmak kaydı ile yayınlar Önceden denetlemez ve durdurulamaz. Ancak, milli güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hallerde yahut kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması kuvvetli ihtimal dâhilinde ise başbakan veya görevlendireceği bakan yayını durdurabilir.

Radyo ve televizyon kuruluşların, Cumhurbaşkanının veya Hükümetin; millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın ve genel ahlâkin gerekleriyle ilgili bildirilerini yayınlamakla yükümlüdür.[91]

2.2.5.2.2 Radyo ve Televizyonların Teknik Denetimi

Radyo ve televizyon yayını faaliyetinde bulunan kamu ve özel yayın kuruluşlarının yayınlarının teknik yönden kaliteli olarak izleyicilere ulaştırılması ve yayınlanın diğer yayınlar veya hava seyrüsefer ve kamu haberleşme sistemleri üzerindi neden oldukları enterferansın giderilmesi amacıyla teknik denetimler yapılmaktadır.[92]

[91] çevrimiçi)**http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster,9** Ocak 2009.
[92] Avşar-Demir,**a.g.e.**, s.168.

Radyo ve Televizyonların teknik denetimi, 3984 Sayılı Yasanın 8 inci Maddesi gereğince Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna verilmiş görev ve yetkiler arasında bulunmaktadır.[93]

1994 yılından bu zamana kadar, kanal / frekans tahsisine yönelik sıralama ihaleleri yapılıp, karasal ortamdan yayın yapan kuruluşlara lisans ve yayın izni verilemediğinden, bu durumda olan kuruluşlarla ilgili yapılan teknik denetim ve denetim çalışmaları, 3984 Sayılı Yasa'nın Geçici 6'nci Maddesi kapsamında yapılmaktadır.[94]

2.2.6 Fikir ve Sanat Eserlerinin Denetlenmesi

5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 4630 Sayılı Yasa ile değişik 1b maddesinin(b) bendinde eser: "Sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsullerini ifade eder" şeklinde tanımlanmıştır. Kanunun bu hükmüne göre, eser niteliğinin tespitinde biri esasa, diğeri şekle ilişkin iki şarta yer verildiği görülmektedir. Bir fikir ve sanat ürününün eser sayılabilmesi için esasa ilişkin şart, sahibinin özelliğini taşımasıdır; şekle ilişkin şart ise 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda belirtilen eser kategorilerinden birine dahil olmasıdır.[95]

Kanunda gösterilen eser kategorileri şunlardır.

1-İlim ve Edebiyat Eserleri

2-Musiki Eserleri

3-Güzel Sanat Eserleri

4-Sinema Eserleri

2.2.6.1 Sinema Eserlerinin denetimi

21.07.2004 tarihinde yürürlüğe konulan "5224 Sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun"a kadar tüzük ve yönetmelikle bu alanda ki boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. 5224 sayılı

[93] **A.e.,** s.168.
[94] **A.e.,** s.168.
[95] **A.e.,** s.195.

Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun" 21.07.2004 tarihinde yürürlüğe konmasıyla; sinema filmlerinin denetlenmesine ilişkin hükümler yeni bir kanunla son şeklini almış oldu. Yine bu kanunla müzik eserlerinin denetimi de sona ermiş oldu. 5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun'da, denetleme kavramının yerini değerlendirme kavramı almıştır.[96]

Kanunun 3 üncü maddesinin (f) bendinde değerlendirme ve sınıflandırma, "Ülke içinde üretilen veya ithal edilen sinema filmlerinin ticarî dolaşıma ve gösterime sunulmadan önce, gösterim ve iletim biçimleri dikkate alınarak kayıt tescile(Film yapımcıları, Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 13. maddesi uyarınca sinema eserlerini içeren yapımlarını kayıt ve tescil ettirirler.) de esas olacak şekilde kamu düzeni, genel ahlâk ile küçüklerin ve gençlerin ruh sağlığının korunması, insan onuruna uygunluk ve Anayasada öngörülen diğer ilkeler doğrultusunda denetlenmesi, değerlendirilmesi ve sınıflandırılması" şeklinde tanımlanmıştır.[97] Değerlendirme ve sınıflandırma yapma yetkisi Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulu'na verilmiştir. Kanun'da Kurul'un ayrıca ön değerlendirme ve sınıflandırma yapmak üzere "Alt Kurul"lar oluşturulabileceği öngörülmüştür.[98]

"Kültür ve Turizm Bakanlığı, kamu düzeninin, genel ahlâkın, çocukların ve gençlerin ruh sağlığının korunması amacıyla; şiddet, pornografi ve insan onuruyla bağdaşmayan görüntü ve etkiler içeren filmleri yeniden değerlendirmek ve karam bağlamak üzere Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulu'na gönderebilir.

Değerlendirme ve sınıflandırma sonrası uygun bulunan veya istenilen gerekli düzeltmeleri yapılan filmler kayıt tescil edilir ve bu filmleri içeren taşıyıcı materyalle bandrollenir. Filmlerin, değerlendirme ve sınıflandırma sonucunu gösterir işaret ve ibareleri taşıması zorunlu tutulduğu takdirde, bu işaret ve ibarelerin her türlü tanıtım ve gösterim alanında ve taşıyıcı materyal üzerinde kullanılması zorunludur. Değerlendirme ve sınıflandırma sonuçları ile gerekli görülen işaret ve ibarelere ait bilgiler, kayıt ve

[96] **A.e.**, s.199.
[97] 21.07.2004 Tarihli 5224 Sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi Ve Sınıflandırılması İle Desteklenmesi Hakkında Kanun.
[98] Avşar-Demir,**a.g.e.**, s.200.

tescil belgesi ve malî hakları kullanma yetkilerinin belirtildiği diğer belgelere de işlenir.[99]

5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun uyarınca desteklenmesine karar verilen yapım projelerinin gerçekleştirilmesinden sonra meydana gelen filmlerde değerlendirme ve sınıflandırma sonucu uyarı niteliğindeki işaret ve ibare kullanılmasının zorunlu tutulması halinde bu projelere sağlanan destek geri alınır.[100]

Değerlendirme ve sınıflandırma sonucunda kullanılması halinde uygulanacak müeyyideler Kanun'un 13'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu Kanun hükmü, mülki idare amirlerine zorunlu tutulan işaret ve ibareleri taşımayan filmlerin gösterim ve dağıtımını Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın talebi veya üçüncü kişilerin ihbarı üzerine durdurma yetkisi vermektedir. Aynı hüküm uyarınca mülki idare amirleri:

Zorunlu tutulduğu halde gerekli işaret ve ibareleri taşımayan filmlerin dağıtım ve gösterimini yapanlara 10 milyar lira,

Zorunlu tutulduğu halde gerekli işaret ve ibareleri kullanmayan yapımcılara elli milyar lira,

Üzerindeki işaret ve ibarelere rağmen, bu işaret ve ibarelere uymaksızın dağıtım ve gösterim yapanlara elli milyar lira idarî para cezası vermeye yetkilidirler. Bu karara karşı, kararın tebliğinden itibaren en geç 7 işgünü içerisinde yetkili idare mahkemesine itiraz edebilirler. İtiraz üzerine verilen karar kesindir.[101]

2.2.7 Türkiye'de Medya Denetimi Kapsamında, Reklamların Denetimi

Türkiye'de reklâmla ilgili idari denetim yapan yetkili organlar, 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 17 nci maddesi ile oluşturulan Reklam Kurulu ve

[99] **A.e.**, s.200.
[100] **A.e.**, s.200.
[101] **A.e.,** s. 201.

RTÜK'tür. Bu iki Kurum, idari Denetim organı olarak reklamlarda uyulması gereken ilkeleri belirlemektedir. Bir ihlal durumunda bu kurumlar bağlı oldukları Bakanlıklara teklifte bulunarak denetim sürecini başlatabilmektedir. Bakanlık, 477 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 25 inci maddesi uyarınca müeyyide uygulamakta yetkili kılınmıştır. Denetim ayrıntıları ise Sanayi ve Ticaret Bakanlığının çıkardığı Ticari Reklâm ve İlanlara İlişkin İlkeler ve Uygulama Esaslarına Dair Yönetmelikle düzenlenmiştir.14.06.2003 tarih ve 25318 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.[102]

[102] **A.e.**, s.203.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TELEVİZYON YAYINLARINDA SİMGE-SEMBOL UYGULAMALARI

3.1 Simge –Sembol Uygulamaları

Günümüzde birçok ülkede; çocuk ve gençleri cinsellik, şiddet ve yayınlarda örnek alınabilecek olumsuz davranışlardan korumak için değişik arayışlara girilmiştir. Bu doğrultuda özellikle de Amerika Birleşik Devletlerinde ve Avrupa' da, 1990'lı yıllardan başlayarak, bir takım çalışmalar gündeme gelir.

"Başta Batı Avrupa ülkeleri olmak üzere pek çok ülkede, televizyonda mevcut olabilecek zararlı içeriklerden küçükleri korumak amacıyla, programların uzmanlar tarafından değerlendirilmesine gerek duyulmuştur. Bu değerlendirme çalışması, çocukların içinde bulundukları farklı yaş gruplarının bilişsel sosyal ve duygusal gelişim özellikleri dikkate alınarak televizyon programları konusunda ana babaların ve uygun yaşta ki çocukların uyarılması, bilgilendirilmesi ve kendilerine rehberlik edilmesi hususlarını kapsamaktadır."[1] Yapılan çalışma ve değerlendirmeler sonucunda her ülke kendi özel koşullarını da göz önüne alarak farklı sistemler geliştirmişlerdir.

Geliştirilen bu sistemleri en kısa bir şekilde televizyon yayınlarının içeriği ile ilgili bilgilendirici bir sınıflandırma sistemi olarak özetleyebiliriz. Bu sistemler, televizyon yayıncılarının, anne babaların ve genelde toplumun, çocukları ve gençleri televizyon yayınlarının olası zararlı etkilerinden koruma sorumluluğunu yerine getirmelerinde onlara yardımcı olmak üzere düşünülmüştür. Sistem, temelde iki konuda bilgi vermektedir. Bunlar, programın olası zararlı içeriği ve programın hangi yaş grubuna uygun olduğudur. Bu bilgiyi bir takım simge ve sembolden oluşan görsel işaretler yardımıyla muhatabına ulaştırmaktadır.

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Görevlisi Dr.Sevilay Çelenk, Simge sistemini şu şekilde ifade ediyor:

[1] B.Zakir Avşar-Vedat Demir, **Düzenleme ve Uygulamalarla Medya da Denetim**, Ankara, Piramit, Yayıncılık, 2005, s.178.

"Simge sistemi, yasakçı ya da sansürcü bir çalışma değil: Hem Avrupa da ki, hem de Amerika' da örneklerde ebeveyn, yayıncı ve endüstri işbirliğiyle hayata geçirilen ve kamunun bilme hakkı çerçevesinde düşünülen bir çalışma. Bu çalışma ile ebeveyne, programlarla ilgili bir bilgi sağlanıyor; ebeveyn dilerse, bu bilgiler çerçevesinde çocuğunun ne izlediğini kontrol edebilir, dilerse etmez![2]

3.1.1 Avrupa dan Simge ve Sembol Uygulamalarına örnekler

Avşar, Avrupa ki uygulamaların özünü kitabında şöyle anlatıyor:

"Çocuk ve gençlerin görsel-İşitsel medyada zararlı içerikten korunması konusu, birçok ülkenin önemle üzerinde durdukları bir husus olup, konuyla ilgili uyarı sistemleri, yayın tipine göre denetim, esnek korumalı saatler gibi ayrıntılı denetimler yapılmıştır. Özellikle şiddet konusunda iki temel kriterin gözetildiği söylenebilir.

1 - Kamu yararı.

2- Yayın saati/yayın akışındaki yeri.

Genel olarak izleyicilere zarar verebilecek programlardan önce yayıncının sözlü uyarıda bulunması ilkesi sürdürülmekle birlikte, bu uyarıların her zaman işitsel değil görsel de olabileceği uygulaması yayınlarda yer almaktadır.

Bunun yanı sıra geliştirilen V-chip benzeri teknik aile kontrol cihazları, bazı ülkelerde kullanılmakla birlikte, sorumluluğu yayıncıdan ve ebeveynden alıp teknik araçlara devretmeleri, ayrıca ek maliyet getirmeleri nedeniyle çeşitli tartışmalara yol açmış ve geniş kullanım alanı bulamamıştır.

Son yıllarda yapılan çalışmalar, özellikle çocuklar ve gençler arasında farklı yaş gruplarına göre program İçerikleri sınıflandırma prensibi üzerine odaklanmış ve uygulaması oldukça kolay olan program sembolleri ve zaman sınırlamalarına dayanan "işaret düzeni sitemi" geliştirilmiştir. Bu sistem, uzun yıllardan beri Fransa'da uygulanmakta ve izlenmektedir. 1996 yılının sonlarından itibaren Fransız Görsel - İşitsel Üst Kurulu CSA'nın isteğiyle yayıncılar tarafından geliştirilen ve yasal bir anlaşmayla hayata geçirilen bu sistem, gençleri korumak amacıyla sansür dışında yollar arayan diğer ülkelerin de ilgisini çekmiştir. Sistem temel olarak, yayınlanacak programların içeriklerine göre sınıflandırılarak, belli kategoriler için ortak görsel sembol sistemi geliştirilmesi, bu görsel sembollerin program yayınında ekranda yer alması ve ilaveten belli kategorideki yapımların belli saat dilimlerinde yayınlanamaması ilkelerinin bir arada uygulamaya geçilmesi olarak tanımlanabilir."

Fransa'da ortaya çıkıp şekillenen bu sistem zamanla diğer Avrupa ülkelerine de örnek teşkil eder. Ardından birçok Avrupa ülkesi benzer uygulamalara yönelir. Bu ülkelerden biri olan Hollanda da uygulanan sistem Türkiye için model olmuştur. Bu ülkeler, ekranlarda kullanılmak üzere belirledikleri sembolleri kendi kültürel özelliklerine göre belirlerler. hepsinin ortak özelliği uygulanan sistemin gönüllülük esasına göre gerçekleşmesidir. Uygulamanın uygulanmaması durumunda ciddi bir yaptırım söz konusu değildir. Şimdi bu ülkelerden bazılarına göz atalım:

[2] **Medya da Şiddete duyarlılık,** RTÜK yayını, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 2004, s.91.

3.1.1.1 Avusturya'da Simge ve Sembol uygulaması

Avusturya'da ORF. kamu televizyonu, yeni bir uyarı sistemi başlatmıştır. Bu sisteme göre filmler ilim gösterimi boyunca ekranda "X" yani "küçükler için uygun değildir" veya "'O" yani "sadece yetişkinler içindir" harfleriyle işaretlenmektedir.

Şekil 1: Avusturya Kamu Televizyonu Uyarı Sembolleri

Çocuklar İçin uygun değildir	A-X
Sadece yetişkinler için	0
Çocuklara tavsiye edilir	B-K +

Üçüncü işaret izleyici ve dinleyicileri temsil eden kuruluşun isteği üzerine kullanılmaktadır. Bu İşaretler ekranda gösterildiğinde, işaretlerin anlamlarına ilişkin açıklamalar, teletex, basın bildirileri ve Internet aracılığıyla yapılmaktadır.[3]

3.1.1.2 Belçika da Simge ve Sembol uygulaması

Belçika'da, Fransız Düzenleyici Kumlu *(CSA),* Belçika'nın Fransız Toplumuna uygulanmak üzere Fransız sistemine benzer bir sistem kullanmalarını tavsiye etmiştir."[4] Belçika da esas olarak 3 simge belirlenmiştir. Bu simgeleri özetlersek;

Turuncu bir halka içinde beyaz üçgen: bu simge 12 yaş altı çocukları kapsama alanına almakta ve ancak ailenin gözetiminde televizyon seyredilebileceğini ifade etmektedir.

Bu simge, 22.00'dan önceki programlarda; Şifresiz kanallarda yayın süresince; Şifreli kanalların yayınından bir dakika önce; Program tanıtımlarında, programın adı ve yayın saatinin duyurusu yapılırken yayınlanmalı.22.00'den sonraki programlarda; Yayının başlangıcından itibaren bir dakika, her aradan sonra 15 saniye yayınlanmalı.

Kırmızı bir halka içinde beyaz halka: Erotik yayınlar ve şiddet içerikli yayınlarda bu simge kullanılır.16 yaşının altındaki çocukların seyretmesi uygun

[3] Avşar–Demir, **a.g.e**, s.180.
[4] **A**.**e**., s.178-180.

değildir. Yine bu simge de 22.00'den önceki ve sonraki programlarda; Yayın süresince yayınlanmalıdır.

Kırmızı kare: Pornografi ve yoğun şiddet içerikli yayınlar için belirlenmiş simgedir. Şifreli kanallar dışında gösterimi yasaktır. Bu son simge de diğerleri gibi 22.00'den önceki ve sonraki programlarda fakat onlardan farklı olarak yalnız şifreli kanallarda yayın süresince yayınlanmaktadır. [5]

3.1.1.3 Fransa'da Simge ve Sembol uygulamaları

Fransa da 1996 yılından itibaren Fransız Görsel-İşitsel Üst Kurulu CSA'nın isteği üzerine yayıncılar gençleri koruma amaçlı koruyucu simge sistemini geliştirmişlerdir.Fakat ileriki yıllarda yapılan araştırmalarda kullanılan simgelerin ebeveynler tarafından farklı yorumlandığı görülünce değişikliğe gidilmiş ve bu sefer geometrik şekiller yerine rakamların kullanıldığı yeni bir sistem uygulamaya konulmuştur.Yeni sistem beş kategoriden oluşmaktadır:

Kategori I, "tüm izleyici kitlesi içindir"için hiçbir simge kullanılmamaktadır.

Kategori II, " 10 yaşından küçüklere uygun değildir" veya "sinemalarda 10 yaşından küçüklere yasaktır": eksi işaretiyle on sayısı rakam ile,

Kategori III, " 12 yaşından küçüklere uygun değildir" veya "sinemalarda 12 yaşından küçüklere yasaktır." Eksi işaretiyle oniki sayısı rakam ile,

Kategori IV, " 16 yaşından küçüklere uygun değildir" veya "sinemalarda 16 yaşından küçüklere yasaktır": eksi işaretiyle onaltı sayısı rakam ile,

Kategori V, " 18 yaşından küçüklere uygun değildir." Veya "sinemalarda 18 yaşından küçüklere yasaktır": eksi işaretiyle onsekiz sayısı rakam ile belirlenmiştir.[6]

3.1.1.4 Macaristan'da Simge ve Sembol Uygulaması

Macaristan da ki uygulama ikili bir sisteme dayanmaktadır: "Kırmızı nokta" ve "Mavi üçgen."

---

[5] Avşar–Demir, **a.g.e**, s.181.
[6] **A.e.,** s.182-183.

Kırmızı nokta, 18 yaşından büyük olan gençler için uygun bir program olduğunu, Mavi üçgen ise 14 yaş altı küçüklerin programı seyretmemesi gerektiğini anlamını taşır

Macaristan da ki uygulamada dikkat çeken unsur sembollerin yayıncılar tarafından belirleniş olmalarıdır. Ayrıca kendilerinin belirlediği bu sembollerin uygulanması zorunluluğu da yoktur.[7]

3.1.1.5 Polonya'da Simge ve Sembol uygulaması

Polonya da uygulanan sistemde çocuk ve gençler 4 grup olarak ayrıma tabi tutulmuştur**.** Buna göre oluşturulan semboller; 7 yaşından küçük, 12 yaşından küçük, 15 yaşından küçük ve 18 yaşından küçük izleyiciler için uygun olan programları belirtmektedir.[8]

3.1.1.6 Yunanistan' da Simge ve Sembol uygulaması

Yunanistan da ki uygulamada belirlenen her bir kategori görsel bir sembol ya da işitsel bir uyarı ile vurgulanmaktadır. Görsel sembol, program süresince ya da belirli bir süre boyunca ekranda gösterilmek zorundadır.Ayrıca bu ülke de sınıflandırmayı yapacak olan kurum olarak; televizyon kanallarındaki izleme komiteleri veyahut Basın ve Kitle İletişim Bakanlığı içerisinde bulunan ve sinema filmlerinin sınıflandırılmasını gerçekleştirilen komiteler olarak belirlenmiştir.

Yunanistan' da uygulanan sistemi kısaca özetlersek;

a) Yeşil bir daire içinde baklava şekli: Bu şekil programın bütün izleyiciler için uygun olduğunu ifade eder.

b) Mavi bir daire içinde daire: bu şekil ise programın ebeveyn onayı ile birlikte bütün izleyicilere uygun olabileceğini anlatmaktadır.

c) Turuncu bir daire içinde üçgen: ebeveyn onayı zorunludur.

d) Mor bir daire içinde bir kare: 15 yaş üstü için uygundur.

e) Kırmızı bir daire içinde artı işareti: program sadece 18 yaş üstü için uygundur.

---

[7] Avşar–Demir,**a.g.e**.,s.183.
[8] **A**.**e**.,s.183.

Programların yayınlandığı gazete ve televizyon dergilerinde izleyicilerin bilgilenmesi için bu semboller yayınlanmak zorundadır.[9]

Bu ülkeler dışında da bir çok Avrupa ülkesinde benzer uygulamalar başlatılması için çalışmalar hâl-i hâzır da yapılmaktadır. Televizyon yayınlarında Koruyucu Simge Sistemini uygulayan ülkelerde ki konuya yaklaşım mantığını Avşar, kitabında iki şekilde özetliyor:

> "Sınıflandırıcı" simgelerin kullanıldığı sistemde, ekranda yer alan simgelerin izleyici kitleyi sınıflandıran ve programın içeriğine bağlı olarak belli gruplar için kısıtlanmasını öneren bir yaklaşım söz konusudur. Belli yaş gruplarını olumsuz etkileyeceği düşünülen içeriğe sahip yapımların yayın saatleri bu doğrultuda düzenlenmekte ve kullanılan simge ile programın uygun olmadığı yaş grubu belirtilmektedir.
>
> Bilgilendirici sistemde ise, programda yer alan zararlı içerik konusunda belirli simgeler kullanarak izleyici kitleye bilgi verilmesi amaçlanmaktadır. Bu sistemde, çocukların programı izleyip izlememesi kararı, yapımdaki zararlı içerik konusunda bilgilendirilen ailelere bırakılmakta, ana baba gözetimi konusu ağırlık kazanmaktadır."

3.1.1.7 Hollanda da Simge ve Sembol uygulamaları

Hollanda'daki uygulamalar ülkemiz için örnek teşkil ettiğinden burada ki uygulama bizim için biraz daha öne çıkmaktadır.

Hollanda da sistem yalın ve bir özdenetim şeklinde icra edilmekte olup aynı zamanda uygulanabilirliği oldukça yüksek olması sebebiyle RTÜK yetkilileri tarafından örnek model olarak ele alınmıştır.[10] Ülkenin Görsel-İşitsel Medyanın Sınıflandırılmasından Sorumlu Enstitü'nün(NICAM) gözetiminde uygulanan Simge ve Sembol uygulamalarının işleyişi şu şekildedir: Hollanda'da NICAM adlı kurum tarafından televizyon programları, video filmleri, DVD gibi her türlü görsel-işitsel malzemeyi sınıflandırmak üzere "Kijkwijzer" adında on-line bir sınıflandırma sistemi geliştirilmiş ve 2001 yılında uygulanmaya başlamıştır. Sistemin televizyon programlarının sınıflandırılması ile ilgili ayağında, yayın kuruluşlarında çalışan kodlayıcılar on-line bağlantıyla NICAM'ın web sayfasından yine NICAM tarafından oluşturulan bir soru formuna ulaşmaktadırlar. Kodlayıcıların yine bu soru formuna ulaşabilmeleri için kendilerine

[9] Avşar–Demir,**a.g.e**., s.183.
[10]**Medya da Şiddete duyarlılık,** RTÜK yayını, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 2004, s.95.

yine NICAM tarafından özel bir şifre verilmektedir. Kodlayıcılar, önce sınıflandıracakları programı izlemekte daha sonra NICAM'ın soru formunu, kutucukları işaretleyerek doldurmaktalar. Soru Formu bilgisayar programı tarafından değerlendirilerek, yayında kullanılacak simge belirlenmektedir. Sistem belli aralıklarla güncellenmektedir. Yayın kuruluşlarında ki kodlayıcılar yapacakları işlerde NICAM tarafından eğitmektedir. NICAM medya yasası ile kurulan ve desteklenen bir kurumdur. Belirlenen kurallara uymayan yayıncılar uyarıdan para cezasına kadar değişik şekillerde cezalandırılmaktadır. Kodlayıcılar karşılaştıkları problemlerde yine bu kurumdan destek alabilirler. Bu sistemi tam bir ortak-denetim sistemi olarak adlandırabiliriz.[11]

Hollanda da ki bu sistemde de yine diğer Avrupa ülkelerinde ki gibi kategorik ayrımlar görmekteyiz. Kategoriler; yaş ve içerik olarak iki temel esas üzerine yapılmış.

Kullanılan simgeler 6 adet içerik: şiddet, korku, cinsellik, ayrımcılık, madde ve alkol bağımlılığı, kötü dil kullanımı ve 4 adet yaş: tüm izleyici kitlesi için, 6, 12, 16 yaş üzeri olmak üzere toplam 10 adet simgeden oluşmaktadır.[12]

3.1.2 Türkiye' de Simge ve Sembol Uygulaması

Türkiye'de küçük çocukların, televizyon yayınlarındaki zararlı içerikten korunma fikrinin temelinde aslında hem ulusal hem de uluslar arası hukuk metinlerinde var olan yasal dayanaklar vardır. Bu dayanaklara geçmeden önce böyle bir sistemin uygulanmasına neden ihtiyaç duyulduğuna bakalım: RTÜK Başkan Vekili Doç. Dr. B. Zakir Avşar, ister Türkiye'de olsun isterse Yurt dışında; bu tarz uygulamalara niçin gidildiğini şu şekilde anlatmaktadır:

> " İzleyici televizyondan temel olarak model alma yoluyla etkilenmektedir. Bir diğer etkilenme biçimi duyarsızlaşma şeklinde kendini göstermektedir. Duyarsızlaşma, korku ve kaygı verici uyarıcılardan kaçınmak ya da onun etkisini en aza indirmek için bilinçli ya da bilinçsiz olarak benimsenen bir yoldur. Şiddet ve cinsellik abartılı bir biçimde ve çok sık olarak ekranlarda görüldüğünde bu görüntülerin neden olduğu, rahatsızlık veren duygulardan kaçınmak için bir duyarsızlık geliştirilir. Bu nedenle Film yapımcıları özellikle bu iki temel konuda duyguları uyarabilmek için şiddeti giderek artırmaktadırlar. Bu durum duyarsızlaşmanın daha çok pekişmesini getirmektedir.

[11] Avşar–Demir,**a.g.e**., s.188.
[12] **A.e**.,s.188.

ABD'de yapılan bir araştırmada televizyonda şiddet kullanılan sahnelerde saldırganların %73'ünün cezasız kaldığı görülmektedir. Bu gibi durumların aşırılığı, çözümsüzlük, umarsızlık gibi duyguların daha çok görülmesine ve yerleşmesine neden olabilmektedir.

Özdeşim olarak adlandırılan olgu, çocukluk çağında çok yoğun ve temel olmak koşuluyla, yaşamımızın hemen her döneminde etkin olan, öykünülen ve benzemek istenen kişilerin özelliklerinin alınıp benimsenmesi ve kendimize mal edilmesi sürecidir. Gençlik yıllarında müzik, sahne, televizyon yıldızlan, sporcular vb. kahramanlar taklit edilmektedir. Televizyon yayınlarının da bu süreçte etkili olduğu bilinmektedir. Olumsuz düşünce ve davranışları olan kişilerin kahraman olarak sunulması, bunlarla olan benzeşme süreçlerini artırmaktadır.

Çocukların televizyon programlarından yarar sağlamaları ve zarar görmemeleri için: içerik açısından gelişim düzeylerine uygun programları izlemeleri önemlidir. Bu nedenle "Simge Sistemi"nin kullanılması kapsamında **çocukların bilişsel (zihinsel)** ve **sosyal-duygusal gelişim özellikleri** kavramına değinmek gerekir.

Bilişsel gelişim, "Algılamayı, tanımayı, akıl yürütmeyi ve yargılamayı içeren zihinsel yetilerin gelişim süreci" olarak tanımlanabilir. Bilişsel gelişim, büyüme ve gelişmeyi sağlayan biyolojik âmillerin çocuğun yaşantılarıyla etkileşmesi sonucunla ortaya çıkar. **Sosyal-duygusal gelişim,** bireyin çevresindeki diğer insanlarla etkileşiminde, duygularında, kendilik kavramında, cinsiyet rollerinde ve ahlâki yargılarında onaya çıkan gelişim olarak tanımlanabilir. Bilişsel ve sosyal-duygusal gelişim karşılıklı etkileşim içindedir."[13]

RTÜK Uluslar arası İlişkiler Dairesi Başkanı olan Şebnem Bilget ise; İstanbul'da katıldığı bir panelde bu ihtiyacı neden hissettiklerine açıklık getiriyor:

"Biliyorsunuz, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 1988 yılında oluşturduğu ALO RTÜK 178 şikâyet hattı var. Öncelikle bu, telefon hattı şeklindeydi; şimdi, tamamen kayıtlı bilgisayar sistemi ile çalışıyor ve bütün şikâyetleri bu sistem aracılığıyla izliyor ve takip ediyoruz. Gerekli araştırmaları da yapıyoruz. Sizlere sunmak için, ilgili birimden genel bir araştırma istedim: Gördüğünüz gibi, 2004 yılının ocak ile kasım ayları arasında, 35 bin adet başvuru da bulunulmuş. Bu sayı, her konuda şikayeti içinde barındırmakta olup, bunun içerisinde, "5603 adedi, çocukların ve gençlerin, yayınlardan olumsuz etkilendiğini" belirtmektedir. Bunun sınıflandırılmasını yaptık ve gördüğünüz gibi: Şiddet ve korku kategorisinde 1731 adet, Cinsellik kategosinde 462 adet, Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar kategorisinde 3410 adet şikâyet var… Kayıtlarda şikâyette bulunanlara ait bilgiler var. Burada çok enteresan ve benim sevinç duyduğum bir şey var: 561 çocuğumuz telefonu çevirmişler ve kayıt makinesine şikâyetlerini bildirmişler. Çocuklar üzerinde çok çalışmış bir insan olarak, bu bana heyecan veriyor."[14]

Bu ve benzeri olaylar RTÜK yetkililerini harekete geçirir ve bu konuda yapılabilecek şeyler araştırılır. Avrupa da uygulanan Simge ve Sembol uygulamaları da bu doğrultu da RTÜK'ün inceleme alanına girmeyi başarır.

[13] Avşar–Demir,**a.e**., s.178-179.
[14] **Medya da Şiddete duyarlılık,** RTÜK yayını, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 2004, s.94.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu**,** bunun üzerine televizyon yayınların da çocuk ve gençlerimizin zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişimleri üzerinde olumsuz etkileri olabilecek mevcut zararlı içeriğin sınıflandırılması amaçlı bir sistem geliştirmek üzere 2001 yılından itibaren çeşitli komisyonlar aracılığıyla çalışmalara başlar. Üst Kurul uzmanlarının yanı sıra üniversitelerin ilgili bölümlerinden akademisyenlerin katılımı ile oluşturulan komisyonlar, öncelikle Türk izleyici profiline ve yayıncılık sektörümüzün yapısına uygun zararlı içerik kategorilerini, toplumunun yapısına uygun yaş kategorilerini ve televizyon programlarına yerleştirilecek sembol özelliklerini belirler.[15] Komisyonların çalışmaları sırasında incelediği Avrupa'daki benzer uygulamalar arasında Hollanda'daki Görsel-İşitsel Medyanın Sınıflandırmasından Sorumlu Enstitü'nün (NICAM) sembol sistemi uygulaması ülkemize uyarlanabilir olarak değerlendirilir.

Sistemin ayrıntılarına geçmeden önce başta belirttiğimiz çocukların televizyon yayınlarının zararlı içeriğinden korunması gerekliliğini sağlayan hukuki boyuta tekrar dönelim: Bu konuda da Bilget şunu söylüyor:

"…Ulusal olarak, tabii ki 3984 sayılı "Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun" metnimiz var. Bu kanunun "Yayın İlkeleri"ni düzenleyen 4 üncü maddesinin "z" bendinde, açık bir şekilde, zararlı içerikle ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu konu, ilgili yönetmeliğimizde de geniş bir şekilde yer alır ve burada, korumalı saatler dediğimiz eşik saatler de belirtilmiştir. Uluslararası hukuk dokümanlarına gelince, karşımıza iki ana metin çıkıyor. Bir tanesi, Türkiye'nin de taraf olduğu Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'dir ki, Sözleşmenin 7 nci maddesi, bu konuyu kapsamlı olarak düzenler. Burada dikkat edilirse, bizim yasamızın 4 üncü maddesinin "z" bendi ile tamamen örtüşen bir kapsam vardır.

İkinci büyük metin, henüz taraf olmadığımız, Avrupa Birliği Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'dir. Direktifin 22 nci maddesinde, küçüklerin korunmasıyla ilgili konu,geniş bir şekilde açıklanmış; buna ek olarak, hem yayıncıya, hem de yayın otoritesine-takip açısından- programlarda görsel, sesli veya yazılı uyarılar bulundurma yükümlülüğü getirilmiştir.

Sembol sistemi, tamamen bu 22 nci maddeden doğuyor. [16]

Ülkemizde sembol sistemine geçilmesine dayanak teşkil eden maddelerden bir diğeri de; 3984 sayılı "Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun"dur. Kanun metninde ki; Yayın İlkeleri"ni düzenleyen 4 üncü maddesinin "z" maddesi şu şekildedir:

[15] **Kodlayıcı Uygulama Rehberi**(Sistem Gelişimi Böl.), RTÜK yayını, Ankara, y.y., 2006, s.1.
[16] **Medya da Şiddete duyarlılık,** RTÜK yayını, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 2004, s.93-94.

"Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlakî gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması."[17] Özellikle bu madde RTÜK tarafından, Simge ve Sembol Uygulamalarının faaliyete geçirilmesinde öne çıkarılmaktadır.Bu kapsamda RTÜK, 2003 yılında, komisyonlar tarafından üzerinde çalışılan sistemin uygulanması amacıyla Hollanda Hükümeti tarafından, MATRA-Katılım Öncesi Projeler Programı adı altında geliştirilen fon için başvuruda bulunur. MATRA Programının amacı, AB mevzuatının uygulanması üzerinde odaklanacak ikili işbirliği projeleri vasıtasıyla Avrupa Birliği üyelik kriterlerinin yerine getirilmesinde aday ülkelere yardımcı olmaktır. Türkiye, Avrupa Birliğine aday bir ülke olarak, kendi mevzuatını AB müktesebatı ile uyumlaştırma çalışmaları yürütmektedir. Yayıncılık alanındaki temel AB müktesebatı olan 97/EC/36 sayılı Sınır Tanımayan Televizyon Direktifinin 22(3)ncü Maddesi; Üye Devletlerin küçüklerin fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerini etkileyebilecek programların, şifresiz yayınlanmaları halinde işitsel bir uyarıdan sonra veya yayın süresince korunacak görsel bir sembol eşliğinde yayınlanmasını sağlamalarını talep eder.[18]

Bu süreci ise Bilget şu şekilde anlatmaktadır:

> "Avrupa Birliği adaylık sürecinde, çeşitli fonlardan karşılanmak üzere, projelere destek olunacağı açıklandı; biz de derhal, bu konuyu bir proje haline getirdik ve Avrupa Birliği Genel Sekreterliğine müracaat ederek, Hollanda hükümetinden, bu konunun araştırılması ve sistemin oluşturulması için destek istedik. MATRA programlarından yararlandığımız bu iki yıllık proje için, Hollanda hükümetinden 325 bin Euro 'luk bir destek geldi."

Bu amaçla çalışmalar yapan Radyo Televizyon Üst Kurulu sonuç olarak 23.10.2006 tarihi itibarıyla Ulusal Televizyonlarda kullanılmasını istediği yeni uygulamaları devreye sokar. RTÜK tarafından bazı Akademisyenlere hazırlatılan bu sistemin adı: **"Akıllı İşaretler"**dir.

[17] (çevrimiçi)http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.10 Eylül 2007.
[18] **Kodlayıcı Uygulama Rehberi (önsöz),** RTÜK yayını, Ankara, y.y., 2006, s.1.

3.1.2.1 "Akıllı İşaretler"

Ülkemize uyarlanan bu sistem internet aracılığıyla çalışmaktadır. Yayın kuruluşlarında çalışan kodlayıcılar, sınıflandıracakları programı izledikten sonra kendilerine verilen şifre aracılığıyla internet üzerinden RTÜK yetkilileri tarafından hazırlanan bir soru formuna ulaşıp bu formu tıklayarak doldurmaktalar. Formda programın içeriğini ve hangi yaş grubu için uygun olduğunu tespit etmeye yönelik sorular bulunmaktadır. Form doldurma işlemi sonunda sistem otomatik olarak söz konusu program için hangi sembollerin (hem yaş hem içerik sembolleri) kullanılması gerektiğini verecektir. Yayıncıya düşen tek görev verilen sembollerin belirtilen usul ve esaslara uygun olarak kullanılmasıdır. RTÜK tarafından hazırlatılan tanıtım kitapçığında "Akıllı İşaretler sınıflandırma sistemi" adlı program şu şekilde özetlenmektedir:

"Akıllı İşaretler," televizyon yayınlarının içeriği ile ilgili bilgilendirici bir sınıflandırma sistemidir. Bu sistem, televizyon yayıncılarının, anne babaların ve genelde toplumun, çocukları ve gençleri televizyon yayınlarının olası zararlı etkilerinden koruma sorumluluğunu yerine getirmelerinde onlara yardımcı olmak üzere tasarlanmıştır. Akıllı İşaretler Sistemi iki konuda bilgi vermektedir. Bunlar, programın olası zararlı içeriği ve programın hangi yaş grubuna uygun olduğudur "Zararlı etkileri olabilecek içerik alanları; şiddet ve korku, cinsellik ve olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar (ayrımcılık, alkol ve sigaranın aşırı tüketimi, madde kullanımı yaslara aykırı eylemler ile kaba konuşma/ küfür) olarak belirlenmiştir. Zararlı içerikten etkilenme düzeylerine göre yaş grupları ise Genel İzleyici, 7 yaş,13 yaş ve 18 yaş olmak üzere üç grupta ele alınmıştır. bu sistemin geliştirilmesine temel oluşturan gerekçelerden biri geniş ölçekli bir izleyici anketinde anne babaların %80'e yakınının televizyon programlarının içeriği hakkında önceden bilgilenmek istediklerini belirtmeleridir."[19]

Böyle bir çalışmanın geç kaldığı tartışılmaz bir gerçektir. Ama yine de konunun önemi zararın neresinden dönülürse kârdır dedirtecek boyuttadır. Son yıllarda dizi ve filmlerden etkilenen çocuk ve gençlerin karıştıkları suç oranlarına bakacak olursak olayın vahameti görülecektir. Medyada ki yozlaşmanın zirve yaptığı herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Günümüzde tartışılan boyut Görüntülü Medyanın bu olumsuz etkilerinin önüne nasıl geçileceği olmaya başlanmıştır. RTÜK yetkilileri bu konuda yarar sağlayacağına inandıkları "Akıllı

[19] Ferhunde ÖKTEM, Melike SAYIL, Sevilay Ç.ÖZEN, **"Akıllı İşaretler Sınıflandırma Sistemi,"** Ankara,y.y., 2006, s.5.

İşaretler" isimli bu sistem için bir de bir logo tasarlar. Bir çizgi karakterden oluşan logo'nun adı "TELE" olarak belirlenir.

"TELE"

Şekil 2:Akıllı İşaretler logosu

Bu çizgi karakterin neden seçildiği; RTÜK yetkililerinin hazırladığı 'Kodlayıcı Uygulama Rehberi' adlı tanıtım kitapçığında şu şekilde ifade ediliyor:

"Görüldüğü üzere TELE karakterinin algılanması kolay, televizyonu çağrıştıran, çocuklara sempatik gelebilecek ve herhangi bir ayrımı çağrıştırmamak üzere cinsiyetsiz olmasına dikkat edilmiştir. TELE'nin tüm medya ortamlarında kullanılmasını da kolaylaştırmak üzere tasarım ve renk olarak basit unsurlardan oluşmasına gayret edilmiştir. Tele karakterinde kullanılan göz, yayınların küçüklerin korunması açısından titizlikle ve dikkatli bir gözle incelendiğinin de ifadesidir. TELE karakterinin aynı zamanda çeşitli animasyon teknikleriyle hareket etmesi ve bu yolla tıpkı bir çizgi film karakteri gibi dikkat çekmesi de sağlanmaktadır."[20]

3.1.2.1 Semboller

Ülkemiz için tasarlanıp uygulamaya konulan "Akıllı İşaretler" isimli Simge ve Sembol Sisteminde; yukarıda da belirtildiği gibi; Semboller, **4 adet yaş ve 3 adet içerik** kategorisinden oluşturulmuştur.

İçerik kategorileri şu şekildedir:

—Şiddet / Korku İçerir.

Şekil 3: Şiddet- korku sembolü

—Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar İçerir.

[20] **Kodlayıcı Uygulama Rehberi** (Sistem Gelişimi Böl.), RTÜK yayını, Ankara, y.y., 2006, s.4.

Şekil 4: Olumsuz Örnek davranış sembolü

—Cinsellik İçerir.

Şekil 5: Cinsellik sembolü

Zararlı içerik kategorilerinin fazla çeşitlendirilmesinin uygulamada zorluklara yol açacağı düşüncesiyle 3 ana grupta toplanması kararlaştırılmış, bu nedenle cinsiyet ve ırk ayrımcılığı; sigara, alkol ve bağımlılık yapan maddeler kullanımı; kötü dil kullanımı gibi unsurlara **"Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar"** kategorisi içinde yer verilmiştir[21]

Yaş kategorileri ise;

—Tüm İzleyici Kitlesi İçin Uygundur.

—7 Yaş ve Üzeri İçin Uygundur

Şekil 6: 'Yedi yaş ve üzeri' sembolü

—13 Yaş ve Üzeri İçin Uygundur.

[21] **A.e**., s. 4-5.

Şekil 7: 'On üç yaş ve üzeri' sembolü

—18 Yaş ve Üzeri İçin Uygundur.

Şekil 8: 'On sekiz yaş ve üzeri'

Çocuklarla ilgili bu kategoriler belirlenirken RTÜK uzmanları şu özelliklerin dikkate alındığını vurguluyor:

7 Yaşın altındakiler için

1-Hayal ile gerçeği ayırt edemediği için çizgi film ve animasyonlardaki korku ve şiddeti gerçekmiş gibi algılar.

2-Cansız nesnelere insan özellikleri yüklediği için izlediği karakterlerin gerçek yaşamda da var olduğunu ya da insan niteliği taşıdığını düşünür.

3-Kendi yetenek ve kapasitesini abarttığı, gerçekçi olarak değerlendiremediği ve çizgi film kahramanlarını da gerçek sandığı için tehlikeli davranışları denemeye kalkışabilir.

4-Algısal olarak belirgin özelliklere örneğin hızlı, renkli ve yüksek sesli görüntü akışına daha kolay ilgi gösterir.

5-Dikkati çabuk dağılır ve zihni hızla akan görüntülerde içerilen bilgiyi tam olarak anlayamaz.

6-Davranışın altındaki niyeti değil, sonucu kavrar.

Sayılan bu özelliklerden dolayı şiddet, korku, cinsellik, endişe hissi, saldırgan davranışlar içeren yapımlar, yaratıkların dönüşümü ile ilgili görüntüler ve bunları içeren animasyonlar 7 yaş altı için uygun görülmemiştir.[22]

[22] Öktem- Sayıl-Özen, **a.g.e.**, s.7-8.

7-13 Yaş arası çocukların belirgin özellikleri:

1-Kişiliğe yönelik kaygılar ve sosyal korkular, nesnel korkularının yerini alır

2-Bir gruba ait olma gereksinimi önem kazanır. Başka grupları kendini ait hissettiği grubun değerleriyle ve bakış açısıyla değerlendirir

3-Gerçek olaylar ile kurgulanmış olaylarda yer alan gerçekliği ayırt etmekte zorlanabilir

4-Somut olayları anlar, soyut fikirleri anlamakta güçlük çeker,

5-Otoritenin koşulsuz kabul edildiği görülür. Otoritenin davranışlarını sorgulamaz

6-Dünyayı algılama biçimleri iki uçtadır; siyah ve beyaz vardır, griyi bu iki rengin arasına yerleştiremez.

7-Bilişsel becerileri yeterince gelişmediği için dağınık ve farklı yollardan verilen mesajları bir bütün halinde anlaması ve kavraması zordur.

8-Ahlaki standartlar içselleştirilir; fakat bu kez de ahlaki yargılamalarında kendisiyle ilgili sonuçlar üzerine odaklanır.

Sayılan bu sonuçları doğurabilecek yapımlar 13 yaş altı için uygun görülmemiştir.[23]

13–18 Yaş:

1-Kendi yaşıtlarından gelen iletiler daha etkilidir.

2-Ben nasıl bir genç yetişkin olmalıyım sorusuna yanıt arar. Cinsel, politik, etnik ve dini alanlarda çeşidi denemelerle bir kimlik oluşturmaya çalışır

3-Karşı cinse ve cinselliğe ilgi artar. Cinsellik ve cinsel davranışlar ile kız-erkek ilişkilerinde medyayı bilgi kaynağı olarak kullanırlar.

4-Kuralları ve sınırları zorlamayı dener, riskli davranışlara girişebilir ve aynı zamanda da kendine bir şey olmayacağı inancını taşır

5-Genç ergenler oyuncularla güçlü bir şekilde özdeşim kurarlar, onların niteliklerini yüceleştirerek taklit ederler"

Sayılan bu özelliklerden dolayı RTÜK uzmanları yaşıtları olumsuz etkileyebilecek yayınları, olumsuz rol modelleri içeren yapımları, abartılı cinsellik barındıran

[23] **A.e.**, s.8-9.

görüntü ve sözleri, aşırı şiddet ve korku barındıran yapımları son olarak ta ayrımcılık ile alkol, sigara ve madde kullanımını teşvik edecek yapımları bu yaş grubu için uygun bulmamaktadır. [24]

Hollanda'dan kopyalanarak "Akıllı İşaretler" adı verilen bu sistemin tam olarak işleyebilmesi ve takip edilebilmesi için kendi bünyesinde, akademisyenler ve RTÜK uzmanlarından oluşan 3 adet çalışma grubu oluşturulur. Bu gruplar şu şekildedir:

"İçerik Grubu, programların içeriğine ait soruların yer aldığı soru formu, sistemin akademik dayanağı, web sitesinin içerikle ilgili bölümlerinin hazırlanması, yayın kuruluşlarındaki kodlayıcılar için hazırlanan rehber kitapçık çalışmaları ve kodlayıcılar için eğitim çalışmalarını yürütmüştür.

Teknik Çalışma Grubu, sistemin Internet ortamında çalışmasını sağlayacak teknik altyapıyı oluşturma çalışmalarını yürütmüş, bu çerçevede kamuya ve kodlayıcıların kullanımına yönelik olarak oluşturulan web sitesinin tasarımı ve yazılımı çalışmaları yapılmıştır**.** Kamunun erişimine açık olan web sitesi sistemle ilgili her türlü bilgiyi barındırmakta ve izleyicinin televizyon yayınlarındaki olası zararlı içeriğe karşı bilgilendirilmesini ve aynı zamanda bilinçlendirilmesini amaçlamaktadır. Kodlayıcıların erişimine açılan web sayfası ise kodlayıcı için bilgiler ile kodlama yapmasını sağlayacak yazılımı içermektedir.

Tüm bu çalışmalara ebeveynlerde ve toplumun genelinde bilinçli bir izleyici kitlesi oluşturmayı ve küçüklerin korunması konusunda duyarlılık geliştirmeyi amaçlayan **Tanıtım Çalışma Grubu** faaliyetleri de eklenmektedir. Grup, televizyon yayınlarındaki zararlı içeriğe karşı küçükleri korumak üzere geliştirilen bu sistem konusunda düzenlenecek seminer ve eğitim faaliyetleri ile iletişim stratejisini planlamıştır.[25]"

Ülkemizde faaliyete geçirilen bu sınıflandırma sisteminin etkin bir şekilde kullanılmasını ve yaygınlaşmasını sağlamak üzere Milli Eğitim Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı ile RTÜK arasında işbirliği yapılır. Bunun sonucu olarak ta Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan 18 Şubat 2005 tarihli "Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" kapsamında, RTÜK tarafından televizyon programları için hazırlanan sembollerin sinema filmlerinde de kullanılması konusunda işbirliğine gidilir.[26]

---

[24]Öktem- Sayıl-Özen, **a.g.e.**, s.9-10.
[25]**Kodlayıcı Uygulama Rehberi**(Sistem Gelişimi Böl.), RTÜK yayını, Ankara, y.y., 2006, s.5-6.
[26]**A.e.,** s.6-7.

3.1.2.1.2 "Akıllı İşaretler"in temel ilkeleri

2006 yılı itibariyle Türkiye de uygulamaya geçirilen bu sistemin nasıl işlediğini bazı temel ilkelerini sıralayarak göstermek gerekirse;

1.Kodlayıcı, Üst Kurul tarafından kendisine verilen kullanıcı adı ve şifre ile internet üzerinden kodlama formuna ulaşır.

2. Kodlama formu sınıflandırılacak her bağımsız program esas alınarak doldurulur.

3.Gerek haftada bir, gerekse günlük dizilerde, ilk bölümün kodlanmasından sonra kullanılan sembol, uygun olması koşuluyla, sonraki üç bölüm için de kullanılır. Dizi bir önceki bölümden farklılıklar içeriyorsa yeniden kodlanır. Her üç bölümden sonra yeniden kodlama yapılır. Kodlayıcı gerekli gördüğü takdirde, her bölümü ayrı ayrı kodlayabilir

4.Kodlayıcı, yayınlanması planlanan televizyon programını izleyerek kodlama formundaki soruları yanıtlar.

5. Yayın kuruluşları, bu işlem sonucunda sistem tarafından verilen yaş ve içerik sembollerini kullanırlar.[27]

Maddelere devam etmeden önce sistemin Türkiye de uygulanmasında karşılaşılan bazı sorunlara değinmekte fayda var. Avşar, sistemin önünde ki bu medya sorunlarına kitabında dikkat çekerken şunu söylüyor:

> "Ülkemizde televizyon program endüstrisi, yayın kuruluşlarının yanında bağımsız yapımcılar, yapım şirketleri, bağımsız stüdyolar gibi farklı oluşumların yer aldığı bir endüstridir. Özellikle özel yayın kuruluşları söz konusu olduğunda program üretiminin büyük bir kısmı ya çeşitli yapım şirketleri tarafından ya da programların farklı üretim aşamalarında farklı bağımsız stüdyo imkânlarını kullanan bağımsız yapımcılar tarafından üretilmektedir. Şirketler tarafından hazırlanan programlar kimi zaman bütünü ile şirket bünyesinde tamamlanmakta kimi zaman program üretiminin çeşitli aşamalarında yayın kuruluşu ile işbirliğine gidilerek üretim yapılmaktadır. "kaset teslimi" üretim özellikle dramatik yapımlarda en çok tercih edilen üretim tarzıdır. Sektörün dağınık ve hızlı işleyişi nedeniyle, tamamlanmış program çoğu kez ancak yayın saatinden çok kısa bir süre önce yayın kuruluşuna iletilebilmektedir"[28]

Yayıncılık hayatında 15ci yılına giren bir medya mensubu olarak bu tespite katılmamam mümkün değildir. Televizyon yapımları açısından özellikle 2000'li yılların gözdesi olan dizi piyasasına bakmak bile bu tespitin ne kadar doğru olduğunu

[27] **Kodlayıcı Uygulama Rehberi**(Rehber İlkeler Böl.), RTÜK yayını, Ankara, y.y., 2006, s.1.
[28] Avşar–Demir,**a.g.e**., s.185.

bize gösterir.60 dakikaya yaklaşan süresiyle hafta da bir bölüm çekmek hiçte kolay değildir. Birçok kez yayına 5 dakika kala program kasetinin teslim edildiğini gözlemlemiş olarak şunu belirtmekte fayda görüyorum. Televizyon kanallarında yayınlanacak bir dizi filmin o hafta ki bölümünün sembollerini belirleyecek olan görevlinin yayına bu kadar kısa bir süre varken kodlamayı ne kadar vakit ayıracağı? Ya da ne kadar gerçekçi bir kodlama yapabileceği? Soruları havada kalmaktan öteye geçmeyecektir. Düşünceme göre bu durum sistem açısından problem teşkil eden en büyük sorunlardan biri olarak karşımıza çıkıyor..

3.1.2.1.2.1 sembollerle ilgili ilkeler

"1.Semboller, Üst Kurul tarafından hazırlanan uygulama rehberinde yer alan renk, şekil ve boyut şartlarına bağlı kalınarak kullanılır.

2.Sınıflandırma, yaş ve içerik gruplarını belirten sembollerin birlikte kullanılması suretiyle yapılır. Bir program için uygun yaş sembolü yanında birden fazla içerik sembolü de kullanılabilir.

3.13+ sembolü taşıyan programlar saat 21: 30'dan sonra, 18+ sembolü taşıyan programlar saat 23.00'den sonra yayınlanır.

4.Kodlanan programın jeneriği başlamadan önce, sistem tarafından o program için verilen sembollerin tümü, içerdiği anlamlarla birlikte, yazılı olarak okunabilecek şekilde, en az 5sn. Süre ile tam ekran olarak yayınlanır.

5.Jenerikten sonra ve program içindeki her reklam kesintisini takiben, bu program için sistemin öngördüğü yaş sembolü, en az 15 sn. süreyle tercihen ekranın sağ üst köşesine yerleştirilir. Kanal logosunun sağda yer aldığı durumlarda sol üst köşeye de yerleştirilebilir.

6.Sembolleri kullanan yayın kuruluşları, teleteks hizmeti vermeleri halinde, bu sembolleri teleteks yayınlarında da kullanır. Sınıflandırılmış programların sembolleri, yazılı medyada yer alan program akış çizelgelerinde dr kullanılır.

7.Semboller, haber bültenleri haricindeki programlarda, uygulama rehberinde belirlenen esaslar doğrultusunda kullanılır.

8.Sembol kullanılması zorunlu olmayan programların yayınında, bu rehber ilkelerde belirlenen korumalı saatler dikkate alınır.

9.Sembol kullanılması zorunlu programların tanıtım duyurularında da sembol kullanılır. Bu tür programların tanıtım duyurularında, şiddet/korku, cinsellik vb. içeren görüntüler kullanılmaz ve bu duyurular saat 21.30'dan sonra yapılır.

10.Yayın kuruluşları, sembol sisteminin uygulanmasından sorumludurlar.

11.Ulusal yayın kuruluşları, tercihen bünyesindeki denetim birimlerinden, lise ve üzeri eğitime sahip, bilgisayar işletmenliği bilgisine haiz en az iki, bölgesel ve yerel yayın kuruluşlarında ise bir personelin ve yedek kodlayıcıların kimlik bilgilerini içeren yetki belgesini Üst Kurula iletmekle ve Üst Kurulun eğitim programına katılmalarını sağlamakla yükümlüdürler.

12. Kodlama işlemi, sertifika sahibi kodlayıcılar tarafından yapılır."[29]

3.1.2.1.3 "Akıllı İşaretler"in uygulanışı

Simge ve Sembol sisteminin nasıl uygulandığı ile ilgili konu içerisinde yer yer bilgiler verilmişti. Sistem, yayıncı kuruluşun tespit ettiği "kodlayıcının RTÜK internet sayfasında Akıllı İşaretler adlı bölüme girerek bir formu doldurması ile işleyiş kazanıyor. Kodlayıcı RTÜK'ÜN sitesine, yine RTÜK tarafından kendisine verilen özel bir şifre aracılığıyla girebiliyor. Formda ki sorular cevaplanınca sistem otomatik olarak yayınlanacak olan programın hangi sembolü taşıması gerektiğini belirliyor. Yayıncı kuruluşta yukarı da verdiğimiz ilkeler doğrultusunda o sembolü yayın esnasında ekranında gösteriyor. Formda ki sorular **"Ek 1"** de ayrıntılı verildi.

Program türünü belirlemeye yönelik örnek sorular:

Çizgi filmler, televizyon dizileri, sinema filmleri başlığı altında:

Soru: Program çocuklara yönelik komik bir çizgi film mi?

Örnek: Ağaçkakan Woody, Tom ve Jerry, Süper Fare, Sevimli Kahramanlar gibi çizgi filmler.

Hayır **Evet**

Şiddet bölümü ile ilgili örnek sorular:

[29]**Kodlayıcı Uygulama Rehberi**(Rehber İlkeler Böl.), RTÜK yayını, Ankara, y.y., 2006, s.2-3.

Talk-show, reality-show, yarışma, tartışma programı, magazin programı başlığı altında:

Soru: Programa katılanlar birbirlerine ya da programın sunucusuna karşı kaba kuvvet kullanıyor ya da birbirlerini tehdit ediyorlar mı?

Hayır E**vet**

Soru: Stüdyodaki izleyiciler, bu durumu onaylıyor ya da kışkırtıyor mu?
Hayır **Evet**

Soru: Sunucu, bu durumu onaylamadığını derhal ve açıkça gösteriyor mu? *"Evet"i işaretleyebilmeniz için sunucu, şiddet ya da şiddet tehdidinin tekrar edildiği her durumda, bu durumu onaylamadığını göstermelidir.*
Hayır **Evet**

Korkutucu durumlarla ilgili örnek soru:

Soru: Programda aşağıda belirtilen korkutucu unsurlar ve durumlardan herhangi biri var mı?

a. Fantastik korkunç yaratıklar
b. Korkutucu hayvanlar
c. Dönüşüm geçirip korkutucu bir yaratık haline gelen insan, hayvan ya da bitki görüntüsü
d. İnsan ya da hayvanların açıkça zarar gördüğü doğal afet, kaza görüntüsü,
e. Çocuklara, hayvanlara ya da diğer insanlara yönelik şiddet
f. İntihar girişimi ya da intihar sahnesi
g. İdam sahnesi

Bu tür korkutucu durumlardan herhangi birinin varlığı durumunda "evet" işaretlenecek"[30]

Cevaplanan bu ve benzeri sorular sonuç olarak yapımın sembollerinin ne olması gerektiğini belirler. Ve sistem otomatik olarak sembolü atar.

[30]**Kodlayıcı Uygulama Rehberi**(kodlama formu böl.) RTÜK yayını, Ankara, y.y., 2006, s.3.

3.1.2.2 ‘Akıllı İşaretler’ anket çalışması

Anket çalışmamız ile ilgili genel bilgiler verirsek; Bu çalışma İlköğretim öğrencilerini konu olarak ele aldı.

Öğrenciler, **Üsküdar Gazi Mustafa Altıntaş İlköğretim Okulu**’ndan seçildi. Bu okulun seçilmesinde ki etken, ebeveynlerin eğitim düzeyinin ‘lise ve altı olması’ oldu. İkinci bir etkende bu okul da ki ebeveynlerin toplam gelir düzeyinin ortalama 1000 tl civarı olması oldu. Bu iki etkenin seçilmesiyle; gelir düzeyi ve eğitim düzeyi düşük olan ailelerin çocuklarının Akıllı İşaretlere olan tepkisi ölçülmek istendi. Buna sebep olarak **bu grup ailelerin çocuklarının televizyon karşısında daha çok vakit geçirdiği varsayımı oldu.**

Akıllı İşaretlerin uygulamada çocuklar ve ebeveynler tarafından ne kadar dikkate alındığını ölçmek temel amaç olarak belirlendiği için Anket, tek soru ve üç şık üzerinden gerçekleştirildi. Böylece çocukların ve ebeveynlerin çok fazla kafa karışıklığına düşmeden soruları cevaplayacakları düşünüldü.

Anket için seçilen yaş grupları ise; ‘10 - 14 yaş arası’ oldu.

Bu yaşlar arasında ki çocukların en çok televizyon seyreden izleyici grupları arasında olmaları bu yaş aralığının araştırmaya model olarak seçmemize neden olduğunu da ayrıca belirteyim.

Anket soruları:

BABA:
Yaşınız:……...
Mesleğiniz:…….
Eğitim durumunuz:……..
Doğum yeriniz:……

Soru: Televizyon seyrederken ekranda ki yaş sınırlamaları ve koruyucu işaretlere dikkat ediyor musunuz?
Çocuğunuzu bu konuda yönlendiriyor musunuz?

a) evet, dikkat ediyorum. Yayını seyretmesine izin vermiyorum.
b) evet, dikkat ediyorum fakat müdahale etmiyorum.
c) Hayır o uyarı sembollerini hiçbir şekilde dikkate almıyorum

ANNE:
Yaşınız:……
Mesleğiniz:……..
Eğitim durumunuz:…….
Doğum yeriniz:……...

Soru: Televizyon seyrederken ekranda ki yaş sınırlamalarına ve koruyucu işaretlere dikkat ediyor musunuz?
Çocuğunuzu bu konuda yönlendiriyor musunuz?

a) evet, dikkat ediyorum. Yayını seyretmesine izin vermiyorum.
b) evet, dikkat ediyorum fakat müdahale etmiyorum.
c) Hayır o uyarı sembollerini hiçbir şekilde dikkate almıyorum.

ÇOCUK:
Yaşınız:……
Eğitim durumunuz:……..
Doğum yeriniz:……

Soru: Televizyon seyrederken ekranda ki yaş sınırlamalarına dikkat ediyor musunuz?

a) evet, dikkat ediyorum. Yaşıma uygun değilse seyretmiyorum.
b) evet, dikkat ediyorum fakat bu durum programı seyretmemi engellemiyor. Hoşuma giden Her programı seyrediyorum.
c) hayır, hiç dikkatimi çekmiyor.

3.1.2.2.1 Anket sonuçlarının değerlendirilmesi

Anket formu 400 öğrenci ve 400 ebeveyn'e ulaştırıldı. Fakat katılım 290 öğrenci ve 290 ebeveyn olarak gerçekleşti. **Bu anket çalışması çocuklar açısından değerlendirildiğinde;**

'a' şıkkını işaretleyen çocuk sayısı:	**236**	% **81,4**
'**b' şıkkını** işaretleyen çocuk sayısı:	**41**	% **14,1**
'c' şıkkını işaretleyen çocuk sayısı:	**13**	% **4,4**

Şekil: 9

290 Çocuktan '**b'** ve '**c'** şıklarını işaretleyenlerin toplam çocuk sayısı ise; 54.

Toplam çocuk sayısı olan 290'nın yüzde **18,6'sı** a ve b şıklarını işaretlemiş durumda.

Sonuç 1: Çocukların, yüzde 81,4'ü RTÜK'ün, Televizyon yayınlarının zararlı içeriklerinden çocukları ve aileleri uyarı amacıyla uygulamaya koyduğu "Akıllı İşaretler" adlı sistemi dikkate alıyor ve yaşlarına uygun olmadığını düşündükleri yayınları seyretmiyorlar.

Sonuç 2: Yüzde 14,1'i ise yayının yaşına uygun olmadığını bildiği halde programı seyretmeye devam ediyor.

Sonuç 3: Ekranda ki uyarıcı işaretler, çocukların yüzde 4,4'ünün dikkatini ise; çekememiş durumda.

Anket sonuçları, katılımcı ebeveynler açısından değerlendirildiğinde ise şu sonuçlar ortaya çıkıyor.

Ankete katılan babalar	**kişi sayısı:**	**oran:**
'a' şıkkını işaretleyenlerin sayısı:	**282**	**% 97**
'**b' şıkkını** işaretleyenlerin sayısı:	**6**	**% 2,06**
'c' şıkkını işaretleyenlerin sayısı:	**2**	**% 0,68**

Şekil: 10

Ankete katılan anneler	**kişi sayısı:**	**oran:**
'a' şıkkını işaretleyenlerin sayısı:	**267**	**92**
'**b' şıkkını** işaretleyenlerin sayısı:	**17**	**5,86**
'c' şıkkını işaretleyenlerin sayısı:	**6**	**2,06**

Şekil: 11

Sonuç 4: Ankete katılan babaların yüzde 97'si RTÜK'ün 'Akıllı İşaretler' adlı Simge ve Sembol sistemini dikkate alarak çocuklarını yaşlarına uygun olmayan yayınlardan uzak tutuyorlar. Annelerde ise bu oran yüzde 92'ye düşüyor.

Sonuç 5: Ekran da ki uyarıcı işaretlerin farkında olup fakat çocuklarına gerekli yasağı koymayan babaların oranı yüzde 2,06 iken Annelerde ilginç bir şekilde bu oran artış gösteriyor ve yüzde 5,86 ya çıkıyor.

Sonuç 6: Ekranda ki Uyarıcı İşaretlerin farkında olmayan babaların oranı ise yüzde 0,68

Annelerde ise; yine bu oran yukarı çıkarak yüzde 2,06 ya çıkıyor.

3.1.2.3 ‘Akıllı İşaretler’ Sistemine Eleştirel bir bakış

RTÜK’ün resmi internet sitesinde bazı programların uyarıcı işaretleri şu şekilde belirtiliyor:[31]

Şekil 12: RTÜK sayfasında kodlanmış bazı programlar

Yukarı da ki örnekler, sistemin zaaflarını göstermesi açısından önemli. ‘Kurtlar Vadisi’ adlı dizinin kodlayıcısı, kodlama da bu diziyi ‘7 yaş üzeri’ olarak göstermiş. Programın kodlayıcısı için bu program, 7 yaş üzeri herkes tarafından seyredilebilir. Aynı şekilde ‘Dehşet gecesi’ adlı sinema filmi de yine kendi kodlayıcısı tarafından 8 yaşında ki bir çocuk için zararlı görülmemiş.

Sabah programlarının en çok ses getiren yapımlarından “Sabahların Sultanı ve Esra Ceyhan’la Hayat” adlı yapımlar ise kendi kodlayıcıları tarafından her yaşın seyredebileceği programlar olarak değerlendirilmiş. Tüm bu örnekler, ‘Şiddet’, ‘Cinsellik’, ‘Korku’ ve ‘Olumsuz Örnek’ Oluşturabilecek davranışların neler olduğu veya sınırlarının neler olması gerektiği konusunda ortak bir anlayışın medya mensupları arasında oluşmadığını gösteriyor.

[31] (çevrimiçi)http://www.rtukisaretler.gov.tr/RTUK/index.jsp, 10 mayıs 2008.

RTÜK tarafından İstanbul'da düzenlenen bir Panel'e ATV adına katılan yayıncı Oskay Alptürk sistemle ilgili eleştirisel görüşünü şu şekilde açıklıyor:

"7, 13, 18'i de koymayacağım; niye; çünkü herkes seyredecek; dizi yayınlıyorum…Ben eğer bunları koyarsam, hiç kimse beni seyretmeyecek; koymazsam da o zaman RTÜK, 4 "z" den ceza verecek!..Değerler sübjektif, objektif değil ki, bizim gördüğümüz şeylerle sizinkiler farklı!"[32]

Yüz yüze görüşme yapmış olduğumuz birçok Yayıncı, Program Sorumlusu ve Yapımcı "rating" yüzünden kodlayıcıların doğru işaretleri işaretlemeyeceklerini belirtiyorlar. Alptürk bu konuda da şu eleştiriyi yapıyor:

" Biz bu logoyu ekrana koyduğumuz zaman, (7,13,18 yaş sınırlarını belirten işaretler) "Saat 23.00'e kadar bizim kanalı seyretmeyin" demiş olacağız; bu kadar basit!"[33]

Medya mensupları arasında Alptürk gibi düşünenlerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur.

Televizyon yayınları için 23.00 dan sonrası "rating" açısından hiçbir değer ifade etmemektedir.Bu sebeple 23.00 den önce ki zamanlar için yayıncıların, hedef kitlelerini kaçırmamak adına doğru işaretleri koymadıkları söylemek hiç te zor değil.

Ayrıca yüz yüze yaptığımız görüşmelerde ortaya çıkan bir başka ayrıntı da sistemin doğru işlemesi açısından bir engel olarak görülebilir. Bu ayrıntı şudur:

Kodlayıcılar, devamlılık gösteren dizi ve kuşak programları gibi yapımlarda her bölüm için 'Kodlama' yapmadıklarını söylüyorlar. Özellikle dizilerde her bölümün içeriği ile ilgili farklılıklar söz konusu iken kodlayıcılar bir önce ki hafta da belirledikleri işaretleri birkaç hafta kullanabildiklerini belirtiyorlar. Oysaki yapımların her bölümde özellikle dizilerde eşit oranda çatışma ve mesaj söz konusu değildir. Şiddet, Cinsellik, vb. durumların, her bölümde ki dozajı farklı farklı olabilir. Günümüz şartlarında 6 günde bir Televizyon dizi çekildiğini de göz önüne alırsak; yayına 5–10 dakika kala teslim edilen bir dizi film kasetinin kodlayıcı tarafından ne derece seyredilip içerik hakkında doğru bir işaretleme yaptığı sorusuna olumlu cevap vermek mümkün gözükmemektedir. Bununla birlikte sayısal yayıncılığın yaygınlaştığı yüzyılımızda yapım türleri arasında ki farkta giderek

[32] **Medya da Şiddete duyarlılık,** RTÜK yayını, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 2004, s.104-105.
[33] **A.e.,** s.104.

azalmıştır. Artık bir ‘yapım’ hiç kimseyi dışarıda tutmadan bütün insanlara hitap edebilmektedir. Bir program içerisinde hem çocuklara hem de; kadın, erkek, yaşlı genç, sağlıklı, hasta ayrımı yapılmadan tüm yetişkinlere göre mesaj vardır. Türlerin bu kadar birbirine girmesini günümüz reklam ve rating anlayışı hızlandırmaktadır. Dolayısıyla kodlayıcının kendi programının yaş sınırlarını tespit etmesi pek kolay gözükmüyor.

Sistemin temel eksiklikleri olarak yukarıda ifade edilen konular sayılabilir.

SONUÇ

Kitle İletişim Araçlarının özellikle de televizyon gibi görüntülü medya araçlarının belirli bir zaman diliminde kişileri ve toplumları kendi kimliklerinden uzaklaştırarak; onları başka kimliklere dönüştürdüğü gerçeği günümüz dünyasında artık herkes tarafından kabul edilmektedir.

Televizyonların, yetişkinlere özellikle de çocuklara verdiği zararın yanı sıra iletişimin temel öğesi olmaları; toplumu eğlendirmek, bilgilendirmek ve eğitmek gibi öncelikli görevlerinin var olması bu üç temel işlevi yerine getiren Kitle İletişim Araçlarının dünyanın hiçbir yerinde kendi başına bırakılmamasına yol açmış durumda.

Kanunlara dayalı denetim sistemleri ve gönüllü kuruluşlar tarafından yapılan denetimler, etki gücü oldukça yüksek olan bu araçların belirli sınırlar çerçevesinde tutulması için devreye girmişler ve bu vesile ile öncelikle çocukları, yayınların zararlı içeriklerinden korumaya çalışmışlardır. Araştırmamız, Türkiye'de ki durumun da Dünyadan çok farklı olmadığını ortaya koyuyor.

Ülkemizde kanunlara dayalı olarak denetim işlemini Radyo Televizyon Üst Kurulu yaparken aynı zamanda "Basın Kanunu" ve Anayasa da geçen birçok kanun maddesinin de denetim amaçlı düzenlendiği görülüyor. Yine yapılan araştırma, çocukların televizyon yayınlarının zararlı içeriklerinden koruma çabasının medya mensuplarını yeni sistemler arayışına yönelttiğini ortaya koyuyor. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz de bu arayışlar kendini değişik uygulamalarla ortaya koymaktadır. Bunlardan birisi de, RTÜK tarafından 'Akıllı İşaretler' adı ile uygulamaya konulan sistemdir.

Sistemle ilgili yaptığımız inceleme ve araştırma, bu uygulamanın bir iyi niyet girişiminden öteye geçmediğini göstermektedir. Araştırma boyunca program yapımcı ve sorumluları ile yapılan yüz yüze görüşmelerde görüldü ki; RTÜK kendi geliştirdiği bu sistemi denetleyebilmekten de uzaktır. Örneğin gece yarısında yayına girmesi gereken bir program 'rating' kaygısı yüzünden akşam saatlerinde yayına konulup programın kodlamaları da '7 yaş ve üzeri' olarak değiştirilebilmektedir. Bu durum karşısında RTÜK tarafından uygulanabilecek hiçbir yaptırım yok çünkü 'Akıllı İşaretler' olarak uygulamaya konulan bu sistemin temelde katılımcıların yani televizyon yayınlarını yapan yayıncı kuruluşların gönüllülük esasına dayanıyor.

RTÜK'ün kendi internet sayfasında Televizyon Programlarının 'Akıllı İşaretler' açısından hangi kategoriye girdiğini belirten bilgilere göz atıldığında sorumlu yapımcı tarafından hiç te gerçekçi bir kodlamanın yapılmadığı görülebiliyor. Örneğin program içerisinde böcek yenen bir yapıma, yaş kategorisi olarak programın kodlayıcısı '7 yaş've üzerini işaretlemiş durumda. Bu kodlayıcının düşüncesine göre; 8 yaşında ki bir çocuk, insanların böcekleri canlı canlı yediği bir televizyon programını seyredebilir.

Ayrıca RTÜK internet sayfasında ki formda bulunan soruların tamamının kodlayıcılar tarafından objektif bir şekilde cevaplanması hiç te kolay değildir. Günümüz medya anlayışında türlerin adeta melezleştiği iç içe girdiği bir süreç yaşanıyor. Aynı program içerisinde farklı yaş guruplarına hitap eden içerikler bulmak mümkündür. Örneğin "Çocuklar Duymasın" ve "Selena" gibi yapımların kategorisi ne olacaktır? Yapım hem çocuklara hem de yetişkinlere hitap etmektedir. Bu programların içeriklerinde verilen mesajların küçük çocuklara uygun olduğunu söylemek oldukça zordur. Türlerin birbiri içine girdiğini göz önüne aldığımızda artık günümüz medya anlayışında bir programa ait belli bir tür tanımlamasının giderek daha da zorlaşacağını söylemek hiç te zor değil.

Kodlayıcıların eğitim durumunun eşit olmaması da sistemin uygulanabilirliğini zora sokuyor. Çünkü her kodlayıcı farklı farklı kültürel ve sosyal ortamlarda yetiştiğinden kodlayıcıların ahlak, cinsellik, şiddet, korku gibi kavramlardaki algıları da farklılaşıyor. Birisi için cinsel uyarıcı olarak algılanan bir söz veya görüntü; diğer kodlayıcı için espriden öteye geçmeyebiliyor. Aynı şekilde şiddet görüntülerinde de ortak bir dil yakalamak oldukça zorlaşıyor.

Türk televizyonlarında gösterilen "Kurtlar Vadisi" vb. mafya dizileri, kaynana gelin kavgalarının işlendiği magazin programları, Kişilerin ya da toplumların kendi özelindeki ve ülke genelindeki gündemlerinden onları uzaklaştırıp adeta onları uyutan, konuklarını argo tabirlerle kavga ettirerek seyirciyi ekran başında tutmaya çalışan spor programları, belirli ilaç firmalarının satış politikalarına alet olmaktan başka bir işe yaramayan program ve reklâmlar, pantolon indirmeyi marifet sayan bir eğlence anlayışından **rating** bekleyen yapımcı ve medya patronlarının da doğrusu böyle bir işe canı gönülden katılmadıklarını söylemek zor değil.

Yapımcılarla yapılan yüz yüze görüşmelerde anlaşılan o ki; program içeriğine göre kodlanarak sınıflandırılmış bir 'yapım' yerine yayın saatine göre kodlanmış yapımlar ekranlar da boy gösteriyor. Durum böyle olunca 'Akıllı İşaretler'in, anne-babaları ve çocukları uyarma noktasında hiçbir çözüm sunmadığı akla gelebiliyor. Fakat her şeye rağmen; devlete ait bir ilköğretim okulunda 10-14 yaş arası 290 çocuk üzerinde yaptığımız anket çalışmasında görülüyor ki çocukların yüzde 81'i ekranda ki bu uyarı işaretlerini dikkate alıyor.

Belki oran tartışılabilir ama yine de çocuklarının duyarlılıklarını ve katılım isteklerini göstermesi açısından sevindirici bir durum.

Yapılan bu anket çalışması bize şu konuda da ışık tutuyor; 'Akıllı İşaretler' adlı bu sistem, kendi hedef kitlesi olan ebeveyn ve çocuklara ulaşmakta güçlük çekmemektedir. Fakat sistemin kendisi yukarıda bahsettiğimiz sebeplerden dolayı hedef kitlesine doğru verileri aktarmamaktadır. Sistemin yararlılığını minimuma düşüren bu sonucun ortaya çıkmasına ise bizzat yayıncının etik değerlere yaklaşımı sebebiyet vermektedir. 'Her şey reklam içindir' diyen yayıncı kuruluşlar yapımlarla ilgili kodlamalara gereken önemi göstermemektedirler. Doğru kodlamayı yaptığında seyircinin o yapımı seyretmeyeceğini düşünmektedir. Bu düşünce, sistemin işlemesinde ki en büyük engel gibi gözüküyor.

Sonuç olarak fiili duruma baktığımızda, medya alanındaki yozlaşmanın önüne geçilmesi konusundaki en büyük engelin yine mesleğin kendi içinden çıkan insanlardan ve sermayeyi elinde tutan işverenlerden kaynaklandığı görülüyor.

Simge-Sembol uygulamaları kapsamında ortaya çıkan uyarıcı nitelikteki 'Akıllı İşaretler' sisteminin kendisinden beklenilen başarıyı gösterebilmesi için; medya mensupları, aile fertleri ve medya patronlarının ortak hareket etmesi gerekir. Bunun yanı sıra 'Kamuoyu Denetimi' olarak ifade edilen bireylerin hak arama özgürlüğü çerçevesinde yönetimi, reklam ajanslarını demokratik yollarla protesto etmesi ve hakkını araması gibi metotların yerleşmesi halinde televizyon yayıncılığındaki rating çılgınlığının önüne geçilebilirse 'Akıllı İşaretler' ve benzeri uygulamalar tam anlamıyla faydalı olabilir. Ama ülkemizde kamuoyunun rahatsızlık duyduğu konularda uyarı için umumi yerlerde broşür, duyuru, bildiri dağıtılması, posterlerin, sembollerin asılması, yurttaşlık hakları gösterileri ve boykotlar gibi sivil hak arama arayışlarının yaygınlaştığını söylemekte mümkün değildir. Hele hele

medya kuruluşlarına karşı bu şekilde sivil tepkiler gösterilmesi ülkemizde az görülen bir durumdur.

Bir başka ele alınıp yeniden düzenlenmesi gereken konu da RTÜK yasası ve rating ölçüm sistemleridir. RTÜK'ün televizyon kanallarına uyguladığı yaptırımlar mahkemeden geri dönebilmekte hatta bu konuda bile adliyelerde dava dosyaları yığılmaktadır. Bu durumu en aza indirgemek için basın özgürlüğü kapsamında RTÜK yasası yeniden ele alınıp mantıklı, uygulanabilir ve **ülke gerçekleri ile uyumlu** hale getirilip amaca uygun **uygulanabilir ve basın özgürlüğüne zarar vermeyecek şekilde yeni yaptırımlar** devreye sokulmalıdır.

Yine bu doğrultuda hali hazırda ki frekans karmaşasına da bir an önce son verilmelidir. Frekans ihalesinin bir türlü yapılamaması hukuki boşluklar oluşturduğundan bu durum yayıncı kanallarının mahkemelerden istedikleri sonucu çıkartmalarına yol açmaktadır.

İvedilikle ele alınması gereken bir başka konu da rating ölçüm sonuçları ve değerlendirilmesi ile ilgili manipülasyonlardır. Daha çok reklam geliri adına yayıncılar ve uygulayıcı şirketin manipülasyonuna açık olan şu an ki sistem değiştirilmeli yerine güvenirlilik oranı daha yüksek ve denetime açık bir sistem geliştirilmelidir. Rating ölçümleri bütün ülkeyi kapsayacak tarafsız ve doğru sonuçları vermeye başladığında bu durum yayıncı kanalları ve reklam şirketlerini daha objektif bir alana ve yarışa çekebilecektir. Böyle bir yarışın koşulları oluştuğunda da yayıncı kuruluşlar yayın ve yapımların içerik kodlamaları ve simge ve sembollerini belirlerken manipüle etmeye gerek duymayacaklardır. Başka bir deyişle reklam pastasından pay almak isteyen yayıncılar kuralsız ve etik dışı metotlardan vazgeçeceklerdir.

Programlarla ilgili doğru işaretler ve semboller uygulandığında bu sistemin olumlu sonuç vermesi mümkündür. Yapılan anket çalışması bu düşüncemizi doğrulamaktadır. Uygulanan haliyle bu sistem sadece kısmi bir fayda sağlayacaktır. Bu fayda ise elbette ki arzu edilen sonuç değildir. Çözüm noktasında son önerimiz de şudur; Milli Eğitime bağlı okullarda gönüllülük esasına dayanarak belirli pilot okullarda uygulamaya konulan **medya okuryazarlık dersleri** mecburi hale getirilip ilkokul birinci sınıftan itibaren çocukların yaş ve öğrenme seviyeleri göz önüne alınarak teorik ve pratik örnekleri ile birlikte verilebilir.

KAYNAKÇA

Akarcalı, Sezer: **Türkiye'de Kamusal Radyodan Özel Radyo Ve Televizyona Geçiş Süreci**, Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara, 1995.

Akgüner, Tayfun-İlal Ersan- Öngören: **Kitle İletişim Mevzuatı**, Der Yayınları, İstanbul, 1995.

Akın, Mustafa: **Radyo Televizyon Üst Kurulu Ve Özel Radyo Televizyonların Uyarı Durdurma İptal Cezalarının Medya Etiği Bağlamında İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü.S.B.E., İstanbul, 2001.

Aksu, Ayşe Betül: "**Medya, Çocuk ve Din Eğitimi"** Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bursa, 2004.

Aktüel Dergisi: 7 Ocak 1998.

Alemdar, Korkmaz: "Basında Tekelleşme: Fransa Örneği" **Aitia-İletişim Dergisi**, 1992.

Alemdar, Zeynep: **Oyunun Kuralı (Basında Özdenetim)**, Ankara, 1988.

Ana Britanica Ansiklopedisi: İstanbul, 1993.

Armağan, Servet: **Dilekçe Hakkı Ve 1961 Anayasası**, İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yay., 1972.

Armaner, Neda: **Din Psikolojisine Giriş**, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1980.

Ataman, Taykan, "Ombudsman Ve Temiz Toplum", **Yeni Türkiye Dergisi**, S:14, Mart-Nisan 1997.

Avcı, Nabi: **Enformatik Cehalet**, İstanbul, 1999.

Avrupa Sınır ötesi Televizyon Sözleşmesinin Önsözü.

Avşar, B.Zakir: **Ombudsman**, Hak İş Yayını, Ankara, 1998.

Avşar-Demir B. Zakir-Vedat: **Düzenleme Ve Uygulamalarla Medyada Denetim,** Piramit Yayıncılık, Ankara, 2005.

Avşar B. Zakir- Elden Müge: **Reklâm ve Reklâm Mevzuatı**, Ankara,

Piramit Yayınları, 2004.

Aziz, Aysel: **Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı (1968-1998)**, TRT Kurumu Yayını, Ankara,1999.

Bağardı, Seyhan: **Türkiye De Yerel Televizyon Yayıncılığı Ve Bir Yerel Televizyon Model Önerisi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, M.Ü.S.B.E., İstanbul ,1998.

Barlas, Mehmet: Stv'de 04.03.05. Tarihli "Ufuk Ötesi" Adlı Televizyon Programına Verdiği Röportaj.

Basın Konseyi Faaliyet Raporu, 1994.

Belsey, Andrew: **"Mahremiyet, Aleniyet, Siyaset",** *(Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar*, Der Yayınları, Andrew Belsey ve Ruth Chadwick, trc. Nurçay Türkoğlu), İstanbul,1998.

Bohere, G.: **Gazetecilik Mesleği –Gazetecilerin Çalışma Koşulları Üzerine Bir İnceleme**, Çev. Nurhal Süral, Uluslararası Çalışma Teşkilatı Yayını, Ankara, 1986.

Bülbül, A.Rıdvan: **İletişim Ve Etik**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Büyük Larousse Sözlük Ve Ansiklopedisi, Interpress Basın Ve Yayıncılık A.Ş., 1986.

Cankaya, Özden: **Dünden Bugüne Radyo Televizyon** (Türkiye' de Radyo Televizyonun Gelişim Süreci), İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 1997.

Carrel, Alexis: **İnsan, Bu Meçhul**, Anten Yayınevi, İstanbul. 1971.

Cebeci, Suat. **Dinî İletişim**, İstanbul, 2003.

Cereci, Sedat: **Büyülü Kutu Büyülenmiş Toplum**, Şule Yayınları, İstanbul, 1992

Cereci, Sedat: **Medya Etiği**, Metropol Yayınları,2003.

Cihan, Ramazan: **Türkiye'de Özel Televizyon Sorunu Ve Ulusal Yayıncılığın Açmazları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1993.

Çaplı, Bülent: **Medva ve Etik**, İstanbul, İmge Kitabevi, 2002.

Çarbuğa, Zeynep: **Üsküdar Kadriye Mehmet koparan İlköğretim Okulu Psikolojik Danışmanı,** İstanbul, 2008.

Çetinkaya, Cihat: "Denetim Kavramları İç Ve Dış Denetim Tanımı" , **Türkiyede Denetimin Etkinlik Ve Verimlilik Sempozyumu,** Maliye Bakanlığı Yayını, Ankara 1990.

Danışman, Ahmet: **Basının Kendi Kendini Denetimi**, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1979.

Demir, Vedat: **Türkiye De Medya Ve Özdenetimi**, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Demiralp, H.Ünlen: "Kamu Hizmeti Yayıncılığı Ve Trt Televizyonu", **Yeni Türkiye**, 1996.

Demiray, Kemal: **Temel Türkçe Sözlük** , 3. Baskı, İnkilap Kitabevi, İstanbul, 1994.

Doğan, Mehmet: **İletişim veya Dehşet Çağı**, İstanbul, Timaş Yayınları, 1993.

Dönmezer, Sulhi: **Basında Oto-Kontrol**, İstanbul, İ.Ü.Hukuk Fak. Mecmuası, Sulhi Garan Matbaası, 1969.

Ekşi, Oktay: " Basının Özgürlüğü Ve Basının Sorumluluğu" Konulu TGS Basın Paneline Sunulan Tebliğ, 19.03.1983.

Esslin, Martin: **Televizyon Çağı TV Beyaz Camın Arkası**, Pınar Yayınları, İstanbul, 2001.

Gander, Mary J.- Gardiner, Harry W. **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, çev. Ali Dönmez, Nilgün Çelen, Bekir Onur, Ankara, İmge Kitabevi, 1993.

Genç, Ali: **Kamu Hizmeti Yayıncılığında Televizyon Haber Programcılığı Ve Trt Örneği,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996, Ss.126-127; Aktaran: Hüsnü Tolu, Kamu Hizmeti Yayıncılığı, Doktora Tezi, İ.Ü. S.B.E., İstanbul, 2000.

Gözübüyük, A.Şeref: **Yönetsel Yargı**, Ankara, Mayıs 1983.

Gözübüyük, Şeref: **Yönetim Hukuku,** Ankara, 1983.

Güneş, Yusuf: **Hadislerde İletişim Ahlakı**, Basılmamış Doktora Tezi, M.Ü.S.B.E., İstanbul, 2010.

Hatemi, Hüseyin: **Basın Ahlakı**, Çığır Yayınevi, İstanbul, 1976.

İçel, Kayıhan: **Kitle Haberleşme Hukuku,** Beta Yayınları, İstanbul, 1990.

İlal, Ersan: **İletişim,Yığınsal İletişim Araçları Ve Toplum**, Der Yayınları, İstanbul, 1997.

İnceoğlu, Yasemin: **Uluslararası Medya,** Der Yayınları, İstanbul, 1997.
İnceoğlu, Yasemin: **Çeşitli Ülkelerde Medya**, Der Yayınları, İstanbul, 1994.

İnuğur, Nuri: **Basın ve Yayın Tarihi**, İstanbul, 2002.

İrvan, Süleyman: **Medya Kültür Siyaset,** Bilim Sanat Yayınları, Ark Kitapları, Birinci Basım, Ankara, 1997.
Jacquin, Guy: **Çocuk Psikolojisinin Ana Çizgileri**, Çev. Mehmet Toprak, İstanbul, 1976.

Jelsild, Arthur: **Çocuk Psikolojisi**, çev. Gülseren Günce, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 79, Ankara, 1979.

Kapferer**, Jean Noel: Çocuk ve Reklâm, çev. Şermin Önder,** İstanbul**,** Afa Yayınları, 1991.

Kanun No:3984: Kabul Tarihi : 16.04.1994,R.G.: 20.04.1994/21911.

Karaca, Osman Nuri: "Etkili Bir Kontrol Sistemi İçin Alternatifler", **Basının Kendi Kendini Kontrolü Semineri,** 21,24 Mayıs 1968.

Kızıl Erkeli, Neşe: **İletişim Özgürlüğü Ve Medyada Oto-Kontrol**, Beta Basım Yayım, İstanbul. 1998.
Korkmazlar, Ümran: "Son Çocukluk Dönemi" **Ana-Baba Okulu**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1997.

Launay, Clement: **Çocuklarda Ruh Sağlığı**, çev. M.H.Kandıralıoğlu, İstanbul, Özgü Yayınları, 1970.

Lazar, judith: **İletişim Bilimi**, Ankara, 2001.

Loıs, Mollion: "Fransa'da Yayıncılık Tekelinin Kaldırılması: Çağdaş Gelişmeler Işığında Devlet Medya İlişkileri" Seminer, **Hürriyet Gazetesi**, 9-11 Nisan 1988.

Mauchenheim, E.F.: **Basının Kendi Kendini Kontrolü Semineri**, 21 – 24 Mayıs 1968.

Mercier, Alain Pierre:"Aktif Televizyon İzleyicisi: Kanal Tarayıcı", **Medya Dünyası**, Der:Jena Marie Charon, Çev:Oya Tatlıpınar, 1.B., İletişim Yayınları, İstanbul, Aralık 1992.

Medyakronik: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003.

Mutlu, Erol: **Televizyonu Anlamak**, Gündoğarken Yayınları, Ankara,1991.

Mutlu, Erol: **Televizyon ve Toplum**, TRT yayını, Ankara, 1999.

Oskay, Ünsal: **İletişimin ABC'si**, İstanbul, 2001.

Öcal, Mustafa: **Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar**, Ankara, TDV Yayınları, 1991.

Öktem, Niyazi: **Basın Ve Ahlak Kuralları**, İletişim Araştırma Derneği Bülteni, 1989. Sayı:2

Öktem, Niyazi: **Büyük Güç Büyük Sorumluluk İster**, İletişim Araştırma Derneği Bülteni, 1990.

Öktem, Ferhunde- Sayıl, Melike- Çelenk Özen,Sevilay: **Kodlayıcı Eğitim Kitapçığı,** RTÜK yayını, Ankara, y.y., 2006.

Öngüren, Gürsel: **Uluslararası İletişim**, Der Yayınları, İstanbul.

Özbaydar**,** Belma: **Din ve Tann İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma**, İstanbul, Baha Matbaası, 1970.

Özbudun, Ergun: **Parlamenter Rejimde Hükümeti Murakabe Vasıtaları**, Ankara, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yay., 1962.

Özgen, Mahmut İhsan: **Basın Meslek Ahlakı Ve Yasalar**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1994.

Özün, Mustafa Nihat: **Büyük Osmanlıca Türkçe Sözlük**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973.

Pazarbaşı, Betül: **Görsel Medyada Şiddet**, Doktora Tezi, İstanbul 1998.

Pekman, Cem: "Özelleştirme Sürecindeki Türk Televizyonu Ya Da Avrupa'yı Yeniden Keşfetmek", **Yeni Türkiye**, Sayı:12, 1996.

Postman, Neil: **Çocukluğun Yok oluşu**, (trc. Kemal İnal),İmce Yayınları, Ankara,1995.

Postman, Neil: **Televizyon Öldüren Eğlence**, Çev: Osman Akınhay, İstanbul, Ayrıntı Yay., 1994.

Postman Neil –Steve Prower: **Televizyon Haberlerini İzlemek,** İngilizce'den Çeviren: Aslı Tunc, **105, Kavram İletişim Sanatları,** Kavram Yayınları, İstanbul, 1996.

Radford, Benjamin: **Medya Nasıl Yanıltıyor**, Güncel yayıncılık, İstanbul, 2004.

Rahte, Muharrem: *"***2006'da Şikayet Rekoru Kırıldı***"* (Reklâm Kurulu Başkanı Özcan Pektaş'la yapılan röportaj), **Mediacat**, (Aylık Pazarlama İletişimi Dergisi), Ocak 2007, sayı 144

Rigel, Nurdoğan: **Rüya Körleşmesi**, Der Yayınları, İstanbul, 2000.

RTÜK yayını: **"Medya da şiddete duyarlılık**" İstanbul'da düzenlenmiş panel, Başbakanlık basımevi,2004

RTÜK yayını: **"Akıllı İşaretler"Kodlayıcı Uygulama Rehberi** 2006

RTÜK yayını: **Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması**, Ankara, 2006.

RTÜK yayını: **Televizyon Programlarındaki Şiddet İçeriğinin, Müstehcenliğin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri***,* Ankara 2006.

Selçuk, Mualla: **Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler**. Ankara, TDV Yayınları, 1990.

5224 Sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi Ve Sınıflandırılması İle Desteklenmesi Hakkında 21.07.2004 Tarihli Kanun.

Schiller, Herberd: **Zihin Yönlendirenler,** Pınar Yayınları, Çev: Cevadet Cerit, İstanbul, 1993.

Sözen, Edibe: **Medyatik Hafıza**, Timaş Yayınları, İstanbul, 1997.

Sözen, Edibe: Samanyolu Televizyonu- Ufuk Ötesi Programı, 04.03.2005 Tarihli Medya Etiği Söyleşisi.

Şirin, Mustafa Ruhi: **Televizyon. Çocuk ve Aile**, İstanbul, İz Yayınları, 1998.

T.C. Anayasası:

Tamer, Emel Ceyhan: **Dünün Ve Bugünüyle Televizyon,** Varlık Yayınları, İstanbul, Kasım 1983

Tekinay, Selahattin Sulhi: **Medeni Hukuka Giriş Dersleri**, Sulhi Garan Matbaası Koll. Şti., 1978.

Temizel, Zekeriya: "Yurttaşın Yönetime Karşı Korunmasında Bir Denetim Organı: Ombudsman", **Yeni Türkiye Dergisi**, Mart-Nisan 1997.

Tokgöz, Oya: **Temel Gazetecilik,** İmge Kitapevi, Ankara, 2003.

Tolu, Hüsnü: **Kamu Hizmeti Yayıncılığı**, Doktora Tezi, İstanbul, 2000.

Topçu, Nurettin: **Ahlâk Nizamı**, Dergâh yayınları, İstanbul, 1999.

Turam, Emir: **Medyanın Siyasi Hayata Etkileri,** İrfan Yayımcılık, 1. Basım, İstanbul, 1994.

Turan, Emin: **2000'li Yıllara Doğru Türkiye'de Tv,** Altın Kitaplar, İstanbul 1996.

Türkçe Sözlük: **TDK yayınları**, Ankara, 1983.

Usluata, Ayseli: **İletişim Yayınları**, İstanbul, 1990.

Uyguç Ünal- Genç Ali: **Radyo Televizyon Haberciliği**, Avcıol Basım–Yayın, İstanbul, 1998.

Uyguç, Ünal: **Televizyon Programcılığı**, İstanbul, 1987.

Vaşak, Karel: **"Giriş Raporu, Basın Dünyası",** Gazeteciler Cemiyeti Ve Türkiye Basın Enstitüsü Bülteni, Yıl 7, Sayı: 27-28.

Yağız, Süleyman: "Medya -Tiraj –Promosyon Ve Gazete Halk Diyalogu", **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı**, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri, Kasım-Aralık 1996, Yıl 2, İstanbul 1996.

Yavuz, Kerim: **Çocukta Dini Duygu ve Düşünce Gelişimi**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları,1987.

Yavuzer, Haluk: **Çocuk Psikolojisi I.** İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1982.

Yavuzer, Haluk: **Ana-Baba ve Çocuk**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 8. Baskı, 1995.

Yengin, Hülya: **Ekranın Büyüsü**, Der Yayınları, İstanbul, 1994.

Yoloğlu, Nurhayat: "Almanya'da Basın", **İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi,** 1997.

Yörükoglu, Atalay: **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, İstanbul, Özgür Yayınları, 2000.

Yörükoğlu, Atalay: **Çocuk Ruh Sağlığı,** İstanbul, Özgür Yayınları, 1994.

Yörükoğlu , Atalay: **"Televizyon, Çocuk ve Saldırganlık"** Kitle İletişim Aradan ve Şiddet, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1985.

İnternet Kaynakları

http://www.ofcom.gov.uk, 07/04/2004.

http://www.csa.gov.fr, 20.10.2004.

çevrimiçi)http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.10 Eylül 2002.

(çevrimiçi)http://www.rtukisaretler.gov.tr/RTUK/index.jsp, 10 mayıs 2008.

(Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Radyo, 12 Ocak 2010.

(Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Televizyon, 13 Ocak 2010.

(Çevrimiçi) http://yenisafak.com.tr/arsiv/2005/mayis/19/g08.html, 20 Mayıs 2008;

http://www.milliyet.com.tr/2005/06/14/yasam/yas09.html, (i.e.t. 20 Mayıs 2008);

http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=155721, 20 Mayıs 2008.
.
(Çevrimiçi) http://www.rok.org.tr/incelenendosya.html, 20 Ağustos 2007.

(Çevrimiçi) http://www.sanayi.gov.tr/trk/ReklâmKurulKarar.aspx?sayfaNo=1549, 20 Ağustos 2007.

www.coe.int/t/e/human_ Rights/Media, 11 Aralık 2003.

www.agcom.it, 20 Ekim 2004.

(çevrimiçi)http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster,9 Ocak 2009.

(çevrimiçi)http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.10 Eylül 2007.

(çevrimiçi)http://www.rtukisaretler.gov.tr/RTUK/index.jsp, 10 mayıs 2008.

EKLER

EK 1: ‘AKILLI İŞARETLER’ KODLAMA FORMU

Akıllı İşaretler Kodlama Formu, görsel-işitsel programların içeriği ile ilgili bir dizi sorudan oluşmakta ve bu sorular kodlayıcılara internet üzerinden sunulmaktadır. Yayıncıların görevlendirdiği kodlayıcı, bir şifre kullanarak programını sınıflamak için internete girer ve "Akıllı İşaretler" web sayfasından kodlama işlemini gerçekleştirir. Kodlama sürecini otomatik olarak sonuçlandırmak üzere hazırlanmış olan bilgisayar programı o yapım/programa ilişkin içerik ve yaş sınıflamasını kendiliğinden verir (örneğin, şiddet-13 yaş ve üzeri için uygun ya da genel izleyici için vb.).

Kodlama Formu beş bölümden oluşmaktadır:

- *Birinci bölüm:* Program türleri
- *İkinci bölüm:* Şiddet
- *Üçüncü bölüm: Korku*
- *Dördüncü Bölüm: Cinsellik*
- *Beşinci Bölüm:* Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar

Bu kategoriler aşağıda açıklanmaktadır.

Program Türü

Akıllı İşaretler sisteminin yürütülmesinde temel olan kodlama formu, program türlerine ilişkin sorularla başlamaktadır. Program türünün belirlenmesinin önemi, çocuklar ve gençlerin televizyon programlarından etkilenme düzeyinin izledikleri programın türüne bağlı olarak farklılaşmalar göstermesinden kaynaklanır. Haber bültenleri ile müzik videolar ve reklamlar televizyon programı olarak değerlendirilmediklerinden kodlama kapsamına alınmamıştır. Belirtilen istisnalar dışındaki programların RTÜK tarafından hazırlanan uygulama rehberine uygun olarak kodlanmaları gerekmektedir. Bu çerçevede kodlama formunun birinci bölümünde yer alan ilk üç soru söz konusu programın kurmaca (fiction) türündeki bir çizgi film, televizyon dizisi ya da sinema filmi olup olmadığını saptamaya yöneliktir. Takip eden diğer üç soru ise programın kurmaca dışındaki (non-fiction / factual) diğer

türlerden hangisine girdiğini saptamaya çalışan sorulardır. Kodlama formunda kurmaca programın niteliğini anlamak için kodlayıcılara sırasıyla;

1) Programın komik bir çizgi film (örneğin: Tom ve Jerry); *2)* Diğer bir tür çizgi film (örneğin: Aslan Kral); *3)* Bir sinema filmi veya televizyon dizisi olup olmadığı sorulmaktadır. Bu sorular programın "gerçeklik" düzeyini tespit etmeye yönelik sorulardır. Çünkü araştırmalar yedi yaşın üzerindeki çocukların çizgi filmlerdeki fiziksel şiddeti gerçek insanların yer aldığı kurmaca filmlere oranla daha az inandırıcı bulduklarını göstermektedir. Yedi yaşın altındaki çocuklar ise çizgi filmlerdeki şiddeti daha fazla ciddiye almaktadır. Çünkü bu yaş grubundaki çocukların çizgi filmlerdeki şiddet ile diğer kurmaca filmlerdeki şiddeti ayırt etme yetileri henüz tam olarak gelişmemiştir. Belirtilen nedenlerle eğer program komik bir çizgi filmse değerlendirme sona ermekte ancak diğer dramatik anlatıya sahip bir çizgi filmse kodlamaya devam edilmektedir. Komik çizgi film dışındaki çizgi filmler diğer televizyon dizileri ya da sinema filmleri ile aynı sorular çerçevesinde değerlendirilmektedir.

- Özellikle yetişkinlere yönelik çizgi filmlerde (Örn; South Park) fiziksel şiddet eşliğinde tecavüz girişimi ya da tecavüz eylemleri varsa o çizgi film 18 yaş ve üzeri için uygundur.
- Şiddet eyleme geçirilebilir nitelikteyse, ağır yaralanmayla sonuçlanıyorsa ve meşrulaştırılıyorsa program, 18 yaş ve üzeri içindir.
- Bu iki istisna dışındaki diğer durumlarda dramatik çizgi filmlerde ancak 13 yaşın altındakilere yönelik bir koruma söz konusudur.

Akıllı işaretler sisteminde kurmaca dışındaki programlar üç farklı grupta toplanmıştır:

1) "Talk-show", "reality-show", yarışma, tartışma ya da magazin programları
2) Belgesel, belgesel-drama ya da haber programları
3) Kültür-sanat ya da hobi programları. Kodlama formunun 1.2 bloğunda yer alan sorular, söz konusu programın belirtilen bu üç gruptan hangisine girdiğini saptamak amacıyla konmuştur.

Şiddet

Kodlama formunda şiddetle ilgili sınıflamanın sekiz blok içinde ele alındığı görülmektedir, ilk blokta, yukarıda da belirtildiği gibi sunucu, konuklar ve stüdyo izleyicilerinin bulunduğu stüdyo programlarına özgü şiddet sınıflanmaktadır. Stüdyo programlarındaki şiddet gerçektir. Gerçek anlamda bir fiziksel şiddet ya da tehdidi olabileceği gibi psikolojik şiddet yani alay, aşağılama ve küçük düşürülme de olabilir. Bu tür programlarda diğer bir tehlike şiddetin ya da alayın sunucu, konuklar ya da stüdyo izleyicileri tarafından kışkırtılması ya da onaylanması durumudur. Onaylanan dolayısıyla ödüllendirilmiş olan bir davranışın model alınma olasılığı artmaktadır. Bu nedenle şiddetin onaylanması ya da kışkırtılması 13 yaş ve üzeri olarak sınıflanmıştır. Eğer sunucu şiddeti onaylamadığını derhal ve açıkça ifade eder ve mağduriyeti gidermek için çaba gösterirse bu durumda sınıflama 7 yaş ve üzeri olarak gerçekleşir.

ikinci blok, stüdyo programları dışındaki programlarda yer alabilecek şiddet türlerini belirlemeye yöneliktir. Bunlar;

1. Kaba kuvvet kullanımı,
2. İşkence,
3. Ateşli, kesici silahlar ya da darp aletleriyle uygulanan şiddet,
4. Savaş sahnesi,
5. Duygusal şiddet (mahrum bırakma, sevdikleriyle görüştürmeme, hapsetme, şantaj vb.)

Programda, bu şiddet türlerinden herhangi birinin varlığı halinde "evet" seçeneği işaretlenecektir (Şiddet türleri, her kodlayıcının kendi şiddet anlayışı çerçevesinde yapacağı öznel değerlendirmeleri önlemek amacıyla konmuştur).

Bir ya da daha fazla sayıda şiddet türünün varlığı kodlamanın sonucunu değiştirmemektedir.

Üçüncü blok, şiddet eylemlerinin ne ölçüde gerçekleştirilebilir eylemler olduğunun belirlenmesiyle ilgilidir. Sorunun amacı, şiddetin gerçeklik düzeyini ayrıştırmaktır. Çünkü insanlar tarafından gerçekleştirilmesi mümkün bir şiddet eylemi, eyleme geçirilebileceği arttırır ve bu nedenle daha yüksek bir yaş sınıflaması almalıdır.

Dördüncü blok, şiddetin etki derecesini ortaya koymak amacıyla planlanmıştır. Çünkü yüksek düzeyde etki bırakabilecek bir şiddet duyarsızlaşmaya ve saldırgan davranışa daha fazla yol açar ve bu nedenle daha yüksek bir yaş sınıflaması almalıdır.

Beşinci blok, şiddetin görülebilir sonucu olan yaralanmanın saptanmasıyla ilgilidir. Çünkü yaralanma ne kadar gerçekçi olarak yer alıyorsa etkisi de o kadar yüksek olmaktadır. Bu nedenle daha yüksek bir yaş sınıflaması almalıdır.

Altıncı blok, şiddet içeren cinsel eylemleri değerlendirmektedir. Yapımda cinsel taciz ve aşağılamanın varlığı sınıflamayı 13 yaş ve üzerine, tecavüz girişimi ve tecavüzün varlığı ise 18 yaş ve üzerine çıkarmaktadır.
Yedinci blok, şiddetin meşrulaştırılmasıyla ilgilidir. Bazen şiddet eylemleri adalet, namus gibi yüksek değerler adına gerçekleştirildiğinde, sonuçları önemsizleştirildiğinde ya da sergileyen kişi kahramanlaştırıldığında göz ardı

Edilebilmektedir. Oysa tüm bu koşullar, gençler için şiddeti sergileyenle Ö2deşim kurmaya ve onu model almaya çok uygun durumlardır. Bu nedenle sınıflamayı hiçbir zaman 13 yaş ve altına indirmez.

Sekizinci blok ise son bloktur ve şiddetin yer aldığı bağlamın komik olup olmadığını saptar. Yedi yaş ve üzerindeki tüm çocuklar, bir şiddet eyleminin komik bağlamda yer almasının diğer durumlardan farklı olduğunu kavrarlar. Bu nedenle şiddet eylemleri gerçekleştirilebilir nitelikte ve oldukça etkileyici biçimde sunulmuş olsalar bile komik bağlam farklı bir sınıflamaya götürür.

Korkutucu içerik

Yapımların korkutucu içerik açısından derecelenmesi dört blokta ele alınmaktadır. İlk blok özellikle çocuklar için korkutucu olabilecek durumları sıralar. Yedi yaşın altındaki çocuklar kurmaca türü yapımlarda hayal ile gerçeği ayırt edemedikleri için yetişkinlere korkunç gelmeyen hatta onları büyüleyen sahnelerden korkabilirler. Eğer ilk blok (3.1.1) "evet" biçiminde yanıtlanmışsa programın türü ne olursa olsun 7 yaş ve üzeri olarak derecelenir.

ikinci blokta yer alan sorular, korkmuş insan görüntülerinin değerlendirilmesine yöneliktir: Şiddet, savaş, felaket veya kazaların bir sonucu olarak aşırı korkmuş, dehşet içindeki insanların yapımda görülmesi korku etkisini arttıracağı için yaş sınıflamasını düşürür. Eğer korkmuş insanlara anında yardım ediliyor ve mutlu sona eriliyorsa yaş sınıflaması yükselir. Örneğin Sahil Güvenlik dizisinde boğulma tehlikesi içindeki kişiler genellikle anında kurtarılmakta ve izleyicinin olumsuz etkilenmesine yol açacak bu tür sahneler uzun süre devam etmemektedir.

Üçüncü blokta görsel-işitsel yapımlarda yaygın olarak kullanılan diğer korkutucu unsurlar değerlendirilmektedir. Bunlar; korkutucu ses ve efektler, ceset görüntüleri ve dehşet yaratan sahnelerdir. Bunların varlığı da etkiyi arttıracağı için yaş sınıflamasını yükseltir.

Dördüncü blokta korkutucu sahnelerin ya da korkmuş insan görüntülerinin bildik bir çevrede yer alıp almadığı değerlendirilmektedir. Çünkü günlük yaşamda iç içe olduğumuz ortamlarda yaratılan korku sahneleri izleyicinin etkilenme riskini arttırmaktadır. Bu nedenle yaş sınıflamasını yükseltir.

Cinsel İçerik

Cinsellikle ilgili blokta, cinsellik içeren dil ya da eylemlerin yer alıp almadığı sorulmaktadır. Cinsel içerikli dil ya da eylemler programda yaygın olarak ya da uyarılma etkisi yaratacak biçimde veriliyorsa yaş sınırlaması yükselir.

Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar

Ayrımcılık: Hangi konuda olursa olsun yapımda ayrımcılığın yer alıp almadığı önemlidir ve ayrımcılıkla ilgili olarak iki ölçüt dikkate alınmıştır. Bunlardan biri, ayrımcılığın açıkça reddedilmesi veya etkisizleştirilmesi diğeri ise ayrımcı ifade ve davranışların komik bir kahraman tarafından gerçekleştirilmesidir (Evli ve çocuklu dizisindeki Al Bundy gibi). Her iki durumda da yaş sınıflaması düşer.

Madde kullanımı, alkol ve tütünün aşırı tüketimi:

Bu blokta üç soru ya da ölçüt önemlidir. İlki bu türden davranışların yapımda yer alıp almadığı, ikincisi, olumlu ve özendirici biçimde sunulup sunulmadığı ve sonuncusu da yapım boyunca söz konusu davranışlara yönelik açık bir uyarı ya da

mücadelenin olup olmamasıdır. Olumlu ve özendirici sunumlar yaş sınırlamasını yükseltir, açık uyarı ya da mücadelenin olması yaş sınıflamasını düşürür.

Suç ve yasalara aykırı davranışlar: Bu blokta da üç ölçüt ö- nemlidir. Davranışın yapımda yer alıp almaması, davranışı yapanın kahramanlaştırılması ve yasa dışı davranışların açıkça eleştirilmesi ya da reddedilmesi. Davranışı yapan kahramanlaştırılıyorsa yaş sınıflaması yükselir; açık eleştiri ya da red varsa yaş sınıflaması düşer.

Kaba konuşma-küfür: Küfür ve argonun yer aldığı filmler değerlendirilir. 7 yaşın altındaki çocuklar televizyonda yer alan bu tür konuşmaları, çabuk öğrenip olduğu gibi tekrarladıkları ve nerede kullanacaklarını değerlendiremeyecekleri için bu kategorideki yapımlar 7 yaş ve üzeri olarak sınıflanır.

Değerlendirme Sonucunun Simgeye Dönüşmesi:

İzleyicilere sadece en üst koruma sağlayan yaş grubunun ve zararlı içerik alanının hangisi olduğu bilgisi verilmektedir. Kodlama formundaki sorular belli bir TV programı dikkate alınarak yanıtlanır ve sonunda o TV programı için yaş ve içerik sınıflamasını bilgisayar otomatik olarak verir.

Kodlama sorularına örnekler

1.PROGRAM TÜRLERI

1.1. Çizgi filmler, televizyon dizileri, sinema filmleri

Soru 1.1.1: Program çocuklara yönelik komik bir çizgi film mi?
Örnek: Ağaçkakan Woody, Tom ve Jerry, Süper Fare, Sevimli Kahramanlar gibi çizgi filmler.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 1.1.2: Program bir çizgi film mi?
Çocuklara yönelik komik çizgi filmlerin dışındaki tüm yapımlar bu kategoriye girmektedir.
Örnek: Aslan Kral, He-Man, Heidi, South Park gibi çizgi filmler.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 1.1.3: Program bir sinema filmi ya da televizyon dizisi mi?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

1.2. Diğer Programlar

Soru 1.2.1: Program bir talk-show, reality-show, yarışma, tartışma ya da magazin programı mı?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 1.2.2: Program bir belgesel, belgesel-drama ya da haber programı mı?
Örnek: Arena gibi haber programları, Yüzyılın Aşkları, Bilim ve Yaşam gibi belgeseller, FBI Dosyaları, Adli Tıp Dedektifleri gibi belgesel-dramalar.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 1.2.3: Program bir kültür-sanat ya da hobi programı mı?
Örnek: Life Style, Evim Evim gibi dekorasyon programları, yemek programları, otomobil programları.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

2.ŞİDDET
2.1. Talk-show, reality-show, yarışma, tartışma programı, magazin programı

Soru 2.1.1: Programa katılanlar birbirlerine ya da programın sunucusuna karşı kaba kuvvet kullanıyor ya da birbirlerini tehdit ediyorlar mı?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 2.1.2: Stüdyodaki izleyiciler, bu durumu onaylıyor ya da kışkırtıyor mu?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 2.1.3: Sunucu, bu durumu onaylamadığını derhal ve açıkça gösteriyor mu?
"Evet"i işaretleyebilmeniz için sunucu, şiddet ya da şiddet tehdidinin tekrar edildiği her durumda, bu durumu onaylamadığını göstermelidir.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 2.1.4: Programın konukları alay konusu ediliyor, küçük düşürülüyor, sözlü saldırıya uğruyor ya da utandırılıyor mu?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 2.1.5: Stüdyodaki izleyiciler, bu durumu onaylıyor ya da kışkırtıyor mu?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 2.1.6: Sunucu, bu durumu onaylamadığını derhal ve açıkça gösteriyor mu?
"Evet"i işaretleyebilmeniz için sunucu, şiddet ya da şiddet tehdidinin tekrar edildiği her durumda, bu durumu onaylamadığını göstermelidir.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 2.1.7: Program içinde önceden kaydedilmiş görüntüler yer alıyor mu?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

2.2. Şiddet Türleri

Soru 2.2.1: Programda aşağıda belirtilen şiddet türlerinden herhangi biri var mı?
1. Tekme, tokat, yumruklama gibi kaba kuvvet kullanımı
2. İşkence
3. Ateşli, kesici silahlar ya da darp aletleriyle uygulanan şiddet
4. Savaş sahnesi

Bu şiddet türlerinden herhangi birinin varlığı durumunda "evet"i şaretleyin.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

2.3. Şiddetin eyleme geçirilebilirliği

Soru 2.3.1: Programda yer alan şiddet eylemleri gerçek yaşamda da görülebilir nitelikte mi?
Gerçek yaşamda görülebilir nitelikte olmayan şiddet eylemi örnekleri: Yıldız Savaşları'ndaki lazer savaşları, fantastik yaratıkların saldırıları, Örümcek Adam'ın ağ kurması.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

2.4.Abartılı şiddet

Abartılı şiddet, izleyiciyi dehşete düşürücü nitelikteki şiddet eylemlerini ifade eder. Bu tür şiddet eylemlerinde, saldırganın şiddeti kasıtlı olarak uyguladığı ve ana amacının şiddet uygulamak olduğu açıktır

Soru 2.4.1: Programda yer alan şiddet, abartılı ve dehşet verici nitelikte mi?
Abartılı şiddet, izleyiciyi dehşete düşürücü nitelikte, aşırı ölçülerde acı verdiği açık olan ve kasıtlı şiddet eylemlerini ifade eder. Bu tür şiddet eylemlerinde, saldırganın şiddeti kasıtlı olarak uyguladığı ve ana amacının şiddet uygulamak ve acı çektirmek olduğu açıktır. Genellikle "Hayat Bilgisi", "Bizimkiler" gibi aile dizilerinde veya "Avrupa Yakası" gibi durum komedilerinde bu türden abartılı şiddete rastlanmaz. ***Şiddetin hiçbir zaman "abartılı" olmadığı bu tür örneklerde "hayır"ı işaretleyin.***

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 2.4.2: Şiddetin etkisi, görüntü, müzik ve ses efektleriyle arttırılıyor mu?
Önceki soruya "hayır" dediyseniz bu soruya da "hayır" demelisiniz.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 2.4.3: Şiddet, ayrıntılı bir biçimde ya da uzatılarak mı gösteriliyor?
Önceki soruya "hayır" dediyseniz bu soruya da "hayır" demelisiniz.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

2.5. Yaralanmalar

Soru 2.5.1: Yaralanma görüntüleri var mı?
Bu kısımda şiddet eylemini değil, sadece yaralanma görüntülerini değerlendirin.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 2.5.2: Ağır yaralanma görüntüleri var mı?
Örnek: Kan fışkırması, boğaz kesilmesi, kırılmış ve parçalanmış kol, bacak görüntüleri ve ağır bir şekilde dövülmüş insanlar.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

2.6. Şiddet içeren cinsel eylemler

Soru 2.6.1: Cinsel taciz ya da cinsel aşağılama var mı?
*"Evet" i işaretlemeniz için fiziksel ve duygusal anlamda bir **şiddet** unsurunun varlığı gerekir. Güldürülerde, durum komedilerinde ve komedi filmlerindeki şaka yollu imalar, sataşmalar, dolaylı cinsel ifadeler bu kapsamda değerlendirilmez.*

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 2.6.2: Tecavüz girişimi ya da tecavüz var mı?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

2.7. Şiddetin Meşrulaştırılması

Soru 2.7.1: Şiddet eylemi meşrulaştırılıyor mu?
*"Şiddet" türlerinin varlığını ölçen diğer sorulara "hayır" dediyseniz bu soruya da **"Hayır"** demelisiniz. Adalet, namus, eşitlik vb. toplumsal değerler adına ya da herhangi bir otorite adına -örneğin güvenlik güçlerince gerçekleştirilen- şiddet eylemi meşrulaştırılıyor, cezasız kalıyor ya da özendiriliyorsa "evet"i işaretleyin.*

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

2.8. Komedi

Soru 2.8.1: İzlediğiniz program güldürü ya da komedi mi?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

3.KORKU
3.1.Korkutucu Durumlar

Soru 3.1.1 : Programda aşağıda belirtilen korkutucu unsurlar ve durumlardan herhangi biri var mı?
1. Fantastik korkunç yaratıklar, cin, şeytan, korkunç cadı veya "öteki dünya"ya ait imgeler
2. Korkutucu hayvanlar
3. Dönüşüm geçirip korkutucu bir yaratık haline gelen insan, hayvan ya da bitki görüntüsü
4. İnsan ya da hayvanların açıkça zarar gördüğü doğal afetler veya kazalara ilişkin korkutucu sahneler
5. İntihar girişimi ya da intihar sahnesi
6. İdam sahnesi
Bu tür korkutucu durumlardan herhangi birinin varlığı durumunda "evet"i işaretleyin.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

3.2. Korkmuş insanların görüntüleri

Soru 3.2.1. Bir kazadan, doğal afetten ya da insan, hayvan veya canavarların gerçekleştirdiği şiddet eylemlerinden dolayı aşırı korkmuş, paniğe kapılmış insanlar var mı?
Aşırı korkmuş terimi şunları içerir: Aşırı bir panik, terleme, titreme, şok, yuvalarından fırlamış gözler, nutku tutulma, bağırma veya ağlama gibi açık bir şekilde korku belirtileri gösteren insanlar

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 3.2.2: Bu insanlara anında ve her seferinde yardım ediliyor ya da korkutucu durumla kendileri başa çıkabiliyorlar mı?
Müdahale veya çözüm aynı sahnede değil yapımın sonunda veya izleyen bölümde yer alıyorsa bu sorunun yanıtı "Hayır" olmalıdır.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

3.3. Diğer korkutucu unsurlar

Soru 3.3.1: Korkutucu müzik ya da ses efektleri kullanılıyor mu?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 3.3.2: Ceset görüntüsü var mı?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 3.3.3: Bozulmuş, parçalanmış, şişmiş, yanmış ve benzer durumda bir ceset görüntüsü var mı?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 3.3.4: Doğaüstü güçlerin, yaratıkların, canavarların ya da bildik canlıların (insan ya da hayvan) neden olduğu dehşet verici sahneler var mı?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

3.4. Yaşadığımız, bildik çevre ve mekanlar

Soru 3.4.1: Korkutucu sahneler çocukların gerçek yaşamdan bildikleri türde mekanlarda mı geçiyor?
"Korku" türlerinin varlığını ölçen diğer sorulara "hayır" dediyseniz bu soruya da ***"Hayır" demelisiniz.***

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

---

4. CİNSELLİK

4.1. Cinsel eylemler ve cinsel içerikli dil

Soru 4.1.1: Programda cinsel içerikli dil kullanılıyor mu?
Örnek: Cinsel eylemi anlatan konuşmalar, cinsel aşağılamalar, kaba cinsel şakalar ve benzeri ifadeler.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 4.1.2: Programda bu tarz bir dil kullanımı yaygın mı?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 4.1.3: Cinsel eylemler gösteriliyor mu?
Örnek: sevişme sahneleri, uzun süreli ve yakın plan öpüşme sahneleri, tahrik edici tarzda çıplaklık sergilenmesi.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 4.1.4: Bu eylemler programda yaygın mı?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 4.1.5: Bu eylemler, cinsel uyarılma yaratacak biçimde mi gösteriliyor?
Örnek: Çıplak bedenin ve sevişme sahnelerinin yakın, ayrıntılı çekimlerle veya uzun süre gösterilmesi.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

---

5. OLUMSUZ ÖRNEK OLUŞTURABİLECEK DAVRANIŞLAR

5.1. Ayrımcılık

Soru 5.1.1: Programda ayrımcı ifadeler ya da davranışlar var mı?
Ayrımcılık terimi ırk, din, renk, milliyet ve etnik özellikler ya da engellilik gibi nedenlerle herhangi bir kişi ya da grubun aşağılanmasını ya da dışlanmasını ifade eder. Ayrımcılık yabancılarla, kadınlarla ya da etnik gruplarla ilgili şakalar biçiminde de görülebilir.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 5.1.2: Ayrımcılık programda açıkça kınanıyor mu?
Bazı filmler bir ayrımcılık eleştirisi yaptıkları halde, ayrımcılığın kötü ve kabul edilemez olduğunu açıkça ve sözlü olarak ifade etmeyebilirler. Bu durumda "hayır"ı işaretleyin.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 5.1.3: Ayrımcılık bir komedide yer alıyor ya da komik bir kahraman tarafından mı yapılıyor?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

5.2. Madde kullanımı, alkol, tütün ve benzerlerinin aşırı tüketimi

Soru 5.2.1: Madde kullanımı ya da alkol, tütün ve benzerlerinin aşırı tüketimi var mı?
Madde kullanımının programda yalnızca bir kez gösterilmesi durumunda bile bu sorunun yanıtı evet olmalıdır. Ancak madde kullanımının olmadığı durumlarda alkol, tütün ve benzerlerinin "aşırı tüketimi"ne "evet" diyebilmek için, programda yer alan bir kişinin (ya da kişilerin) bu ürünleri program boyunca yaygın biçimde tüketmesi ve buna bağlı olarak kendisine ve çevresine zarar verici davranışlar içinde olması gerekir.

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 5.2.2: Bu durum olumlu ve özendirici bir şekilde mi sunuluyor?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 5.2.3: Bu maddelerin kullanımına karşı bir mücadele ya da açık bir uyarı var mı?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

5.3. Suç ya da yasalara aykırı eylemler

Soru 5.3.1: Programda şantaj, hırsızlık, röntgencilik, teşhircilik, alıkoyma, hapsetme, yasalara aykırı biçimde yakınlarıyla görüştürmeme gibi yasalara aykırı eylemler var

mı?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 5.3.2: Bu eylemler özendirici bir biçimde sunuluyor ya da, eylemi yapan kahramanlaştırılıyor mu?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

Soru 5.3.3: Bu eylemler program boyunca açıkça eleştiriliyor ya da kınanıyor mu?

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

5.4. Kaba ve kötü konuşmalar

Soru 5.4.1: Argo, küfür, lanet okuma gibi kaba ve kötü konuşmalar var mı? *Bu tür bir dil kullanımının bir -iki kez olması durumunda- eğer ağır bir küfür söz konusu değilse- "hayır"ı işaretleyin. Ancak, bu tür dil kullanımı program boyunca ve yaygın biçimde sürdürülüyorsa "evet"i işaretleyin.*

☐ **Hayır** ☐ **Evet** ☐

◉ **Geçici** ☐ **Kesin**

EK 2: Basın Meslek İlkeleri

Basın Konseyine üye olan basın kuruluşlarının uymak zorunda oldukları ve uyacaklarına dair taahhütte bulundukları Basın Meslek İlkeleri şu şekilde düzenlenmiştir:

1- Yayınlarda hiç kimse; ırkı, cinsiyeti, yaşı, sağlığı, bedensel özrü, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.

2- Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlâk anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı ya da incitici yayın yapılamaz.

3- Kamusal bir görev olan gazetecilik, ahlâka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez.

4- Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez.

5- Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayın konusu olamaz.

6- Soruşturulması gazetecilik imkânları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksın veya doğruluğuna emin olmaksızın yayınlanamaz.

7- Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı ciddi bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanamaz.

8- Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan o basın organının özel yabalarla gerçekleştirdiği ürün, bir başka basın organı tarafından kendi ürünüymüş gibi kamuoyuna sunulamaz. Ajanslardan alınan özel ürünlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilir.

9- Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse "suçlu" ilân edilemez.

10- Yasaların suç saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez.

11- Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın kamuoyunu kişisel, siyasal ekonomik vb. nedenlerle yanıltmayı amaçladığı haller bunun dışındadır.

12- Gazeteci görevini, taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır.

13- Şiddet ve zorbalığı özendirici, insani değerleri incitici yayın yapmaktan kaçınılır.

14- İlan ve reklâm niteliğindeki yayınların bu nitelikleri, tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.

15- Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir.

16- Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar.

Konseye Başvuru Yöntemleri

Basın Konseyi'nin şikâyetleri karara bağlama usulleri Basın Konseyi Sözleşmesi'nde belirtilmiştir. Basın mensubu veya basın organı hakkındaki şikâyetler hakkında Basın Konseyi Yüksek Kurulu karar vermektedir. Basın Konseyi Yüksek Kurulu ancak Basın Meslek İlkeleri ve Basın Konseyi Sözleşmesi'ne katılan gazeteciler ve (yazılı, sözlü, görüntülü) basın organları ve onların mensuplarının mesleğe ilişkin uygulamaları ile, bu kapsama giren gazeteci ve basın organlarının başvuruları hakkında karar verir.

İster yazılı (gazete, dergi vb.) ister elektronik (radyo, TV vb.) ister sayısal (internet vb.) bir yayımın yapıldığı tarih üzerinden en çok iki ay geçmemiş olması şartıyla, Türkiye sınırları içindeki herhangi bir yayın (gazete, dergi, haber ajansı, radyo, televizyon) hakkında veya Basın Meslek İlkelerine aykırı davranan herhangi bir gazeteci hakkında Basın Konseyi'ne yazılı olarak başvurulabilir.

Şikayet edilen yayın (kupür, ses ve/veya görüntü kaydı) veya şikayetle ilgili kanıtların şikayete eklenmesi gerekmektedir.

Başvuru sahibi gerekli görürse Yüksek Kurul üyelerinden en çok üçünün, yaptığı başvuruyla ilgili değerlendirmeye ve karara katılmasına "tarafsız olmayabileceği" gerekçesiyle itiraz edebilir. Ancak göstereceğini sebebin Yüksek Kurul'ca kabul edilmesi şarttır.

İtiraz edilmese de. Yüksek Kurul üyeleri, mensup oldukları yayınla ilgili bir başvuru yapıldığı zaman o konunun oylamasına -hatla hassas ki görüşmelere dahi- katılamazlar. Mesela Hürriyet gazetesi veya mensubu . bir başvuru yapıldığı zaman, Yüksek Kurul üyelerinden Hürriyet'le iş ilişkisi olanlar o konunun değerlendirmesinde rol sahibi olamaz. Kararı diğer üyeler verir.

Önceleri sadece Basın Konseyine katılma belgesini imzalayan basın o-hakkında karar verebilen Konsey, daha sonra Sözleşmesinde yaptığı bir değişikle, "Basın meslek ilkelerine uymaya söz verdiğini" beyan eden basın organlarını da karar verme kapsamına almıştır. Fakat Konsey şu anda konseye üye olsun ya da olmasın, meslek ilkelerine uymaya söz verdiğini beyan etsin ya da etmesin bu yayın organlarıyla ilgili şikayetleri kabul etmekte ve sonuçlandırmaktadır. Bu durum zaman zaman bazı yazar ve yayın organlarının İtirazlarına neden olmaktadır. Kendilerinin üye olmadığı bir kurumun, uyarı ya da kınama vermesinin hukuk uygun olmadığı konusu en önemli itiraz noktasını oluşturmaktadır.

Basın Konseyi Yüksek Kurulu, basın mensupları ve basın organları hakkında başvuruları, Basın Meslek İlkeleri 'nin "meslekî uygulamaları" içeren 16 maddesi ile ilgili çerçeve içinde değerlendirir. Fakat basın mensuplarının başvurulan kayda tâbi değildir.

Basın Konseyi'nin verdiği kararlar vb. kimse için borç doğurmaz, tazminat talebinde dayanak olarak kullanılamaz, bir akdin feshi için gerekçe teşkil etmez. Şikâyetler en çok iki ayda karara bağlanır.

Basın Konseyi Yüksek Kurulu'nun meslekî uygulamalarla ilgili bir şikâyeti ele alması için, yapılan yayınla hakkında herhangi bir kişinin yazılı başvuruda bulunması yeterlidir. Sadece "Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının Ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez. " başlıklı maddesiyle ilgili şikayetlerde bizzat hakkında yayın yapılan kişinin başvuru yapması gerekmektedir.

Basın organı veya gazetecinin, kendisi hakkında haksız bir suçlamada bulunulduğunu ileri sürerek. Basın Konseyi'ne başvurması mümkündür. Diğer tarafın yazılı onayını almak kaydıyla (on gün içinde red cevabı vermeyen ilgilinin. Konseyin o konuyu incelemesine razı olduğu kabul edilir) Basın Konseyi bu başvuruyu inceler.

Önceleri ilgilinin başvuru sırasında şikâyet ettiği konuyla ilgili cevap ve dava haklarını kullanmayacağını bildiren aşağıdaki şekilde bir vaat mektubunu imzalaması gerekmekteydi. Ancak şikâyet başvurularını azalttığı için bu uygulamadan vazgeçilmiştir.

Basın Konseyi'nin yaptırımları manevîdir. Kararın ağırlığına göre Basın Konseyi Yüksek Kurulu, basın mensupları ve basın organları hakkında "şikâyeti yersiz bulma", "uyarma" veya "kınama" kararı alabilir. Ancak basın mensuplarının veya basın organlarının meslek dışındaki kişilerle ilgili başvuruları hakkındaki kararlar farklı olabilir.

Bu kararların etkinliğinin az olması nedeniyle Konsey 31 Ekim 1995 tarihinde Olağanüstü Temsilciler Kurulu Kararıyla yeni bir yaptırım şeklini kabul ederek basının saygınlığını düşürücü nitelikte yayınlarında ısrarı alışkanlık haline getirenlerin bu kurul ile ilişkilerini kesmek" şeklinde bir madde ekleyerek, konseyin niteliğini arttırmayı hedeflemiştir. "

Konsey genelde başvuruları uzlaşmayla sonuçlandırma amacındadır. Bu konu Konsey Genel Sekreteri'nin temel görevi, başvuruyla ilgili konuyu barışçı bir sonuca ulaştırmaktır. Genel Sekreter, bu amaçla taraflar arasında temaslarda bulunur ve bunu makul bir süre içinde sonuçlandırır. Genel sekreter, bu süre içinde taraflar arasında barışçı bir çözüm sağlayamazsa dosyayı, kendi çalışma, temas ve tavsiyelerini de ekleyerek bir rapor halinde Konsey Yüksek Kurulu'na sunar.

Konsey tarafından alınan kararlar gerekçeleriyle açıklanır ve yayınlanmak üzere Temsilciler Kurulu üyesi basın organlarına, bilgi edinmeleri için de aynı kurulun üyesi diğer kuruluşlara gönderilir. Ayrıca konseyin web sitesinde de kararlar yayınlanmaktadır.

EK 3: Gazeteciler Hak ve Sorumlulukları Bildirgesi

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından yayınlanan Türkiye Gazetecileri ve Hak ve Sorumluluk Bildirgesi, Türk medyasında özdenetimin yetersizliği ve Etik ilkelerin ihlâl edilmesinin doğal bir durum olarak kabul edilmeye başlandığı bir dönemde bundan rahatsız olan ve gazetecilerin gerçek işlevlerine yönelmelerini savunan medya mensupları tarafından ortaya konulmuştur

Aşağıda tanımı yapıldığı üzere her gazeteci ve basın - yayın organı, gazetecinin haklarını savunmalı ve meslek ilkelerine uymalı ve uyulmasını gözetmektir. Basın yayın organları yöneticileri; genel yayın yönetmeni yahut müdürü, yazı müdürleri yahut sorumlu müdürler, sıfatları ne olursa olsun, kuruluşlarında g-rm gazetecilerin meslek ilkelerine uygun hareket etmesinden sorumludur.

Gazetecinin hakları, halkın haber alma hakkının ve ifade özgürlüğünün, meslek ilkeleri ise dürüst ve doğru iletişimin temelidir. Meslek ilkeleri gazetecinin ve basın-yayın organlarının özdenetimini öngörür ve değerlendirme mercii öncelikle vicdanlardır.

A- İnsan ve Yurttaş Hakkı

Herkes, bilgi edinme ve haber alma, Özgür düşünce ve çeşitli iletişim yollarıyla bunu ifade ile serbest eleştiri hakkına sahiptir. Düşünce ve ifade özgürlüğünün katlanılmasının temel yolu olan basın ve yayın özgürlüğü temel insan haklanndandır. Bu hakların demokratik hukuk devletinde anayasal güvence altında olması esasta

B- Gazeteci Tanımı

Düzenli bir şekilde, günlük yahut süreli bir yazılı, görüntülü, sesli veya elektronik basın ve yayın organında, kadrolu, sözleşmeli ya da telif karşılığı, haber atma, işleme, iletme veya görüş, fıkır belirtme görevi üstlenen ve asıl işi ile başlıca geçim kaynağı bu olup, çalıştığı işletme ile ilgili yasalar karşısındaki konumu t» tanıma uygun olanlar gazetecidir. Basın ve yayın alanındaki her işletme, bu tanına uygun

çalıştırdıkları gazetecileri, kanunların gazetecilere tanıdığı haklardan yararlandırmak zorundadır.

C- Gazetecinin Sorumluluğu

Gazeteci, basın özgürlüğünü, halkın doğru ve dürüst haber alma, bilgi edinme hakkı adına dürüst biçimde kullanır. Bu amaçla her türlü sansür ve otosansürle mücadele etmeli, halkı da bu yönde bilgilendirmelidir. Gazetecinin halka karşı kamusal sorumluluğu, başta işverenine veya kamu otoritelerine karşı olmak üzere, diğer tüm sorumluluklardan önce gelir. Bilgi ve haber ile özgür düşünce, herhangi bir ticarî mal ve hizmetten farklı olarak toplumsal bir nitelik taşır. Gazeteci, ilettiği haber ve bilginin sorumluluğunu taşır ve paylaşır. Gazetecinin Özgürlüğünün içeriğini ve sınırlarını. Öncelikle sorumlulukları İle meslek ilkeleri belirler.

D- Gazetecinin Hakları

Gazeteci tüm bilgi kaynaklarına serbestçe ulaşma ve kamu yaşamını belirmen, halkı ilgilendiren tüm olayları izleme, araştırma hakkına sahiptir. Kamusal ve özel tüm işlerde, gazetecinin karşısına çıkarılacak gizlilik ve sır gibi engeller, açık ve İkna edici gerekçelere sahip olmalıdır.

Gazeteci, çalıştığı basın ve yayın organının kendisiyle yaptığı sözleşmede kaydedilen temel çizgisini dikkate alır.O temel çizgi dışındaki ve onunla çelişen yahut orada açıkça belirtilmemiş olan tüm telkin, Öneri, istek ve talimatları reddetme hakkına sahiptir. Gazeteci, inanmadığı bir görüşü savunmaya veya meslek ilkelerine aykırı bir İş yapmaya zorlanamaz.

Gazeteciler, özellikle de yazı işleri çalışanları, basın - yayın işletmesinin işleyişini belirleyen, etkileyen önemli kararlardan haberdar edilmeli ve gereğinde kararların alınmasına katılmalıdır. İşlevi ve sorumlulukları ışığında, gazeteciler örgütlenme hakkının yanı sıra görevinin maddî ve manevî güvencesini sağlayan bir kişisel sözleşme yapma ve ekonomik bağımsızlığını garantiye alacak şekilde,

toplumsal rolüne ve emeği ile yeteneğine uygun bir ücret alma haklarına sahiptir. Gazeteci, kaynakların gizliliği ilkesi uyarınca, kaynağını açıklamaya ve tanıklık yapmaya zorlanamaz. Kaynağı tarafından açıkça yanıltıldığı durumlar bunun istisnasıdır.

E- Gazetecinin Temel Görevleri ve İlkeleri

1-Halkın gerçekleri ve doğrulan bilme hakkı adına, gazeteci kendi açısından sonuçlan ne olursa olsun, gerçeklere ve doğrulara saygı duymak ve uymak zorundadır.

2- Gazeteci bilgi ve haber alma, yorum yapma ve eleştirme özgürlüklerini ne pahasına olursa olsun savunur.

3- Gazeteci, başta barış, demokrasi ve insan hakları olmak üzere, insanlığın evrensel değerlerini, çok sesliliği, farklılıklara saygıyı savunur. ırk, cinsiyet, dil, milliyet, din, sınıf ve felsefi inanç ayrımcılığı yapmadan tüm ulusların, tüm halkların ve tüm bireylerin haklarını ve saygınlığını tanır. İnsanlar, topluluklar ve uluslar arasında nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır. Bir ulusun, bir topluluğun ve bireylerin kültürel değerlerini ve inançlarını (veya inançsızlığını) doğrudan saldırı konusu yapamaz. Gazeteci, her türden şiddeti haklı gösterici özendirici ve kışkırtıcı yayın yapmamaya Özen gösterir.

4- Gazeteci, kaynağını bilmediği bilgi ve haberleri yayınlamaz; kaynak açık olmadığında, yayınlamaya karar verdiği durumlarda da kamuoyuna gerekli uyanları yapmak zorundadır. Ajanslardan alınan özel haberler kullanılırken kaynak belirtilmesine özen gösterilir.

5- Gazeteci temel bilgileri yok edemez, görmezlikten gelemez ve metinlerle belgeleri değiştiremez, tahrif edemez. Yanlış, yanıltıcı ve tahrif edilmiş yayın malzemesi kullanmaktan uzak durur.

6- Gazeteci, bilgi, haber, fotoğraf, görüntü, ses, belge elde etmek için yanıltıcı yöntemler kullanamaz,

7- Gazeteci, kamuya mal olmuş bir şahsiyet bile olsa, halkın haber alma, bijgilenme hakkıyla doğrudan bağlantılı olmayan hiç bir amaç için, izin verilmedikçe özel yaşamın gizliliği İlkesini ihlâl edemez.

8- Gazeteci, basılmış, yayınlanmış her yanlışı en kısa sürede düzeltmekle yükümlüdür. Gazeteci, cevap hakkına saygılı olmalıdır.

9-Gazeteci, kendisine güvenilerek verilmiş bilgilerin, belgelerin kaynaklarını, kendileri izin vermediği sürece, meslekî gizlilik ilkesi uyarınca, hiç bir şekilde açıklamaz.

10-Gazeteci, intihal (aşırma), iftira, hakaret, lekeleme, saptırma, manipülasyon, söylenti, dedikodu ve mesnetsiz suçlamalardan kesinlikle uzak durur.

11- Gazeteci, bir bilginin, haberin yayını yahut yayınlanmaması karşılığı hiç bir maddî veya manevî avantajın peşinde olamaz. Gazeteci, devlet başkanından milletvekiline, iş adamından bürokratına kadar haber kaynağı olarak da kabul edilen kişi ve kurumlarla iletişimini meslek ilkelerini gözeterek yürütür.

12- Gazeteci, gazetecilik mesleğini, reklâmcılıkla, halkla ilişkilerle veya pro pagandacılıkla karışamaz ve ilân reklâm kaynaklarından herhangi bir telkin, tavsiye alamaz, maddî çıkar sağlayamaz.

13- Gazeteci, ne konuda olursa olsun, elde ettiği bilgileri geniş biçimde yayın konusu yapmadan kendi menfaati için kullanamaz. Mesleğini, ne şekilde olursa olsun, (kanunların ve yönetmeliklerin kendisine tanıdığı hakların dışında) ayrıca lıklar kazanmak amacıyla kullanamaz.

14- Gazeteci, her ne amaçla olursa olsun, tehdit ve şantaj gibi yöntemlerle mesleğini ve kendisini kullandırmaz, bunlara başvurmaz.

15- Gazeteci her türlü baskıyı reddeder ve çalıştığı basın yayın organındaki yöneticileri dışında kimseden işiyle ilgili talimat alamaz.

16-Gazeteci sıfatını taşımayı hak eden herkes meslek ilkelerine de en yüksek seviyede uymayı taahhüt eder ve ülkesindeki kanunlara saygılı olmakla birlikte, hükümet ve benzeri kurumların müdahalelerine kapalıdır. Mesleki olarak sadece meslektaşlarının ve kamuoyunun değerlendirmeleri ile bağımsız yargı organlarını dikkate alır. Gazeteci, devleti yönetenlerin belirlediği ulusal ve uluslararası politi kalar konularında bazı önyargılara değil, halkın haber alma hakkına öncelik verir. Onu meslek ahlâkı, gazeteciliğin temel ilkeleri ve özgürlükçü demokrasi kaygıları yönlendirir.

Gazetecinin Doğru Davranış Kuralları

(Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'ne ek)

Haber-yorum: Salt haberle yorum ve görüş ayrımı açık yapılmalı, okurun ve izleyicinin neyin haber, neyin yorum olduğunu kolayca seçebilmesini sağlamalıdır.

Fotoğraf-Görüntü: Fotoğraf yahut görüntünün güncel olup olmadığı açık biçimde belirtilmeli, canlandırma görüntülerde de bu, seyircinin fark edebileceği biçimde ifade edilmelidir.

Haber - İlân (Reklâm): Haber ve yorum metinleri yahut görüntüleri ile İlân - Reklâm amaçlı metinlerin ayrımı hiç bir karışıklığa yer bırakmayacak Ölçüde yapılmalıdır.

Yargı: Hazırlık soruşturması sırasında soruşturmayı zaafa uğratan, yönlendiren tarzda haber verilmesinden kaçınılmalıdır. Yargılama sürecinde de haberler her türlü ön yargıdan uzak ve kesinlikle doğruluğundan emin olunarak sunulmalıdır. Gazeteci yargı sürecinde taraf olamaz. Ne haberin verilişinde, ne de başlık ve benzeri sunuşlarda. Mahkeme kararı kesinleşmedikçe, bir zanlı veya sanık suçlu ilân edilemez. Haberlerde ve yorumlarda suçluymuş gibi değerlendirmeler yapılamaz.

Çocuk: Çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda sanık, tanık ya da mağdur (maktul) olsun, 18 yaşından küçüklerin açık isimleri ve fotoğrafları yayınlanamaz. Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğünün yahut çocuktan sorumlu bir başkasının izni olmaksızın çocukla röportaj yapmaz ve görüntüsünü almaya çalışmaz.

Cinsel Saldırılar: Cinsel saldırı mağdurlarının fotoğrafları, görüntüleri veya kimlikleri, açık kamu yararı olmadıkça yayınlanamaz.

Kimlik veya Özel Durum: Açık kamu yararı olmadıkça ve olayla doğrudan ilgisi, bağlantısı bulunmadıkça, bir insanın davranışı veya işlediği suç, onun ırkına, ,milliyetine, dinine, cinsiyetine, cinsel eğilimine, hastalığına yahut fiziksel, zihinsel özürlü olup olmamasına dayandırılamaz. Kişinin bu özel durumu, alay, hakaret, önyargı konusu yapılamaz.

Sağlık: Sağlık konusunda sansasyondan kaçınmalı, insanları umutsuzluğa yahut sahte umutlara sevkedecek yayın yapılmamalıdır. İlaç tavsiyesinde mutlaka uzmana danışmalıdır. Hastanelerde araştırma yapan, bilgi ve görüntü almaya çalı şan

gazeteci, kimliğini belirtmek ve girilmesi yasak bölümlere ancak yetkililerin izniyle girmek zorundadır. Aynı şekilde yetkilinin, hastanın yahut yakınının izni olmaksızın hastane ve benzeri kurumlarda her türlü yolla ses ve görüntü alınmamalıdır.

Hediye: Kararlarla ve yayınlarla ilgili önyargı, kuşku yaratacak her cinsten kişisel hediye ve maddî menfaat reddedilmelidir.

Müessese Çıkarı: Gazetecinin bir basın - yayın organındaki işlevini "Hak ve Sorumluluk" bildirgesindeki hakları, sorumlulukları ve görevleri belirler. Gazeteci, bu meslekî çerçeve ile yayın organının çizgisi dışında, müessese çıkarı söz konusu olsa dahi, hiçbir faaliyete gönüllü yahut zorla katılamaz.

Özeleştiri: Gazeteci ile basın - yayın organları, tekzip ve cevap hakkı zorunlulukların dışında da, yanlışları düzeltmek ve özeleştiri yapmakla yükümüdür.

Taraf Olma: Gazeteci ve yayın organı, her ne nedenle ve her ne biçimde olursa olsun, taraf oldukları bir olaydaki konumlarını kamuoyuna açıkça belirtmelidir. Yayın organı yahut yorumcu, siyasi, ekonomik ve toplumsal tercihlerinin doğrultusunda yayın yapabilir. Bu durumda da bu tavır açıkça ortaya konulmalı, ay-no haber - olay ayrımı kesin biçimde yapılmalıdır.

Özel Hayat: Çerçeveyi, "Bildirge"nin ilgili maddesi çizer. Asıl olan kam yararıdır, özel hayatın gizliliğinin geçersiz sayılabileceği başlıca konular şöyle sulanabilir: a) Büyük bir suç yahut yolsuzluk üstüne araştırma ve yayın, b) Toplun kötü etkileyici bir tutumla ilgili araştırma ve yayın, c) Toplumun güvenliğinin ve sağlığının korunması, d) İlgili kişinin sözleri yahut eylemleri sonucu halkın yanılmasının, yanıltılmasının veya yanlış yapmasının engellenmesi. Bu durumlarda dair özel hayatın kamuya açılan kesiti mutlaka konuyla doğrudan ilgili olmalı veya kişinin özel hayatının onun kamusal faaliyetini de etkileyip etkilemediği gözetilmelidir.

Bilgi-Belge: Doğrudan kamu yararı olmadıkça, sahibinin İzni dışında belge, fotoğraf, ses yahut görüntü alınamaz. Kamu çıkarı söz konusu olduğunda dahi. yukarıdakilerin başka hiçbir şekilde elde edilemeyeceğine kesin kanaat getirilmiş olması gerekir.

Yıldırma, Tehdit, Israr: Gazeteci, bilgi veya görüntü almak için tehdit, şantaj gibi yıldırma yolları ile hırpalama, zorlama gibi yöntemlere başvurmaz, Açık kamu

yararı olmadıkça, gazeteci bilgi, ses ve görüntü için, muhatabı istemediği hal de zorlayıcı olamaz ve özel hayatla ilgili mekanlarda izinsiz bulunamaz.

Haber İçin Para; Açık ve kesin kamu yararı olmadıkça, gazeteci belge yahut görüntü temini amacıyla, bir başka suçla ilgili sanık, tanık veya onların yakınlarına para veremez.

Sarsıcı Durumlarda: Üzüntü, sıkıntı, tehlike, yıkım, felaket ya da şok halindeki insanlar söz konusu olduğunda gazetecinin olaya yaklaşımı ve araştırması insani olmalı ve gizliliklere riayet edilerek duygu sömürüsünden kaçınılmalıdır.

Suçlu Yakınları: Gazeteci, sanıkların yahut suçluların akrabalarını, yakınlarını, olayla ilgileri olmadıkça veya olanın doğru anlaşılması için gereği bulunmadıkça teşhir etmez.

Ekonomik, Mâlî Bilgi: Kanunlarla yasaklanmış olmasa dahi, gazeteci elde ettiği ekonomik - mâlî bilgileri geniş biçimde yayınlamadan Önce kendisinin yahut yakınlarının menfaati için kullanamaz. Gazeteci, kendisinde ve yakınlarında bulunan hisse senedi ve benzeri mâlî araçlar konusunda, yayın organlarındaki sorumluları bu menkul kıymet sahipliği hakkında doğru bilgilendirmediği sürece yayın yapamaz. Gazeteci, hakkında haber yahut yorum yazdığı ya da yakında yazacağı men kul veya gayrimenkul kıymetlerin doğrudan veya dolaylı alım satımını yapamaz.

Ambargo: Gazeteci, kendi çabasıyla elde etmedikçe, bir kaynağın verdiği bilgi veya belgenin yayınlanma tarihi konusunda onun arzusuna uyar. Gazeteci, röportaj, haber, yorum veya görüntü, yayın şekli ne olursa olsun, hazırladığı yayın organındaki sorumlular dışında, kaynağı da dahil kimseye denetlettirmekle yükümlü değildir.

Rekabet: Gazeteci, rekabet nedeniyle de olsa, bir başka gazeteciye bilinçli açık, meslekî zarar vermekten kaçınır. Bir meslektaşının yayınını engelleyici davranışlarda bulunamaz.

Özdeşleşme: Gazeteci, ihtisas alanı ne olursa olsun Öncelikle gazetecidir. Polis muhabiri, polis yahut sözcüsü, spor muhabiri kulüp yöneticisi yahut sözcüsü, herhangi bir partiden sorumlu muhabir onun üyesi yahut sözcüsü gibi davranamaz, yayın yapamaz.

EK: 4 Türk Ceza Kanunu'nda medya açısından 'denetim' kapsamına giren kanun maddeleri.

"Türk Ceza Kanunu, 125 ve 127. maddelerinde; bölücülük, savaş açma ve vatan hainliği amacıyla yayın yapmayı suç saymıştır. bu yönde yayın yapanlara üç yıldan başlayan hapis ve en ağır suç için ölüm cezası verilir.

Milli bayrak ve diğer sembollere saldırı amacıyla yayın yapanlar 145.madde gereği bir yıldan başlamak üzere hapsedilir.

Ülke güvenliğini tehlikeye düşürecek olan ve halkı askerlikten soğutma amacı güden yayınları yapanlar ise, 155.maddede para cezası ve iki aydan iki yıla kadar hapis cezasına çarptırılır.

Bunların yanı sıra; 153.madde ile askerleri kanunlara aykırı davranmaya teşvik edenler bir seneden beş seneye kadar hapsedilir.

TCK'nun 158.maddesinde, Cumhurbaşkanına hakaret eden, 159.maddesinde ise, Türklüğü, Cumhuriyeti, Meclisi, Hükümetin manevi kişiliğini, askeri ve emniyet güçlerini, Yargının manevi şahsiyetini hakarete uğratan yayınlar için, yayıncıların on beş günden üç seneye kadar çeşitli sürelerde hapisle cezalandırılacağı belirtilmiştir. bu madde ile ilgili AB ile Uyum Yasaları çerçevesinde değişikliğe gidildi. 4771 sayılı ve 03.08.2002 tarihli değişiklik sonucu 159.maddedeki sayılan organları tahkir ve tazyif kastı bulunmaksızın sadece eleştirmek maksadıyla yapılan yayınlardaki düşünce açıklamaları cezayı gerektirmez. Savaş sırasında halkın moralini bozan abartılı ve gerçek dışı yayın yapanlar 161.maddeye göre beş seneden başlayan hapisle cezalandırılır.

Dinen kutsal şeyleri kınayan ve hakaret eden yayıncılar 175. madde sonucu altı ay iki yıl arası hapisle karşı karşıya kalır.

"Şunu ya da bunu vermezsen yayınlarım" şeklinde tehdit edenler 192. madde gereğince bir yıldan dört yıla kadar hapis ve para cezasına uğrar. [1]

[1] Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.98

Siyasi partiler, Kızılay veya Birleşik Milletler Dünya Sağlık Kurulunun işaretlerini izinsiz basımda veya yayında kullananlar 253.madde gereğince üç aydan başlayan hapis ve para cezaları ile cezalandırılır.

TCK'nun 266.maddesine göre, resmi heyetlere, görevlilere ve hâkime söven veya hakaret edenler, ki aydan başlayan hapis ve para cezalarına maruz kalırlar.

Bir suçun işlenmesini tahrik edenler; yani " yağmalayın, saldırın izinsiz gösteri yapın" şeklinde yayın yapanlar, 311 ve 312. maddeleri gereğince üç aydan başlamak üzere hapis ve para cezasıyla cezalandırılır

Ticarette hile ve Pazar ya da borsalarda fiyatların artışına yayınla sebep olanlar 358.maddeye göre, üç aydan üç seneye göre kadar hapis ve para cezasına çarptırılır.

Yeni TCK da ki düzenlemeler ise şu şekildedir;

Türk Ceza Kanununun 125.maddesi ile sesli, yazılı veya görüntülü iletiyle; bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden ya da yakıştırmalarda bulunmak veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saldıran kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılacağını öngörmüştür.

132.maddesi ile kişiler arasında ki haberleşmenin gizliliğini ihlal edilmesini suç, bunun basın – yayın yoluyla yapılmasını ise ağırlaştırıcı sebep olarak hüküm altına almıştır. Müteakip 133.maddede ise kişiler arasında ki aleni olmayan konuşmaları, taraflardan herhangi birinin rızası olmaksızın bir aletle dinleyen, kaydeden ve bu yolla elde edilen bilgilerle yarar sağlayan veya bunları başkalarına veren veya diğer kişilerin bilgi edinmelerini temin eden ve bu konuşmaları basın ve yayın yoluyla yayınlayan kişinin altı aydan iki yıla kadar hapis ve bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılması hükmüne bağlanmıştır.

134.maddede kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya seslerin ifşa edilmesi suç sayılmıştır.

213.maddede halk arasında endişe, korku ve panik yaratmak amacıyla hayat, sağlık vücut veya cinsel dokunulmazlık ya da mal varlığı bakımından alenen tehditte bulunmak, 124.maddede suç işlemek için alenen tahrikte bulunmak, 215.maddede işlenmiş olan bir suçu veya işlemiş olduğu bir suçtan dolayı bir kişiyi alenen övmek,

216.maddede halkı kin ve düşmanlığa karşı tahrik veya aşağılama, 217.maddede halkı kanunlara uymamaya alenen tahrik suç sayılmış; müteakiben 218. maddede ise bu suçların basın ve yayın yoluyla işlenmesi halinde cezaların yarı oranında artırılacağı hükme bağlanmıştır.

Müstehcenlik başlıklı 226.maddede ise, bir çocuğa müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünleri veren , bunların içeriğini gösteren, okuyan , okutan veya dinleten, bunların içeriklerini çocukların girebileceği veya görebileceği yerlerde ya da alenen gösteren, görülebilecek şekilde sergileyen , okuyan ,okutan, söyleyen, söyleten bu ürünlerin reklamını yapan kişilerin cezalandırılacağı, 2.fıkrasında ise, müstehcen görüntü, yazı veya sözleri basın ve yayın yoluyla yayınlayan veya yayınlanmasına aracılık eden kişinin altı aydan üç yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılacağı hükme bağlanmıştır.Aynı maddenin 3.fıkrasında müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünlerin üretiminde çocukların kullanılması , 4.fıkrasında şiddet kullanılarak, hayvanlarla ölmüş insan bedeni üzerinde veya doğal olmayan yoldan yapılan cinsel davranışlara ilişkin yazı, ses veya görüntülerin içeriği basın ve yayın yolu ile yayınlanması veya okunmasının sağlanması suç sayılmış ve altı aydan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası getirilmiştir.

Yine kanunun 237.maddesi ile işçi ücretlerinin veya besin veya malları değerlerinin artıp eksilmesi sonucunu doğurabilecek şekilde ve bu maksatla yalan haber veya havadis yayma veya sair hileli yollara başvurmak suç olarak tanımlanmış ve üç aydan iki yıla kadar hapis ve adli para cezası müeyyidesi getirilmiştir.

239.maddede ile sıfat veya görevi maksat veya sanatı gereği vakıf olduğu ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğinde ki bilgi veya belgeleri yetkisiz kişilere vermek veya ifşa etmek bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş bine güne kadar adli para cezası ile cezalandırılmıştır.

Yine, 258.maddede ile, görevi nedeniyle kendisine verilen veya aynı nedenle bilgi edindiği ve gizli kalması gereken belgeleri, kararları, emirleri ve diğer tebligatı açıklayan veya yayınlayan veya ne surette olursa olsun başkalarının bilgi edinmesini kolaylaştıran kamu görevlisinin bu eylemi suç sayılmıştır.

267.madde ise yetkili makamlara ihbar veya şikayette bulunarak ya da basın ve yayın yoluyla istemediğini bildiği halde hakkında soruşturma veya kovuşturma başlatılmasını ya da idari bir yaptırım uygulanmasını sağlamak için bir kimseye hukuka aykırı bir fiil isnat etmek (iftira etmek) suç sayılmıştır. Basın ve yayın yoluyla işlenen iftira suçundan dolayı verilen mahkumiyet kararının, aynı veya eş değerde basın ve yayın organı ile ilan olunacağı ve masrafının ise hükümlüden karşılanacağı hüküm altına alınmıştır.

271.madde, işlenmediğini bildiği bir suçu, yetkili makamlara işlenmiş gibi ihbar eden ya da işlenmeyen bir suçu delil ve emarelerini soruşturma yapılmasını sağlayacak şekilde uydurmak suç sayılmıştır.

277.madde ile, bir davanın taraflarından birinin veya bir kaçının veya sanıkları veya davaya katılanları, mağdurları ve aleyhinde, yargı görevi yapanlara emir veren veya baskı yapan veya nüfus icra eden veya her ne surette olursa olsun adı geçenleri hukuka aykırı olarak etkilemeye teşebbüs etmek suç sayılmıştır.

285.madde ise, gizliğinin ihlali konusu düzenlenmiştir. Buna göre, "Soruşturmanın gizliliğini alenen ihlal eden kişi bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, soruşturma aşamasında alınan ve kanun hükmü gereğince gizli tutulması gereken kararların ve bunların gereği olarak yapılan işlemlerin gizliliği ihlali açısından aleniyetin gerçekleşmesi aranmaz.

Kanuna göre yapılması gereken veya kapalı yapılmasına karar verilen duruşmadaki açıklama veya görüntüleri gizliliğini alenen ihlal eden kişi, birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır ancak, bu suçun oluşması için tanığın korunmasına ilişkin olarak alınan gizlilik kararına aykırılık açısından aleniyetin gerçekleşmesi aranmaz. Bu suçların basın ve yayın yoluyla işlenmesi halinde, ceza yarı oranında artırılır.

Soruşturma ve kovuşturma evresinde kişilerin suçlu olarak damgalanmalarını sağlayacak şekilde görüntülerinin yayınlanması halinde, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur." Denmektedir.

286.madde soruşturma ve kovuşturma işlemleri sırasında ki ses ve görüntüleri yetkisiz olarak kayda alan veya nakleden kişinin cezalandırılmasına ilişkindir.

Yine 288.madde “adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs” başlığı altında şu hükmü amirdir:

“bir olayla ilgili olarak başlatılan soruşturma veya kovuşturma kesin hükümle sonuçlanıncaya kadar savcı, hâkim, mahkeme, bilirkişi veya tanıkları etkilemek amacıyla alenen sözlü veya yazılı beyanda bulunan kişinin, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Bu suçun basın ve yayın yoluyla işlenmesi halinde verilecek ceza yarı oranında artırılır”

Yeni ceza kanunun 299.maddesi ile cumhurbaşkanına hakaretin basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde cezanın artırılacağını, 300.madde devletin egemenlik alametleri olan Türk Bayrağı ve istiklal marşının alenen aşağılanmasının suç teşkil edeceğini hüküm altına almaktadır.

301.madde “Türklüğü, cumhuriyeti, devletin kurum ve organlarını aşağılamak” başlığı altında şu hükümleri anlatır:

“Türklüğü, cumhuriyeti veya Türkiye Büyük Millet Meclisini alenen aşağılayan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin, devletin yargı organlarının, askeri veya emniyet teşkilatını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Türklüğü aşağılamanın yabancı bir ülkede bir türk vatandaşı tarafından işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte bir oranında artırılır.

Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz”

302.madde, devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozma amacına yönelik elverişli bir fiil işleyen kimseye ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası öngörmektedir.

“Türkiye Cumhuriyeti devletine karşı savaş açması veya hasmane hareketlerde bulunması için yabancı devlet yetkililerini tahrik eden veya bu amaca yönelik olarak yabancı devlet yetkilileri ile işbirliği yapan kişi, on yıldan yirmi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Tahrik fiilinin basın ve yayın yoluyla işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte bir oranında artırılır.

Yine kanunun 305.maddesi ile temel milli yararlara karşı fiillerde bulunmak maksadıyla veya bu nedenle, yabancı kişi ve kuruluşlardan doğrudan doğruya veya dolaylı olarak kendisi veya başkası için maddi yarar sağlamak ve bu yararın basın veya yayın yoluyla propaganda yapmak için verilmiş veya vaat edilmiş olması ağırlaştırıcı neden olarak görülmüş ve cezanın yarı oranında artırılması emredilmiştir

313.maddeye göre, halkı Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ne karşı silahlı bir isyana tahrik eden kimseye on beş yıldan yirmi yıla kadar hapis cezası verilir.

318.madde ise, halkı askerlik hizmetinden soğutacak etkinlikte, teşvik ve telkinde bulunan veya propaganda yapanlara (fiilin basın ve yayın yoluyla yapılması halinde ağırlaştırıcı sebep olarak cezanın yarı oranında artırılmasını) ceza verilmesi hükme bağlanmıştır.

319.madde "askerleri itaatsizliğe teşvik" başlığı ile

"askerleri veya askeri idareye bağlı olarak görev yapan diğer kişilerin kanunlara karşı itaatsizliğe veya yeminlerini bozmaya veya askeri disiplini veya askerlik hizmetine ilişkin görevlerini ihlale yönelten ve tahrik edenler ile kanunlara, yeminlere, veya disiplin veya diğer görevlere aykırı hareketleri askerler önünde öven veya iyi gördüğünü söyleyen, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

Fiil, aleni olarak işlenmişse iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.

Fiil, savaş zamanında işlenmişse ceza bir katı oranında artırılır." Hükmünü getirmiştir.

323.madde ise "savaşta yalan haber yayma" başlığı ile,

"savaş sırasında kamunun endişe ve heyecan duymasına sebep olacak veya halkın maneviyatını sarsacak veya düşman karşısında ülkenin direncini azaltacak şekilde asılsız veya abartılmış veya özel maksada dayalı havadis veya haber yayan veya nakleden veya temel milli yararlara zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunan kimseye beş yıldan on yıla kadar hapis cezası verilir.

Yine 330.maddede devletin güvenliği veya iç ve dış siyasal yararları bakımından niteliği itibarıyla gizli kalması gereken bilgileri açıklamak, 329.maddede bunun siyasal veya askeri casusluk maksadıyla yapılması hali, suç sayılmıştır.

336.madde ile, yetkili makamların kanun ve düzenleyici işlemlere göre açıklanmasını yasakladığı veya niteliği bakımından gizli kalması gereken bilgileri açıklamak cezalandırılmıştır.

Kanunun sekizinci bölümünde ise, yabancı devlet başkanına karşı suç (madde 340), yabancı devlet bayrağına hakaret (madde 341), yabancı devlet temsilcilerine hakaret suçu (madde 342) düzenlenmiştir.

Bu kanunların dışında; Askeri Ceza Kanunu, sıkıyönetim ve olağanüstü hal ilanı edildiğinde geçerli olacak olan 1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanunu, Olağanüstü Hal Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu, Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görevleri ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu, Adli Sicil Kanunu, Bankalar Kanunu, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Seçimlerle İlgili çıkarılan 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun (bu kanunun 1995 yılında yapılan değişiklikle getirilen 61.maddesinin 3. Fıkrası yayın yasağı ile ilgilidir.), Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu gibi Kanun Maddeleri de Türkiye de Medya alanında bir takım kısıtlamalar ve yasaklar getirmektedir**.**

Ayrıca, Radyo ve Televizyonlarda ve Yazılı Basında Cevap ve Düzeltme Hakkı ile ilgili Anayasa (Madde 32) ve 26.06.2004.tarihli Basın Kanunu'nda(Madde 14) var olan maddeler bu hakkın kullanımında ki çerçeveyi belirler. Bu hakkın kullanımı TRT Yasasında ise 27.madde de düzenlenmiştir.

Özel Radyo ve Televizyon Yayınlarına Karşı Cevap ve Düzeltme Hakkı ise; 3984 Sayılı RTÜK Yasasının 28.Maddesinde düzenlenmiştir. Sayılan kanunların dışında medya karşısında mağdur olmuş olan bir kişi dava yoluyla haklarını arayabilir.[2]

[2] Avşar-Demir, **a.g.e.**, s.98-103

EK 5: TVYD ve TİAK Başkanı Sayın Hidayet Karaca ile yapılan röportaj

Efendim, Televizyon Yayıncılar Derneği'nin kuruluş amaçları sıralanırken tüzüğün birinci bölümünde; 3 maddenin 'g' bendinde televizyon yayınlarının içerik kalitesinin artması da amaçlardan biri olarak yer verilmiş. Dernek başkanı olarak; günümüz televizyon yayıncılık anlayışını çocukların ruh sağlığına etkisi yönüyle içerik açısından yeterli kalitede görüyor musunuz? Bu konuda dernek olarak bir çalışma ya da projeniz var mı?

Bu doğrultu da 2006 yılından itibaren Ülkemiz de uygulamaya konulan "Akıllı İşaretler" adlı; çocukları ve aileleri yayın içerikleri ile ilgili uyarma amaçlı Simge ve Sembol İşaretlerini yeterli buluyor musunuz?

Öncelikle TVYD Başkanı olarak seçmiş olduğunuz tez konusunun toplumun bütün kesimlerini ilgilendirmesi yönüyle çok önemli bir konu olduğunu belirtmek istiyorum Özellikle televizyon yayıncılık anlayışının çocukların ruh sağlığına etkisi yönüyle içerik açısından incelemiş olmanızla beraber sadece çocuklar mı etkileniyor acaba? Sorusu da gündeme gelmesi gereken bir başka nokta…

Rtük Başkanı Prof. Dr. Davut Dursun bir konuşmasında ülkemizde 24 ulusal,15 bölgesel, 210 yerel, 78 kablolu ve 148 uydu lisanslı olmak üzere toplam 475 televizyon kanalı bulunduğunu belirtiyor. Aynı zamanda Türkiye'de 17 milyonu aşan hanede toplam 33 milyon kayıtlı TV alıcısının bulunduğunu, ayrıca hanelerin %30 unda iki televizyonun, %20 sinde de üç televizyonun olduğunu ifade ediyor. Görüldüğü üzere televizyon, hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Ve Çocuklarımız günde ortalama 4- 4,5 saatini ekran başında geçirmektedir.

Geniş çaplı bir araştırma anne babaların %80'e yakınının televizyon programlarının içeriği konusunda bilgilenmek ve uyarılmak istediklerini ortaya çıkarmıştır. RTÜK tarafından uzmanlara; çocukları cinsellik, şiddet ve olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlardan korumak amacıyla hazırlattırılan Akıllı İşaretler, televizyon yayınlarının içeriğiyle ilgili bilgilendirici bir sınıflandırma sistemidir. Bu sistem, yayıncıların, anne babaların ve genelde toplumun, çocukları ve gençleri televizyon yayınlarının olası zararlı etkilerinden koruma sorumluluğunu yerine getirmelerinde onlara yardımcı olmak üzere tasarlanmıştır.

Günümüz yayıncılık anlayışının geçmişte kullanılan yediden yetmişe tabiriyle, herkese faydalı olma bilinciyle yapılması gerekiyorken bugün bu noktadan çok uzağız. Hâlbuki uzmanlar 0–2 yaş grubunun dahi hedef kitle olarak ayrıca ele alınması gerektiğini söylüyorlar.

Demek ki öyle bir noktaya doğru gidiyoruz ki biz kanalların içeriklerini planlarken bu içeriklerinde hangi yaş gruplarına hitap ettiğini dikkate almalıyız. Kaldı ki genel yayıncılık anlayışı açısından baktığımız zaman özellikle çocukların ruh sağlığına ve gelişimine katkı yapmayan bir yayıncılık anlayışının hâkim olduğunu görüyoruz. Örneğin,

5-11,12–19 ve devamındaki yaş grupları olduğu gibi bayan erkek, çalışan çalışmayan gibi onlarca demografik yapı bulunmaktadır. En çok seyredilen program sıralamasına bakıldığında aynı dizinin hem çocuklar hem de yetişkinler tarafından seyredilmiş olduğunu görüyoruz. Hatta şöyle bir kanı da var; Bir program üretirken altı, altı buçuk yaş grubuna göre hazırlandığında genel kitleye de ulaşılabileceği görüşü vardır. Bundan dolayıdır ki diziyi her yaş grubundan farklı demografik yapıdaki seyirci aynı şekilde diziyi ya da programları seyredebiliyorlar. Bu kadar geniş bir hedef kitleyi kapsayacak bir yayının bir o kadar da olumsuz yönleri kaçınılmaz olacaktır. Peki, ne yapılabilir? Akıllı işaretler çözüm müdür? İşaretler çözüm değil çünkü o işaretler ve semboller tam olarak uygulanmamaktadır. "7+ yaş şiddet ve korku içerir" işaretini kullandığınız bir yayını saat kaçta yayınlayacaksınız?

RTÜK ve TVYD işbirliği ile uygulamaya konulan "İyi Uykular Çocuklar" projesine göre 21.30dan sonra çocukların uyumaları teşvik ediliyor. Öyleyse yayıncı kuruluş yukarıda belirttiğimiz 7+ yaş işaretini koyduğu bir yayını hangi saatte yayınlaması gerekmektedir? Bunlar uygulamada karşımıza çıkan zorluklardır. Fakat şartlar ne olursa olsun sorumlu yayıncılık açısından baktığımızda çocukların ve gençlerin ruh sağlığını dikkate alan yayıncılığın artık öne çıkması lazım.

Derneğin olumsuz yayıncılık karşısında yapacağı fazla bir şey yok. Çünkü derneğimiz, içerik denetleyen bir kurum değil. İçeriğin denetleneceği yer Radyo Televizyon Üst Kuruludur. RTÜK yetkilileri bu noktada elindeki kanunlar açısından yaptırımı olmadığını dile getiriyor. Öyleyse ne yapılmalı? Yayıncılara büyük görev düşüyor. Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın ruh sağılığını koruyacak onların gelişimine katkıda bulunacak yayınları yapmayı birinci amaç edinmek lazım. Bu doğrultuda 23 Nisan 2006 tarihinden itibaren uygulanan simge ve semboller güzel bir çalışma olmakla beraber yeterli değildir.

Tez araştırmamız sürecinde görüldü ki uygulamaya konulan bu sembollerle ilgili kodlamalar rating kaygısı yüzünden bazen doğru olarak uygulanmıyor. Örneğin canlı canlı böcek yenilen bir program, 7 yaşa uygun görülerek ona göre kodlama yapılıyor. Siz dernek olarak bu ve benzeri etik konuları üye yayıncılarla değerlendirdiğiniz oluyor mu?

Bu konuda birçok çarpıcı örnek vardır. Zaman zaman derneğimizin yönetim kurulu arasında gündeme geliyor. Kendi aramızda neler yapabiliriz tartışması da oluyor. Hepimiz sorumlu yayıncılık noktasında birleşiyoruz, buluşuyoruz ve sorumlu yayıncılık yapmalıyız diyoruz. Bir etik kurulu oluşturalım noktasına geldiğimiz zamanda zaten yeteri kadar bizi denetleyen kurumlarımız var yeni bir denetim mekanizmasına ihtiyaç yok görüşü hâkim oluyor. Bunun sınırını biz kendi aramızda çizemeyiz çünkü derneklerin tüzüğü belli. Bunu nasıl uygulayacaksınız? Yaptırımınız ne olacak? … Böyle bir çalışma derneğin bünyesinden ziyade bence yine biz yayıncıları denetleyen üst kurulda olmalı.

Bu meselenin çözülmesi adına aileler ve reklam verenlerin tepkisi de belirleyici bir unsur olabilir. Rating alan diziler, gençlerimizi ve çocuklarımızı olumlu yönde etkilemiyorsa aileler gerekli tepkileri bu yayınları seyretmeyerek gösterebilirler. Yine aynı zamanda reklam verenler de bu tür olumsuz yayınlar karşısında tepkilerini ortaya koyarak bu tür yayınlara reklamlar vermeyebilirler.

Bu konuda; "İzleyiciler derneği" kurulması çözüm olabilir mi?

Evet, böyle sivil bir dernek daha şuurlu bir seyirci kitlesinin ortaya çıkmasına fayda sağlayabilir. Bildiğiniz gibi buna benzer bir çalışma yapılarak yayıncı kuruluşların bünyesinde gönüllülük esasına dayalı olarak izleyici temsilciliği oluşturuldu. Bu temsilcilere hem kendi seyircilerden hem de RTÜK iletişim merkezine ulaşan seyirci dilek ve şikâyetleri ulaşmaktadır. Ama bu gelen bilgileri televizyon idarecileri ne kadar dikkate alacaklar? Acaba gelen bu şikâyet bilgileri mi önemli? Yoksa bir programın getirdiği rating ve ona bağlı olarak gelen kazanç mı önemli? Rating ve reklam birinci öncelik olduğu müddetçe bunun önüne geçemezsiniz.

Bırakın çocukları biz yetişkinleri bile olumsuz etkileyecek pek çok yayın bulunmaktadır. Geçtiğimiz günlerde bir kanalın haber dairesi başkanı kendi haber kanalını hafta sonu seyrederken, "yeter! Diye bağırdığımı hatırlıyorum" diyor. Peki, şimdi kendisinin iki gün sunmadığı fakat seyrettiği haberlerin verdiği karamsarlıktan etkileniyorsa toplumun genelinin her gün bu tür haberlerden ne kadar etkilendiğini varın siz düşünün. O zaman nasıl bir şey olacak? Yani burada öncelikle yayıncılık anlayışı açısından bir sorun var. Ayrıca veri araştırmalarının nasıl yapıldığı ve rating ölçüm (Pople-meter) cihazlarının konulduğu hanelerin nasıl seçildiği de çok önemli. Bu konudaki sıkıntıları gidermek adına geçtiğimiz günlerde kamuoyunun da bildiği üzere Reklam verenler Derneği, Reklamcılar Derneği ve ülkemizin önde gelen yayıncıların bir araya gelmesiyle TİAK kuruldu. Daha önce gönüllülük esasına göre çalışan ve hiçbir hukuki zemine oturmayan ve bünyesinde profesyonel personel bulunmayan TİAK, Rekabet Kurulu'nun incelemeleri sonunda kendini fesh etti. Yayıncıların temsil oranının yüksek olduğu bu yeni şirket izleme ölçümlerinde dünya standartlarını yakalamayı amaçlıyor. Yayıncılık açısından tarihi bir adım olan bu gelişmeyle yıllardan beri süre gelen rating sorunlarını çözeceğiz.

Bir de şöyle bir şey var. RTÜK yetkilileri kendilerinde yeteri kadar yetki olmadığını, denetim yaptığı zaman vermiş olduğu uyarı ve cezaların idari mahkemelerden, Danıştay'dan veya yetkili mahkemelerden geri döndüğünü söylüyor. Bu noktada elimizde bir yaptırım yok diyor. Bu günlerde yeniden gündemde olan komisyondan geçmiş ve belki önümüzdeki günlerde meclise gelecek olan RTÜK yasası var. Bu yasa bazı noktalarda daha öne çıkan yetkiler ortaya konuyor. Belki bu nokta da yeni yasa yukarıda bahsettiğimiz bazı sakıncaları ortadan kaldırabilir

Ekran karşısında daha şuurlu bir tüketici seyirci kitlesinin oluşturulması adına şu an mecburi tutulmadan sadece pilot okullarda okutulan "Medya okuryazarlık dersleri" mecburi ders kapsamına alınmalı ve ilköğretim birinci sınıftan itibaren de okutulmalı önerisini tezimde sunmuştum. Sizce de bu tür bir tedbir mantıklı mı?

Bence çok mantıklı. Çocuklarımız en değerli varlıklarımız ve ülkemizin geleceğidir. Televizyonun başta şiddet, cinsellik olmak üzere pek çok olumsuz davranışlara karşı çocuklarımızı olumsu etkilediği bir gerçektir. Bu durumun önüne

geçmek isteyen RTÜK Medya Okuryazarlığı Dersini 2007'den bugüne kadar, her öğretim yılında yüz binlerce öğrenci tarafından okunmasını sağlamıştır. TVYD Başkanı olarak bence de Medya Okuryazarlığı Dersinin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından zorunlu ders olarak uygulanmasını faydalı olacağı kanaatindeyim.

Medya Denetimi kapsamında 3984 sayılı kanunla kurulan RTÜK'ün, "Basın Özgürlüğü" açısından sakıncalarını öne sürerek kaldırılmasını isteyen bazı görüşler var… Yine ayrıca; sizinde bildiğiniz gibi Ülkemizde Özel Televizyon yayıncılığının hukuki temelini teşkil edecek olan frekans tahsisi hala yapılamadı. Bu durumda RTÜK'ünde bir denetleme kurumu olarak var olmasını ve reklâm payı almasını 'hukuksuzluk' olarak görenler mevcut. TVYD olarak, RTÜK ile ilgili yapılan bu eleştirilere nasıl bakıyorsunuz?

Bu konuda Hükümet organları ile bir görüş alışverişiniz mevcut mu?

Şöyle söyleyeyim; frekans tahsisinin yapılamamasının sadece RTÜK'ün yetkisini yerine getirememesi olarak bakılırsa bu RTÜK açısından haksızlık olur. RTÜK zaman zaman belirli dönemlerde ihale yapmak için ortaya çıktı ve şartlarını oluşturdu. Ancak kamuoyunun da yakından bildiği gibi bazı kanalların bazı medya sağlayıcıların açmış olduğu davalar neticesinde frekans ihalesi yapılamadı. Yıllardır Frekans ihalesinin yapılamamasına rağmen televizyonlar frekansı ücretsiz mi kullanıyorlar? Hayır, ücretsiz değil. Çünkü dünyanın hiç bir yerinde olmayacak şekilde büyük paralar vererek bu frekansları kullanıyoruz. Her ay alınan reklam gelirinden alınan pay (brüt gelirin yüzde beşi) ve 1999 tan beri yayıncılardan alınan eğitime katkı payı (brüt gelirin yüzde beşi) olmak üzere toplam %10 bedel ödenmektedir. Para alınmasını hukuksuzluk olarak göremeyiz netice de frekansı kullanıyoruz. Bu frekansın bir bedeli olmalı ama bu yüzde on olmamalı..maksimum yüzde iki,yüzde üç seviyesinde olmalı…Bu konu ile ilgili hükümetle radyo ve televizyonlardan sorumlu devlet bakanı ile ve RTÜK ile çalışmalarımız meyvesini verecektir. Ve yeni RTÜK yasasının kabulünden itibaren eğitime katkı payı kaldırılacak.

Bence ihale yapıldıktan sonra frekans bedeli ödeneceğinden reklamlardan alınan pay mutlaka kaldırılmalıdır.

RTÜK yasası Ülkemiz de özellikle Bosna olaylarından sonra TGRT'nin yaptığı yayınların toplum üzerinde ki etkisinin görülmesi üzerine ivedilikle çıkarıldı. Sanki Özel Televizyon Kanallarının denetim altında tutulması ilk gaye imiş gibi algılandı. Bu konuda ki düşüncenizi alabilir miyim?

O açıdan bakmamak lazım. RTÜK benzeri düzenleyici ve denetleyici kurullar dünyanın her yerinde var. Amerika da da var. Avrupa ülkelerinde de var. Burada önemli olan bu üst kurullar, iletişim özgürlüğünü, insanların haber alma özgürlüğünün önünü açabiliyor mu? Açamıyor mu? Bu açıdan bakmak lazım.

Televizyon çok mühim bir iletişim aracı. Düğmesine bastığınızda karşınıza her türden yayınlar geldiğinden genellikle bu yayınların ciddi bir şekilde denetlenmesi fikri her ülke de ortaya çıkmış... Çünkü karşısında kendini

refleksleriyle kontrol edemeyen ekranın karşısına geçmiş seyreden bir grup var. Biz de de bu sebeplerden dolayı RTÜK ortaya çıkmıştır diyebiliriz.

11 yıldır Samanyolu Yayın Grubunun başkanısınız ki grubunuzu hem ülkemiz de hem de dünya yayıncılığında söz sahibi yaptınız. Ayrıca hem TVYD ve TİAK'ın başkanı olarak rating ölçümleri ile ilgili spekülasyonlar hakkında ki görüşlerinizi alabilir miyim?

Rating sisteminin ve izleme ölçümü yapan şirketlerinin çok iyi denetlenmesi gerekmektedir. Yayınlar açısından izleyici temsilciliğine, RTÜK' İletişim Merkezine yapılan şikâyetlerin oranı ve dağılımı ülke gerçeğini açısından çok önemlidir.

TVYD ve TİAK Başkanı olarak ben şunu iddia ediyorum ülkedeki genel gidiş ve ülkenin gerçek yapısı ve kimliğine uygun veri araştırması ve izleme ölçümü yapılabilirse yayınlarda o nispetle düzelir.3 Ocak'ta kurulan TİAK ülkemiz yayıncılığı açısından bir umut ışığıdır. Doğru izleme ölçümleri sonucunda yeni tematik kanallar yayıncılıkta yerini alacaktır. Ayrıca izleyici farklı tipolojilerde yayınlarla televizyon seyretmenin tadına varacaktır. Doğru ölçümleme yapılınca TV yayıncıları planlı büyüyecekler diğer taraftan da reklam sektörü doğru hedefe ulaşarak ülke ekonomisine bir katkıda bulanacaktır. Dilerim önümüzdeki yıllar hem seyirciler hem yayıncılar hem de reklamcılar açısından atılım yılı olur.